

Czesław KAŹKI

**SIŁY WIELONARODOWE
DO MISJI POKOJOWYCH**

56119

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

CZESŁAW KĄCKI

**SIŁY WIELONARODOWE
DO MISJI POKOJOWYCH**

56119

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Warszawa 2003

Recenzent

prof. dr hab. Leopold Ciborowski

Redaktor

Teresa Piątek

Projekt okładki

Czesław Kącki

Opracowanie graficzne okładki

Ewa Wiśniewska

Redaktor techniczny

Beata Klarowska

Korekta

Renata Czerwińska

ISBN 83-88062-14-3

PANOC

Sygn. AON 5530/03

Skład, druk i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
00-910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel. 681-40-55, tel./faks 681-37-52
Zam. nr 118/2003

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
1. POLITYCZNE I TECHNICZNE ASPEKTY WSPÓŁCZESNYCH MISJI POKOJOWYCH	7
1.1. Przegląd problematyki misji pokojowych	7
1.2. Raport Lakhdara Brahimiego	28
1.3. 57. Sesja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych	32
2. PODSTAWY PRAWNE TWORZENIA I UŻYCIA SIŁ WIELONARODOWYCH PRZEZ ORGANIZACJE MIĘDZYJARODOWE	37
2.1. Dokumenty prawne organizacji międzynarodowych	37
2.2. Dokumenty prawne krajowe	62
3. MODELE PROCESU TWORZENIA I UŻYCIA SIŁ WIELONARODOWYCH PRZEZ ORGANIZACJE MIĘDZYJARODOWE	68
3.1. Proces decyzyjny w ONZ	69
3.2. Proces decyzyjny w NATO	72
3.3. Proces decyzyjny w UE	80
3.4. Proces decyzyjny w UZE	86
3.5. Proces decyzyjny w OBWE	89
3.6. Proces decyzyjny w Polsce	91
4. WYBRANE KONCEPCJE I PRZYKŁADY TWORZENIA JEDNOSTEK I SIŁ WIELONARODOWYCH	110
4.1. Wielonarodowy Korpus Północno-Wschodni (MNC NE)	114
4.2. Batalion polsko-litewski LITPOLBAT	123
4.3. Batalion polsko-ukraiński POLUKRBAT	130
4.4. System Szybkiego Rozmieszczenia ONZ (UNSAS)	141
4.5. Wielonarodowa Brygada Szybkiego Rozwinięcia do Operacji ONZ (SHIRBRIG)	145
4.6. Brygada Nordycko-Polska NORDPOLBDE i Grupa Bojowa NPBF w IFOR/SFOR	152
4.7. Wielonarodowa Brygada Czesko-Polsko-Słowacka	168
4.8. Brygada ramowa	172
ZAKOŃCZENIE	177
BIBLIOGRAFIA	179
ZAŁĄCZNIKI	182
EMBLEMATY	237

WSTĘP

W obecnej dekadzie, pomimo oddalania się tradycyjnych zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego, pojawiają się nowe, bardziej zdradliwe, nie mające wojskowego charakteru. Celem ataku nie jest już terytorium pojedynczego państwa, ale jego struktura, status społeczeństwa, funkcjonowanie instytucji, dobrobyt mieszkańców. Zagrożenia te, do których należą: terroryzm i fundamentalizm, korupcja, przestępczość zorganizowana, proliferacja broni, polityczna manipulacja, etniczne konflikty i nacjonalizmy czy migracja ludności, są trudniejsze do zdefiniowania niż zagrożenia czysto militarne, a przez to trudniej jest im przeciwdziałać. Co gorsza, dotychczas wiele z tych zagrożeń nie jest postrzeganych w aspekcie bezpieczeństwa.

Konieczność zapewnienia obrony bezpieczeństwa międzynarodowego przed nowymi rodzajami zagrożeń wymaga od organizacji międzynarodowych i euroatlantyckich struktur oraz ich członków większego niż dotychczas zaangażowania w proces budowy nowych koncepcji bezpieczeństwa w zmieniającym się dynamicznie środowisku. Od wielu lat w wymiarze międzynarodowym jedną z nich jest tworzenie wielonarodowych sił przeznaczonych do użycia m.in. w operacjach nazywanych misjami pokojowymi.

Jednocześnie wysokie koszty związane z organizacją i funkcjonowaniem sił pokojowych tworzonych na zasadzie ad hoc skłaniają państwa uczestniczące w tych misjach do wprowadzania nowych, bardziej efektywnych rozwiązań. I tak: ONZ dąży do utworzenia wielonarodowych sił szybkiego rozwijania, a NATO do utworzenia CJTF, czyli połączonych sił wielonarodowych do zadań specjalnych¹.

Natomiast Stany Zjednoczone przygotowują plan utworzenia nowych sił szybkiego reagowania² (SSR) NATO, które byłyby przeznaczone wyłącznie do prowadzenia operacji militarnych w rejonach kryzysowych. Zdaniem amerykańskich specjalistów wojskowych, NATO powinna utworzyć nieduże, mobilne pododdziały zdolne do szybkiego przerzutu i prowadzenia operacji w rejonie objętym kryzysem lub konfliktem. Nowy komponent powinien się składać z 5–6 mobilnych grup bojowych posiadających własny system dowodzenia i zaopatrzenia. W jego skład mogłyby wejść pododdziały wydzielone z sił zbrojnych państw członków Sojuszu, w tym głównie z krajów europejskich. Powstanie nowych wielonarodowych SSR NATO ograniczyłoby jednocześnie zadania formowanych sił szybkiego

¹ Zarówno w jednej, jak i w drugiej strukturze tych sił wielonarodowych przewiduje się udział wydzielonych jednostek Wojska Polskiego.

² Ich pomysłodawcą jest minister obrony USA, D. Rumsfeld, który chce stworzyć szybkie siły interwencyjne NATO Response Force (NRF) złożone z 21 tysięcy żołnierzy.

reagowania Unii Europejskiej wyłącznie do misji utrzymywania pokoju w rejonach konfliktów.

Celem niniejszej publikacji jest próba ukazania od strony prawno-organizacyjnej całej złożoności tworzenia i wykorzystania zarówno sił wielonarodowych do misji pokojowych prowadzonych przez organizacje międzynarodowe, jak i międzynarodowych jednostek wojskowych z udziałem żołnierzy Wojska Polskiego.

W rozdziale pierwszym, w ramach szerokiego przeglądu tematyki misji pokojowych, dokonano analizy zasadniczych problemów politycznych i technicznych dotyczących współczesnych misji pokojowych. Aspekty prawne tworzenia sił wielonarodowych w wymiarze prawa międzynarodowego i krajowego przedstawiono w rozdziale drugim.

W rozdziale trzecim zaprezentowano modele tworzenia i rozwijania sił wielonarodowych przez poszczególne organizacje międzynarodowe (ONZ, NATO, OBWE, UE czy UZE). Szczególnie wyeksponowano wewnętrzny proces decyzyjno-legislacyjny dotyczący udziału WP w misjach pokojowych oraz zasady naboru, szkolenia i pobytu w rejonie misji żołnierzy w składzie Polskich Jednostek Wojskowych, Polskich Kontyngentów Wojskowych, obserwatorów wojskowych i personelu cywilnego.

Rozdział czwarty dotyczy problematyki tworzenia i funkcjonowania międzynarodowych jednostek wojskowych, w których skład wchodzi żołnierze WP, czyli takich formacji, jak: Wielonarodowy Korpus Północno-Wschodni, batalionów: litewsko-polskiego LITPOLBAT i polsko-ukraińskiego POLUKRBAT, SHIRBRIG, udziału pododdziałów WP w Nordycko-Polskiej Grupie Bojowej w SFOR (od 2003 r. w Wielonarodowej Grupie Bojowej w składzie: Polska, Portugalia i Słowenia), czy najnowszej struktury wielonarodowej – Brygady Czesko-Polsko-Słowackiej.

1. POLITYCZNE I TECHNICZNE ASPEKTY WSPÓŁCZESNYCH MISJI POKOJOWYCH

1.1. Przegląd problematyki misji pokojowych

Współczesne stosunki międzynarodowe charakteryzują procesy związane z ciągłym rozwojem współpracy i wzrostem współzależności między państwami. W XX wieku świat doświadczył dwóch wielkich wojen, zaś po 1945 r. zaciętej rywalizacji między dwoma supermocarstwami, których owocem były krwawe konflikty w różnych częściach świata. Koniec zimnej wojny nie zapobiegł nowym aktom agresji i przemocy. Jednocześnie powstanie organizacji międzynarodowych³ jest w pewnym sensie odpowiedzią na dwa wielkie wyzwania, jakie stawia współczesny świat: pierwsze to konieczność zapobiegania sytuacjom kryzysowym, konfliktom i wojnom, które w swojej najbardziej dramatycznej wersji mogłyby doprowadzić do zagłady gatunku ludzkiego, drugie to potrzeba rozwijania współpra-

³ J. Boratyński, *Organizacja Narodów Zjednoczonych wobec wyzwań współczesnego świata*, strona internetowa Centrum Edukacji Obywatelskiej – www.ceo.org.pl. Organizacje międzynarodowe są niezwykle zróżnicowane w zależności od tego, kim są ich członkowie, jaka jest ich liczba, rodzaj działalności, zasięg geograficzny i jaką rzeczywistą rolę odgrywają. Generalnie przyjmuje się podział na organizacje międzyrządowe (członkami są poszczególne państwa reprezentowane przez swoje rządy) i organizacje pozarządowe (członkami są osoby lub organizacje), np. Amnesty International. Współcześnie istnieje prawie pięć tysięcy różnych organizacji międzynarodowych. Wśród blisko 300 organizacji rządowych można wymienić: organizacje wyspecjalizowane ONZ; regionalne organizacje o charakterze ogólnym (Organizacja Jedności Afrykańskiej, Organizacja Państw Amerykańskich, Liga Państw Arabskich); organizacje militarne (NATO, Unia Zachodnioeuropejska); organizacje gospodarcze (OECD – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju zrzeszająca najbardziej rozwinięte państwa świata, EBRD – Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju); organizacje europejskie, takie jak: Unia Europejska (organizacja polityczno-gospodarcza o charakterze integracyjnym), Rada Europy (promocja praw człowieka i integracji europejskiej), Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (bezpieczeństwo europejskie, prawa człowieka); oraz wiele innych organizacji specjalistycznych zajmujących się różnymi dziedzinami współpracy między państwami (OPEC – Organizacja Krajów Eksporterów Ropy Naftowej, Międzynarodowa Rada Badań Morza, INTERPOL – Międzynarodowa Organizacja Policji Kryminalnej). W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat można mówić o kształtowaniu się nowej formy organizacji międzyrządowej – organizacji ponadnarodowej. Klasyczna organizacja rządowa to taka, do której, na mocy odpowiednich umów międzynarodowych, przystępują państwa. Organizacja posiada pewien zakres kompetencji, nie jest jednak samodzielnym podmiotem, ale ma jedynie wyrażać interesy państw członkowskich. Organizacja na podstawie umowy międzynarodowej tworzy organy, które mają charakter stały i instytucjonalizują współpracę. Suwerenność państw zasadniczo pozostaje jednak nienaruszona, a współpraca ma charakter dobrowolny. W sytuacji gdy organy te mają prawo tworzyć normy prawne obowiązujące bezpośrednio państwa członkowskie, a nawet posiadające pierwszeństwo przed prawem wewnętrznym, można przyjąć, że dana organizacja nabiera cech organizacji ponadnarodowej. Przykładowo przemiany w Unii Europejskiej idą właśnie w tym kierunku.

cy międzynarodowej niezbędnej dla wzrostu gospodarczego i postępu cywilizacyjnego.

Od momentu zakończenia II wojny światowej organizacje międzynarodowe wypracowały wiele środków rozwiązywania sytuacji kryzysowych i konfliktów, w zasadzie stosowanych w dwóch fazach – zapobiegania i przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym, oraz takich, które są stosowane po wybuchu konfliktu lub wojny. Środki przeciwdziałania powstawaniu sytuacji kryzysowych to: środki budowy zaufania, konferencje rozbrojeniowe i prewencyjne rozmieszczanie sił.

Środki budowy zaufania (*confidence building measures*). Do grupy tej należy zaliczyć środki budowy zaufania opracowane przez OBWE i zawarte w *Dokumentach wiedeńskich* z 1992 i 1994 r. Obejmują one:

- wymianę informacji w zakresie szczegółowej organizacji sił zbrojnych i ich dyslokacji, danych taktyczno-technicznych sprzętu, informacji o budżecie wojskowym;

- ograniczenie ryzyka poprzez konsultacje i wyjaśnianie działalności budzącej obawy, dobrowolne zapraszanie obserwatorów;

- rozwój kontaktów między siłami zbrojnymi, w tym wymianę wizyt, współpracę szkoleniową, obowiązkowe pokazy nowych typów sprzętu;

- notyfikację, czyli obowiązek powiadamiania stron o manewrach powyżej określonego pułapu ludzi i sprzętu;

- obserwację, czyli obowiązek zapraszania obserwatorów na ćwiczenia przekraczające określony pułap personelu;

- roczne plany kalendarzowe manewrów i ćwiczeń;

- weryfikację, czyli prowadzenie inspekcji i wizyt oceniających.

Należy stwierdzić, iż środki te działają jak dotychczas w przypadku Europy (z wyjątkiem konfliktu grecko-tureckiego o Cypr oraz wojny w byłej Jugosławii, ale te konflikty mają zupełnie inne podłoże).

Konferencje rozbrojeniowe (*disarmament conferences*). Jeśli chodzi o Europę to do obecnie obowiązujących środków z tego zakresu należy zaliczyć traktaty CFE i CFE-1A⁴, rokowania rozbrojeniowe prowadzone przez ONZ w Genewie, *Konwencję o zakazie broni chemicznej*, jak również *Układ o nieprolifracji broni jądrowej*. Kolejnym negocjowanym środkiem jest *Układ o zakazie produkcji i stosowania przeciwpiechotnych min lądowych*.

Prewencyjne rozmieszczenie sił (*preventive deployment*). Prewencyjne rozmieszczenie sił może nastąpić tuż przed wybuchem konfliktu lub w jego trakcie celem powstrzymania jego eskalacji. Może ono stanowić zarówno środek budowy zaufania, jak i pełnić rolę odstraszania. Tego typu działania są np. stosowane przez USA w celu utrzymania pokoju w Zatoce Perskiej lub między Tajwanem i China-

⁴ CFE – *Conventional Armed Forces in Europe* (CFE of Traty 1990) – konwencjonalne siły zbrojne w Europie (Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie z 1990 r.).

CFE-1A – *Concluding Act of the Negotiations on Personnel Strength of the Conventional Armed Forces in Europe Traty* (1992) – Akt końcowy rokowań na temat stanu osobowego konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie (1992 r.).

mi. W praktyce oznacza to interwencję zbrojną na rzecz jednej ze stron konfliktu lub potencjalnego konfliktu. Wymaga też przemieszczania dużych i dobrze uzbrojonych sił, zdolnych do odstraszenia potencjalnego napastnika. Spośród organizacji międzynarodowych takimi siłami dysponuje tylko NATO. ONZ jest dopiero w trakcie organizacji tych sił. Do zorganizowania takich sił wspólnie z państwami biorącymi udział w programie Partnerstwo dla Pokoju przymierza się NATO i UZE (CJTF⁵). Podobną rolę pełnią także siły utrzymujące i nadzorujące blokady ekonomiczne nałożone przez ONZ na niektóre państwa, np. Serbię i Czarnogórę, Irak, Libię.

Natomiast do środków stosowanych w celu opanowania sytuacji kryzysowych oraz konfliktów w trakcie ich trwania możemy zaliczyć: środki dyplomatyczne, misje pokojowe, operacje wymuszania pokoju i interwencje zbrojne z mandatu organizacji międzynarodowych.

Środki dyplomatyczne (*diplomatic measures*). Najczęściej przyjmują formy misji mediacyjnych, negocjacyjnych, w tym wielostronnych, i konferencji międzynarodowych. Należy tu podkreślić, że z jednej strony obawy przed umiędzynarodowieniem potencjalnego konfliktu skłaniają czasami strony do zaniechania eskalacji kryzysu, ale z drugiej strony powodują jego nagłośnienie w mediach, przez co osiągnięcie kompromisu może się stać trudniejsze. Misje mediacyjne podjęli na przykład dyplomaci USA w celu rozwiązania konfliktu arabsko-izraelskiego lub dyplomaci różnych państw zachodnich w celu rozwiązania, a potem zakończenia wojny w byłej Jugosławii. Przykładem konferencji międzynarodowych mających na celu rozwiązanie kryzysu jest tzw. Bliskowschodnia Konferencja Pokojowa oraz negocjacje, uwieńczone porozumieniem z Dayton, w sprawie zakończenia konfliktu w byłej Jugosławii.

Misje pokojowe (*peacekeeping operations*). Ich cechą jest konieczność wcześniejszego skutecznego zastosowania środków dyplomatycznych, bowiem dopiero wówczas mogą zaistnieć warunki do prowadzenia operacji pokojowej. Do takich warunków należy zaliczyć z jednej strony przerwanie działań zbrojnych przez zwalczające się strony, zapewnienie bezpieczeństwa sił biorących udział w operacji pokojowej, a z drugiej strony zapewnienie neutralności tych sił. Długoletnie doświadczenia wskazują, iż misje pokojowe są skuteczne, jeśli posiadają mandat do działania uznanej organizacji międzynarodowej, takiej jak ONZ lub OBWE, i jeśli siły zaangażowane w tę operację są także międzynarodowe. Oczywiście to także nie gwarantuje sukcesu, konieczne jest bowiem właściwe określenie mandatu do konkretnej sytuacji, dobór odpowiedniego składu sił, opracowanie odpowiednich zasad angażowania się tych sił w potencjalne konflikty między stronami, w tym ustalenie prawa do użycia broni w obronie mandatu, i zapewnienie bezpieczeństwa personelu misji. Jest to kwestia niesłychanie ważna, gdyż niewłaściwy dobór tych

⁵ Skrót CJTF, czyli *Combined Joint Task Force(s)* – jest tłumaczony jako zespół zadaniowy połączonych rodzajów wojsk (*NATO Vademecum*, wydanie jubileuszowe, MON, Warszawa 1999, s. 378) lub – połączone siły wielonarodowe do zadań specjalnych (I. Słomczyńska, *Połączone Siły Wielonarodowe do Zadań Specjalnych*, MON, Warszawa 2001, s. 5).

parametrów prowadzi do podważenia sensu operacji, wydłuża trwanie konfliktu, a w ostatecznym rozrachunku personel operacji może się stać zakładnikiem jednej lub wszystkich stron. Przykładem właściwie zaplanowanej i przeprowadzonej operacji pokojowej ONZ były działania w Namibii i Kambodży, które miały bardzo duży rozmach, trwały krótko i zakończyły się sukcesem, tj. zaprowadzeniem pokoju i demokratycznymi wyborami. Przykładem niewłaściwie zaplanowanej i prowadzonej operacji była misja ONZ w byłej Jugosławii UNPROFOR, która o mały włos nie skończyła się klęską nie tylko dla narodów zaangażowanych w wojnę, ale także dla personelu sił pokojowych, który traktowano niemal jak zakładników stron.

Jednym z ważniejszych typów operacji pokojowych są misje obserwacyjne. Cechują się one także mandatem międzynarodowym, składem międzynarodowym oraz tym, że ich obecność musi być zaakceptowana przez strony konfliktu. Dodatkową ich cechą jest stosunkowo niskie obciążenie finansowe w porównaniu z operacjami z udziałem wojsk. Jednak dzięki małej liczebności i dużej mobilności oraz statusowi dyplomatycznemu obserwatorów wojskowych misje te są dość skuteczne i mogą być prowadzone także przez takie organizacje międzynarodowe, które nie posiadają odrębnego aparatu administracyjnego, jakim np. dysponuje ONZ. Dlatego też, oprócz ONZ, misje takie organizują OBWE, UZE i Unia Europejska (choć ta ostatnia zatrudnia obserwatorów cywilnych).

Operacje wymuszania pokoju (*peace enforcement operations*) różnią się tym od operacji pokojowych (tradycyjnych), iż strony konfliktu są zmuszone do zawarcia pokoju, a wprowadzane międzynarodowe siły pokojowe są przygotowane do obrony swojego mandatu, a więc do odpowiedniego użycia siły w stosunku do strony nie przestrzegającej warunków porozumienia. Klasyczną operacją wymuszania pokoju jest operacja NATO wykonywana z mandatu ONZ IFOR/SFOR. Należy pamiętać, że porozumienie w Dayton zawarto po niepowodzeniu misji UNPROFOR (dochodziło do wrogich aktów wobec personelu UNPROFOR, w tym porywania zakładników) oraz po niekończących się negocjacjach między przedstawicielami organizacji międzynarodowych i przedstawicielami Grupy 6 (USA, Rosja, Francja, Wielka Brytania, Włochy i Niemcy) a stronami konfliktu. Dopiero brak poparcia Serbii i zdecydowane ostrzeżenie USA o możliwości dokonania zmasowanych nalotów na pozycje bośniackich Serbów skłoniły tych ostatnich do zawarcia porozumienia z pozostałymi stronami konfliktu w Bośni i Hercegowinie.

Interwencje zbrojne (*interventions*) z mandatu organizacji międzynarodowej, np. takiej jak ONZ, są także pewną odmianą operacji wymuszania pokoju, jednak najbardziej istotną cechą różnicującą jest brak zgody przynajmniej jednej ze stron konfliktu na obecność sił pokojowych. Interwencje zbrojne mogą stanowić całkowicie odrębną grupę operacji. Jeżeli jednak celem interwencji jest przywrócenie pokoju (nawet jeśli jest to status quo, jak w wypadku wojny w Zatoce Perskiej), a operacja prowadzona jest na wniosek ONZ w wyniku odpowiedniej rezolucji Rady Bezpieczeństwa, to można ją uznać za operację pokojową. Do takich operacji można zaliczyć misje ONZ w Korei, Zatoce Perskiej, Somalii oraz na Haiti.

Biorąc pod uwagę powyższe, należy zauważyć, że jedną z najstarszych powinności państwa, zawartych zarówno w prawie międzynarodowym, jak i w wielu konwencjach międzynarodowych, jest zobowiązanie do powstrzymywania się od interwencji w wewnętrzne i zewnętrzne sprawy innego państwa lub w jego stosunki z innymi państwami. Interwencja – definiowana jako ingerencja⁶ w wewnętrzne sprawy drugiego państwa, mająca na celu zmianę istniejącego porządku – przeczy koncepcji suwerenności. Samo pojęcie interwencji nieodłącznie wiąże się z ingerowaniem danego podmiotu lub podmiotów w zakres spraw leżących w wyłącznych kompetencjach drugiego państwa.

Jednakże istnieją przykłady interwencji usprawiedliwionych w rozumieniu prawa międzynarodowego. Jednym z nich jest zalegalizowanie interwencji w wypadku wspólnego działania podjętego przez organizację międzynarodową w imieniu wspólnoty międzynarodowej lub dla wsparcia zasad prawa międzynarodowego. W tym kontekście istnieje moralny konsensus, który usprawiedliwia takie działanie. Gdy państwo dopuszcza się okrucieństw i prześladowań własnych obywateli w ten sposób, że odbiera im fundamentalne prawa człowieka⁷ i wstrząsa sumieniem ludzkości, sprawa przestaje być wyłączną sprawą tego państwa i nawet interwencja w obronie człowieczeństwa może być legalnie dopuszczalna⁸.

Użycie siły lub groźba użycia siły obejmują zarówno siłę zbrojną, jak i coraz powszechniejsze metody ekonomicznego nacisku. Podkreślić przy tym należy, że większość nie uznaje sankcji ekonomicznych za użycie siły w rozumieniu artykułu 2 punkt 4 Karty NZ. W większości wypadków interwencji o charakterze humanitarnym dochodzi do faktycznego użycia siły zbrojnej związanej z przemieszczeniem oddziałów na terytorium państwa będącego przedmiotem interwencji, choć nie jest to jedyna forma interwencji humanitarnej. Państwa lub grupy państw podejmujące interwencje mogą działać za zgodą Rady Bezpieczeństwa na podstawie rozdziału

⁶ Autorem klasycznej definicji ingerencji jest L. Oppenheim (*International Law*, ninth edition, 1996). Zob. także R. Sonnenfeld, *Realizacja zasad współistnienia w ONZ*, Warszawa 1968, s. 45. Klasyczna definicja ingerencji określa to pojęcie jako: „przymuszające mieszanie się przez jedno państwo do spraw innego państwa w celu utrzymania lub zmiany aktualnego stanu rzeczy”.

⁷ Przykładem interwencji prowadzonych w celu ochrony praw człowieka była interwencja zbrojna państw NATO w Kosowie w 1999 r. na rzecz kosowskich Albańczyków poddawanych tam czystkom etnicznym. Z wcześniejszej praktyki wskazać można na interwencję Francji w Afryce Centralnej w 1979 r., interwencję Wietnamu w Kambodży w 1978 r., interwencje w Iraku w 1991 i 1992 r. w celu ochrony praw ludności kurdyjskiej, interwencję w Bośni i Hercegowinie w 1992 r., interwencję w 1992 r. w Somalii, interwencja w 1994 r. w Ruandzie.

⁸ D. Garstka, *W obronie człowieka. Nowy międzynarodowy consensus – interwencja humanitarna*, Portal prawno-gospodarczy *Prawo i życie* – www.infor.pl. Interwencja humanitarna polega na zagrożeniu użyciem lub faktycznym użyciu siły w celu zapobieżenia aktom naruszeń praw człowieka na obcym terytorium. Obecnie można wyróżnić dwa podejścia do definiowania interwencji humanitarnych. Pierwsze polega na określeniu warunków, w których powstaje uprawnienie państwa do podjęcia interwencji. Drugie na zdefiniowaniu kategorii działań państw, których legalność lub dopuszczalność może być oceniana na podstawie odpowiednich kryteriów. Uznając tę drugą metodę za lepszą, można przyjąć, że interwencją humanitarną jest użycie siły lub groźba jej użycia przez państwo, grupę państw lub organizację międzynarodową, mające na celu przede wszystkim ochronę ludności państwa, przeciw której skierowana jest zakrojona na szeroką skalę akcja pozbawiania uznanych na gruncie prawa międzynarodowego praw człowieka.

VII Karty bądź bez takiej zgody. W niektórych wypadkach, choć zgoda nie jest wyrażona wprost i uprzednio, interwencję można uznać za mieszczącą się w ramach przypisanych rozdziałem VII. Najczęściej akceptacja ze strony Rady Bezpieczeństwa zostaje wyrażona *ex post*.

Należy podkreślić, iż Karta Narodów Zjednoczonych nie daje odpowiedzi na pytanie, które czynności organów ONZ można uznać za ingerencję. Nawiązując do podanej wcześniej definicji, można przyjąć, że mieszanie się w sprawy innego państwa mogłoby polegać również na poddaniu pod międzynarodową dyskusję na forum organizacji międzynarodowej spraw należących do polityki wewnętrznej państwa. Trzeba jednak pamiętać o tym, że te wewnętrzne sprawy mogą jednocześnie być przedmiotem ochrony międzynarodowej. Na przykład polityka wobec mniejszości narodowych na terenie danego państwa mogłaby w drastycznych wypadkach zająć się z ochroną praw człowieka i wówczas przestaje to być tylko kwestią wewnętrzną państwa. Warto zwrócić uwagę, iż artykuł 2 punkt 4 Karty Narodów Zjednoczonych nie zawiera słowa „ingerencja”, lecz posługuje się sformułowaniem „groźba użycia siły lub jej użycie”, chociaż w istocie jest interwencją odpowiadającą ujęciu tego terminu w definicji skonstruowanej przez wyżej przytoczoną definicję ingerencji.

W niniejszym rozdziale skoncentrowano się przede wszystkim na działalności Organizacji Narodów Zjednoczonych w zakresie utrzymania bezpieczeństwa międzynarodowego, organizacji uniwersalnej, w której działaniu jak w soczewce skupiają się zasadnicze problemy współczesnego świata. W swojej działalności ONZ bazuje na dwóch podstawowych dokumentach: Karcie Narodów Zjednoczonych oraz Statucie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości. Karta Narodów Zjednoczonych została sporządzona podczas konferencji założycielskiej ONZ w San Francisco i podpisana 26 czerwca 1945 r. Ma charakter statutu tej organizacji. Uprawomocniła się 24 października 1945 r. Karta NZ już we wstępie wyraża decyzję ONZ zjednoczenia sił dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Jednocześnie Karta Narodów Zjednoczonych stanowi najważniejsze źródło prawa międzynarodowego. Składa się ze 111 artykułów, ujętych w 19 rozdziałach. Integralną częścią Karty NZ jest Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości złożony z 70 artykułów ujętych (z wyjątkiem art. 1) w pięciu rozdziałach. Karta NZ stanowi bazowy dokument nie tylko dla przedsięwzięć realizowanych pod auspicjami ONZ, ale odwołują się do niej i opierają się na jej artykułach inicjatywy podjęte poza forum ONZ. Niemniej należy pamiętać, iż Karta NZ nie stanowi układu sojuszniczego, a system bezpieczeństwa zbiorowego ONZ nie działa automatycznie. W tym systemie kluczową rolę odgrywa Rada Bezpieczeństwa ONZ, na której spoczywa główna odpowiedzialność za utrzymanie światowego pokoju i bezpieczeństwa. Zgodnie z artykułem 25 Karty NZ państwa członkowskie godzą się przyjąć decyzje podjęte przez Radę Bezpieczeństwa. Decyzje te w większości mają charakter rezolucji.

Zasadnicze cele ONZ zawarte są we wstępie i artykule 1 Karty Narodów Zjednoczonych, a wiele odniesień do nich znajduje się w dalszej części dokumentu

(por. załącznik 1). Wyłaniają się z nich trzy kluczowe kwestie: utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (prawa do prowadzenia operacji pokojowych); wspieranie międzynarodowej współpracy o charakterze gospodarczym i społecznym; działanie na rzecz przestrzegania praw człowieka. Utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa to cel podstawowy Organizacji, jego też dotyczą najważniejsze artykuły Karty, które wyszczególniają instrumenty i metody służące do jego osiągnięcia.

W artykule 2 Karty wymieniono zasady, według których powinna postępować ONZ i jej członkowie. Zasadą o charakterze fundamentalnym jest suwerenna równość członków ONZ (pkt 1). Państwa winny być równe wobec prawa. Wyrazem tego jest zasada: jedno państwo – jeden głos w organach ONZ (wyłom od tej zasady stanowi instytucja stałych członków Rady Bezpieczeństwa). Z normy tej wynika istota tego, czym jest ONZ – organizacją suwerennych państw, a nie światowym rządem. Założenie to drastycznie ogranicza samodzielne kompetencje decyzyjne Organizacji. Suwerenność oznacza, że państwa członkowskie zachowują dla siebie prawo podejmowania ostatecznych decyzji. To właśnie powoduje, że efektywność działań ONZ zależy od woli jej członków podjęcia wspólnego działania, współpraca zaś może zostać zablokowana w imię interesów poszczególnych państw.

Kolejne zasady zawarte w artykule 2 odnoszą się do kwestii utrzymania pokoju. W myśl nich państwa powinny załatwiać międzynarodowe spory środkami pokojowymi oraz powstrzymać się od groźby użycia siły lub wykorzystania jej przeciw integralności terytorialnej lub niepodległości innego państwa oraz w inny sposób niezgodny z celami ONZ. Państwa mają również obowiązek okazać wszelką pomoc ONZ w każdej akcji podjętej zgodnie z Kartą oraz nie udzielać pomocy państwom, przeciwko którym ONZ zastosowała środki zapobiegawcze lub środki przymusu. Karta Narodów Zjednoczonych równoważy prawo suwerenności uznaniem prawa do interwencji w ściśle określonych sytuacjach. Polityczne rozwiązanie sporu lub konfliktu i doprowadzenie do pokoju jest ostatecznym celem misji pokojowej. ONZ może zastosować instrumenty:

- polityczne – bez udziału personelu międzynarodowego w rejonie sporu lub konfliktu (rozdział VI Karty NZ);
- techniczne – z udziałem personelu międzynarodowego w rejonie sporu lub konfliktu (rozdział VII Karty NZ).

Rozdział VI Karty poświęcono metodom pokojowego rozstrzygania sporów. Podkreśla się w nim znaczenie negocjacji, mediacji i pojednania jako metod pokojowego zażegnania sporów (art. 33), a dopiero w przypadku ich niepowodzenia Rada Bezpieczeństwa zostaje upoważniona do wskazania innych rozwiązań (art. 37). Na podstawie rozdziału VI Karty NZ prowadzone są operacje wspierania pokoju. Składa się na nie całokształt działań, które dostosowuje się do sytuacji w rejonie konfliktu, a które mogą oscylować od zwykłych działań utrzymania pokoju po wymuszanie pokoju siłą.

Rozdział VII odnosi się do działań podejmowanych w sytuacjach poważniejszych – zagrożenia pokoju, naruszenia pokoju i aktów agresji. Stanowi on, iż dzia-

łania zagrażające pokojowi oraz akty agresji powodują akcje zmierzające do narzucenia pokoju w momencie, gdy zawiodą rozwiązania ugodowe. Wśród środków, jakimi wówczas ma prawo dysponować Rada Bezpieczeństwa, znajdują się sankcje o charakterze organizacyjnym (np. wykluczenie z grona członków ONZ), gospodarcze, polityczne oraz inne, mające na celu respektowanie decyzji Rady Bezpieczeństwa – włącznie z użyciem środków przymusu i prowadzenia działań z użyciem sił wojskowych (art. 42). Akcja wojskowa może być prowadzona nawet niezależnie od woli zwaśnionych stron również wtedy, gdy na danym terenie brak jest organów władzy państwowej⁹. Na podstawie rozdziału VII Karty NZ działają operacje pokojowe definiowane jako operacje wymuszania pokoju z użyciem środków wojskowych w celu przywrócenia pokoju w rejonie konfliktu.

Pokojowe rozwiązywanie sporów z udziałem organizacji międzynarodowych polega m.in. na mediacji, rozjemstwie, wydaniu zaleceń, przekazywaniu sporu do rozstrzygnięcia sądowego (działania te są przedstawione w rozdziale VI Karty). W sytuacji gdy akty agresji są nieuchronne lub już się rozpoczęły, wymagane są bardziej zdecydowane działania (rozdział VII – akcja w razie zagrożenia pokoju, naruszenia pokoju i aktów agresji). Koncepcja zbiorowego bezpieczeństwa zakłada, że pokój musi być postrzegany jako niepodzielny i każde jego zagrożenie powinno się stać przedmiotem troski wszystkich członków społeczności międzynarodowej. W rzeczywistości jednak bezpieczeństwo narodowe ma prymat nad zasadą zbiorowego bezpieczeństwa. Rywalizacja między państwami, realizacja ich własnych celów i interesów powoduje, że zwycięża egoizm – państwa nie chcą lub nie mogą w równym stopniu uczestniczyć w akcjach zbiorowych przeciwko agresorowi. Niechęć do tych akcji dotyczy nie tylko użycia siły zbrojnej, ale także sankcji ekonomicznych, które w historii ONZ wprowadzono rzadko i często nieskutecznie.

W praktyce działania ONZ wykształciła dwie zasadnicze kategorie misji pokojowych (nie przewidzianych Kartą): misje obserwacyjne, w których skład wchodzi oficerowie w większości wypadków nieuzbrojeni, i siły pokojowe, składające się z uzbrojonych w broń lekką jednostek piechoty, wzmocnionych jednostkami wsparcia logistycznego. W skład dużych operacji wchodzi zwykle obie te kategorie. Pod koniec lat osiemdziesiątych zaczęto także włączać do misji pokojowych grupy policjantów. Użycie sił pokojowych nie ma na celu pokonania zwalczających się stron konfliktu, ale zapobiegnięcie dalszym walkom i utrzymanie zawieszenia broni itp. Dlatego też siły pokojowe używają broni tylko w samoobronie. Oprócz tego w miejsce konfliktu mogą być wysyłane nieuzbrojone misje obserwacyjne, zespoły zajmujące się zbieraniem informacji. Siły pokojowe są skuteczne w wypadku dobrej woli zwaśnionych stron i ich chęci zakończenia konfliktu. Gdy jednak, jak w byłej Jugosławii, walczące strony nie były zainteresowane pokojem, siły pokojowe ze względu na ograniczony mandat były nieskuteczne.

⁹ Rada Bezpieczeństwa dotychczas korzystała jedynie trzykrotnie z tego upoważnienia, wysyłając wojska pod flagą ONZ do Korei, Konga i Somalii, zaś w konflikcie w Zatoce Perskiej w 1990 r. upoważniła państwa członkowskie do podjęcia kroków w jej imieniu.

Karta Narodów Zjednoczonych nie zawiera precyzyjnego pojęcia ani definicji misji pokojowej¹⁰, dlatego też dość powszechnie przyjęto do użytku definicje rodzajów misji pokojowych, jakie znalazły się w raporcie¹¹ sekretarza generalnego ONZ z 1992 r. (rysunek 1.1):

- dyplomacja prewencyjna (*preventive diplomacy*) – oznacza działanie mające zapobiegać powstawaniu sporów między stronami, przeciwdziałać przetrzaskaniu się istniejących sporów między stronami w otwarty konflikt;

- tworzenie pokoju (*peacemaking*) – oznacza działanie mające doprowadzić do porozumienia nieprzyjacielskich stron, głównie za pomocą środków pokojowych, które przewidziane są w rozdziale VI Karty NZ;

- utrzymanie pokoju (*peacekeeping*) – oznacza rozmieszczenie sił ONZ w terenie objętym konfliktem za zgodą wszystkich zainteresowanych stron. Siły ONZ obejmują zwykle personel wojskowy lub (i) policyjny oraz komponent cywilny. Utrzymanie pokoju jest techniką, która poszerza możliwości zarówno zapobiegania konfliktowi, jak i tworzeniu pokoju;

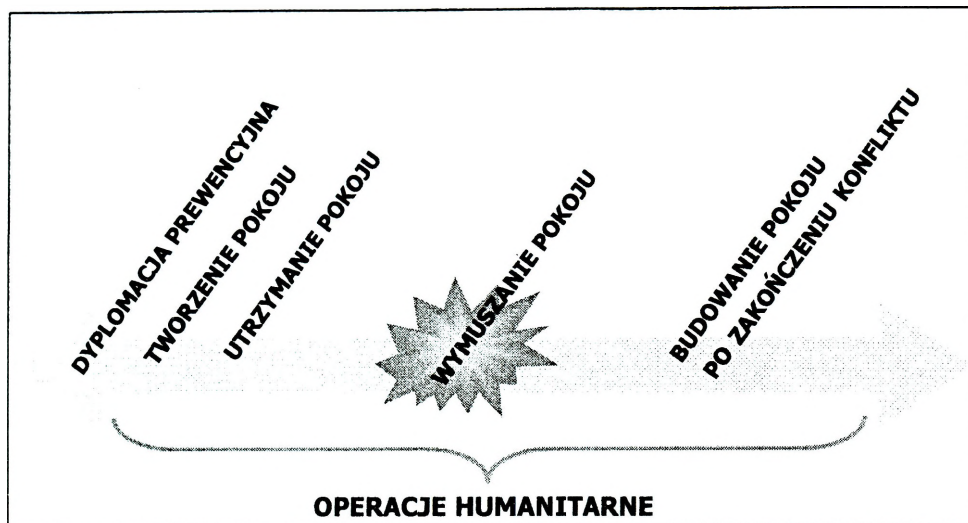
- budowanie pokoju po konflikcie (*post-conflict peace building*) – jest rozumiane jako działanie przy użyciu środków politycznych, dyplomatycznych, ekonomicznych oraz pomocy technicznej, m.in. takich jak: demilitaryzacja, kontrola broni ręcznej, reforma instytucjonalna, poprawa systemu policyjnego i sądowego, nadzorowanie praw człowieka, reforma systemu wyborczego; rozwój społeczno-gospodarczy;

- wymuszanie pokoju (*peace enforcement*) – jest rozumiane jako rozmieszczenie sił ONZ w rejonie sporu (konfliktu), za porozumieniem wszystkich zainteresowanych stron na poziomie strategicznym, ale z możliwością braku jego przestrzegania na poziomie lokalnym. Stąd zakłada się, że jednostki wymuszania pokoju mogą być upoważnione do użycia siły przy realizacji danego mandatu.

Wszystkie wymienione strategie zakładają pewien stopień interwencji i w obecnej sytuacji międzynarodowej ich stosowanie staje się złożone. Dyskusja nad istniejącym systemem narodo-państwowym, dylematy prawa samookreślenia narodów a integralność terytorialna państw, wzrastająca niezależność państw, zadawnione zagrożenia uwolnione przez koniec zimnej wojny, zagrożenia światowego ekosystemu – zaciemniają definicyjne linie między suwerennością a interwencją. Wyżej wspomniane warunki stają się nowymi wyzwaniem dla koncepcji suwerenno-

¹⁰ Biorąc pod uwagę złożoność problematyki misji pokojowych, można je zdefiniować jako „operacje z udziałem personelu wojskowego, jednak bez stosowania siły, podejmowane przez Narody Zjednoczone w celu pomocy w utrzymaniu pokoju i bezpieczeństwa w regionach konfliktu” lub „polowe operacje Narodów Zjednoczonych, w ramach których międzynarodowy personel, cywilny i (lub) wojskowy, rozmieszczony jest za zgodą stron i pod dowództwem ONZ w celu pomocy w opanowaniu i rozwiązaniu istniejących lub potencjalnych konfliktów międzynarodowych lub wewnętrznych, mających wyraźny wymiar międzynarodowy”. Cyt. za J. Mackinlay, *Defining a Role Beyond Peacekeeping*, [w:] *Military Implications of United Nations Peacekeeping Operations*, red. W. William, H. Leewis, *National Defence University*, Waszyngton 1993, s. 17.

¹¹ B. Boutros Ghali, *Program dla Pokoju 1995 oraz Załączniki do Programu dla Pokoju*, PISM, Warszawa 1995.

Rys. 1.1. Spektrum współczesnych misji pokojowych

ści i interwencji, w szczególności dla interwencji z pobudek humanitarnych. Wraz ze wzrostem niepokoju społecznego w wielu regionach świata idealistyczny humanitaryzm – propagowany przez moralne imperatywy i mass media – stał się uzasadnieniem do interwencji w przypadkach szczególnie krwawych i trudnych.

Świat w chwili obecnej jest świadkiem rozpadu państw z powodów etnicznych oraz konfliktów o podłożu religijnym. Złożoność konfliktów wewnętrznych, w odróżnieniu od międzynarodowych, w sposób szczególnie komplikuje zagadnienie interwencji. Konflikty te cechuje m.in.:

- wielość i różnorodność źródeł, wzajemnie z sobą powiązanych, o charakterze ekonomicznym, społecznym, politycznym, etnicznym i religijnym;
- łatwość przechodzenia w fazę zbrojną;
- skomplikowany układ sił (obok oddziałów regularnego wojska w konfliktach uczestniczyły różnego rodzaju uzbrojone grupy, podporządkowane konkurującym przywódcom, pozostające często poza sformalizowanymi strukturami podległości i dowodzenia);
- trudności w identyfikacji stron konfliktu, a także ich celów politycznych i militarnych;
- brutalność i nieprzestrzeganie przez strony konfliktu powszechnie uznanych norm prawa międzynarodowego, w tym dotyczących ochrony ludności cywilnej;
- masowy i niekontrolowany ruch ludności (uchodźcy i przesiedleńcy);
- gwałtowne pogorszenie się sytuacji humanitarnej na terenach objętych konfliktami;
- rozpad instytucji państwowych, a zwłaszcza organów ochrony i przestrzegania prawa.

Przykładowo dylematy te były i nadal pozostają widoczne na terenach byłej Jugosławii. Nadal nie ma zdecydowanego konsensusu w sprawie koncepcji suwerenności i interwencji. Widoczny jest jednak proces ewolucji koncepcji suwerenności w miarę zmian zachodzących w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego.

Jednocześnie Karta NZ zawiera podstawy prawne do tworzenia sił wielonarodowych, w tym sił szybkiego reagowania. Rozdział VI Karty NZ zakłada, że podstawowy obowiązek osiągnięcia pokojowego rozwiązania sporu spoczywa na stronach sporu w wyniku stosowania negocjacji, mediacji, rozstrzygnięć sądowych lub innych pokojowych środków, włączając w ten proces także organizacje regionalne i inne. Na drugim końcu środków służących do rozwiązania konfliktu znajduje się artykuł 42 rozdziału VII, który upoważnia Radę Bezpieczeństwa do przeprowadzenia „siłami powietrznymi, morskimi i lądowymi takiej akcji, jaką uzna za konieczną dla utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa”.

Rada Bezpieczeństwa stwierdza istnienie zagrożenia lub naruszenia pokoju bądź aktu agresji oraz udziela zaleceń lub decyduje, jakie środki zastosować w myśl przepisów artykułów 41 i 42 w celu utrzymania albo przywrócenia światowego pokoju i bezpieczeństwa. Dzięki takim uprawnieniom Rada Bezpieczeństwa jest ostatecznym arbitrem w ocenie legalności interwencji.

W działaniach na rzecz poszukiwania dróg pokojowego rozwiązania konfliktu Rada szeroko wykorzystuje instytucję specjalnych wysłanników lub przedstawicieli sekretarza generalnego, szczególnie od czasu objęcia urzędu przez Kofiego Annana (1 stycznia 1997 r.). Ich zadaniem jest z jednej strony informowanie o sytuacji w rejonie konfliktu, a z drugiej – aktywne promowanie określonych przez Radę metod rozwiązania sporu. Wśród specjalnych wysłanników pojawiali się wybitni politycy o uznanym autorytecie międzynarodowym (np. były sekretarz stanu USA James Baker, były minister spraw zagranicznych Algierii Mohamed Sahnoun).

Zacieśnia się współpraca Rady z organizacjami regionalnymi, która mimo że wciąż nie osiągnęła pożądanego stanu, istotnie rozszerza możliwości działania Rady w sprawach konfliktów o charakterze wewnętrznym.

W artykule 53 zapisano, że „Rada Bezpieczeństwa posługiwać się będzie układami lub organizacjami regionalnymi w odpowiednich przypadkach w celu stosowania środków przymusu pod jej kierownictwem”. Artykuł ten również wzmacnia artykuł 39 w kontekście uprawnień Rady Bezpieczeństwa, stwierdzając, że: „żadne środki przymusu nie będą stosowane na podstawie układów regionalnych lub przez organizacje regionalne bez upoważnienia Rady Bezpieczeństwa [...]”. Pomiędzy dyplomatycznymi środkami rozdziału VI i siłowymi metodami rozdziału VII leżą, jak to nazwał były sekretarz generalny ONZ Dag Hammarskjöld, „środki rozdziału VI i pół”. Środki te, pokojowe w swej naturze, angażują militarnie zarówno ONZ, jak i regionalne organizacje zgodnie z autoryzacją Rady Bezpieczeństwa. Chociaż nie wynikają bezpośrednio z Karty NZ, to stały się najbardziej powszechną formą operacji pokojowych i są ogólnie uznane przez międzynarodową społeczność

ność. Dlatego też mamy do czynienia z różnego rodzaju organizacjami i siłami o charakterze wielonarodowym. Jednocześnie funkcjonuje bardzo złożony system rozwiązywania konfliktów siłami międzynarodowymi.

Mówiąc ogólnie, w systemie tym, na poziomie polityczno-strategicznym, może występować organizacja o charakterze globalnym (ONZ) lub organizacja regionalna (np. Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie – OBWE, Organizacja Państw Afrykańskich – OPA i Organizacja Jedności Afrykańskiej¹² – OJA), działająca również zgodnie z ogólnymi zasadami Karty NZ. Na poziomie operacyjno-taktycznym natomiast występują zwykle siły wielonarodowe, działające pod operacyjnym kierownictwem zarówno samej organizacji (poprzez jej właściwe organy), jak i koalicji państw członkowskich (np. NATO) albo jednego z państw członkowskich (np. USA). Na obu poziomach może występować kilka wariantów, zależnie od charakteru i skali danej operacji oraz zdolności danej organizacji do strategicznego i operacyjnego kierowania taką operacją. Warianty te dotyczą wielu aspektów organizacji i prowadzenia misji pokojowych, takich jak: kierownictwo polityczne, organizowanie i finansowanie misji, dowodzenie operacyjne misją, zabezpieczenie logistyczne itp.

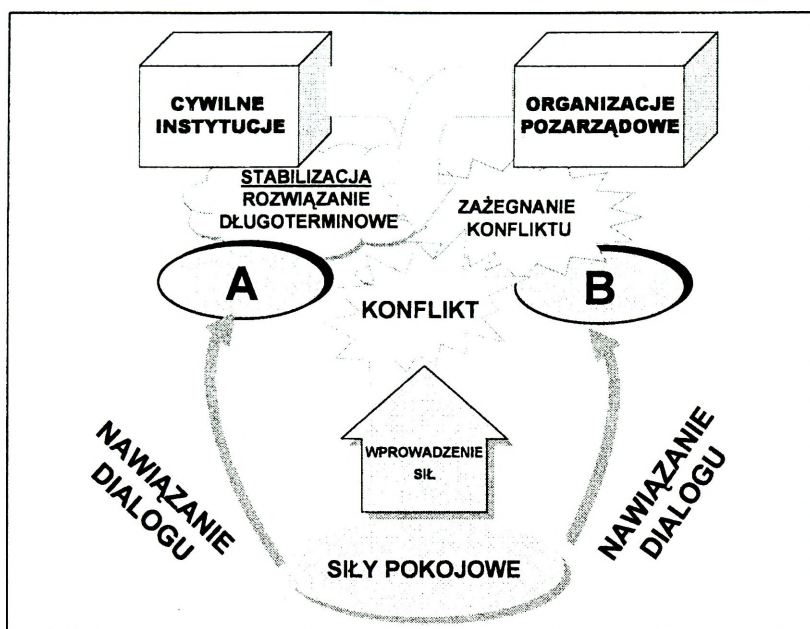
Dlatego też misje pokojowe stanowią spójny system operacji wojskowych wspierających wysiłki społeczności międzynarodowej w celu politycznego rozwiązania konfliktów międzypaństwowych i wewnętrznych. Ich legitymację prawną stanowią rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz porozumienia o statusie sił (SOFA), które dają podstawy prawne do rozwinięcia sił danej organizacji w rejonie konfliktu, nadają siłom pokojowym status dyplomatyczny, określają ich relacje ze stronami konfliktu oraz organizacjami humanitarnymi działającymi w rejonie misji. Natomiast prawo do obrony personelu w misji zapewnia zbiór przepisów dotyczących zasad użycia siły (*rules of engagement* – ROE) w rejonie misji pokojowej. Są one określane oddzielnie dla każdej misji i z tego tytułu mogą w różny sposób definiować użycie różnych rodzajów broni.

Niezależnie od używanej terminologii¹³ potrzeba przeprowadzenia misji pokojowej wynika z działań zmierzających do zażegnania potencjalnego konfliktu między zwaśnionymi stronami A i B w celu osiągnięcia stabilizacji w przyszłości, co przedstawia rysunek 1.2. Siły pokojowe dysponujące odpowiednim mandatem są rozmieszczane w rejonie konfliktu i nawiązują dialog ze stronami. Równolegle działają cywilne instytucje i organizacje pozarządowe w celu przywrócenia pokoju. Należy zaznaczyć, iż sukces operacji zależy od efektów działań w wielu sferach (rysunek 1.3).

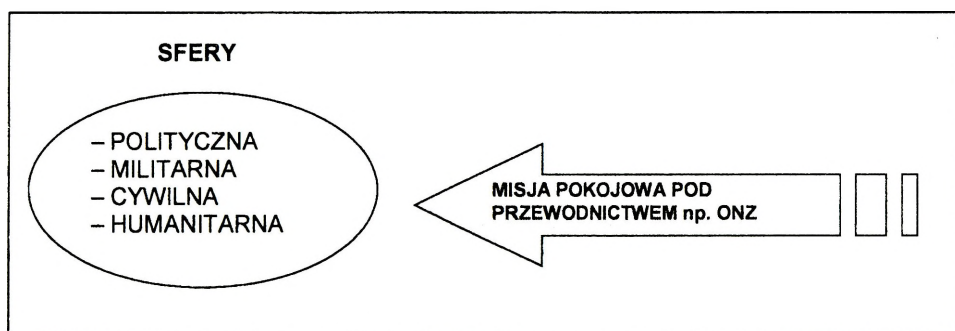
Szczególną rolę spełniają mediacja i obserwacja, prowadzone w różnych formach i z różną intensywnością, a we wczesnym stadium konfliktu pozwalają na jego rozwiązanie bez konieczności prowadzenia kosztownych operacji z udziałem coraz liczniejszych kontyngentów wojskowych.

¹² Od lipca 2002 r. Unia Afrykańska.

¹³ Terminologia ONZ, NATO, brytyjska, amerykańska, kanadyjska czy rosyjska.

Rys. 1.2. Schemat przeprowadzenia operacji pokojowej

Rys. 1.3. Złożoność misji pokojowej

Organizacja wielonarodowych sił pod auspicjami organizacji międzynarodowej jest procesem długotrwałym. Uzyskanie akceptacji politycznej większości państw jest przedmiotem wieloletnich konsultacji, w których bierze się pod uwagę zarówno aspekty prawne, jak i polityczne oraz wojskowe.

Podczas planowania określonej misji pokojowej muszą być podjęte równoległe i zsynchronizowane działania w ośrodkach decyzyjnych, zarówno na szczeblu międzynarodowym, jak i rządowym. Należy więc utworzyć mechanizmy szybkiego podejmowania decyzji na wszystkich szczeblach, tak aby z chwilą podjęcia

decyzji przez organizację międzynarodową można było rozpocząć proces przerzutu i rozwijania sił. W wielu krajach wymaga to stworzenia nowych lub modyfikacji starych przepisów prawnych oraz podjęcia przygotowań budżetowych, administracyjno-logistycznych i kadrowych. Jednocześnie proces planowania i przygotowania operacji powinien być skrócony do minimum.

Przy przyjęciu wyżej przedstawionych założeń tworzenie i rozwinięcie sił wielonarodowych, w tym wcześniej zgłoszonych i przygotowanych tzw. sił szybkiego reagowania, może się odbyć nawet w ciągu 30 dni. Jest to wariant bardzo optymistyczny. W czasie operacji „Pustynna Tarcza” przerzucenie drogą lotniczą ze Stanów Zjednoczonych jednej amerykańskiej brygady powietrznodesantowej do Arabii Saudyjskiej zajęło około 30 dni (pierwszy batalion – 48 godzin, pozostałe jednostki operacyjne – 7 dni, wsparcie logistyczne – 30 dni). Szczególnie wysokie są koszty transportu sprzętu ciężkiego, z tego względu preferowany jest transport drogą morską, który z kolei jest czasochłonny. Transport drogą morską z Europy do Afryki ciężkiego sprzętu i zapasów zajmuje przykładowo 10–14 dni. Analiza źródeł pozyskiwania środków i zasobów na potrzeby operacji pokojowych wskazuje, że głównym kontrybutorem są rządy. Stąd racjonalne i efektywne zorganizowanie wielonarodowych sił zależy przede wszystkim od możliwości państw członkowskich. Przegląd literatury oraz prowadzone obserwacje upoważniają do wnioskowania, że potencjalni kontrybutorzy, tj. rządy, podlegają różnorodnym ograniczeniom.

Ograniczenia ekonomiczne. Szacuje się, iż spośród wszystkich państw członkowskich ONZ jedynie 90 może zaoferować na potrzeby operacji pokojowych własne środki finansowe. Pozostałe państwa są w stanie konfliktu zbrojnego bądź kryzysu ekonomicznego. Jedynie 36 krajów może zaoferować jednostki wsparcia: logistyczne, inżynieryjne, transportowe, lotnicze i medyczne. Tylko USA, Rosja i Ukraina posiadają strategiczny transport lotniczy.

Ograniczenia polityczne. Dostępne potencjalne środki podlegają narodowym priorytetom. Mechanizm podejmowania decyzji o wysłaniu jednostek wojskowych poza terytorium państwa zależy od obowiązującego ustroju konstytucyjnego i politycznego państwa. Przykładowo przyjęta zasada – w ramach systemu „stand-by arrangements” – iż państwo zachowuje prawo do negatywnej odpowiedzi na prośbę sekretarza generalnego ONZ o wyrażenie zgody na użycie zadeklarowanych jednostek, odzwierciedla rzeczywistą wolę polityczną państw. To uwarunkowanie polityczne ma wielki wpływ na szybkość organizowania i rozwijania wielonarodowych sił szybkiego reagowania. Każdorazowa zgoda na użycie zgłoszonych jednostek musi być przedmiotem konsultacji na szczeblu międzynarodowym i rządowym. Jest to stanowisko większości państw partycypujących w tworzeniu regionalnych i wielonarodowych sił szybkiego reagowania.

Ograniczenia wojskowe. Niewiele państw w świecie posiada armie zawodowe. Użycie jednostek złożonych z żołnierzy służby zasadniczej i rezerwistów wymaga dodatkowych przygotowań, co wydłuża czas odpowiedzi co do wydzielania jednostek na potrzeby sił wielonarodowych.

Ograniczenia t e c h n i c z n e. Niewiele państw posiada siły zbrojne wyposażone w sprzęt do działań w skali globalnej, stąd potrzeba doposażenia wydzielonych jednostek w dodatkowy sprzęt i uzbrojenie.

Ograniczenia f i n a n s o w e. Potrzebne są dodatkowe środki na przygotowanie armii zawodowych do działań globalnych, zakontraktowanie żołnierzy służby zasadniczej i rezerwistów, dodatkowe wyposażenie, utrzymanie wysokiej gotowości bojowej wydzielonych jednostek.

Ewolucja misji pokojowych zmierza w kierunku zwiększenia zakresu ich zadań¹⁴. Operacje pokojowe w Kambodży, Angoli, Salwadorze, Somalii oraz w Jugosławii ustanowiły pewien standard w tym względzie. Cechuje go kompleksowość działań obejmujących zadania wojskowe, polityczne i humanitarne o wysokim stopniu złożoności.

Należy zakładać – bo już takie zjawisko występuje – że napięcia i sytuacje kryzysowe w wielu częściach świata spowodują wzrost nacisków na rozpoczęcie nowych operacji pokojowych. Główną przyczyną, oprócz względów humanitarnych, są znacznie niższe koszty operacji pokojowych w porównaniu z kosztami działań wojennych. Tendencje do takiego podejścia występują wyraźnie w raporcie sekretarza generalnego ONZ *Agenda dla Pokoju*¹⁵ oraz w raporcie Volckera-Ogaty *Finansowanie efektywnej ONZ*. Stwierdza się w nich *expressis verbis*, iż społeczność międzynarodowa powinna być gotowa do zaakceptowania, w ciągu kilku najbliższych lat, znacznie zwiększonych wydatków na operacje pokojowe. Wśród potencjalnych regionów zapalnych, gdzie może zająć konieczność interwencji ONZ, wymienia się: Sudan, Afganistan, Liberię, Kosowo, Macedonię, Myanmar (Birmę), Kaszmir, Sri Lankę, regiony zamieszkałe przez Kurdów, a także niektóre państwa postradzieckie. Ta kompleksowość operacji, warunkująca ich skuteczność, spr-

¹⁴ Zob. J. Zaleski, *Udział Polski w siłach pokojowych ONZ*, www.msz.gov.pl.

¹⁵ M. Grabiec, *Działania na rzecz reformy ONZ*, „Rubikon” 1999, nr 1(4). *Agenda dla Pokoju* została opracowana przez poprzedniego sekretarza generalnego B. Boutrosa Ghalęgo w 1992 r., na polecenie Rady Bezpieczeństwa, obradującej wtedy na szczepie szefów państw i rządów. W celu lepszego opracowania jej założeń powstała w 1992 r. grupa robocza ds. Agendy dla Pokoju, podzielona na cztery podgrupy: ds. dyplomacji prewencyjnej i operacji przywracania pokoju, ds. budowania pokoju, ds. koordynacji i ds. sankcji. Wszystkie one opracowały w ostatnich latach szczegółowe dane na temat swojej działalności i rozwiązywanych problemów. Agenda dla Rozwoju miała za zadanie opracować ramowy plan działania na tej płaszczyźnie. Pomimo rozbieżności zdań między krajami rozwiniętymi a rozwijającymi się co do zakresu pomocy i sposobu jej udzielania, w czerwcu 1998 r., na specjalnym posiedzeniu Zgromadzenia Ogólnego, przyjęto odpowiedni dokument. Spory trwały do ostatniego posiedzenia grupy, a w centrum zainteresowania stała definicja rozwoju. Zwracano uwagę na rozwój wspomagany – preferowany przez państwa udzielające pomocy, ponieważ jest on równoznaczny z dobrym zarządzaniem, prawami człowieka i ochroną środowiska oraz na „wspomagany wzrost ekonomiczny”, widziany przez wiele państw rozwijających się jako warunek wstępny do jakichkolwiek kwestii społecznych. Problem polega na tym, że pewne standardy polityczne, socjalne i środowiskowe są uważane przez dawców pomocy jako konieczne do przestrzegania przez jej beneficjentów, co w większości przypadków jest trudne do osiągnięcia. Dokument ten podkreśla rolę gospodarek wolnorynkowych i rozwoju sektora prywatnego w zapewnieniu wzrostu ekonomicznego, ale także – odzwierciedlając obawy państw rozwijających się – ważną rolę pomocy międzynarodowej i silnego sektora państwowego.

wia, że są one kosztowne. Koszty mogą drastycznie wzrosnąć, gdy operacje uzyskają nawet ograniczony mandat na akcje typu użycie siły (*enforcement*).

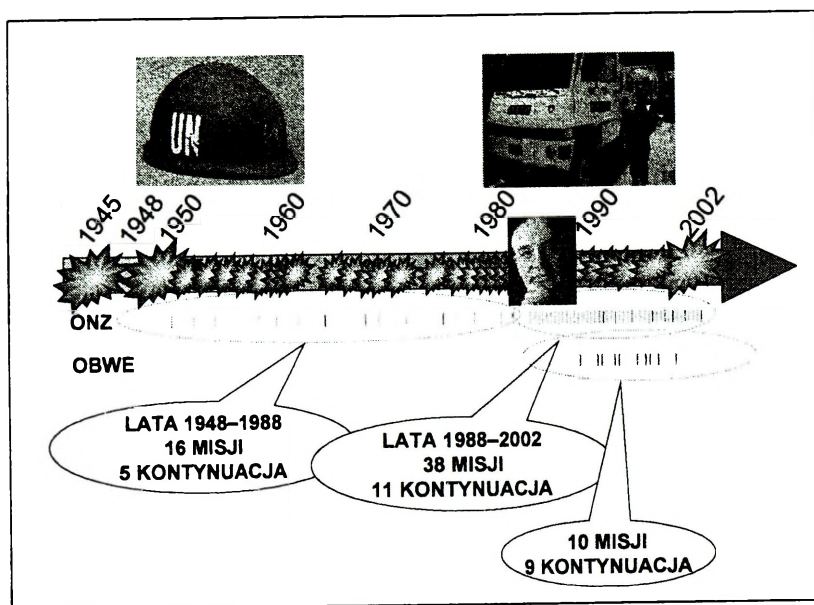
Należy zauważyć również, że zwiększa się liczba państw zainteresowanych uczestnictwem w siłach pokojowych ONZ. Dzieje się tak ze względów prestiżowych, społecznych i finansowych. Ten ostatni aspekt ma szczególne znaczenie dla państw rozwijających się, dla których refundacje ONZ za wystawione kontyngenty są wyższe od kosztów poniesionych na ten cel. Proponują one przeważnie wystawianie jednostek piechoty (oferty znacznie przewyższają zapotrzebowanie), nie są natomiast w stanie zapewnić dużych jednostek specjalistycznych (np. logistycznych czy łączności). Przykład UNPROFOR¹⁶ i przygotowań do operacji w Mozambiku (ONUMOZ¹⁷) wskazuje jednak, że kończy się okres małych kontrybutorów. Skuteczność operacji gwarantują przede wszystkim duże państwa. Dotychczas największy wkład wносиły państwa skandynawskie i Austria. Obecnie na scenę wchodzi stali członkowie Rady Bezpieczeństwa; największe kontyngenty wystawiają Francja i Wielka Brytania. Należy się spodziewać wzrostu udziału Rosji ze względów politycznych i prestiżowych, jak też finansowych (stawka za wydzielone jednostki wojskowe za osobomiesiąc wynosi obecnie około 1050 USD). Ponieważ jednak zaległości z tytułu składek na misje pokojowe wzrastają, prawdopodobne jest, iż ONZ będzie zainteresowana, aby niektóre państwa wystawiały wojska lub dostarczały sprzęt na koszt własny. Mogłoby to doprowadzić do ograniczenia liczby „peacekeeperów” do najbogatszych państw. Wzrost liczby operacji pokojowych (rysunek 1.4) i ich kosztów powoduje, iż niektóre państwa, będące poprzednio głównymi kontrybutorami, redukują swoje kontyngenty.

Na rysunku 1.4 na osi czasu – od zakończenia II wojny światowej do dnia dzisiejszego – przedstawiono konflikty, które stanowiły zagrożenie dla światowego pokoju i bezpieczeństwa. Wyraźnie widoczny jest wzrost liczby konfliktów od chwili zakończenia dwubiegunowego podziału świata, czyli od okresu rządów Gorbaczowa. Od 1948 do 1988 r. ONZ prowadziła 12 operacji pokojowych, z czego 4 są kontynuowane. Od 1988 r. do chwili obecnej ONZ przeprowadziła 39 operacji, z czego 9 jest kontynuowanych. Dodatkowo na rysunku pokazano działania w tym zakresie OBWE, która przeprowadziła 10 operacji i większość z nich kontynuuje.

Organizacja Narodów Zjednoczonych nie ma od pewnego czasu najlepszych notowań w światowej opinii publicznej. Powszechne jest odczucie, że nie dostosowała się ona w niezbędnym stopniu do realiów pozimnowojennych stosunków międzynarodowych i niezbyt skutecznie realizuje jedno ze swych podstawowych zadań mandatowych, tj. utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

¹⁶ UNPROFOR (1992 r.) – United Nations Protection Force (siły ochronne ONZ w byłej Jugosławii, zastąpione w 1995 r. przez trzy rodzaje sił: UNPROFOR w Bośni i Hercegowinie; United Nations Confidence Restoration Operation w Chorwacji – UNCRO i United Nations Preventive Deployment Force w Macedonii – UNPREDEP).

¹⁷ ONUMOZ (lata 1992–1993) – United Nations Operation in Mozambique (operacja ONZ w Mozambiku).

Rys. 1.4. Historia misji pokojowych

Zwraca się także uwagę, że ONZ nie wypracowała właściwej metody opanowania trudności rozwojowych przeżywanych przez liczne państwa członkowskie. Organizacja stoi w obliczu wielu trudności, takich jak:

- zaległości w regulowaniu zobowiązań państw członkowskich (pozostaje na granicy katastrofy finansowej);
- brak większych postępów w rozwiązywaniu sporów i konfliktów będących przedmiotem zainteresowania Rady Bezpieczeństwa, w tym faktyczne utrzymywanie wielu konfliktów poza porządkiem obrad Rady Bezpieczeństwa;
- niedostateczny postęp w procesie demokratyzacji struktur i metod działania ONZ. Należy tu odnotować brak powodzenia w pracach nad reformą Rady Bezpieczeństwa oraz w staraniach o zwiększenie roli Zgromadzenia Ogólnego w sprawach międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Jednocześnie obserwuje się większą aktywność małych i średnich państw, podejmowaną niekiedy z zamiarem ograniczenia prerogatyw wielkich mocarstw;
- pogłębienie podziałów wśród państw rozwijających się;
- różnice poglądów w grupie wielkich mocarstw (potwierdził je rozwój wydarzeń w Kosowie i Iraku).

Można również stwierdzić, że ONZ nie odegrała większej roli dla bezpieczeństwa europejskiego. Nie zapobiegła wybuchowi konfliktu w Kosowie (embargo na dostawy broni i sprzętu wojskowego dla Jugosławii z 31 marca 1998 r.), a rezolucja nr 1244 w sprawie Kosowa tylko formalnie zalegalizowała istniejący stan rzeczy. Zmniejszenie znaczenia ONZ nie oznacza, że maleje zapotrzebowanie na jej

działalność w sprawach dotyczących szeroko pojmowanego bezpieczeństwa i rozwoju. ONZ wciąż stwarza unikalne możliwości podejmowania i rozwiązywania najważniejszych problemów. Jest jedyną organizacją globalną, która może dziś pełnoprawnie decydować (RB ONZ) o użyciu siły w stosunku do danego państwa. Obecnie jest to przyczyną konfliktu prawnego między suwerennością a prawami humanitarnymi. Jednocześnie ONZ jest organizacją prowadzącą rozbrojenie globalne w zakresie: broni nuklearnej, chemicznej, biologicznej, min przeciwpiechotnych i broni małokalibrowej.

Pomimo wielu niepowodzeń można zaobserwować powolny renesans operacji pokojowych ONZ: Sierra Leone, Kongo czy Wschodni Timor. Według zastępcy sekretarza generalnego¹⁸ ubiegły rok był bardzo dobry dla ONZ-owskich misji pokojowych. Złożyły się na to: pomyślne zakończenie 20 maja 2002 r. misji UNTAET¹⁹ we Wschodnim Timorze (odzyskanie przez ten kraj niepodległości po 25 latach okupacji), rozbrojenie i demobilizacja ponad 47 tysięcy rebeliantów w operacji UNAMSIL²⁰ w Sierra Leone, przygotowanie do zakończenia z końcem 2002 r. misji UNMIBH²¹ w Bośni i Hercegowinie (zakończenie mandatu w obszarze reformy policji i restrukturyzacji) oraz powołanie pierwszej, od czasu opublikowania raportu Brahimiego operacji, w Afganistanie – UNAMA²². Należy również zauważyć, iż ONZ podnosi zdolności cywilne misji pokojowych: cywilna policja – CIVPOL²³, sędziowie, inżynierowie cywilni, administratorzy cywilni, media.

Szczególnie ostatnia dekada ubiegłego wieku przyniosła dalszy rozwój koncepcji operacji pokojowych. Regułą stało się, że niezależnie od tradycyjnych elementów mandatu Rada Bezpieczeństwa zobowiązywała operacje pokojowe do wykonywania zadań z zakresu prewencji, budowania pokoju, a także odbudowy struktur państwowych, ekonomicznych i społecznych po zakończeniu konfliktu. Rutynowym zadaniem operacji pokojowych stała się współpraca z organizacjami humanitarnymi. W rezolucji nr 1077 z 1996 r. Rada Bezpieczeństwa przełamała pewne tabu, wprowadzając do struktury organizacyjnej operacji pokojowej UNOMIG²⁴ Biuro do spraw Ochrony Praw Człowieka działające na terenie Abcha-

¹⁸ 18 października 2002 r. odbyło się 12. spotkanie IV Komitetu w 57. Sesji Zgromadzenia Ogólnego, w trakcie którego zastępca sekretarza generalnego DPKO, Jean-Marie Guehenno, dokonał oceny operacji pokojowych w minionym roku oraz przedstawił sprawy, które wymagają szczególnej uwagi w nadchodzącej przyszłości.

¹⁹ UNTAET – United Nations Transitional Administration in East Timor (październik 1999 r. – maj 2002 r.) – tymczasowa administracja NZ we Wschodnim Timorze.

²⁰ UNAMSIL – United Nations Mission in Sierra Leone (od października 1999 r.) – misja NZ w Sierra Leone.

²¹ UNMIBH – United Nations Mission in Bosnia and Hercegowina (od 1995 r.) – misja NZ w Bośni i Hercegowinie.

²² UNAMA – United Nations Assistance Mission in Afghanistan (marzec 2002 r.) – misja pomocowa NZ w Afganistanie.

²³ UNCIVPOL – United Nations Civilian Police; CIVPOL – Civilian Police.

²⁴ UNOMIG – United Nations Observer Mission in Georgia (od sierpnia 1993 r.) – misja obserwacyjna NZ w Gruzji.

zji. Zmiany w organizacji i zadaniach operacji pokojowych są na tyle głębokie, że zyskały one miano „operacji pokojowych drugiej generacji”. Tendencja do rozszerzania mandatów operacji pokojowych może być uważana za swego rodzaju odpowiedź społeczności międzynarodowej i działającej w jej imieniu Rady Bezpieczeństwa na ograniczenia dostępnych jej instrumentów neutralizowania i rozwiązywania konfliktów.

Nierozwiązanym do końca zagadnieniem pozostało funkcjonowanie operacji pokojowej w warunkach działań wojennych. Przypomnieć tu należy, że klasyczna operacja pokojowa nie mogła być powołana przed zawarciem przez strony rozejmu (we wcześniejszych okresach stronami były przede wszystkim państwa) lub wprowadzeniem zawieszenia broni. Wymóg ten jest nadal przestrzegany. Faktem jest jednak, że walki wybuchają lub są wznawiane już po rozmieszczeniu operacji, a jej uczestnicy, mimo standardowego upoważnienia do stosowania siły w obronie własnej, nie dysponują z reguły środkami stosownymi do zagrożenia. W minionych latach wykształciła się praktyka szczegółowej oceny ryzyka wybuchu walk i podejmowania odpowiednich kroków zaradczych. Przykładem tego rodzaju działania były przygotowania do utworzenia misji obserwacyjnej ONZ (zgodnie z zasadami nieuzbrojonej) w Sierra Leone, chronionej przez należycie uzbrojony, wyposażony i dostatecznie liczny oddział wojska.

Współczesne metody podejścia do rozwiązywania konfliktów cechuje dążenie do osiągnięcia całościowego rozwiązania (w przeciwieństwie do wcześniejszych strategii ograniczonych jedynie do opanowywania kryzysu i blokowania jego eskalacji). Oznacza to konieczność osiągnięcia porozumienia politycznego przed rozpoczęciem misji pokojowej. Jak wcześniej wspomniano, wprowadzenie jego warunków w życie jest realizowane w terenie pod nadzorem sił pokojowych i zwykle obejmuje przedsięwzięcia o zróżnicowanym charakterze: politycznym (wolne wybory, tymczasowa administracja itp.), wojskowym, policyjnym, humanitarnym i ekonomicznym. W porównaniu do wcześniejszych misji, przede wszystkim o charakterze wojskowym i realizowanych na podstawie zasad VI rozdziału Karty NZ (użycie broni ograniczone do przypadków samoobrony), odznaczają się one:

- możliwością użycia siły, tj. realizacją wymuszania pokoju zgodnie z zasadami VII rozdziału Karty NZ;
- wielofunkcyjnością, tj. zawierają komponenty odpowiedzialne za wykonanie poszczególnych zadań politycznych, wojskowych itd.;
- znaczną wielkością, tj. liczbą uczestników dochodzącą do dziesiątek tysięcy (wcześniejsze operacje pokojowe liczyły po kilka tysięcy);
- dużymi kosztami bezpośrednimi i pośrednimi (pomoc humanitarna, ekonomiczna itp.);
- dużym stopniem zagrożenia (możliwość użycia siły, ataki elementów niekontrolowanych, terrorystycznych itp.).

W praktyce operacje pokojowe stały się najczęściej wykorzystywanym narzędziem rozwiązywania konfliktów. Jednocześnie coraz większe zapotrzebowanie na nie wymaga określenia ich funkcji i charakteru oraz miejsca w systemie bezpie-

czeństwa Narodów Zjednoczonych. Potrzebę tę dostrzegł sekretarz generalny ONZ, który w raporcie z 1997 r. *Renewing the United Nations: A Programme For Reform* wskazał na dwa istotne problemy związane z operacjami pokojowymi: brak stabilności finansowej i brak zdolności szybkiego reagowania. Aby operacje pokojowe mogły być skuteczne, oba wspomniane obszary wymagają zmian. Zmiany te może jednak przynieść raczej ściślejsza współpraca państw ONZ niż określone reformy.

Ponadto w swym raporcie sekretarz generalny podkreślił, iż eksplozja konfliktów zimnowojennych wymaga zmiany kształtu operacji. Jednak wszelkie reformy dotyczące operacji pokojowych zależą od woli państw członkowskich ONZ. Toteż w raporcie przedstawił postulaty i sugestie, które miałyby wyznaczać kierunki rozwoju operacji. Przede wszystkim raport traktuje peacekeeping jako podstawowe narzędzie utrzymania pokoju i bezpieczeństwa. Następnie wskazuje, że obecnie Narody Zjednoczone nie mają możliwości prowadzenia tzw. peaceenforcement operations, czyli operacji wojskowych z użyciem siły, i muszą w tym względzie polegać na państwach członkowskich ONZ działających na podstawie mandatu udzielonego przez Radę Bezpieczeństwa.

Aby sprostać tym nowym wyzwaniom sekretarz generalny ONZ Kofi Annan²⁵ podjął wiele działań zmierzających do udoskonalenia mechanizmów utrzymywania pokoju i bezpieczeństwa oraz usprawnienia procesu planowania i dowodzenia misjami pokojowymi.

Po pierwsze potwierdził zaangażowanie się organizacji w budowanie pokoju i bezpieczeństwa. W odpowiedzi na niechęć państw do wspomagania operacji utrzymywania pokoju zaproponował utworzenie jednostek szybkiego reagowania wystawionych przez niektóre kraje. Podjął też inicjatywy zmierzające do ożywienia procesu pokojowego w ciągle jeszcze niewygasłych konfliktach, np. w Saharze Zachodniej, Tadżykistanie, Angoli i na Cyprze. Przyczynił się też do okresowego załagodzenia narastającego konfliktu społeczności międzynarodowej z Irakiem. Annan wciąż podkreśla wagę współpracy rządów, społeczeństw i organizacji międzynarodowych. Opiera na niej swą strategię działania w rozwiązywaniu problemów globalnych, uczestnicząc czasami w ich pracach, na przykład brał udział w podpisaniu konwencji o zakazie min przeciwpiechotnych.

Po drugie sekretarz generalny podjął wiele działań zmierzających do promocji i ochrony praw człowieka we wszystkich wymiarach, pomimo znacznej ilości przeszkód, na jakie napotyka ONZ w tym względzie. Wedle słów Annana: „prawa człowieka są priorytetem dla wszystkich państw, nieodłącznym od celów demokracji i wspomaganego rozwoju”. W procesie reorganizacji Sekretariatu połączono programy w zakresie ochrony praw człowieka w jeden urząd pod przewodnictwem Mary Robinson, byłej prezydent Irlandii.

²⁵ Kofi Annan: „*Musimy jeszcze raz odpowiedzieć sobie na pytanie, po co i dla kogo istnieją Narody Zjednoczone. Musimy również zastanowić się nad tym jaki kształt powinna mieć nasza organizacja [...]*”. Cyt. za: www.un.org/Depts/dpko.

Po trzecie Kofi Annan odbywa regularnie cotygodniowe konferencje ze swoimi współpracownikami, podczas których wymieniają oni poglądy na przyszłą pracę organizacji i koordynują wzajemnie swoje działania w podległych im dziedzinach. Właśnie koordynacja i sprawne przekazywanie informacji to cele, po których sekretarz generalny ONZ spodziewa się najwięcej. Kryje się za tym chęć lepszego przewidywania wyzwań w nadchodzącym czasie, potencjalnych działań, szerszej współpracy i wypracowania mechanizmów do przeprowadzenia reform. Spotkania te opierają się na pracach Jednostki Planowania Strategicznego (*Strategic Planning Unit*), stanowiąc przykład do naśladowania wewnątrz całego systemu, umożliwiając skuteczniejsze wykonywanie zadań zarówno w obrębie siedziby Narodów Zjednoczonych, jak i na całym świecie. Według zamierzeń współpraca i koordynacja ma dotyczyć nie tylko funduszy i programów, ale także agencji wyspecjalizowanych, w tym Grupy Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Na szczeblach krajowych w spotkaniach uczestniczą rezydenci programów i agencji (*resident coordinators*), przyzwyczajeni dotychczas do znacznej swobody i niezależności w wykonywaniu obowiązków. O znaczeniu tych działań niech świadczy wypowiedź przedstawiciela sekretarza generalnego Louise Frechette, która wypracowawszy ramowy plan obecności sił ONZ-owskich w Afganistanie, stwierdziła, co następuje: „Wydawało mi się, że tym, czego potrzebowaliśmy, był bardzo prosty dokument, który uwidaczniał sytuację, którym mamy zarządzić, [...] cele, jakie zamierzamy osiągnąć, reguły, jakich mamy się trzymać w tej szczególnej sytuacji i mechanizmy koordynacji, których powinniśmy używać, by zachować jedność celów, co jest podstawą tego, czego chcemy tam dokonać”²⁶.

Po czwarte, by dodatkowo wzmocnić działalność ONZ na rzecz rozwoju, sekretarz generalny postanowił przeznaczyć na nią więcej środków, uznając podstawowe znaczenie rozwoju dla światowego bezpieczeństwa i pokoju. Ma temu służyć nowo utworzone konto rozwoju, czerpiące fundusze z oszczędności administracyjnych uzyskanych przez zmniejszenie i modernizację Sekretariatu w najbliższych latach.

Ponadto do działań o charakterze reformatorskim można zaliczyć:

- system „stand-by Arrangements”, tj. utworzenie i prowadzenie centralnego rejestru jednostek wydzielonych przez poszczególne państwa do wykorzystania w misjach pokojowych;
- utworzenie w ramach Sekretariatu ONZ Kwatery Głównej Sił Szybkiego Rozmieszczania, co spowoduje szybsze i sprawniejsze rozmieszczanie sił ONZ na terenie nowych misji pokojowych;
- rozwijanie projektu Wielonarodowej Brygady Sił Szybkiego Rozwinięcia ONZ;
- opracowanie konwencji o ochronie personelu ONZ.

²⁶ Tamże.

1.2. Raport Lakhdara Brahimiego

Politycy, dyplomaci i eksperci w swoich publikacjach na temat międzynarodowej odpowiedzi na sytuacje kryzysowe koncentrują swoje wysiłki na określeniu sposobów poprawienia skuteczności działania organizacji międzynarodowych. Jest rzeczą zdumiewającą, że prawie wszystkie propozycje ograniczają się jedynie do odbiurokratyzowania, poprawy struktur organizacji międzynarodowych i wołania o reformy. Wydaje się, że ONZ „nie jest głucha” na falę krytyki dotyczącą osłabienia skuteczności jej działań, zwłaszcza w ostatnich latach. W tym celu podejmuje wiele nowych przedsięwzięć.

Jednym z ostatnich jest raport panelu powołanego przez sekretarza generalnego ONZ, opracowany pod przewodnictwem L. Brahimiego²⁷ w 2000 r. Rekomendacje zawarte w raporcie obejmują rozległy zakres zagadnień dotyczących misji pokojowych ONZ odnoszących się do doktryny i strategii *peacekeepingowej*, zdolności ONZ do szybkiego ustanawiania i skutecznego kierowania misjami pokojowymi, struktury etatowej i organizacyjnej Sekretariatu ONZ, zwłaszcza Departamentu Operacji Pokojowych (DPKO), a także zabezpieczenia finansowego Sekretariatu i misji pokojowych.

Raport identyfikuje dwie grupy adresatów rekomendacji: państwa członkowskie i Sekretariat ONZ. Ta liczba adresatów z jednej strony gwarantuje kompleksowe podejście do implementacji proponowanych zmian, z drugiej zaś przez swoje rozczłonkowanie zadań może zaważyć na płynności i harmonogramie podejmowanych działań.

Szczególnie istotną kwestią w rekomendacjach dotyczących doktryny i strategii *peacekeepingowej* jest potwierdzenie, iż misje pokojowe ONZ (*peace operations*) oznaczają trzy zasadnicze rodzaje działalności: zapobieganie konfliktom, utrzymanie pokoju i budowę pokoju. Raport sugeruje konieczność wzmocnienia potencjału Organizacji i poprawę koordynacji działań w zakresie zapobiegania konfliktom i budowy pokoju. Stąd też zawarto w nim rekomendacje dotyczące rozwiązań budżetowych polegających na przyznaniu uprawnień sekretarzowi generalnemu w odniesieniu do części budżetu danej misji na pierwszy rok na finansowanie niektórych pilnych przedsięwzięć w rejonie, włączenie programów demobilizacji i reintegracji do budżetu dużych misji pokojowych, a także rekomendacje dotyczące wzmocnienia instytucji prawa i porządku w środowisku po zakończeniu konfliktu.

Wśród zagadnień dotyczących utrzymania pokoju bardzo ważny jest fakt, że raport podkreśla konieczność umożliwienia „błękitnym hełmom” wypełniania zadań mandatowych, m.in. poprzez zdolność do samoobrony oraz obrony wszystkich komponentów misji pokojowej, zgodnie z zastrzonymi przepisami zasad

²⁷ W 2000 r. sekretarz generalny przewodnictwo panelu powierzył byłemu ministrowi spraw zagranicznych Algierii Lakhdarowi Brahimiemu. W skład panelu weszli: J. Brian Atwood, ambasador Colin Granderson, Ann Hercus, Richard Monk, gen. Klaus Naumann, Hisako Shimura, ambasador Vladimir Shustov, gen. Philip Sibanda i dr Cornelio Sommaruga.

użycia siły (*rules of engagement* – ROE). Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż wyekspozowanie elementu siłowego w misjach pokojowych nie jest jednoznaczne ze zwrotem w kierunku wymuszania pokoju (*peace enforcement*), które jako takie od pewnego czasu rzadko występuje w leksykonie peacekeepingowym. Chodzi tu o niektóre formy działań, które nadal mieszczą się w szeroko zdefiniowanym pojęciu samoobrony na podstawie VI rozdziału Karty NZ. Zasadność takiego podejścia potwierdziły m.in. wydarzenia w Sierra Leone (misja UNAMSIL). Warto przy tym zauważyć, iż panel Brahimiego nie zajął wyraźnego stanowiska w kwestii wymuszania pokoju, ograniczając się jedynie do odnotowania, iż ta forma działań w dotychczasowej praktyce była powierzana organizacjom regionalnym.

Wiele istotnych kwestii znalazło się w rekomendacjach dotyczących mandatów misji pokojowych, które zwracają szczególną uwagę na znaczenie starannie opracowanego mandatu misji pokojowych, dokładnie skonsultowanego z państwami kontrybutorami. Jest to postulat, którego akceptacja jest powszechna, przy zróżnicowanym podejściu do kwestii formalizacji mechanizmu konsultacji. Wyraźnie podkreślono, iż mandaty misji powinny być jasne, jednoznaczne i realne, co jest ważne w operacjach prowadzonych w rejonach o dużym zagrożeniu dla bezpieczeństwa personelu. Nie jest to postulat nowy, jednakże nabiera on nowego znaczenia w połączeniu z propozycją odstąpienia przez Radę Bezpieczeństwa od przyjęcia mandatów zawitych i mało przejrzystych, które – co prawda – odzwierciedlają złożoność sytuacji w danym rejonie, lecz nie gwarantują bezpiecznego wypełniania zadań mandatowych. Warto również, zauważyć, iż w rekomendacjach jest mowa o podstawowych warunkach, jakie porozumienia pokojowe i zawieszenia broni muszą spełniać, aby siły pokojowe mogły być użyte do pomocy w ich implementacji. Doświadczenia z Angoli, Sierra Leone i Demokratycznej Republiki Konga wskazują na taką potrzebę. Pozytywnie należy również ocenić podkreślenie zarówno rosnącej roli komponentu policyjnego, jak i specjalistów z innych dziedzin w misjach pokojowych ONZ.

W kontekście realnych i wiarygodnych mandatów misji pokojowych znalazła się proporcja uwarunkowania przyjęcia przez Radę Bezpieczeństwa mandatu ustanawiającego misję pokojową (zwłaszcza dużą) od uzyskania od sekretarza generalnego zapewnienia o możliwości skompletowania wymaganych sił i środków. Jest to rekomendacja śmiała i daleko idąca. Jej pozytywnym skutkiem może być to, iż nie dojdzie do sytuacji, w której siły pokojowe będą funkcjonować w niepełnym składzie lub pełny stan osobowy misji zostanie osiągnięty po dłuższym czasie, z oczywistą szkodą dla bezpieczeństwa personelu i realizacji zadań mandatowych (jak np. w przypadku UNTAES²⁸ we Wschodniej Sławonii czy UNMIK²⁹ w Kosowie). Z drugiej strony można dostrzec pewien stopień ryzyka w proponowanym

²⁸ UNTAES – United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium – tymczasowa administracja NZ we Wschodniej Sławonii, Baranii i Zachodnim Sirmium (styczeń 1996 r. – styczeń 1998 r.).

²⁹ UNMIK – United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (od czerwca 1999 r.) – tymczasowa administracja NZ w Kosowie.

przez panel Brahimiego podejściu. Niejednokrotnie szybkie pojawienie się na miejscu czołowej (nawet nielicznej) grupy żołnierzy wyprzedzającej przybycie głównego trzonu sił pokojowych było swoistą manifestacją determinacji i woli politycznej państw oraz miało korzystny wpływ na przebieg procesu pokojowego. Osobliwym przypadkiem była w tym kontekście misja pokojowa UNAMSIL w Sierra Leone. Sekretariat ONZ zabiegał o dodatkowe kontyngenty w związku z potrzebą znacznego wzmocnienia sił wojskowych tej misji, a także zastąpienia kontyngentu hinduskiego, który został wycofany jednostronną decyzją Indii. Warunkiem przyjęcia gotowego już projektu rezolucji o wzmocnieniu UNAMSIL było więc zgromadzenie przez sekretarza generalnego odpowiednich sił i środków, co nie było łatwe, zważywszy na potrzeby personalne innych misji. Na obecnym etapie można zakładać, iż powyższa rekomendacja będzie jeszcze długo stanowiła wyzwanie dla wiarygodności ONZ oraz woli politycznej państw członkowskich, zwłaszcza zachodnich.

Propozycja utworzenia Sekretariatu Informacji i Analizy Strategicznej Komitetu Wykonawczego ds. Pokoju i Bezpieczeństwa (ECPS) wychodzi naprzeciw podnoszonym od dłuższego czasu kwestiom należytego wyposażenia sekretarza generalnego i członków ECPS w możliwość dostępu do informacji dotyczących sytuacji kryzysowych. Jest to rekomendacja wysoce pożądana dla skuteczności działań ONZ w zapobieganiu konfliktom, prowadzeniu misji pokojowych i budowy pokoju. W dotychczasowej praktyce, niejednokrotnie jedynym źródłem informacji Rady Bezpieczeństwa na temat trwającego konfliktu były doniesienia prasowe (jak np. w przypadku byłego Zairu w 1997 r.).

Należy także odnotować szczególnie wyeksponowaną w raporcie Brahimiego kwestię zdolności Organizacji do szybkiego rozmieszczania wojsk w rejonie konfliktu (tzw. *rapid deployment*). Kluczowym zagadnieniem jest zdolność zapewnienia w możliwie krótkim okresie odpowiednio wyszkolonego personelu wojskowego i cywilnego (w tym policjantów i innych cywilnych specjalistów) dla potrzeb misji pokojowych. Rekomendacje panelu ekspertów bazują na ONZ-owskim systemie „stand-by arrangements” (*United Nations Stand-by Arrangement System – UNSAS*). Jest to koncepcja ciesząca się powszechną akceptacją wśród państw członkowskich, ale w obecnej chwili nie gwarantuje w pełni możliwości szybkiego zgromadzenia wymaganej liczby personelu misji pokojowych. Jednak dzięki niewątpliwym zaletom UNSAS zasługuje na dalsze wspieranie i doskonalenie. Ponadto, panel Brahimiego rekomenduje, jako modelowe rozwiązanie na bazie systemu „stand-by arrangements”, tworzenie zwartych oddziałów w sile brygady (ok. 5 tys. żołnierzy) na podstawie partnerskiej współpracy zainteresowanych państw, na wzór SHIRBRIG (wielonarodowej brygady dla potrzeb operacji pokojowych). Na obecnym etapie nie ma jednak pewności, czy propozycja tworzenia brygad na bazie UNSAS zyska pełne poparcie wśród niektórych państw, zwłaszcza niezaangażowanych (NAM). Główną przeszkodą są koszty, które mogą uniemożliwić krajom niezamożnym udział w takiej inicjatywie, co – ich zdaniem – doprowadzi do zdominowania mechanizmu szybkiego reagowania przez państwa zachodnie.

W istocie ten argument był wysuwany już przed laty właśnie w odniesieniu do SHIRBRIG (państwa NAM określiły tę koncepcję jako „ekskluzywny klub”). Wydaje się jednak, iż koncepcja ta daje solidne podstawy do dalszej dyskusji dotyczącej poprawy potencjału ONZ w zakresie szybkiego reagowania, zwłaszcza że zwolennikiem SHIRBRIG jest sam sekretarz generalny ONZ.

Ważnym elementem propozycji poprawy zdolności szybkiego reagowania są wcześniej przygotowane wykazy personelu gotowego do skierowania w krótkim czasie do rejonów misji. Chodzi tu o obserwatorów wojskowych, policjantów, ekspertów w dziedzinie sądownictwa, prawa karnego, praw człowieka (w każdym wykazie po ok. 100 osób), zgłoszonych uprzednio do UNSAS. Są to realne i pożyteczne propozycje. Należy się jednak liczyć z pewnymi zastrzeżeniami co do tych rekomendacji ze strony państw NAM (np. Egipt), których zdaniem ich przyjęcie będzie faktycznym potwierdzeniem, iż tzw. budowa państwowości (*statehood building*) jest stałym elementem działań ONZ w ramach misji pokojowych.

Kolejny obszar rekomendacji dotyczący wzmocnienia mechanizmu logistycznego i finansowego zabezpieczenia misji pokojowych ONZ. Ma to istotne znaczenie dla szybkiego rozmieszczania oraz należytego funkcjonowania misji. Na uwagę zasługuje koncepcja wypracowania globalnej strategii logistycznej, polegającej na utrzymaniu w gotowości przynajmniej 5 zestawów logistycznych w bazie w Brindisi w celu zabezpieczenia początkowych etapów rozwijania misji pokojowych, a także upoważnienia sekretarza generalnego do korzystania z Funduszu Rezerwowego Operacji Pokojowych w kwocie do 50 mln USD.

Równie istotnym zagadnieniem jest propozycja wzmocnienia potencjału Sekretariatu ONZ (chodzi o kwaterę główną w Nowym Jorku) w zakresie planowania i wspierania misji pokojowych. Propozycje zmian strukturalnych zarówno wewnątrz, jak i poza Departamentem Operacji Pokojowych (DPKO) i UNHCR³⁰ wydają się uzasadnione i celowe. Dostrzega się potrzebę wzmocnienia etatowego DPKO, w tym jednostki policyjnej. Szczególnie ważną i pożądaną jest propozycja utworzenia zintegrowanych zespołów zadaniowych ds. misji pokojowych (IMTF). Potrzebę taką dyktuje nie tylko znaczny wzrost liczebności personelu misji pokojowych ONZ, ale i coraz szerszy zakres zadań mandatowych tych misji. IMTF znacznie usprawni proces planowania i bieżącego kierowania misjami pokojowymi, co w efekcie pozytywnie wpłynie na bezpieczeństwo personelu tych misji. Wydaje się również, iż realizacja tej propozycji nie będzie wymagała dużych nakładów finansowych.

Kluczowym zagadnieniem są kwestie objęte rekomendacjami dotyczącymi ustabilizowania i wzmocnienia finansowania misji pokojowych ONZ. W dłuższym okresie może to oznaczać zmianę metodologii naliczania składek na misje pokojowe, w krótszym zaś, jako doraźny środek, nadzwyczajne przyznanie dodatkowych pieniędzy w ramach funduszu pomocniczego (*support account*) dla sfinansowania rekrutacji uzupełniającego personelu do pracy w Sekretariacie ONZ, zwłaszcza

³⁰ UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees – Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców.

DPKO. Jednak osiągnięcie konsensusu w tych kwestiach będzie trudne, gdyż metodologia naliczania składek członkowskich ONZ, w tym do budżetu misji pokojowych, jest tematem żmudnych dyskusji od wielu lat.

W stosunku do harmonogramu implementacji rekomendacji panelu zarysowały się dwie opcje. Pierwsza proponuje przyjęcie do realizacji tych rekomendacji, które nie są trudne i kontrowersyjne, a także nie pociągają za sobą konsekwencji finansowych (UE, USA). Według drugiej rekomendacji należy rozpatrywać jako całościowy pakiet propozycji (kraje NAM), co w rzeczywistości może oznaczać znaczną zwłokę w urzeczywistnianiu proponowanych zmian.

Powszechnie uważa się, że jeśli rekomendacje zawarte w raporcie Brahimiego zostaną zrealizowane, to mogą znacznie poprawić skuteczność Organizacji w zakresie ustanawiania i prowadzenia misji pokojowych. Można jednak przewidywać, iż implikacje finansowe będą trudniejszą przeszkodą na drodze do pełnej implementacji tych propozycji.

1.3. 57. Sesja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych

12. spotkanie IV Komitetu podczas 57. Sesji Zgromadzenia Ogólnego (listopad 2002 r.), dotyczące punktu 78 agendy *Kompleksowy przegląd problematyki operacji pokojowych we wszystkich jej aspektach*, przyniosło kolejne poszukiwania usprawnienia misji pokojowych. Zastępca sekretarza generalnego Departamentu Operacji Pokojowych, Jean-Marie Guehenno, potwierdził, że ostatnie dwa lata były skierowane na przeprowadzenie reformy i wzmocnienie DPKO, a obecne wyzwania dotyczą głównie działalności operacyjnej w misjach pokojowych. Guehenno wskazał na sześć obszarów, które wymagają dalszych usprawnień przez ONZ:

1. Szybkie rozmieszczenie sił. Uważa się, że zatwierdzenie przez Zgromadzenie Ogólne 140 mln USD na utworzenie strategicznych zapasów w bazie logistycznej w Brindisi celem wsparcia rozpoczęcia działalności małej operacji pokojowej było znaczącym krokiem do wzmocnienia możliwości DPKO w zakresie szybkiego rozmieszczenia. Wyzwaniem pozostaje uczynienie operacyjnym systemu „on-call lists”, szczególnie w odniesieniu do personelu policyjnego i cywilnego, i ustanawianie w przyszłości kwater głównych misji w ciągu paru tygodni. Trzecim nierozłącznym elementem w szybkim rozmieszczeniu jest skierowanie, w krótkim czasie, do rejonu misji odpowiednich jednostek. Niepokojący jest natomiast fakt, że najwięksi kontrybutorzy operacji pokojowych pochodzą z krajów rozwijających się i nie można od nich oczekiwać przejęcia ciężaru uczestnictwa w operacjach pokojowych za pozostałe kraje.

2. Wzmocnienie afrykańskich zdolności w zakresie peacekeepingu. Nowy rozwój sytuacji w Afryce będzie wymagał od DPKO zrewidowania obecnych mechanizmów w zakresie wzmocnienia afrykańskich możliwości dotyczących peaceke-

epingu. Istnieje również potrzeba konsultacji z organizacjami regionalnymi i subregionalnymi.

3. Szkolenie. DPKO dokonało znaczącego postępu w tej dziedzinie. Projekt dotyczący 16 standardowych programów szkoleniowych został zakończony w 2002 r.

4. Reforma sektora bezpieczeństwa i rozbrojenia, demobilizacji i reintegracji. Restrukturyzacja, szkolenie i wyposażanie narodowych armii było prowadzone równocześnie z zadaniami wykonywanymi przez peacekeeperów. Ostatnie doświadczenia w Sierra Leone i Afganistanie pokazały, że zbieżność tych dwóch działalności nie może być ignorowana. Skład nowo tworzonych narodowych armii w kontekście zachowania bilansu regionalnego był głęboko politycznym sprawdianem. Uważa się, iż w tej dziedzinie jest jeszcze dużo do zrobienia.

5. Wszeczhronna zasada przestrzegania norm prawnych w kontekście peacekeepingu. Odnośnie do przestrzegania norm prawnych najistotniejsze było wzmocnienie narodowych możliwości w celu utrzymania prawa i porządku. Szczególną uwagę zwraca propozycja utworzenia komórki w Oddziale Policji Cywilnej do udzielania porad z zakresu prawa kryminalnego oraz spraw sądowniczych i karnych.

6. „Best practices”. Zaplanowano, że w 2002 r. jednostka ta uzyska 100-procentową obsadę kadrową i stanie się w pełni funkcjonalna. W DPKO będzie ona stanowić również punkt ds. spraw związanych z IV Komitetem i C-34 (Komitet Specjalny ds. Operacji Pokojowych).

Ponadto J.M. Guehenno podkreślił fakt znacznego wzmocnienia DPKO – w ostatnich dwóch latach o 184 nowe stanowiska. Za istotne uznał fakt, że w najbliższym czasie zostaną uruchomione środki na wypłaty zaległych refundacji tytułem wydzielania przez kontrybutorów narodowego sprzętu do operacji pokojowych. Z dobrym odbiorem przez kraje NAM spotkało się potwierdzenie przez zastępcę sekretarza generalnego ONZ ich znaczącego wkładu w obecnie prowadzonych operacjach pokojowych. Z zadowoleniem przyjęto zapewnienie, że DPKO będzie kontynuował konsultacje z kontrybutorami, m.in. na temat ustalania zasad działania policji, odpowiedzialności prawnej dowódców misji oraz wzmocnienia afrykańskiego peacekeepingu.

Konkludując, można stwierdzić, że zapoczątkowany proces przemian wciąż jeszcze pozostawia wiele do życzenia. Można postawić sobie pytanie, na jak długo wystarczy państwu woli politycznej do reform, skąd wziąć potrzebne na ten cel fundusze, a wreszcie, jak ma wyglądać sama organizacja za kilka lat. Zdania poszczególnych członków różnią się pod tym względem dość znacznie, bowiem na szali stoją znaczenie i wpływy, jakie niektóre państwa są w stanie wywierać na inne, za pomocą oenzetowskich mechanizmów. Czy silni członkowie się ich wyrzekną, gwarantując większą niezależność i samorządność organizacji? Można śmiało stwierdzić, że reformy opracowane przez sekretarza generalnego zdecydowanie poprawiły wzajemne stosunki między ONZ a poszczególnymi państwami, w szczególności w kwestii konsultacji. Na forum Zgromadzenia Ogólnego państwa zdecydowały, że zajmą się reformami pojedynczo, pomimo nacisków, by przy-

mować je w pakietach. Dlatego też ich rozpatrywanie zajmuje tyle czasu, gdyż każdy szczegół jest poddawany wnikliwej analizie i dyskusji, szczególnie jeśli dotyczy kwestii naprawdę drażliwych, jak reforma Rady Bezpieczeństwa. Dialog toczy się na nieformalnych obradach plenarnych, w sześciu głównych komitetach Zgromadzenia Ogólnego, w różnych organach międzyrządowych i, oczywiście, podczas nieoficjalnych konsultacji w czasie trwania sesji. Rezolucja z 12 listopada 1997 r. jest znakiem, że osiągnięcie zgody jest możliwe, pomimo różnicy zdań na wcześniejszych etapach prac. Pozostaje jednak wiele tematów, które z pewnością wymagają jeszcze wielu lat negocjacji. Pomimo to można chyba oczekiwać, że Zgromadzenie Ogólne wyda w przyszłości kolejne rezolucje zmierzające do kontynuacji procesu reform.

* * *

Żądania i potrzeba restrukturyzacji ONZ w jej ponad pięćdziesięcioletniej historii pojawiły się już dziesięć lat temu wraz ze zmianą stosunków między państwami po zakończeniu zimnej wojny. Proces reform jest jednak skomplikowany. Teoretycznie wszyscy członkowie ONZ dostrzegają ich potrzebę, ale zdania są podzielone w kwestii kierunku, objętości i sposobu wdrażania reform. Toteż dotychczas reformowano niewiele, obawiając się, że spowoduje to spadek wydatków Organizacji na jej cele statutowe, a przede wszystkim na rozwój. Brak było też odpowiedniej wizji późniejszego kształtu Organizacji, a podejście państw do zagadnienia bazowało w znacznej części jedynie na hasłach. Dlatego, w czasach gdy ONZ jest wystawiana na coraz cięższe próby, ważnym zadaniem dla reformatorów pozostaje uwidocznienie opinii publicznej znaczenia całego systemu Narodów Zjednoczonych dla życia codziennego. W wielu krajach bowiem obraz organizacji jest zdecydowanie negatywny, co czyni niezbędną skuteczną kampanię informacyjną, wyjaśniającą cele i działania ONZ.

Z politycznego punktu widzenia zarówno ONZ, jak i organizacje o charakterze regionalnym muszą poddać wnikliwej analizie swoje dotychczasowe działania, szczególnie w zakresie prowadzenia operacji pokojowych, a następnie podjąć określone działania, które uczynią operacje pokojowe bardziej efektywnym narzędziem rozwiązywania konfliktów. Na poziomie politycznym działania te powinny zawierać:

- dla ONZ – bardziej przejrzyste zobowiązania ze strony społeczności międzynarodowej w celu kontynuowania wzmocnienia instytucji ONZ-owskich w operacjach pokojowych;
- dla europejskich organizacji regionalnych – jednoznaczne określenie różnych ról w operacjach pokojowych i ich relacji z innymi organizacjami;
- dla innych organizacji regionalnych – ujednocznienie roli w operacjach pokojowych prowadzonych w świetle Karty Narodów Zjednoczonych, również jasne zdefiniowanie politycznego przywództwa w rejonie, gdzie operacja pokojowa jest prowadzona.

Natomiast z wojskowego punktu widzenia zarówno ONZ, jak i organizacje regionalne muszą zmierzać do zmiany wizji i charakteru misji pokojowych. Kierunek zmian powinien uwzględniać m.in. następujące sfery:

- rozwój doktryny dotyczącej misji pokojowych;
- modelowanie procedur prowadzenia operacji pokojowych (tzw. procedury operacyjne – *standing operating procedures* – SOP³¹) i prawo użycia broni (ROE);
- wzmocnienie układów bezpieczeństwa, zwłaszcza nieuzbrojonego personelu i obserwatorów wojskowych;
- rozwijanie współpracy cywilno-wojskowej (CIMIC), szczególnie w relacjach z organizacjami humanitarnymi;
- wspieranie działań zmierzających do jednoznacznego określenia roli oficerów policji cywilnej i ich relacji z komponentem cywilnym;
- zapewnienie zdolności do szybkiego rozmieszczenia sił przez wzmocnienie stanu gotowości i szkolenia pododdziałów i oficerów;
- rewizję finansowych i logistycznych porozumień dotyczących uczestnictwa w regionalnych operacjach pokojowych, ponadto udoskonalenie systemu refundacji finansowych, szczególnie przez ONZ.

Polska, generalnie oceniając pozytywnie wyniki operacji pokojowych ONZ, jednocześnie uważa, iż nie są one panaceum na wszelkie konflikty; nie można też pomijać pewnych niepokojących efektów ubocznych tej działalności. Obok rosnących deficytów ich budżetów pojawiają się trudności w realizowaniu mandatów misji pokojowych, np. misje UNTAC³², UNPROFOR czy MINURSO³³. Dlatego też w polskim stanowisku akcentuje się wagę zwiększenia wykorzystywania dyplomacji prewencyjnej i wcześniejszego rozpoznawania sytuacji kryzysowych, a także potrzebę stworzenia mechanizmów zachęcających do zapobiegania wybuchom konfliktów. Należy przestrzegać zasady, iż siły pokojowe ONZ służą jedynie za narzędzie do stwarzania warunków rozwiązywania konfliktów metodami politycznymi. I w tym kierunku ONZ powinna oddziaływać na strony konfliktu, nie pozwalając, by operacje pokojowe były wykorzystane przez nie dla osiągania doraźnych korzyści politycznych czy też militarnych. Specjalny Komitet ds. Operacji Pokojowych³⁴ powinien okresowo badać efektywność działania wszystkich sił pokojowych, zwracając szczególną uwagę na terminową realizację mandatów operacji o dużej skali, angażujących duże siły i środki. Polska uważa także, iż należy dążyć do zwiększenia dyscypliny finansowej państw członkowskich zarówno dla zapewnienia niezakłóconego funkcjonowania operacji pokojowych, jak i elimino-

³¹ Według definicji przedstawionej na stronie www.un.org/Depts/dpko/glossary *Standard Operating Procedures* to dokument zawierający szczegóły na temat politycznej i militarnej sytuacji w rejonie misji, zadania sztabu, struktura sił, mandat sił i metody prowadzenia operacji, prawo użycia broni i siły oraz system gotowości sił.

³² UNTAC – United Nations Transitional Authority in Cambodia – tymczasowa administracja ONZ w Kambodży.

³³ MINURSO – United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara – misja ONZ ds. Referendum w Saharze Zachodniej.

³⁴ W 1992 r. Polska była wiceprzewodniczącym tego Komitetu.

wania tendencji do rozwiązywania trudności budżetowych przez zachęcanie państw najbogatszych do bezpłatnego świadczenia usług i dostaw sprzętu oraz kontyngentów. Dobrowolne kontrybucje nie powinny się stawać regułą, wszystkie państwa członkowskie powinny, w miarę swych możliwości, partycypować w finansowaniu misji pokojowych. Mając na uwadze ograniczone środki finansowe, wydaje się, że Polska jest zdolna utrzymać swoją wysoką pozycję wśród państw kontrybutorów misji pokojowych, jeśli skoncentruje się na zdobytej dotychczas specjalizacji w logistyce i wystawi duże, samodzielne jednostki lub przystąpi do współpracy z innymi partnerami na zasadzie równorzędności. Polska zamierza także aktywniej włączyć się do wypracowywania teoretycznych aspektów operacji pokojowych, dyplomacji prewencyjnej, krzewienia pokoju (*peacemaking*) czy też użycia siły (*enforcement*). Priorytetowo traktuje się sprawę zapewnienia bezpieczeństwa personelowi sił pokojowych³⁵, karania sprawców ataków na ten personel, a także określenia w takich przypadkach odpowiedzialności politycznej przywódców stron konfliktu.

³⁵ Polska była współautorem rezolucji Zgromadzenia Ogólnego nr 47/72 o ochronie personelu operacji pokojowych.

2. PODSTAWY PRAWNE TWORZENIA I UŻYCIA SIŁ WIELONARODOWYCH PRZEZ ORGANIZACJE MIĘDZYNARODOWE

2.1. Dokumenty prawne organizacji międzynarodowych

Proces tworzenia sił wielonarodowych jest różny w zależności od ich genezy – czy są to siły biorące udział w operacji pokojowej zainicjowanej przez ONZ, czy jest to inicjatywa regionalna kilku państw bądź bilateralna. Przyjmując jako kryterium podziału organizacje obejmujące zwierzchnictwo, można wyróżnić:

- siły wielonarodowe biorące udział w operacjach pokojowych pod auspicjami ONZ;

- siły wielonarodowe tworzone pod egidą innych organizacji międzynarodowych, jak NATO, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), Unia Europejska (UE), Unia Zachodnioeuropejska (UZE);

- siły wielonarodowe tworzone na bazie NATO, grupujące zarówno członków Sojuszu, jak i państwa kandydujące do członkostwa, będące uczestnikami programu Partnerstwa dla Pokoju (PdP), przykład IFOR/SFOR, operacji wymuszania pokoju (ang. *peace enforcement*), czyli operacji pokojowej prowadzonej na podstawie mandatu opartego na postanowieniach rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych;

- misje, przede wszystkim obserwacyjne, tworzone pod auspicjami OBWE;

- jednostki mieszane tworzone na podstawie umów dwustronnych zgodnie z Kartą NZ.

Zasadniczymi aktami prawnymi określającymi ogólne zasady i normy współżycia międzynarodowego są: Karta Narodów Zjednoczonych (1945 r.), Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (1948 r.) oraz Pakty Praw Człowieka (1966 r.), ponadto: konwencje wiedeńskie o stosunkach dyplomatycznych (1961 r.), konsularnych (1963 r.), i o prawie traktatów (1969 r.) oraz kodyfikacja zasad prawa międzynarodowego (1970 r.). Zasady te to m.in. suwerenna równość, zakaz użycia siły, nieinterwencja. W deklaracji Zgromadzenia Ogólnego z 1970 r. zostały rozwinięte podstawowe zasady współczesnych stosunków międzynarodowych sformułowane w Karcie NZ.

Jak już wspomniano, Karta NZ³⁶ stanowi bazowy dokument nie tylko w odniesieniu do przedsięwzięć realizowanych pod auspicjami ONZ, ale odwołują się do niej wszelkie inicjatywy powstałe poza forum ONZ. W Karcie NZ zostały szczególnie wyeksponowane normy obejmujące zagadnienia pokoju i bezpieczeństwa. Koncepcja bezpieczeństwa międzynarodowego w świetle Karty Narodów Zjednoczonych stanowi podstawę systemu polityczno-prawnego mającego na celu utrwalanie pokoju międzynarodowego przez ustanowienie zakazu agresji oraz obowiązku pokojowego rozstrzygnięcia sporów międzynarodowych.

Jest ona niejako uniwersalną konstytucją organizacji międzynarodowej, spełniającej ponadto dwie podstawowe funkcje: zapewnienie uchronienia przyszłych generacji przed groźbą wojny, tj. zapewnienie pokoju oraz organizowanie i koordynowanie pokojowej współpracy w różnych dziedzinach i stwarzanie platform wielostronnej współpracy. Podstawowe zasady³⁷ ukształtowane przez Kartę NZ to:

- niestosowanie siły w stosunkach międzynarodowych (art. 2 pkt 3 i 4 Karty);
- niezawisłość i suwerenna równość państw oraz koncepcja dekolonizacji;
- równe prawa do samookreślenia narodów (art. 1 pkt 2);
- nieingerencja w sprawy wewnętrzne państw (art. 2 pkt 7);
- niedyskryminacja (art. 1 pkt 3 i art. 13 pkt b, art. 44 pkt c);
- współzależność narodów i współpraca międzynarodowa (art. 13 pkt b);
- dobre sąsiedztwo i przyjazne stosunki (art. 1 pkt 2);
- prawa człowieka (art. 1 pkt 3 i art. 13 pkt 1, art. 55 pkt C, art. 62 pkt 2, art. 76 pkt c);
- obowiązek rejestrowania umów (art. 102 pkt 1) i ich publikowania.

Za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa odpowiedzialna jest na forum NZ Rada Bezpieczeństwa – zgodnie z artykułem 25 Karty państwa członkowskie godzą się przyjąć decyzje podjęte przez RB NZ. Śledzenie sytuacji międzynarodowej i reagowanie na sytuacje kryzysowe oraz potencjalne zarzewia konfliktów należą do podstawowych zadań tego organu ONZ. Jednocześnie Rada Bezpieczeństwa posiada uprawnienia do podejmowania akcji militarnych przeciwko stronie będącej agresorem w danym konflikcie.

Rada Bezpieczeństwa to główny organ odpowiedzialny za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. W strukturze tego organu, zgodnie z intencjami autorów Karty, kryć się miała recepta na sukces, którego nie osiągnęła Liga Narodów. Rada Bezpieczeństwa składa się z 5 członków stałych i 10 niestałych

³⁶ Karta Narodów Zjednoczonych (*Charter of the United Nations*) została podpisana jako statut ONZ w San Francisco 26 czerwca 1945 r. (weszła w życie 24 października 1945 r.), stanowiąc podstawę prawną istnienia i działania tej organizacji. Została sporządzona w pięciu językach: angielskim, chińskim, francuskim, hiszpańskim, rosyjskim. Składa się ze 111 artykułów oraz załącznika, którym jest statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości. Formułuje cele, zadania, zasady funkcjonowania i działalności organów ONZ. Stanowi także ważne źródło współczesnego prawa międzynarodowego.

³⁷ L. Łukaszyk, *Wkład ONZ w rozwój norm regulujących współzycie międzynarodowe*, w: *Wkład ONZ w rozwój współzycia narodów. Materiały z konferencji naukowej WDiNP UW* (Warszawa, 27–28.10.1995 r.), Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1997, s. 160.

wybijanych na dwuletnie kadencje. Członkowie stali: USA, Wielka Brytania, Francja, Chiny i Rosja, dysponują prawem weta w stosunku do merytorycznych decyzji (rezolucji) Rady. Warunkiem podjęcia decyzji jest bowiem uzyskanie większości 9 głosów przy zachowaniu jednomyślności (braku sprzeciwu) członków stałych. Rozwiązanie to było wynikiem przekonania, iż nierealne jest stosowanie środków przymusu wobec wielkich mocarstw. Rada może być zwołana w dowolnym momencie, gdy uznano, iż powstało zagrożenie dla pokoju. W wykonywaniu swojej nadrzędnej funkcji (zachowania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa) Rada posiada następujące kompetencje: regulowania zbrojeń, rozpatrywania sporów i sytuacji zagrażających pokojowi, wzywiania stron do pokojowego rozstrzygnięcia sporu i udzielania w tej kwestii zaleceń, podejmowania działań mających na celu przywrócenie pokoju (sankcje, użycie sił zbrojnych). Rada Bezpieczeństwa wypowiada się również w kwestii przyjmowania nowych członków i wyboru sekretarza generalnego. W myśl Karty decyzje Rady Bezpieczeństwa są wiążące. Podstawą działania Rady Bezpieczeństwa jest:

- rozdział VI Karty NZ, który obejmuje postanowienia dotyczące pokojowego rozstrzygnięcia sporów;

- rozdział VII Karty NZ, w myśl którego RB decyduje o użyciu siły, sankcjach ekonomicznych bądź kolektywnej akcji zbrojnej w przypadku naruszenia pokoju;

- rozdział VIII Karty NZ – stanowi podstawę dla porozumień regionalnych i organizacji regionalnych, mających na celu utrzymanie światowego pokoju i bezpieczeństwa.

Najszerze możliwości skutecznego działania na rzecz utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa stwarza rozdział VII Karty NZ, przewidujący sposoby reagowania przez Radę na przypadki zagrożenia pokoju lub naruszenia pokoju i aktów agresji. W rozdziale tym zawiera się istota idei zbiorowego bezpieczeństwa zakładająca, że jeśli pokojowe środki nie przynoszą oczekiwanych wyników, Rada Bezpieczeństwa sięga do środków przymusu w celu przywrócenia bądź utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

W myśl artykułu 42 Rada Bezpieczeństwa jest władna przeprowadzić każdą niezbędną akcję, w tym militarną, dla przywrócenia pokoju. Wypracowaniem zasad promowania pokoju i światowego bezpieczeństwa zajmuje się – zgodnie z artykułem 11 Karty NZ – Zgromadzenie Ogólne, które „rozważa zasady współpracy dla utrzymania pokoju i bezpieczeństwa oraz może rekomendować pewne działania dla realizacji tych zasad państwom członkowskim i Radzie Bezpieczeństwa”.

Wielokrotnie skuteczność RB była poddawana w wątpliwość. Od samego początku tkwił przed nią nierozwiązywalny dylemat: jednomyślność mocarstw miała być warunkiem skuteczności ONZ, brak jednomyślności powodował jednak, że w przypadku wielu konfliktów Rada Bezpieczeństwa stawała się bezsilna. W rezultacie dwubiegunowego podziału świata w okresie zimnej wojny w wiele konfliktów na różnych kontynentach zaangażowane były interesy USA lub ZSRR, co prowadziło do posługiwania się tych państw wetem uniemożliwiającym stosowanie

środków przymusu przewidzianych Kartą. ONZ mogła efektywnie działać tam, gdzie sprzeczności między mocarstwami dawały się pogodzić. Typową sytuacją było również przyjmowanie rezolucji, których treść, aby mogła zostać zaakceptowana przez wszystkich, była niezwykle ogólnikowa i nie prowadziła do konkretnych działań. Wydawało się, że koniec zimnej wojny stwarzał pewną szansę. Zgodne współdziałanie mocarstw oddalało od Rady niebezpieczeństwo paraliżu. Przykładem tego była interwencja międzynarodowej koalicji (uprawomocniona rezolucjami Rady Bezpieczeństwa) przeciw Irakowi, który dokonał zamachu na suwerenność i integralność terytorialną innego członka ONZ – Kuwejtu.

W tym miejscu z całą wyrazistością uwidacznia się współcześnie kolejny problem – gotowości państw oddania do dyspozycji Rady sił i środków umożliwiających egzekwowanie rezolucji. Artykuł 47 Karty przewidywał powołanie Wojskowego Komitetu Sztabowego, który miał kierować siłami zbrojnymi oddanymi Radzie Bezpieczeństwa do dyspozycji. Organ ten nie powstał, nie zrealizowano również, w pełnej formule, zgłaszanej w ostatnich latach koncepcji powołania stałych sił pokojowych będących w dyspozycji ONZ. Ze względów politycznych (państwa chcą mieć wyłączną kontrolę nad wykorzystaniem swoich sił zbrojnych) oraz finansowych państwa członkowskie nie wykazują woli dla trwałego wzmocnienia mechanizmu egzekwowania decyzji ONZ. Częstokroć mamy do czynienia z sytuacją paradoksalną: z jednej strony państwa reprezentowane w Radzie Bezpieczeństwa wystosowują bardzo ostre rezolucje potępiające dane państwo za działanie niezgodne z Kartą i wzywające do zdecydowanych działań, z drugiej strony – nie są skłonne oddać do dyspozycji ONZ środków przymusu umożliwiających wykonanie decyzji.

Równie często zadawane jest pytanie, czy działania Rady Bezpieczeństwa są trafne i podejmowane we właściwym czasie³⁸. Odpowiedź na nie jest raczej pozytywna, jakkolwiek Rada jest krytykowana zarówno za tempo pracy, jak i treść podejmowanych decyzji. Dotyczy to szczególnie zwłoki w podejmowaniu decyzji, np.: sprawa zamachu stanu w Burundi (1996 r.), reakcja na katastrofalną sytuację humanitarną w Zairze, powolny przebieg prac nad podjęciem dodatkowych sankcji przeciwko członkom UNITA³⁹ w Angoli, a także przeciw władzom Iraku z powodu niewykonywania przez nie zobowiązań rozbrojeniowych. Kluczem do zapewnienia skuteczności podejmowanych przez Radę decyzji jest wsparcie ich środkami przymusu, np. sankcjami. Z tym że coraz częściej wysuwany jest postulat odejścia od nakładania sankcji na cały kraj i ograniczenie ich do osób lub grup mających rzeczywisty wpływ na spełnienie żądań społeczności międzynarodowej, w imieniu której działa Rada Bezpieczeństwa. Mogłoby to zmniejszyć, a w niektórych wypadkach wyeliminować negatywne skutki sankcji dla ludności, a jednocześnie zwiększyłoby szanse uzyskania właściwego zachowania się władz państw obłożo-

³⁸ Z. Matuszewski, *Rada Bezpieczeństwa ONZ w okresie członkostwa Polski (1996–1997)*, „Roczniki Polskiej Polityki Zagranicznej”, PISM, Warszawa 1998.

³⁹ União Nacional para a Independência Total de Angola (port.) – Narodowy Związek na rzecz Całkowitej Niepodległości Angoli.

nych sankcjami, skądinąd mało wrażliwych na poglądy własnej opinii publicznej. Ponadto zwolennicy zmian w systemie sankcji podkreślają konieczność ustalenia jasnych kryteriów ich nakładania i znoszenia. Decyzja o wprowadzeniu sankcji miałaby być poprzedzona szczegółowym raportem na temat ich ewentualnych skutków humanitarnych. Pojawiają się także głosy domagające się określenia limitu czasowego i automatycznego wygasania reżimu sankcji po jego upływie, nawet w przypadku niespełnienia określonych przez Radę Bezpieczeństwa warunków. Miałyby to zapobiegać wysuwaniu nieuzasadnionych, z punktu widzenia prawa, żądań pod adresem państw objętych sankcjami, co – zdaniem niektórych delegacji – ma miejsce i prowadzi do utrwalenia sankcji oraz nieuzasadnionej ingerencji nie tyle w mechanizmy decyzyjne w konkretnym państwie, ile w jego porządek konstytucyjny.

Przepisy rozdziału VII Karty odnoszące się do akcji ONZ z wykorzystaniem sił zbrojnych nie są i w dającej się przewidzieć przyszłości nie będą w pełni wykonywane. Przewidziana w nich funkcja *peace enforcement* jest realizowana za pośrednictwem koalicji zainteresowanych państw oraz niektórych organizacji regionalnych działających na podstawie upoważnienia Rady Bezpieczeństwa. Przykładem tego typu rozwiązań była kierowana przez Włochy operacja militarna zainteresowanych państw w Albanii (1997 r.), a także organizowana przez Kanadę operacja mająca na celu osłonę pomocy humanitarnej dla ludności cywilnej przebywającej w obozach uchodźców w Zairze, która – jak już wspomniano – nie doszła do skutku, czy utworzenie SFOR w miejsce IFOR.

Koalicja zainteresowanych państw jako środek zastępujący martwy w istocie przepis artykułu 43 Karty, czyli posługiwanie się przez Radę swego rodzaju „podwykonawcami”, nie jest jednoznacznie akceptowane. Znaczna część, jeśli nie większość członków ONZ, zwłaszcza państw rozwijających się, zwraca uwagę, że jeśli zadania związane z utrzymaniem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa będzie się powierzać dobrowolnie zawiązującej się grupie zainteresowanych podmiotów, to brak zainteresowania (często przywołuje się przykład kryzysów w Afryce) może oznaczać godzenie się na bezczynność i pozostawienie konfliktu własnemu losowi. Stawia to pod znakiem zapytania istnienie efektywnego systemu bezpieczeństwa zbiorowego, a ponadto może rodzić trudne do przewidzenia konsekwencje polityczne i humanitarne w państwach ogarniętych konfliktem. Ci sami jednakże członkowie ONZ zdecydowanie sprzeciwiali się możliwości podjęcia się przez Organizację zadań związanych z wymuszaniem pokoju, dając do zrozumienia, że nie byłoby to najlepsze rozwiązanie w sytuacji przejęcia – jak podkreślali – pionu kierowania operacjami pokojowymi ONZ przez rozwinięte państwa Zachodu. Te ostatnie zaś, zwłaszcza dysponujące potencjałem wojskowym niezbędnym w warunkach współczesnego pola walki, wypowiadają się przeciwko „przywracaniu do życia” artykułu 43 Karty NZ ze względów pryncypialnych (problem dzielenia się atrybutami władzy państwowej z uniwersalną organizacją międzynarodową).

Problemem najczęściej podnoszonym w ostatniej dekadzie XX wieku jest konieczność dokonania zmian w Karcie Narodów Zjednoczonych. Wynika to m.in.

z faktu, że środki w niej przewidziane (rozdział VI pt. „Pokojowe rozstrzygnięcie sporów”; rozdział VII pt. „Akcja w razie zagrożenia pokoju, naruszenia pokoju i aktów agresji”; oraz rozdział VIII pt. „Układy regionalne”), skonstruowane z myślą o konfliktach między państwami, są niewystarczające w odniesieniu do konfliktów wewnętrznych, których skuteczne i trwałe rozwiązanie wymaga skoordynowanych działań wykraczających poza kompetencje Rady.

Z tym najtrudniejszym problemem zmagają się grupa ds. reformy Rady Bezpieczeństwa. Ta otwarta dla wszystkich członków ONZ grupa (tzw. *open-ended group*) skupiła się na wielkości, składzie i procesie podejmowania decyzji w RB, włączając w to prawo weta, oraz usprawnieniu jej prac. Powyższe tematy traktowane są całościowo jako jeden pakiet i nie będą rozpatrywane oddzielnie. Rozszerzenie składu Rady Bezpieczeństwa miałyby na celu zwiększenie jej reprezentatywności. Ostatnie zmiany w tym organie ONZ miały miejsce w 1963 r., gdy zwiększono liczbę członków z jedenastu do piętnastu. Od tego czasu zdecydowanie wzrosła liczba państw w organizacji, a na świecie zaszły znaczące przeobrażenia polityczne, gospodarcze i społeczne. Na swoją większą reprezentację naciskają przede wszystkim kraje rozwijające się, uznające, iż Rada powinna odzwierciedlać bardziej proporcjonalnie ich stan liczebny w ONZ. Z drugiej strony stoją mocarstwa dbające o swoją pozycję i wpływy oraz obawiające się, by rozrost Rady jeszcze bardziej nie skomplikował jej prac. Grupa ds. reformy wystąpiła z propozycją powiększenia Rady z piętnastu do dwudziestu czterech państw, dodając pięciu nowych stałych członków: Niemcy, Japonię, kraje rozwijające się z Afryki, Azji oraz Ameryki Łacińskiej, a także czterech niestałych: z Afryki, Azji, Europy Wschodniej i Ameryki Łacińskiej. Nowi członkowie nie mieliby prawa weta, które ograniczono by także wobec dzisiejszych mocarstw (tylko do rozdziału VII Karty NZ, który dotyczy akcji w razie zagrożenia pokoju, naruszenia go i aktów agresji). W odpowiedzi Stany Zjednoczone wysunęły projekt dodania pięciu stałych członków bez prawa weta i zwiększenie przez to stanu Rady do dwudziestu państw. Dyskusja trwa nadal i nie zanoszą się na jej rychłe zakończenie, zdania bowiem, jak widać, są podzielone.

Z prawnego punktu widzenia poszczególne misje pokojowe opierają się na rezolucjach Rady Bezpieczeństwa określających ich mandat, czas trwania oraz komponenty tworzące siły pokojowe i ich liczbę. Rezolucje stanowią oficjalną zgodę Rady Bezpieczeństwa na rozwinięcie misji pokojowej – ich zakres i treść uwarunkowane są każdorazową sytuacją kryzysową i jej rozwojem. ONZ, posiadając zdolność prawną i osobowość prawnomiędzynarodową, podejmuje uchwały mające w zasadzie charakter zaleceń zawierających prawnie wiążące wezwanie określonego państwa do podjęcia nakazanego w rezolucji jednorazowego działania. Zarówno Rada Bezpieczeństwa, jak i sekretarz generalny muszą posiadać zgodę rządu przyjmującego misję i ewentualnie pozostałych stron konfliktu, jeśli jest to spór wewnętrzny. Misja nie może służyć interesom jednej ze stron konfliktu. Po uzyskaniu przez ONZ oficjalnej, udokumentowanej zgody stron konfliktu na przyjęcie misji pokojowej z ramienia ONZ, sekretarz generalny przedstawia Radzie

Bezpieczeństwa koncepcję operacji pokojowej, a następnie Rada Bezpieczeństwa przygotowuje i przyjmuje stosowną rezolucję, określającą m.in. mandat misji. Na tym etapie następuje oficjalne wystąpienie do państw członkowskich o skierowanie do udziału w misji swoich narodowych kontyngentów. Udział w misji nie jest obligatoryjny dla członków ONZ, opiera się na zasadach woluntaryzmu.

Wielonarodowe siły pokojowe tworzy się na podstawie umów i porozumień międzyrządowych o charakterze wielostronnym lub bilateralnym. Stanowią one źródło prawa międzynarodowego, na którym opierają się inicjatywy regionalne, inicjatywy grupy państw bądź przedsięwzięcia dwustronne. Umowy międzyrządowe w każdym państwie podlegają odpowiedniemu procesowi ratyfikacji; w Polsce wymagana jest zgoda parlamentu na ratyfikację umowy wyrażona w ustawie. Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w *Dzienniku Ustaw RP*, stanowi część porządku prawnego.

Umowy i porozumienia międzyrządowe (*memorandum of understanding* – MoU) o charakterze wielonarodowym bądź bilateralnym są porozumieniami regulującymi wszelkie aspekty działań jednostek mieszanych, od zasad dowodzenia, przez struktury organizacyjne, zabezpieczenie logistyczne, łączność i sprawy finansowe. Zazwyczaj MoU poprzedzone są umowami między rządami w sprawie utworzenia sił wielonarodowych lub jednostek mieszanych z udziałem dwóch państw.

SOFA (*status of force agreement*) jest umową wielostronną dotyczącą statusu sił zbrojnych stron umowy wysyłanych na terytorium innego państwa będącego stroną takiej umowy. W związku z przystąpieniem do NATO Polska została zobowiązana do przyjęcia NATO SOFA – *Umowy między państwami-stronami Traktatu Północnoatlantyckiego dotyczącej statusu ich sił zbrojnych*, sporządzonej w Londynie 19 czerwca 1951 r., ratyfikowanej w 2000 r.⁴⁰

Funkcjonowanie każdej misji regulują:

1. Stałe procedury operacyjne (*standing operational procedures* – SOPs) będące przepisami wewnętrznymi każdej misji, wzorowanymi na doświadczeniach ONZ zdobytych w misjach już zakończonych. Ten zbiór przepisów dotyczy zasad pełnienia służby i wykonywania zadań mandatowych (zasady organizacji sztabów misji, podział rejonu mandatowego na sektory, sposób organizacji posterunków, plan patrolowania itp.).

2. Dyrektywy – w każdej misji wydawane są dyrektywy normujące jej funkcjonowanie w poszczególnych dziedzinach (sprawy operacyjne, transport, logistyka itp.). Zbiór dyrektyw obejmuje zawsze te same działy (zgodnie z zaleceniami DPKO) i różni się szczegółami dotyczącymi specyfiki misji.

3. Rozkazy – wewnętrzne decyzje wydawane przez dowódcę sił, obowiązujące wszystkich uczestników danej misji. Można wyróżnić rozkazy:

– personalne, regulujące zmiany w obsadzaniu stanowisk w misji, formalizujące przebieg rotacji itp.;

⁴⁰ Tekst umowy ogłoszono w DzU z 2000 r., nr 21, poz. 257.

– dotyczące uregulowań wewnętrznych misji, np. stosowania dyrektyw, spędzania czasu wolnego w rejonie misji lub poza nią, możliwości wykorzystania samochodów służbowych do celów prywatnych;

– dotyczące bezpieczeństwa uczestników misji, np. określenie zasad poruszania się w rejonie mandatowym w czasie wolnym od służby, przestrzegania zwyczajów ludności miejscowej.

W rozważaniach o prawnych aspektach operacji pokojowych należy także podkreślić rolę prawa humanitarnego oraz praw uchodźców opartych na konwencjach haskich (1907 r. i 1954 r.) oraz konwencjach genewskich (1949 r.) wraz z ich protokołami dodatkowymi. Operacje pokojowe, zarówno w swojej bazie legislacyjnej, jak i działaniach praktycznych w rejonie mandatowym, muszą być zgodne z zapisami zawartymi w powyższych aktach prawnych

Dla NATO podstawą prawną i traktatową potwierdzającą niezwykłe prawo każdego niepodległego państwa do samodzielnej lub zbiorowej obrony jest Traktat Północnoatlantycki, który został osadzony na treści artykułu 51 Karty Narodów Zjednoczonych. Traktat Północnoatlantycki był pomyślany jako reakcja na sowiecki ekspansjonizm i siłę militarną. Jednak sam Traktat opiera się na wspólnych wartościach, nie wskazuje żadnego wroga, chroniąc suwerenne prawo każdego ze swych sygnatariuszy do podejmowania decyzji. Został przy tym sformułowany w sposób na tyle elastyczny, że pozwala na wprowadzanie poprawek, zależnie od zmieniającej się sytuacji międzynarodowej.

W traktatowych zapisach, sformułowanych stosunkowo prostym językiem, nie określa się w szczegółach, jak należy realizować wytyczone w nim cele. Nie wskazuje żadnej konkretnej strategii, nie stawia wymogu stworzenia jakiegokolwiek organizacji militarnej czy też podejmowania konkretnych kroków wojskowych poza powołaniem Rady Północnoatlantyckiej (NAC) i komitetu obrony. Daje to szerokie możliwości dostosowywania się do zmieniających się warunków. Jedynymi czynnikami ograniczającymi wprowadzanie tego typu zmian mogą być interesy narodowe, wartości, inercja bądź też inne okoliczności ludzkie i instytucjonalne, ale nie sam Traktat.

W chwili tworzenia NATO najważniejszym celem było zapewnienie indywidualnych i zbiorowych działań dla obrony przed atakiem zbrojnym. Artykuł 3 Traktatu stanowi, że strony „każda z osobna i wszystkie razem, poprzez stałą i skuteczną samopomoc i pomoc wzajemną będą utrzymywały i rozwijały swoją indywidualną i zbiorową zdolność do odparcia zbrojnej napaści”. W artykule 5, zawierającym postanowienia Traktatu na temat zbiorowej obrony, strony ustaliły, że: „zbrojna napaść na jedną lub więcej z nich w Europie lub Ameryce Północnej będzie uznana za napaść przeciwko nim wszystkim”. Uzgodniły także, że każda ze stron Traktatu „udzieli pomocy Stronie lub Stronom napadniętym, podejmując niezwłocznie, samodzielnie, jak i w porozumieniu z innymi Stronami, działania jakie uzna za konieczne, łącznie z użyciem siły zbrojnej, w celu przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego”. Za fundamentalne

dla bezpieczeństwa państw Sojuszu należy uznać zapisy artykułu 4, który podkreśla proces konsultacji⁴¹ i artykułu 5 gwarantującego bezpieczeństwo jego członkom.

Ponadto na jurysdyczną bazę Sojuszu Północnoatlantyckiego składają się liczne umowy międzysojusznicze⁴², regulujące najważniejsze dziedziny współpracy państw członkowskich NATO w zakresie jednolitej polityki obronnej. Umowy te mają charakter uszczegóławiający i uzupełniający w stosunku do Traktatu Północnoatlantyckiego (*The North Atlantic Treaty*), podpisanego 4 kwietnia 1949 r. – jako dokument założycielski NATO. Są to następujące dokumenty:

1. *Porozumienie między stronami Traktatu Północnoatlantyckiego dotyczące statusu ich sił zbrojnych* (tzw. NATO SOFA), Londyn, 19 czerwca 1951 r. (*Agreement between the Parties to the North Atlantic Treaty Regarding the Status of Their Forces*). W kontekście tej umowy Polska podpisała (3 listopada 1995 r.) *Umowę między państwami-stronami Traktatu Północnoatlantyckiego a innymi państwami uczestniczącymi w Partnerstwie dla Pokoju dotyczącą statusu ich sił zbrojnych* (tzw. PfP SOFA); w tej sprawie została uchwalona ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o ratyfikacji *Umowy między państwami-stronami Traktatu Północnoatlantyckiego a innymi państwami uczestniczącymi w Partnerstwie dla Pokoju dotyczącą statusu ich sił zbrojnych oraz jej protokołu dodatkowego*⁴³;

2. *Porozumienie o statusie Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, przedstawicieli narodowych i personelu międzynarodowego* (tzw. porozumienie ottawskie), Ottawa, 20 września 1951 r. (*Agreement on the Status of the North Atlantic Treaty Organization, National Representatives and International Staff*);

3. *Protokół w sprawie statusu wojskowych międzynarodowych kwater głównych, ustanowionych na podstawie Traktatu Północnoatlantyckiego* (tzw. protokół paryski), Paryż, 28 sierpnia 1952 r. (*Protocol on the International Military Headquarters set up Pursuant to the North Atlantic Treaty*);

4. *Porozumienie NATO o wzajemnym zabezpieczeniu tajemnicy wynalazków dotyczących obronności i na które zgłoszono wnioski o udzielenie patentów*, Paryż, 21 września 1960 r. (*Agreement for the Mutual Safeguarding of Secrecy of Inventions Relating to Defence and for which Applications for Patents have been made*);

5. *Porozumienie NATO o przekazywaniu informacji technicznej dla celów obronnych*, Bruksela, 19 października 1970 r. (*NATO Agreement on the Communication of Technical Information for Defence Purposes*);

6. *Porozumienie o statusie misji i reprezentantów państw trzecich przy Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego* (tzw. porozumienie brukselskie), Bruksela, 14 września 1994 r. (*Agreement on the Status of Missions and Representatives of Third States to the North Atlantic Treaty Organization*);

⁴¹ „Strony będą się konsultowały, ilekroć zdaniem którejkolwiek z nich zagrożona zostanie integralność terytorialna, niezależność polityczna lub bezpieczeństwo którejkolwiek za Stron”. DzU z 2000 r., nr 21, poz. 257.

⁴² Zob. B. Jabłoński, S. Kamiński, *Nato Acquis*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1998.

⁴³ DzU z 1996 r., nr 6, poz. 30.

7. Porozumienie pomiędzy stronami Traktatu Północnoatlantyckiego w sprawie ochrony informacji, Bruksela, 6 marca 1997 r. (*Agreement between the Parties to the North Atlantic Treaty for the Security of Information*).

Należy jeszcze wymienić dokumenty, które są podstawą do bezpośredniego opracowywania operacji wsparcia pokoju, m.in.:

- *Alliance Strategic Concept*,
- MC 400/2 *Mil Implementation of Alliance Strategy*,
- MC 327/2 *NATO Mil Concept for NATO PSO*,
- AJP-3.4.1 *Peace Support Operations*,
- *GOP Guidelines for Operational Planning*.

Powyższe dokumenty również nie precyzują jednoznacznie terminu „operacje pokojowe”, a w terminologii NATO często używa się określeń „operacje wspierania pokoju” (*peace support operations* – PSO), „operacje inne niż wojna” (*operations other than war* – OOTW) czy też „operacje nie wynikające z artykułu V Traktatu Północnoatlantyckiego”⁴⁴ (*non-article V operations*) – w odróżnieniu od operacji militarnych podejmowanych przez NATO w celu obrony terytorialnej integralności Sojuszu i jego państw członkowskich, zgodnie z artykułem 5 Traktatu Północnoatlantyckiego⁴⁵.

Mając na uwadze podbudowę prawną Sojuszu w zakresie wspólnej polityki obronnej i jego dotychczasowe działania na tym polu, należy zaznaczyć, że NATO stało się kością euroatlantyckiego systemu bezpieczeństwa. Przemawiają za tym następujące fakty:

1. Obecnie członkami Sojuszu jest 19 państw (na szczycie w Pradze w listopadzie 2002 r. podjęto decyzję o przyjęciu kolejnych). Przeprowadzona reorganizacja uczyniła z NATO organizację prężną, czułą, elastyczną i lepiej niż dotychczas przystosowaną do spełnienia oczekujących ją zadań. Jest ona w stanie dalej utrzymywać pokój i stabilizację w Europie.

2. NATO jest silnie i bezpośrednio powiązane z UE, OBWE, UZE oraz Radą Europy.

3. Wokół NATO grupuje się wiele państw, które poprzez program „Partnerstwa dla Pokoju” mają ścisłe związki z Sojuszem. Na szczycie madryckim Euroatlantycką Radę Współpracy wyposażono w nowe kompetencje. W określonych sprawach uzyskała prawo decydowania. W ten sposób państwa, które formalnie nie są członkami NATO, mają prawo wpływać na podejmowanie decyzji.

4. Wszystkie te państwa są członkami Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Przez nie NATO ma wpływ na decyzje podejmowane przez OBWE.

⁴⁴ Połączone siły wojskowe Sojuszu „powinny być także przygotowane do uczestniczenia w przeciwdziałaniu konfliktom oraz prowadzenia operacji reagowania na kryzysy spoza artykułu 5 [...]”.

⁴⁵ „Strony są zgodne, że zbrojna napaść na jedną lub kilka z nich w Europie lub Ameryce Północnej będzie uważana za napaść przeciwko nim wszystkim; wskutek tego zgadzają się, że jeśli taka zbrojna napaść nastąpi, każda z nich, w wykonaniu prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, uznanego przez art. 51 Karty Narodów Zjednoczonych, udzieli pomocy Stronie lub Stronom tak napadniętym [...]”.

5. W Madrycie zostały uregulowane stosunki między NATO i Federacją Rosyjską. Opowiedziano się za ścisłą współpracą dotyczącą wszystkich problemów europejskiego bezpieczeństwa, od rozbrojenia po działania zbrojne służące utrzymaniu pokoju. Dla europejskiego bezpieczeństwa istotna jest także współpraca z Ukrainą w ramach *Karty szczególnego partnerstwa między Sojuszem Północnoatlantyckim i Ukrainą*, podpisanej na szczycie NATO w 1997 r. w Madrycie.

Świadomość niedoskonałości systemu bezpieczeństwa opartego tylko na Kartie NZ oraz chęć znalezienia formy współpracy zgodnej z zasadą wzajemnej tolerancji państw o przeciwstawnych systemach ustrojowych przyczyniły się do zainicjowania procesu współpracy w zagwarantowaniu bezpieczeństwa zbiorowego. W latach 1972–1973 odbyły się w Helsinkach rozmowy przygotowawcze do Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE). Obrady KBWE zakończyły się w 1975 r. podpisaniem *Aktu końcowego* określającego zasady bezpieczeństwa europejskiego oraz współpracy gospodarczej, naukowo-technicznej, kulturalnej i humanitarnej.

Wojskowy nurt procesu KBWE, a następnie OBWE doprowadził do wypracowania norm i zasad postępowania państw w sferze militarnej (wojskowe środki budowy zaufania i bezpieczeństwa). Zmiany polityczne w państwach Europy Wschodniej na przełomie lat 80. i 90. oraz rozpad konfrontacyjnego układu Wschód–Zachód pozwoliły rozpocząć negocjacje nad redukcją potencjału konwencjonalnego sił zbrojnych w Europie. Przyczyniły się też do zwiększenia roli ONZ w regulowaniu konfliktów zbrojnych i intensywniejszych prac nad unormowaniem wojskowych aspektów bezpieczeństwa (rozbrojenie, w tym głównie eliminacja broni jądrowej, nowe formy współpracy w zapewnieniu bezpieczeństwa międzynarodowego i nowa generacja środków budowy zaufania). Uzupełnieniem bezpieczeństwa międzynarodowego w skali regionalnej stało się rozwinięcie go w skali uniwersalnej na obszarze „od Vancouver do Władywostoku”. W procesie tym uczestniczą, w różnym zakresie, OBWE, NATO (głównie Rada Atlantycka) i Unia Zachodnioeuropejska. Cechą tego procesu jest dążenie, by bezpieczeństwo międzynarodowe w większym stopniu opierało się na współpracy i korzystaniu z pokojowych środków rozstrzygania sporów niż na pewności ukarania agresora (relatywnie malejąca rola czynnika wojskowego). Dlatego też szczególna rola w zakresie kolektywnego bezpieczeństwa spadła na Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, do 1 stycznia 1995 r. Konferencję Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, zapoczątkowaną w 1975 r. podpisaniem w Helsinkach aktu końcowego – *Paryskiej Karty Nowej Europy* (21 października 1990 r.).

OBWE ma unikalny charakter. Z pozycji prawa międzynarodowego nie posiada bowiem statusu prawnego, a jej decyzje mają jedynie politycznie wiążący charakter. Większość decyzji, zobowiązań i środków podejmowanych przez OBWE opiera się na międzynarodowym prawie i jest sformułowanych zgodnie z zasadami prawa traktatowego. Mimo iż regulacje i decyzje OBWE nie posiadają de facto mocy prawnej, są wykonywane. Podpisywane na najwyższym szczeblu państwowym posiadają autorytet równy mocy prawnej aktów normatywnych prawa mię-

dzynarodowego. Ponadto OBWE jest obecnie jedyną regionalną organizacją bezpieczeństwa uznawaną jako układ regionalny w rozumieniu rozdziału VIII Karty Narodów Zjednoczonych i w związku z tym stanowi bardzo ważny instrument wczesnego ostrzegania, zapobiegania konfliktom, rozwiązywania kryzysów i działalności pokonfliktowej. Aby sprostac temu zadaniu, OBWE tworzy w rejonach konfliktowych własne misje pokojowe. Mandat, liczebność i struktura tych misji oraz ich zadania zależą od sytuacji w rejonie konfliktu. Elastyczność mandatów pomaga misjom OBWE w wykonywaniu ich zadań, niemniej brakuje odpowiednich instrumentów, tak politycznych, jak i militarnych, które pozwoliłyby tej organizacji na bardziej efektywne działania. Do atutów OBWE można zaliczyć to, że:

- obejmuje większość (z wyjątkiem Chin, Pakistanu, Indii) mocarstw nuklearnych;
- zapewnia udział Stanów Zjednoczonych w szeroko pojętej polityce europejskiej;
- stwarza ramy dla „europejskiej asymilacji” państw byłego ZSRR, a przede wszystkim Rosji;
- dzięki szerokiemu, choć niezbyt precyzyjnemu obszarowi swego działania – zarówno w sensie geograficznym, jak i funkcjonalnym – może się stać zdolna do poszerzenia problematyki bezpieczeństwa militarnego o aspekty polityczne, społeczne i kulturowe.

Na jej niekorzyść działają natomiast:

- widoczna na przykładzie wojny w byłej Jugosławii (a także w Czeczenii) powolność i nieskuteczność w stawianiu czoła gwałtownym kryzysom, powstającym na tle narodowościowym czy religijnym;
- wymóg konsensusu w jakiegokolwiek sprawie, stojącej na porządku dziennym organów OBWE;
- brak podporządkowanych sił zbrojnych;
- niebezpieczeństwo biurokracji.

Podstawowymi dokumentami, na których OBWE opiera swoją działalność w zakresie misji pokojowych są: *Paryska Karta Nowej Europy*, podpisana w Paryżu 21 listopada 1990 r., *Dokument helsiński* z 1992 r. oraz *Kodeks postępowania w polityczno-militarnych aspektach bezpieczeństwa* przyjęty 4 grudnia 1994 r. podczas spotkania przeglądowego KBWE w Budapeszcie. W *Dokumencie helsińskim* stwierdza się, iż prowadzenie operacji pokojowych stanowi ważny element w całej działalności OBWE dla zapobiegania konfliktom i rozwiązywania kryzysów, pomaga utrzymać pokój i stabilność, wspomagając wysiłki prowadzone na szczeblu politycznym (rozdział III, paragrafy 17–20).

Deklaracja zasad rządzących stosunkami między państwami uczestniczącymi w OBWE legła u podstaw całego procesu i jednocześnie stała się bazą dla przyjętego w 1994 r. *Kodeksu postępowania w polityczno-militarnych aspektach bezpieczeństwa*. Oto rejestr podstawowych zasad (tzw. dekalog KBWE):

1. Suwerenna równość i poszanowanie praw wynikających z suwerenności.
2. Powstrzymanie się od groźby użycia siły lub jej użycia.

3. Nienaruszalność granic.
4. Integralność terytorialna państw.
5. Pokojowe załatwianie sporów.
6. Nieingerencja w sprawy wewnętrzne.
7. Poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności, włączając w to wolność myśli, sumienia, religii lub przekonań.
8. Równouprawienie i prawo narodów do samostanowienia.
9. Współpraca między państwami.
10. Wykonywanie w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego.

Kodeks jest dokumentem otwartym i w przyszłości może być rozwijany. Na szczególną uwagę zasługują: rozdział IV, w którym mowa jest o prawie państw do rozmieszczania na terytorium innego państwa swoich sił zbrojnych stosownie do porozumień osiągniętych między tymi państwami oraz zgodnie z prawem międzynarodowym; rozdział V, który zobowiązuje do wypełniania przyjętych zobowiązań w zakresie kontroli broni, rozbrojenia oraz środków budowy zaufania i bezpieczeństwa (paragraf 15); oraz rozdział VI poświęcony sytuacjom konfliktowym i kryzysowym (paragrafy 18 i 19).

W systemie OBWE założono taki mechanizm, który uniemożliwia nie tylko skuteczne i szybkie działanie, ale także jakiegokolwiek zmiany jej samej. Organizacja ta nie dysponuje także żadnymi podporządkowanymi sobie siłami zbrojnymi, a ich powoływanie w określonych sytuacjach zależy od dobrej woli jej uczestników. OBWE nigdy nie pretendowała i należy przypuszczać, że nie uczyni tego w dającej się przewidzieć przyszłości, by pretendować do roli jedynej – czy głównej – siły zapewniającej bezpieczeństwo Europie, czyli będzie spełniać, tak jak dotąd, funkcje wspomagające. OBWE powinna więc nadal być uznawana za jeden z liczących się podsystemów europejskiego systemu bezpieczeństwa, lecz nie jako element główny. Organizacja aktualnie:

- prowadzi działania na rzecz zapobiegania konfliktom;
- posiada prawo organizowania tylko misji łagodnych typu „peacekeeping”;
- prowadzi właściwe dla zapobiegania konfliktom misje polityczne i ewentualnie obserwacyjno-negocjacyjne;
- jest głównym protektorem praw człowieka;
- tworzy regionalne traktaty (konwencjonalne porozumienia rozbrojeniowe);
- wprowadza środki stabilizujące.

Duże znaczenie dla bezpieczeństwa europejskiego miał szczyt OBWE w Stambule (18–19 listopada 1999 r.), na którym podpisano Kartę Bezpieczeństwa Europejskiego, zatwierdzono nowelizację traktatu CFE, przyjęto *Dokument wiedeński z 1999 r. w sprawie negocjacji o środkach zaufania i bezpieczeństwa*, podpisano *Akt końcowy w sprawie wojsk konwencjonalnych w Europie* i przyjęto deklarację szczytu. W Karcie Bezpieczeństwa Europejskiego uzgodniono:

- podjęcie działań w celu zwiększenia roli OBWE w zakresie operacji pokojowych;

- utworzenie zespołów ekspertów szybkiego wspierania pomocy;
- utworzenie Centrum Operacyjnego dla planowania operacji OBWE;
- wzmocnienie procesu politycznych konsultacji poprzez ustanowienie komitetu przygotowawczego podlegającego Radzie Stałej.

W rozdziale I pt. „Wspólne wyzwania” stwierdzono, że zagrożenia dla bezpieczeństwa mogą wynikać z: konfliktów wewnętrznych oraz konfliktów między państwami; międzynarodowego terroryzmu, przestępczości zorganizowanej, przemytu narkotyków oraz handlu uzbrojeniem; problemów ekonomicznych i degradacji środowiska. Podkreślono szczególne znaczenie dla OBWE bezpieczeństwa regionów Azji Środkowej i regionu Morza Śródziemnego.

W rozdziale II pt. „Wspólne podstawy” stwierdzono, że państwa członkowskie są odpowiedzialne przed obywatelami za wdrożenie zobowiązań podjętych przez OBWE; potwierdzono, iż OBWE stanowi wstępny instrument wczesnego ostrzeżenia, zapobiegania konfliktom i zarządzania kryzysami; każde państwo członkowskie OBWE ma jednakowe prawo do bezpieczeństwa; wzajemne stosunki będą budowane na zasadzie wspólnego i powszechnego bezpieczeństwa; potwierdza się odpowiedzialność RB ONZ za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

W rozdziale III pt. „Wspólna odpowiedź” podkreślono m.in.: zdecydowanie solidarnego działania w przypadku pogwałcenia zasad OBWE oraz przeciwstawienia się naruszeniu praw człowieka, nietolerancji, agresywnemu nacjonalizmowi, nazizmowi, szowinizmowi i antysemityzmowi; znaczenie pełnej implementacji oraz dalszego rozwoju porozumień w zakresie kontroli zbrojeń; znaczenie traktatu CFE dla wszystkich państw OBWE; znaczenie *Dokumentu wiedeńskiego* dla budowy wzajemnego zaufania i przejrzystości wojskowej.

W rozdziale IV pt. „Wspólne instrumenty” wskazano m.in. na: znaczenie ustanowienia Komitetu Przygotowawczego; znaczenie rozwoju koncepcji operacji OBWE; wagę możliwości szybkiego rozmieszczenia cywilnych i policyjnych ekspertów dla przeciwdziałania wybuchowi konfliktów, zarządzania kryzysami i działań pokryzysowych; znaczenie Centrum Operacyjnego; nieangażowanie się OBWE w operacje pokojowe z akcjami „wprowadzania pokoju” (*enforcement actions*); możliwość podjęcia się roli demilitaryzacyjnej w konflikcie, rozbrajania żołnierzy i ludności cywilnej, niszczenia i kontroli uzbrojenia oraz weryfikacji tego procesu.

W rozdziale V wskazano partnerów do współpracy – państwa regionu Morza Śródziemnego i Azji: Japonię i Republikę Korei. W znowelizowanym traktacie CFE postanawia się m.in. o: likwidacji grupowej struktury oraz subregionalnego podziału strefy stosowania z wyłączeniem tzw. flank; otwarciu traktatu na przystąpienie nowych sygnatariuszy; możliwości stacjonowania wojsk na obcych terytoriach; wprowadzeniu poszerzonego zakresu przekazywanej informacji i zwiększeniu częstotliwości notyfikacji.

Dokument wiedeński rozszerzono o nowy rozdział dotyczący budowy środków zaufania i bezpieczeństwa. Ponadto wprowadzono zmiany uwzględniające m.in.: organizowanie cyklicznych seminariów na temat doktryn militarnych, sprecyzowa-

nie i uaktualnienie mechanizmów konsultacji stosowanych w przypadkach nietypowej działalności wojskowej, informowanie o formach kontaktów wojskowych przewidywanych w następnym roku (np. wizyta w bazie lotniczej, pokaz nowych typów uzbrojenia). W deklaracji szczytu odnotowano m.in.: podpisanie przez 30 sygnatariuszy porozumienia o dostosowaniu (adaptacji) traktatu CFE do obecnej sytuacji polityczno-militarnej na kontynencie, osiągnięcie porozumienia udoskonalającego i wzbogacającego środki budowy zaufania i bezpieczeństwa zawarte w *Dokumencie wiedeńskim*, znaczącą rolę jaką odgrywa OBWE w implementacji porozumień dla regionu Bałkanów, potrzebę pilnego zakończenia procesu ratyfikacji *Traktatu o otwartych przestworzach*.

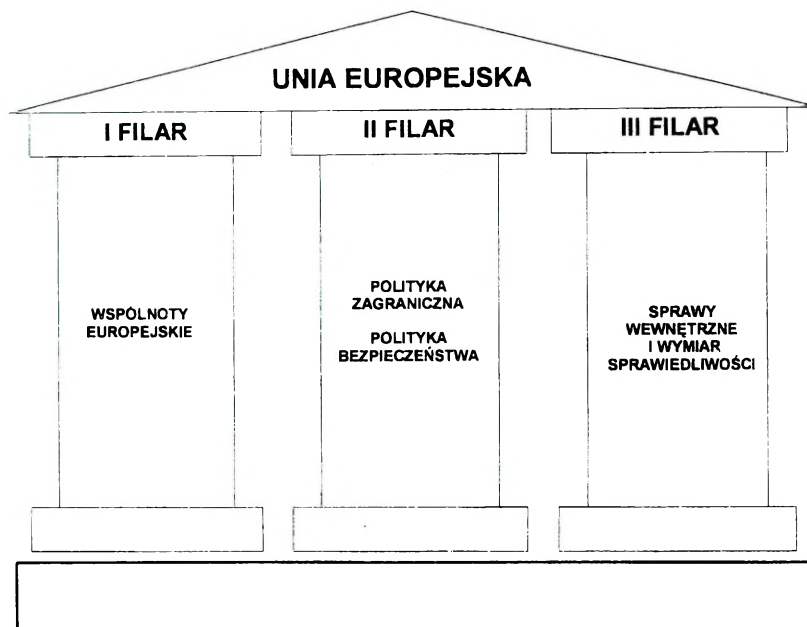
Z analizy postanowień na szczycie wynika szereg wniosków. Pozwalają one między innymi na współdziałanie (czasami ograniczone) z Rosją w utrzymywaniu stabilizacji i bezpieczeństwa w Europie. Uczyniono krok w kierunku przekształcenia OBWE w organizację bardziej operacyjną, zaangażowaną w zapobieganie konfliktom (zapowiedź powołania zespołów ekspertów szybkiego wspierania i pomocy). Zmodyfikowany traktat CFE utrwała porządek wojskowy na kontynencie, chociaż nie zapobiega całkowicie możliwościom użycia siły wewnątrz państw, jak na przykład w Czeczenii. Wraz z innymi uzgodnieniami wojskowymi zakończono kilkuletni proces reformowania reżimu kontroli zbrojeń w Europie. Uczestnictwo głów państw i szefów rządów w szczycie i przyjęte uzgodnienia świadczą, że OBWE jest traktowana jako organizacja nadal potrzebna w układzie europejskim, chociaż jej rola sprowadza się coraz bardziej do oddziaływania na obszar byłego ZSRR i byłej Jugosławii. Karta stambulska odpowiada również polskim interesom związanym zwłaszcza z potrzebami demokratyzowania obszaru postsowieckiego. Nowa wersja traktatu CFE gwarantuje Polsce właściwą ochronę jej interesów bezpieczeństwa, zapewniając niezbędną swobodę działań Sojuszu na naszym terytorium, utrzymując poziom zbrojeń na wschód od naszych granic, pozwala na wprowadzenie na nasze terytorium dwóch ciężkich dywizji NATO w razie sytuacji kryzysowych.

Organizacją dążącą do tworzenia wielonarodowych europejskich sił reagowania antykryzysowego jest Unia Europejska, która często obrazowo przedstawiana jest jako gmach wsparty na trzech filarach. Filary oznaczają w tym rozumieniu, zakresy kompetencji, jakie traktat z Maastricht⁴⁶ oraz traktat amsterdamski⁴⁷ przypisały Unii Europejskiej. Filarami UE są zatem:

⁴⁶ Traktatem z Maastricht nazywany jest *Traktat o Unii Europejskiej*, na który składają się: *Traktat o Unii Politycznej* i *Traktat o Unii Gospodarczo-Walutowej*. Postanowienia traktatu z Maastricht rozszerzono w traktacie amsterdamskim podpisanym 2 października 1997 r. Sformułowano w nim nowy cel, jakim jest ochrona integracyjności oraz utrzymanie zewnętrznych granic zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych, Aktu końcowego KBWE i Paryskiej Karty Nowej Europy. Włączenie gwarancji zbiorowej obrony do *Traktatu o UE* jest kwestią ciągle aktualną, ale równocześnie niezwykle złożoną, jeśli się zważy, że jej niewłaściwe rozwiązanie może godzić w spójność i wiarygodność Sojuszu Północnoatlantyckiego.

⁴⁷ Nowością wśród decyzji z Amsterdamu jest możliwość konstruktywnego wstrzymania się od głosu, pozwalająca na podejmowanie działań przez UE bez udziału państwa nie zainteresowanego

- wspólnoty europejskie – na podstawie traktatu z Maastricht nastąpiła zmiana nazwy traktatu o ustanowieniu europejskiej wspólnoty gospodarczej na traktat o ustanowieniu wspólnoty europejskiej;
- wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa (*Common Foreign and Security Policy – CFSP*);
- współpraca w sprawach bezpieczeństwa wewnętrznego i walki z przestępczością, co przedstawia rysunek 2.1.

Rys. 2.1. Filary Unii Europejskiej

Główne cele UE to: ochrona podstawowych interesów polityki zagranicznej, niezależności, bezpieczeństwa i nienaruszalności Unii, stopniowe ustalanie wspólnej polityki obronnej i obrony, ochrona pokoju, umacnianie demokracji, praworządności i praw człowieka. Unia dysponuje następującymi instrumentami: wspólne strategie, wspólne stanowiska i wspólne akcje, wspólne głosowanie, zgłaszanie projektów na forum międzynarodowych organizacji i konferencji, kroki dyplomatyczne i misje wywiadowcze. Działania UE w tym kierunku wynikają głównie z artykułów b i c *Traktatu o Unii Europejskiej* i traktatu amsterdamskiego.

tym działaniem, ale również nie sprzeciwiającego się mu. Natomiast powołanie się przez któreś z państw na szczególny interes narodowy stanowić ma podstawę domagania się przyjęcia zasady jednomyślności w głosowaniu. Inne decyzje dotyczą finansowania WPZiB ze środków budżetowych wspólnot oraz powołania komórki planowania i wczesnego ostrzegania w Sekretariacie Generalnym Rady Unii Europejskiej.

Nie wszystkie filary UE są jednakowo mocne. Pierwszy, który obejmuje dotychczasowe działania w ramach procesu integracji europejskiej (unię celną i wspólny rynek, politykę handlową, politykę rolną, politykę transportową, politykę przemysłową i strukturalną, unię gospodarczą i walutową, sieci transeuropejskie, politykę socjalną, ochronę środowiska, ochronę konsumenta, obywatelstwo Unii, edukację i kulturę), jest obecnie najmocniejszy – istnieją tu doświadczenia z poprzednich lat, sprawdzone procedury podejmowania decyzji i prowadzenia polityki, istnieje zgoda co do podstawowych kwestii.

Stosunkowo nowym pojęciem, które pojawiło się na początku lat 90. jest Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa (WPZiB), jako drugi filar Unii Europejskiej. Cele WPZiB określono w traktacie z Maastricht podpisanym 7 lutego 1992 r.

Trzeci filar obejmuje w zakresie spraw wewnętrznych: politykę azylową, ochronę granic zewnętrznych, politykę migracyjną i wizową, zwalczanie narkomanii, a w zakresie wymiaru sprawiedliwości: walkę ze zorganizowaną przestępczością międzynarodową, współpracę sądowniczą, współpracę policji.

Proces dojrzewania koncepcji wspólnej europejskiej obrony *European Security and Defense Identity* (ESDI), co zwykle tłumaczymy jako Europejską Tożsamość w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony, ma długą historię. Powstała w 1948 r. Unia Zachodnioeuropejska była pierwszą próbą stworzenia europejskiego sojuszu obronnego. Po roku jej funkcje i zadania zostały przejęte przez NATO. W latach 50. podejmowano próby stworzenia wspólnej polityki obronnej. Nie odniosły one jednak skutku z różnych przyczyn i właściwie dopiero po czterdziestu latach zrodziła się bardziej wiarygodna propozycja w tym zakresie. Na ogół przyjmuje się, że cezurą jest tu Saint Malo, chociaż deklarację brytyjsko-francuską poprzedziło wiele różnych inicjatyw, które w efekcie doprowadziły do stworzenia tej koncepcji.

W czerwcu 1996 r. stwierdzono – i to jest jeden z elementów, które doprowadziły do obecnej sytuacji – że jednym z celów UZE jest rozwinięcie europejskiej tożsamości w sprawach bezpieczeństwa, ale powinna ona rozwijać się w ramach Sojuszu. Wtedy też uzgodniono, że stworzenie określonych liczebnie sił wojskowych mogących działać pod polityczną kontrolą i kierownictwem Unii Zachodnioeuropejskiej wymaga współpracy NATO i UZE, pod ścisłym nadzorem Sojuszu Północnoatlantyckiego. NATO miałyby wyrażać zgodę na udostępnienie swych zasobów dla operacji przeprowadzanych przez Unię Zachodnioeuropejską. Do końca 1998 r. koncepcja europejskiej współpracy w dziedzinie obrony opierała się na jasno określonych zasadach:

- ESDI ma się rozwijać w ramach NATO, co w praktyce oznacza wymóg akceptacji czy też aprobaty USA jako najważniejszego – lub też wiodącego, jeśli można tak powiedzieć – kraju w Sojuszu;

- ramy organizacyjne tej współpracy tworzy Unia Zachodnioeuropejska;
- Unia Europejska nie będzie odgrywać roli w tym procesie.

Zasadnicza zmiana nastąpiła wraz z brytyjsko-francuską deklaracją z Saint Malo, w której po raz pierwszy wprowadzono element autonomicznych akcji euro-

pejskich, opartych na siłach zbrojnych, w celu reagowania na sytuacje kryzysowe. W deklaracji tej zakładano, że Unia Europejska powinna stworzyć odpowiednie struktury, nie mówiąc już o przeprowadzaniu własnych analiz. W deklaracji była też mowa o możliwości korzystania z zasobów Unii Zachodnioeuropejskiej. Jako główne czynniki, które doprowadziły do tej nowej sytuacji, zapoczątkowanej wspomnianą deklaracją, najczęściej wymienia się:

- wprowadzenie instrumentów integracyjnych we wszystkich dziedzinach. Ostatnim takim instrumentem było – w sferze ekonomicznej – euro. Proces integracyjny wymagał wspólnej polityki zagranicznej i to właśnie musiało być bezpośrednim powodem wypracowania tej części polityki zagranicznej, która odpowiada za dziedzinę bezpieczeństwa;

- konieczność konsolidacji europejskiego przemysłu zbrojeniowego wobec konkurencyjności przemysłu zbrojeniowego Stanów Zjednoczonych;

- sytuację w Kosowie, a właściwie to, co się w Kosowie nie stało, a więc fakt, iż Europa – a raczej jej najważniejsza instytucja, czyli Unia Europejska – nie potrafiła zażegnać konfliktu ani sprostać wyzwaniu, jakie ten konflikt stworzył, a więc główny ciężar spadł na NATO, czyli praktycznie na Stany Zjednoczone.

Mówi się też, że nie bez wpływu na przystąpienie Wielkiej Brytanii do konstruowania tego nowego procesu była osoba brytyjskiego premiera. Chciał on niejako, wyróżnić się spośród europejskich przywódców w dziedzinie, w której Wielka Brytania ma najwięcej do powiedzenia i dysponuje większymi możliwościami niż inne kraje europejskie. Ma bowiem nie tylko rozbudowaną strategię bezpieczeństwa, wykraczającą poza jej terytorium, ale po ostatnich reformach jest chyba najlepiej przygotowana do odpowiadania na wyzwania kryzysowe w Europie i poza naszym kontynentem.

Deklaracja z Saint Malo zapoczątkowała cały ciąg różnych działań i procesów w Europie i w NATO. Ogólnie rzecz biorąc, sprawa dotyczy możliwości wykreowania przez Unię Europejską na dwóch poziomach – instytucjonalnym i wojskowym – konstrukcji, które zapewniłyby wypełnianie tzw. misji petersberskich⁴⁸, czyli operacji nie objętych artykułem 5 traktatu waszyngtońskiego.

Kluczowe znaczenie dla dalszego rozwoju WPZiB oraz rozwoju Europejskiej Tożsamości w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony (ESDI) w ramach NATO miał szczyt NATO w Waszyngtonie (w kwietniu 1999 r.) oraz szczyt Unii Europejskiej w Kolonii (w czerwcu 1999 r.). Na szczycie w Waszyngtonie zdefiniowano podstawowe warunki rozwoju ESDI:

- zachowanie pełnego porozumienia i przejrzystości działań między NATO i UE;
- unikanie duplikacji w działaniach na rzecz wzmocnienia praktycznych zdolności obronnych wszystkich państw członkowskich, zarówno UE jak i NATO;

⁴⁸ Misje petersberskie – trzy rodzaje działań operacyjnych, zdefiniowane w 1992 r. jako zadania UZE, a w 1997 r. włączone do katalogu zadań UE (na mocy traktatu amsterdamskiego). Obejmują akcje humanitarne i ratownicze, misje utrzymania pokoju oraz zarządzanie kryzysowe wraz z operacjami przywracania pokoju (art. 17.2 *Traktatu o Unii Europejskiej*).

– konieczność zagwarantowania sojusznikom nie należącym do Unii możliwie pełnego udziału w operacjach pod jej egidą.

Na kwietniowym szczycie państw Sojuszu wskazano także główne dziedziny, które powinny zapewnić Unii Europejskiej dostęp do wspólnych zasobów i środków NATO:

- dostęp UE do zdolności planistycznych Sojuszu;
- identyfikację europejskich opcji dowodzenia dla operacji UE;
- dalsze dostosowywanie systemu planowania obronnego NATO w kierunku bardziej wyraźnego uwzględnienia zasady dostępności sił Sojuszu na potrzeby operacji europejskich UE.

Na szczycie w Kolonii założono, że Unia Europejska powinna posiadać możliwość prowadzenia operacji petersberskich. W tym celu przyjęto liczne postanowienia zmierzające do przekształceń instytucjonalnych, a w tym:

- przejęcie przez UE tych funkcji UZE, które są niezbędne do efektywnego prowadzenia operacji petersberskich;

- powołanie nowych (lub przejęcie z UZE) organów i ciał odpowiedzialnych za powyższą problematykę;

- rozwój europejskich sił (włącznie ze strukturami dowodzenia);

- restrukturyzacja i współpraca przemysłów obronnych;

- założenie, że rozwój powyższych zdolności operacyjnych będzie dotyczył operacji wykraczających poza artykuł 5 traktatu waszyngtońskiego;

- zapowiedź każdorazowego rozstrzygnięcia o tym, czy będzie to operacja prowadzona przy użyciu środków NATO lub bez odwoływania się do możliwości Sojuszu;

- deklaracja otwartości działań prowadzonych pod auspicjami UE.

Do powyższych zapisów można zgłosić wiele wątpliwości, m.in.:

- brak spójności z założeniami przyjętymi w Waszyngtonie;

- niejasny sposób zapisania zakresu europejskich operacji; zgodnie z koncepcją strategiczną operacje wykraczające poza artykuł 5 będą stanowiły jedno z zasadniczych zadań Sojuszu;

- silny akcent dotyczący możliwości prowadzenia operacji autonomicznych UE, bez wykorzystania sił Sojuszu; sugeruje to niebezpieczeństwo odejścia od założeń nieduplikacji zasobów i zachowania pełnej spójności Sojuszu;

- brak rozstrzygnięcia o sposobie zaangażowania europejskich członków Sojuszu nienależących do UE.

Jak wspomniano, proces rozwoju europejskich sił reagowania antykrzysowego jest zasadniczym elementem budowy Wspólnej Europejskiej Polityki w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony (*Common European Security and Defence Policy* – CESDP), która budowana w obrębie WPZiB UE (CFSP), stanowi jej rozwinięcie o wojskowe i cywilne elementy reagowania kryzysowego. Również w ramach CESDP będą realizowane zadania przejęte przez Unię Europejską od UZE. Aktualny kierunek współpracy określają ustalenia szczytów Unii w Helsinkach (zdefiniowanie tzw. celu operacyjnego UE i określenie tymczasowej struktury instytu-

cjonalnej), w Feirze (nawiązanie formalnego dialogu z NATO i państwami trzecimi) oraz Nicei (ustalenie pryncypiów CESDP oraz mechanizmów współpracy z NATO).

W tym nowym procesie jedną z najważniejszych spraw jest, oczywiście, reakcja Stanów Zjednoczonych. Można powiedzieć, że stanowisko USA wobec nowej konstrukcji europejskiej z czasem ewoluowało. Początkowo, po 1998 r., stanowisko Amerykanów opierało się na trzech zasadach, które w istocie były zasadami negatywnymi. Amerykanie uważali, że nie powinno dojść do dublowania struktur, które już istnieją w NATO. Stali na stanowisku, że nie można dopuścić, by nowa konstrukcja europejska znalazła się poza Sojuszem i jego mechanizmami. Poza tym Amerykanie sprzeciwiali się temu, by w tej nowej konstrukcji nie było miejsca dla krajów europejskich będących członkami NATO, ale nie będących członkami Unii. Po deklaracjach UE z Kolonii, a następnie po ostatniej deklaracji z Helsinek, proces budowania polityki bezpieczeństwa i obrony nabrał większego przyspieszenia. Na szczycie w Helsinkach właściwie już doszło do utworzenia tej nowej konstrukcji opartej na następującej zasadzie: europejskie operacje kryzysowe będą podporządkowane UE i będą częścią wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony.

Powołano komitet, odpowiedzialny za kierownictwo polityczne, i utworzono dwie struktury wojskowe. Postanowiono, że do 2003 r. kraje Unii będą przygotowane do utworzenia 60-tysięcznych sił wojskowych. Korpus sił szybkiego reagowania ma być zdolny do realizacji pełnego spektrum misji petersberskich pod egidą UE⁴⁹, gdy NATO jako całość nie jest zaangażowane. Stworzenie takiego korpusu określa się mianem celu operacyjnego Unii (*headline goal*). Według przyjętych założeń, korpus w sile 50–60 tys. żołnierzy powinien być zdolny do podjęcia działań w ciągu 60 dni i prowadzenia ich przez okres roku. Siły lądowe będą wspierane przez 300 do 350 samolotów i ok. 80 jednostek morskich. Założono, że NATO pozostanie podstawą kolektywnej obrony i nadal będzie odgrywać istotną rolę w zarządzaniu kryzysowym. Konkretnie wkłady narodowe na potrzeby celu operacyjnego zgłoszone zostały podczas konferencji planistycznej UE (*Capabilities Commitment Conference*), która odbyła się w Brukseli (20–21 listopada 2000 r.). Większość państw UE zadeklarowała siły porównywalne z siłami przeznaczonymi na potrzeby NATO, zgodnie z zasadą podwójnego podporządkowania (*double-hatted formula*), tzn. przygotowania tych samych jednostek do współpracy zarówno z NATO, jak i UE. Obecnie wszystko sprowadza się właściwie do implementacji założeń z Helsinek. Największe znaczenie nie tylko dla NATO i Unii Europejskiej, ale i z punktu widzenia Polski ma stworzenie odpowiednich mechanizmów między NATO i UE oraz obecność sześciu krajów będących członkami NATO, a nie będących jeszcze członkami UE, w nowych konstrukcjach tworzonych przez Unię Europejską.

Jeśli chodzi o wymiar decyzyjny nowo powstającej instytucji, wszystkie państwa, wśród nich Polska, zaakceptowały zasadę, że skoro to Unia Europejska two-

⁴⁹ To znaczy bez zaangażowania się USA.

rzy nową konstrukcją, więc decyzje powinny być przez nią podejmowane. Nie może być sytuacji, w której Unia Europejska tworzy instytucje i kreuje politykę w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony, a decyzje w tych sprawach są podejmowane z udziałem krajów nie będących członkami tej organizacji. Co do tego wszystkie kraje są zgodne. Jednakże wszystkie zainteresowane kraje usiłują uzyskać dla siebie miejsce w procesie przeddecyzyjnym, pragną bowiem uczestniczyć w kształtowaniu decyzji politycznych. Oczywiście, w przyszłości Polska jako członek UE będzie uczestniczyć także w podejmowaniu decyzji na wszystkich etapach.

Pewnym ograniczeniem nowej konstrukcji europejskiej jest to, że z zasady podporządkowuje się ona decyzjom Organizacji Narodów Zjednoczonych, w tym decyzjom Rady Bezpieczeństwa, oraz że będzie działała zgodnie z OBWE. Chodzi o status prawny tej nowej konstrukcji europejskiej, o to, czy będzie ona zupełnie autonomiczna, czy będzie zgodna z zasadami, na których opierały się zapisy traktatu waszyngtońskiego. Inną w zasadzie niewyjaśnioną dotąd kwestią jest obszar funkcjonowania nowej konstrukcji, która ma działać w sytuacjach kryzysowych, to znaczy udzielać pomocy humanitarnej, uczestniczyć w akcjach ratowniczych i utrzymywaniu pokoju. Tutaj przykładem może być Kosowo, jednak tego rodzaju ewentualne operacje pod auspicjami Unii nie będą miały miejsca w Europie Zachodniej, np. w Kraju Basków, w Irlandii czy w innych miejscach potencjalnego konfliktu, ale przede wszystkim bezpośrednio w regionie, w którym znajduje się Polska. Przedstawiciele Unii twierdzą: „będziemy działać wtedy, kiedy uznamy to za stosowne, i tam, gdzie uznamy to za stosowne, a więc tam, gdzie interesy Europy będą wymagały działań operacyjnych”. Innymi słowy, teoretycznie właściwie wszędzie. Wszędzie tam, gdzie Unia Europejska mocą swej decyzji politycznej uzna to za konieczne. Kolejne wątpliwości wiążą się z faktem, że implementacja tego nowego tworu w sposób naturalny pociągnie za sobą zmianę obecności Stanów Zjednoczonych w Europie. W zapisach z Helsinek jest mowa o tym, że w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony Unia Europejska, zgodnie z zawartymi układami, będzie współpracować z Rosją i Ukrainą, wątpliwości dotyczą więc tego, czy nie jest to w jakimś sensie równoznaczne z zaproszeniem Rosji do udziału w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych razem z UE, a niekoniecznie przy aprobacie sojusznika zza Atlantyku. Należy sądzić także, że ambicje krajów europejskich, szczególnie Francji, nie będą się ograniczać tylko do operacji petersberskich. W obecnych zapisach mowa jest właściwie o rozwiązywaniu kryzysów (*crisis management*). Jest jednak oczywiste, że raz rozpoczęty proces będzie miał prawdopodobnie konsekwencje wykraczające poza akcje o takim charakterze.

Opinie różnych państw w przedmiotowej sprawie są odmienne. Sojusznicy nie należący do UE opowiedzieli się za zakończeniem prac zgodnie z planem postawionym w Kolonii. Wielka Brytania, Holandia i Niemcy opowiadają się za działaniem równoległym NATO i Unia Europejska. Francja nie zajęła dotychczas stanowiska, ale skłania się do poparcia tych państw.

W celu urzeczywistnienia wielonarodowych sił europejskich i ustalenia zasad stałej współpracy pomiędzy UE i NATO konieczne było nawiązanie dialogu⁵⁰. Formalnie dialog taki nawiązano podczas szczytu Unii Europejskiej w Feirze koło Porto (Portugalia), w czerwcu 2000 r. Jednocześnie w ramach instytucjonalizacji tego dialogu utworzono cztery grupy robocze ad hoc: grupę ds. dostępu UE do zasobów NATO (tzw. Berlin Plus), grupę ds. zdolności obronnych, która ma za zadanie przedstawić propozycje dotyczące adaptacji planowania obronnego NATO dla potrzeb operacji, grupę ds. stałych mechanizmów współpracy UE–NATO, której zadaniem było wypracowanie zasad oraz zakresu współpracy instytucjonalnej między oboma organizacjami, oraz grupę ds. przepływu informacji niejawnych.

Natomiast na szczycie Unii Europejskiej w Nicei, 7–10 grudnia 2000 r., przyjęto raport ustępującej prezydencji francuskiej dotyczący unijnej polityki bezpieczeństwa i obrony, w którym omówiono dotychczasowe postępy w realizacji tej polityki oraz zasady współpracy UE z NATO i państwami trzecimi⁵¹. Wzajemne relacje między Unią a Sojuszem określono w nim jako „strategiczne partnerstwo”. Przewiduje się m.in. zachowanie autonomii decyzyjnej Unii w sprawach operacji militarnych, przy jednoczesnym wykorzystaniu systemu planowania NATO na potrzeby operacji UE (raport określa zasady dostępu Unii do sił i środków NATO na potrzeby operacji militarnych). Dotychczasowe ustalenia NATO–UE w zakresie stałych mechanizmów współpracy przewidują m.in.:

1. W fazie pokoju:

- jedno spotkanie ministerialne podczas prezydencji;
- trzy spotkania NAC–PSC⁵² podczas prezydencji (w Nicei ustalono jedno, ale zmieniono to podczas spotkania Rady Północnoatlantyckiej 14–15 grudnia 2000 r.);
- jedno spotkanie Komitetów Wojskowych;
- możliwość zapraszania przedstawicieli organów NATO na spotkania UE, jeśli będą dotyczyły roli Sojuszu lub wymagać jego ekspertyzy;
- współpraca grup roboczych ad hoc (konieczność uprzedniego ustalenia agendy i zasad organizacji spotkania, na zasadzie konsensusu).

2. W fazie operacji i z użyciem sił i środków NATO:

- intensyfikacja konsultacji politycznych w fazie przedkryzysowej;
- konieczność stałego i automatycznego dostępu do zasobów planistycznych i wstępnie zidentyfikowanych sił Sojuszu (bez decyzji NAC, za pośrednictwem DSACEUR-a⁵³); decyzja NAC tylko wtedy, gdyby DSACEUR nie był w stanie rozstrzygnąć konkurencyjnych oczekiwań (np. konieczność działań NATO z zakresu kolektywnej obrony);

⁵⁰ Na podstawie materiałów Departamentu Polityki Obronnej MON.

⁵¹ Na mocy ustaleń z Nicei CESDP uzyska – po zakończeniu procesu ratyfikacji traktatu nicejskiego – umocowanie traktatowe (art. 25 Traktatu o Unii Europejskiej).

⁵² NAC – Rada Północnoatlantycka, PSC – Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa, główne ciało polityczne UE nadzorujące realizację CESDP (ambasadorowie państw członkowskich).

⁵³ DSACEUR – Deputy Supreme Allied Commander Europe – zastępca naczelnego dowódcy Sojuszniczych Sił Zbrojnych NATO w Europie.

– jeśli w wyniku wstępnych prac planistycznych UE zdecyduje się na operację z użyciem zasobów NATO, wówczas oficjalnie poinformuje o tym NAC. Ostateczna identyfikacja sił dla operacji dokonana zostanie wspólnie przez ekspertów obu stron pod nadzorem DSACEUR-a. Ostateczne porozumienie – na wspólnym posiedzeniu PSC-NAC.

Należy zauważyć, iż w relacjach Unii Europejskiej z NATO nastąpiło w ostatnim czasie kilka pozytywnych wydarzeń, m.in.:

– od marca 2001 r. Unia i Sojusz prowadzą udaną współpracę na Bałkanach (obserwatorzy UE ochraniani są przez siły NATO);

– w kwietniu 2001 r. wznowiono prace unijnych i natowskich ekspertów wojskowych. Turcja zgodziła się na przywrócenie grupy HTF Plus (*Headline Goal Task Force* z udziałem ekspertów IMS⁵⁴ NATO oraz SHAPE⁵⁵) w zamian za możliwość włączenia do niej przedstawicieli narodowych państw NATO. Grupa HTF Plus współdziałała latem i jesienią 2000 r. w przygotowaniu przykładowych scenariuszy planistycznych operacji UE oraz katalogu potrzebnych sił (*Helsinki Headline Catalogue*). Obecnie wesprze UE w przygotowaniu oceny sił zadeklarowanych przez państwa Unii do celu operacyjnego (*headline goal*).

Pozostałe problemy w relacjach UE–NATO, dotyczą przede wszystkim:

– kwestii automatycznego dostępu UE do planowania NATO (*assured EU access to NATO planning capabilities*). Decyzję w tej sprawie blokuje Turcja, która stoi na stanowisku przyznania dostępu UE w zamian za uzyskanie przez europejskich członków NATO większego wpływu na realizację unijnych operacji antykryzysowych (stanowisko Turcji podyktowane jest głównie obawami o kształt unijnej polityki w kwestii Cypru);

– braku określenia zasad identyfikacji sił natowskich na potrzeby operacji UE (wcześniejszego określenia środków NATO, które mogą zostać użyte w operacji UE). Francja opowiada się za identyfikacją mniejszą ilościowo, ale konkretną i zapewniającą gwarantowany dostęp. Inne kraje optują na rzecz ogólnej identyfikacji szerszych zasobów, która podlegać będzie doprecyzowaniu w toku przygotowań do operacji;

– dopracowania roli DSACEUR-a (wcześniej rozważano powołanie go na stanowisko dowódcy operacji UE, obecnie sugeruje się, że dowódca operacji będzie odpowiedzialny jedynie przed UE).

– rozwiązania w kwestii partycypacji, które zapewnią odpowiedni udział europejskich sojuszników spoza UE w rozwoju ESDP;

– zapewnienia spójności procesów planowania Unii i Sojuszu, w sytuacji gdy nierealne stały się postulaty utworzenia jednego mechanizmu planowania na potrzeby obu organizacji.

Współpraca Unii Europejskiej z państwami trzecimi odbywa się na podstawie zasady partycypacji, przewidującej możliwie szeroki udział „szóstki” (tzn. europej-

⁵⁴ IMS – International Military Staff – sztab międzynarodowy.

⁵⁵ SHAPE – Supreme Headquarters Allied Powers Europe – Kwatera Główna Sojusznicznych Sił Zbrojnych NATO w Europie.

skich sojuszników nie należących do UE) w realizacji CESDP lub „piętnastki” (czyli „szóstki” i krajów kandydujących do członkostwa w Unii Europejskiej). Zasada partycypacji zdefiniowana została podczas szczytu NATO w Waszyngtonie (w kwietniu 1999 r.) i powtórzona w późniejszych deklaracjach UE z Helsinek i Feiry. Ustalenia podjęte w Helsinkach przewidują automatyczny udział „szóstki” w operacjach z użyciem środków Sojuszu, w przypadku zaś samodzielnych działań UE musi zostać wystosowane formalne zaproszenie ze strony Rady UE. Dla krajów kandydujących do UE zaproszenie takie musi zostać wystosowane przy obu typach operacji⁵⁶.

Mechanizmy ustanowione przez Unię Europejską dla współpracy rutynowej z państwami trzecimi przewidują:

- jedno spotkanie ministerialne dla wszystkich państw podczas danej prezydencji;
- dwa spotkania konsultacyjne PSC z przedstawicielami „piętnastki” i „szóstki” (konieczność ustalania przez prezydencję terminarza i agendy dla spotkań „15+6” oraz „15+15”);
- możliwość zwoływania dodatkowych spotkań (w tym eksperckich), także na wniosek państw trzecich;
- możliwość powołania przedstawiciela przy PSC, w ramach misji tych państw przy UE, jako interlokutora dla PSC;
- możliwość powołania *point of contact* przy Sztapie Wojskowym UE (dwa spotkania informacyjne podczas prezydencji).

W czasie sytuacji kryzysowej nastąpi intensyfikacja wzajemnych konsultacji. W przypadku podjęcia przez UE działań operacyjnych konsultacje takie będą prowadzone na forum Komitetu Uczestników (Kontrybutorów), czyli wszystkich państw uczestniczących w operacji znacznymi siłami. Podstawowe zadania Komitetu to: ocena wykorzystania sił, kwestie dotyczące codziennego prowadzenia operacji, które nie podlegają wyłącznej kontroli dowódcy operacji, formułowanie rekomendacji w sprawach ewentualnej adaptacji planów operacyjnych, na podstawie szczegółowych informacji o przebiegu operacji⁵⁷, rekomendacje w sprawie zakończenia operacji. Polska jest na etapie akredytacji swoich przedstawicieli przy ciałach wojskowych UE (oficera *point of contact* przy Sztapie Wojskowym, przedstawiciela przy Komitecie Wojskowym).

W pierwszej połowie 2001 r. Unia Europejska utworzyła stałe organy polityczne i wojskowe związane z realizacją ESDP (Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa, Komitet Wojskowy i Sztap Wojskowy) i zatwierdziła przedstawicieli państw trzecich przy tych strukturach. W zakresie wzmacniania zdolności militarnych Unii przystąpiono do opracowania katalogu postępów w osiąganiu założonych zdolności

⁵⁶ Także inne kraje mogą zostać zaproszone do udziału w operacji unijnej (np. Rosja, Ukraina, Kanada).

⁵⁷ W trakcie operacji (bez zasobów NATO) partnerzy UE będą mieli możliwość ustanowienia oficerów łącznikowych przy sztabach narodowych (francuskim, brytyjskim i niemieckim), prowadzących planowanie operacyjne na potrzeby Unii.

(*Helsinki Progress Catalogue*), który pozwoli na stwierdzenie głównych braków w zakresie zdolności reagowania kryzysowego. Zakładano szybkie uzyskanie częściowej operacyjności (głównie struktur) i możliwość przeprowadzenia pierwszych operacji o mniejszej skali już w 2002 r. (m.in. mówiło się o przejściu od NATO operacji „Amber Fox” w byłej jugosłowiańskiej Republice Macedonii). W maju 2001 r. Unia przyjęła dokumenty na temat polityki ćwiczeń UE oraz program ćwiczeń na lata 2001–2006. Pierwsze ćwiczenia UE–NATO przewidziane są na 2003 r. (Joint CME/CMX 03)⁵⁸. Udział państw trzecich w ćwiczeniach będzie zależny od zaproszenia ze strony UE. W rozwoju cywilnych aspektów reagowania kryzysowego Unia dokonała postępu w odniesieniu do tworzenia sił policyjnych. 10 maja 2001 r. odbyła się konferencja planistyczna szefów policji państw członkowskich, na której zostały zadeklarowane siły policyjne na potrzeby operacji UE.

Główne zadania Unii Europejskiej w zakresie budowy sił wielonarodowych na najbliższe lata to:

- dokończenie budowy bazy instytucjonalnej ESDP (szczególnie doprowadzenie do pełnej operacyjności Sztabu Wojskowego UE);
- kontynuowanie prac nad wzmacnianiem zdolności wojskowych (kolejną konferencję planistyczną przeprowadzono w listopadzie 2002 r.);
- wypracowanie mechanizmu planowania i przeglądu sił UE. Należy oczekiwać, iż mechanizm planowania i przeglądu sił będzie niezależny od systemu planowania sił NATO, ale powiązany z nim poprzez konsultacje na każdym z czterech głównych etapów całego procesu (przeгляд zagrożeń, wytyczne polityczne, cele dla sił, przeгляд realizacji celów narodowych). Problemem pozostaje kwestia określenia zakresu konsultacji, ich form (np. z wykorzystaniem formuły spotkań wielostronnych w gronie 23 państw na etapie przeglądu dokonań) i sposobu wykorzystania dokumentów planistycznych NATO (zwłaszcza kwestionariusza DPQ⁵⁹);
- dookreślenie i implementacja stałych procedur dotyczących współpracy UE z państwami „szóstki”, w tym sprecyzowanie zakresu włączenia oficerów (*point of contact*) z tych państw do prac Sztabu Wojskowego UE;
- wypracowanie procedur kryzysowych UE, w tym zasad współdziałania w okresie kryzysu z NATO oraz z europejskimi sojusznikami spoza Unii;
- kontynuowanie prac nad zasadami finansowania zarówno wojskowych, jak i cywilnych aspektów reagowania kryzysowego;
- rozwój pozostałych obszarów w zakresie cywilnego reagowania kryzysowego (przygotowanie ekspertów administracji cywilnej, prawa i sądownictwa, obrony cywilnej);
- rozwój współpracy z ONZ i OBWE.

⁵⁸ CME/CMX – ćwiczenia o charakterze kryzysowym.

⁵⁹ DPQ – defence planning questionnaire – kwestionariusz planowania obronnego.

* * *

Działania organizacji międzynarodowych w zakresie bezpieczeństwa wzajemnie się uzupełniają. Nadrzędną rolę odgrywa ONZ, jako organizacja globalna, mająca prawo legalizacji użycia siły w obronie pokoju światowego. Pozostałe organizacje, mające charakter regionalny, można scharakteryzować w następujący sposób:

- OBWE – zapobieganie konfliktom, sprawy rozbrojeniowe, prawa człowieka;
- NATO – podstawowa siła w koncepcji euroatlantyckiej;
- UE – silna politycznie i ekonomicznie, słaba w sprawach obronności;
- UZE – europejski filar NATO – do czasu wchłonięcia przez UE.

Funkcjonowanie tych organizacji jest ściśle powiązane. Użycie siły akceptuje tylko ONZ. W ramach Unii i Sojuszu Północnoatlantyckiego trwa dyskusja dotycząca Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (WPZiB) i Europejskiej Tożsamości w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony (ESDI). Należy sądzić, że potrwa jeszcze jakiś czas. Aktualny stan prac nad ESDI stwarza obawy dotyczące roli i miejsca w tej koncepcji członków NATO nie należących do Unii Europejskiej. Brak rozwiązania tej kwestii może doprowadzić nawet do kryzysu europejskiego systemu bezpieczeństwa.

2.2. Dokumenty prawne krajowe

Udział sił zbrojnych RP w międzynarodowych misjach pokojowych uwzględnia zarówno nasze sojusznicze zobowiązania wobec NATO, zobowiązania wynikające z zawartych umów międzynarodowych i umów z organizacjami międzynarodowymi, jak i podtrzymuje dotychczasowe tradycje udziału w misjach ONZ⁶⁰. Polscy żołnierze pełnią służbę poza granicami kraju w składzie zwartych jednostek (kontyngentów) wojskowych (PJW/PKW) oraz jako obserwatorzy wojskowi w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych takich, jak: Organizacja Narodów Zjednoczonych, Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego oraz Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

Udział żołnierzy WP w misjach pokojowych pod przewodnictwem NATO i ONZ (niezależnie od ponoszonych kosztów i wysiłku organizacyjnego) przynosi wymierne korzyści szkoleniowe dla SZ RP oraz podnosi naszą wiarygodność w oczach sojuszników. Polska od wielu lat aktywnie⁶¹ uczestniczy w wielonarodowych projektach dotyczących operacji pokojowych, włączając: członkostwo w Organizacji

⁶⁰ *Koncepcja udziału sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych (z uwzględnieniem aspektów politycznych, prawnych, finansowych, logistycznych i organizacyjnych)*, Archiwum DWM, grudzień 2000 r. (C. Kaćki był współautorem opracowania – przyp. redakcji).

⁶¹ Obecnie Wojsko Polskie uczestniczy w 15 operacjach pokojowych, w tym w 5 operacjach wojskowych z użyciem zwartych jednostek wojskowych: UNDOF, UNIFIL, SFOR, KFOR, Operacja *Enduring Freedom*, Operacja *Amber Fox* w byłej jugosłowiańskiej Republice Macedonii (wg stanu na grudzień 2002 r.) oraz w 9 misjach obserwacyjnych z udziałem około 30 żołnierzy.

Narodów Zjednoczonych, członkostwo w NATO, uczestnictwo w wielonarodowych jednostkach, dwa bataliony wspólne (z Litwą i Ukrainą), wielonarodowy Korpus Północno-Wschodni oraz SHIRBRIG (Wielonarodową Brygadę Szybkiego Rozwinięcia do Operacji ONZ).

Zgodnie ze *Strategią Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, przyjętą na posiedzeniu Rady Ministrów 4 stycznia 2000 r., udział naszego państwa w budowie „trwałego, sprawiedliwego ładu pokojowego w Europie i na świecie” należy do podstawowych zasad polskiej polityki bezpieczeństwa. Opiera się na Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej: „z poszanowaniem prawa międzynarodowego, zgodnie z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych oraz dokumentami Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie”, a także na wartościach i zasadach ujętych w Traktacie Północnoatlantyckim. Wytyczną do działań Polski związanych z uczestnictwem w misjach pokojowych jest stwierdzenie, iż „Polska dąży do tego, aby użycie siły na arenie międzynarodowej było wyłącznie realizacją prawa do obrony, przewidzianego w Karcie Narodów Zjednoczonych, lub też, w kontekście operacji realizowanych na podstawie mandatu społeczności międzynarodowej” (pkt 1.2.5).

W wyniku nowej identyfikacji roli operacji pokojowych w polityce bezpieczeństwa naszego kraju Polska rozszerzyła swój udział na wszystkie rodzaje misji i operacji pokojowych organizacji międzynarodowych, w tym na kierowanie jednostek wojskowych do wykonywania zadań operacyjnych poza granicami kraju, wynikających zarówno z rozdziału VI, jak i rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych.

Podstawę prawną udziału Polski w operacji pokojowej tworzą akty normatywne międzynarodowe i krajowe. Na pierwszą grupę składają się międzynarodowe porozumienia globalne, tj. Karta Narodów Zjednoczonych, rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz międzynarodowe porozumienia pokojowe, takie jak: porozumienie z Dayton w sprawie Bośni i Hercegowiny, porozumienie Grupy 8 z w sprawie Kosowa, porozumienie pokojowe z Camp David. Dają one podstawę do utworzenia i wprowadzenia międzynarodowych sił pokojowych pod przewodnictwem ONZ, NATO lub doraźnej koalicji państw.

Rozwiązania proponowane w wymienionych dokumentach nie uwzględniają zasadniczych czynników które miały wpływ na zmianę dynamiki rozwoju udziału SZ RP w operacjach pokojowych. Do takich czynników można zaliczyć:

- przystąpienie do NATO;
- wprowadzenie nowej koncepcji strategicznej NATO;
- wprowadzenie ustawy o zasadach użycia lub pobytu sił zbrojnych RP poza granicami państwa,
- zmiany organizacyjne w MON, takie jak: zmiana zakresu kompetencji sekretarza i podsekretarzy stanu, powołanie Dowództwa Wojsk Lądowych itp.;
- zwiększenie zakresu udziału SZ RP w operacjach NATO całkowicie finansowanych ze źródeł krajowych;

– wielokrotne zwiększenie tempa przygotowania polskich jednostek wojskowych do udziału w operacjach NATO, w tym udział w odwodzie strategicznym SACEUR-a oraz udział w siłach szybkiego reagowania NATO.

Sytuacja Polski zmieniła się 12 marca 1999 r., z chwilą wstąpienia do NATO. Zobowiązania, jakie wiążą się z członkostwem w NATO, określone są traktatem waszyngtońskim oraz zasadniczymi dokumentami NATO, jak np. *Nową koncepcją strategiczną Sojuszu Północnoatlantyckiego*.

Z członkostwa w NATO wynika obowiązek udziału naszych sił zbrojnych RP w operacjach określonych w artykule 5 traktatu waszyngtońskiego oraz operacjach spoza tego artykułu. Założenia *Nowej koncepcji strategicznej NATO* oznaczają możliwość udziału państw członkowskich Sojuszu w interwencjach zbrojnych NATO, na bliżej niezdefiniowanym obszarze, uznanym za ważny z punktu widzenia bezpieczeństwa Sojuszu.

Nasz kraj zawsze należał do liderów wśród kontrybutorów współczesnych misji pokojowych, szczególnie misji pod przewodnictwem ONZ. Jednocześnie na podkreślenie zasługuje fakt, iż w obecnie obowiązującym w Polsce systemie prawnym nie ma regulacji stanowiących przeszkodę, czy to polityczną, czy to geograficzną, do udziału sił zbrojnych RP w operacjach pokojowych. Niemniej w wypracowaniu decyzji o udziale w danej misji pokojowej są brane pod uwagę:

– kryteria polityczne – stanowią decydujący czynnik w procesie podejmowania decyzji o udziale w misji, zwłaszcza wobec podjętych wcześniej zobowiązań międzynarodowych;

– finansowe – decyzja o udziale w misji ma zasadnicze znaczenie dla budżetu państwa (misje pod przewodnictwem NATO finansowane są z rezerwy budżetowej państwa i MON), w przypadku misji ONZ refundacja kosztów jest rozłożona w czasie;

– inne (w tym szkoleniowe) – uczestnictwo w operacjach pokojowych jest istotne dla zdobycia kolejnych wojskowych doświadczeń, szczególnie w zakresie interoperacyjności z NATO.

Podstawowe założenia i priorytety polskiej polityki zagranicznej i obronnej są określone w uchwałach najwyższych władz RP⁶². Na podstawie tych wytycznych zawierane są umowy międzyrządowe i międzyresortowe oraz umowy przedmiotowe o współpracy w sferze obronności, a także realizowane kontakty osób, instytucji i jednostek wojskowych. Poniżej przedstawiono listę dokumentów prawa międzynarodowego związanych ze sferą wojskową i obronnością, których sygnatariuszem jest Polska:

– *Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych* z 1961 r. (dotyczy zasad funkcjonowania ataszatów wojskowych przy placówkach dyplomatycznych);

– *Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie* z 1990 r. (CFE);

⁶² Na podstawie *Instrukcji o przygotowywaniu, działalności i rozliczaniu Polskich Jednostek Wojskowych/Polskich Kontyngentów Wojskowych oraz obserwatorów wojskowych misji pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych* – w trakcie opracowania przez instytucje MON (Departament Współpracy Międzynarodowej, Departament Kadr i Sztab Generalny WP).

- *Akt kończący rokowania w sprawie stanów osobowych konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie z 1992 r.* (CFE);
- *Dokument wiedeński w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa w Europie z 1990 r.* (KBWE);
- *Traktat o otwartych przestworzach z 1992 r.*;
- *Traktat o nierozprzestrzenianiu broni nuklearnej z 1970 r.*;
- *Konwencja o zakazie rozwoju, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz zniszczenia jej zapasów z 1993 r.*;
- *Dokument w sprawie wymiany informacji o planowaniu obronnym z 1993 r.* (KBWE);
- *Program współpracy i kontaktów wojskowych z 1993 r.* (KBWE);
- *Zasady regulujące transfer broni konwencjonalnych z 1993 r.* (KBWE);
- *Katalog środków stabilizujących dla lokalnych stacji kryzysowych z 1993 r.* (KBWE).

Podstawą prawną uczestnictwa Wojska Polskiego w operacjach pokojowych i humanitarnych są zapisy w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz bazujące na jej zapisach akty normatywne wydawane przez prezydenta RP oraz Radę Ministrów RP:

- *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* (rozdział I, artykuł 9; rozdział III artykuł 87, 91, 117, 134, 142; rozdział VI, artykuł 146, ustęp 10 i 11);
- ratyfikowane umowy międzynarodowe (według artykułu 91 Konstytucji RP), np. traktat waszyngtoński, SOFA PdP;
- *Ustawa z 30 czerwca 1970 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych* (DzU z 1997 r., nr 10, poz. 55) – artykuł 20a, ust. 4, pkt. 1 i 3;
- *Ustawa z 17 grudnia 1999 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych RP poza granicami państwa* (DzU nr 162, poz. 1117);
- poszczególne postanowienia prezydenta RP o użyciu polskich jednostek wojskowych poza granicami państwa; z uwagi na fakt, iż mandat większości misji pokojowych jest cyklicznie (co pół roku bądź raz w roku) przedłużany przez Radę Bezpieczeństwa ONZ na drodze rezolucji, istnieje konieczność wydawania przez prezydenta RP każdorazowo kolejnego postanowienia przedłużającego użycie polskiej jednostki wojskowej uczestniczącej w misji, której mandat uległ przedłużeniu;
- *Rozporządzenie Rady Ministrów z 21 grudnia 1999 r. w sprawie należności pieniężnych i świadczeń otrzymywanych przez żołnierzy wyznaczonych do pełnienia służby poza granicami państwa i pracowników wojska zatrudnionych w jednostkach wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa* (DzU nr 110, poz. 1257);
- *Rozporządzenie Rady Ministrów z 5 grudnia 2000 r. w sprawie pełnienia służby wojskowej przez żołnierzy zawodowych poza granicami państwa* (DzU nr 115, poz. 1197);
- *Rozporządzenie Rady Ministrów z 5 grudnia 2000 r. w sprawie uposażenia i innych należności pieniężnych otrzymywanych przez żołnierzy wyznaczonych do pełnienia służby poza granicami państwa* (DzU nr 115, poz. 1198);

– Decyzja nr 171/MON Ministra Obrony Narodowej z 26 września 2000 r. w sprawie podziału kompetencji w zakresie przygotowania, kierowania i wycofywania polskich jednostek wojskowych/polskich kontyngentów wojskowych oraz obserwatorów wojskowych w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych;

– Decyzja nr 5 Ministra Obrony Narodowej z 17 stycznia 1994 r. w sprawie podziału kompetencji pomiędzy Sekretarza Stanu w Ministerstwie Obrony Narodowej i Szefa Sztabu Generalnego WP oraz dyrektorów (szefów) instytucji Ministerstwa Obrony Narodowej podległych bezpośrednio Ministrowi Obrony Narodowej w zakresie przygotowania i kierowania kontyngentami wojskowymi, wydzielonymi z Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej do misji specjalnych Organizacji Narodów Zjednoczonych i innych organizacji międzynarodowych (z późniejszymi zmianami, zawartymi w decyzji nr 14/MON z 5 lutego 1998 r. w sprawie czasowego określenia zakresu czynności Sekretarza Stanu – I Zastępcy Ministra oraz Podsekretarza Stanu do Spraw Współpracy z Zagranicą i Integracji z Organizacją Traktatu Północnoatlantyckiego);

– Regulamin organizacyjny Ministerstwa Obrony Narodowej z 14 lipca 1999 r. (§ 37 pkt 17–19) – zarządzenie nr Z-34/MON Ministra Obrony Narodowej z 14 lipca 1999 r. w sprawie regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej z późniejszymi zmianami wprowadzonymi zarządzeniem nr Z-1/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 kwietnia 2000 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej (§ 37 pkt 2 ppkt 16–19 oraz § 42 pkt 1, § 42 pkt 2 ppkt 38 i 39);

– akty pochodne niższego szczebla (dalsze akty wykonawcze, jak rozkazy szefa Sztabu Generalnego, dowódcy wojsk lądowych, wytyczne szefów instytucji wewnątrz resortu obrony narodowej).

Dokonano też następujących zmian w obecnie obowiązującym porządku prawnym:

– w Ustawie z 21 stycznia 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (DzU z 1992 r., nr 4, poz. 16 z późniejszymi zmianami) skrócono czas trwania zasadniczej służby wojskowej do 12 miesięcy;

– w Ustawie o służbie żołnierzy zawodowych (DzU z 1997 r., nr 10, poz. 55 z późniejszymi zmianami) przebieg zawodowej służby wojskowej rozszerzono o pełnienie służby poza granicami Państwa.

Zasadniczym aktem prawnym wynikającym z Konstytucji RP jest postanowienie prezydenta RP zezwalające na użycie jednostek WP poza granicami państwa. Postanowienie zawiera określenie: liczebności, okresu użycia, rejonu użycia i podporządkowanie operacyjne danej jednostki.

Dla żołnierzy podejmujących służbę poza granicami państwa najważniejsza jest decyzja Ministra Obrony Narodowej w sprawie wyznaczenia, za pisemną zgodą, do pełnienia służby poza granicami państwa, wydawana na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z marca 1992 w sprawie żołnierzy zawodowych wyznaczonych do pełnienia służby poza granicami państwa w składzie misji specjalnych

organizacji międzynarodowych (DzU nr 34, poz. 147). Na podstawie *Decyzji nr 33/MON z 28 lutego 2001 r. w sprawie upoważnienia Dyrektora Departamentu Kadr do wydawania w imieniu Ministra Obrony Narodowej niektórych decyzji administracyjnych dotyczących pełnienia służby wojskowej przez żołnierzy zawodowych poza granicami państwa* (Dz.Urz. MON z 20 marca 2001 r.) postać decyzji praktykowana jest w dwóch formach: dla żołnierza kontyngentu wojskowego i obserwatora wojskowego.

Należy zaznaczyć, iż wszelkie czynności związane z użyciem polskich jednostek wojskowych w operacjach pokojowych wykonywane są z zastosowaniem prawa określonego wymienionymi wyżej dokumentami. Jednak coraz wyraźniej daje się odczuć potrzeba przygotowania nowelizacji pewnych jego rozwiązań.

Należy podkreślić, iż zasadniczy wpływ na prawne uregulowania działu sił zbrojnych RP w operacjach pokojowych wywarły zmiany jakościowe oraz ilościowe, jakie miały miejsce w latach 90. Obowiązujące regulacje prawne w większości zostały podjęte po 1997 r. i odzwierciedlają główne przemiany, jakie dokonały się w ostatniej dekadzie XX wieku w dziedzinie uczestnictwa sił zbrojnych RP w operacjach pokojowych.

3. MODELE PROCESU TWORZENIA I UŻYCIA SIŁ WIELONARODOWYCH PRZEZ ORGANIZACJE MIĘDZYNARODOWE

Formowanie sił wielonarodowych zapoczątkowała ONZ w 1956 r. tworząc siły do misji pokojowej UNEF I na półwyspie Synaj. Jednak w przypadku ONZ zakres użycia takich jednostek zawsze ograniczony był do działań określonych zasadami rozdziału VI Karty Narodów Zjednoczonych. Siły te, tworzone do celów operacji utrzymania pokoju, nie musiały spełniać ostrych wymogów, jeśli chodzi o interoperacyjność jednostek narodowych. Głównym kryterium była znajomość procedur operacyjnych, administracyjnych i logistycznych ONZ oraz języka angielskiego przez dowódców i część sztabu jednostki. Pozostały personel jednostki działał tak jak w jednostce narodowej, np. do łączności wydzielano kanał narodowy, w którym stosowano język zgodny z narodowością danej jednostki. Poważniejsze problemy, jeśli chodzi o funkcjonowanie jednostki wielonarodowej, pojawiają się wtedy, gdy musi być ona użyta w warunkach bojowych lub zbliżonych do bojowych, jak ma to miejsce w przypadku działań wymuszających pokój, a więc operacji pokojowych wynikających z rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych. Po raz pierwszy praktycznie wykorzystano takie jednostki w operacji IFOR/SFOR w Bośni i Hercegowinie. Decydujące znaczenie ma w tym wypadku osiągnięcie interoperacyjności jednostek narodowych w brygadzie oraz interoperacyjności brygady wielonarodowej z innymi brygadami, często narodowymi, a także z elementami dowodzenia wyższych szczebli. Szczęólnego znaczenia nabierają wówczas takie aspekty, jak: gotowość bojowa, kompatybilność systemu dowodzenia oraz stosowanie takich samych procedur operacyjnych na wszystkich szczeblach organizacyjnych.

Tworzenie formacji wielonarodowych, począwszy od szczebla korpusów, przez dywizje i brygady, a skończywszy na batalionach, stało się powszechnym trendem w całej Europie. Wydaje się, że tendencja ta w dużej mierze wynika z chęci przełamywania barier uprzedzeń w stosunkach międzynarodowych. Korzeni takiego sposobu myślenia można się doszukiwać w międzynarodowych operacjach pokojowych, w których podstawowym warunkiem zdobycia zaufania stron konfliktu do sił pokojowych jest ich wielonarodowy charakter. Tę tezę potwierdza fakt, iż głównym celem działania większości jednostek wielonarodowych jest udział w ewentualnych misjach pokojowych.

Zalety „wielonarodowości” jednostek uczestniczących w misji pokojowej są bezsporne, gwarantuje ona bowiem bezstronność sił, a w przypadku operacji NATO pozwala na zaangażowanie się całej społeczności międzynarodowej w roz-

wiązywanie konfliktu przy jednoczesnym zachowaniu stosunkowo wysokiej efektywności działania. Do wad „wielonarodowości” można zaliczyć: barierę językową, różnice w mentalności, zróżnicowane poglądy religijne i doświadczenie w misjach wojskowych.

3.1. Proces decyzyjny w ONZ

Źródłem powstania sił wielonarodowych pod egidą ONZ jest z reguły inicjatywa Rady Bezpieczeństwa NZ. Dotychczas większość inicjatyw Rady Bezpieczeństwa była odpowiedzią na konflikty na Bliskim Wschodzie, w tym trzy z pięciu wojen arabsko-izraelskich, inwazję Izraela na Liban w 1978 r. i dwa ostatnie konflikty zbrojne w Zatoce Perskiej. Przykłady:

- pierwszy konflikt arabsko-izraelski w 1948 r., który przyczynił się do powstania UNTSO (United Nations Truce Supervision Organisation); drugi, w 1956 r. uwarunkował powstanie sił UNEF I (United Nations Emergency Force I);
- inwazja Izraela na Liban w marcu 1978 r. – misja UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon);
- wojna irańsko-iracka w latach 1980–1988 – misja UNIIMOG (United Nations Iran-Iraq Military Observers Group);
- wojna w Zatoce Perskiej w latach 1990–1991 – misja UNIKOM (United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission).

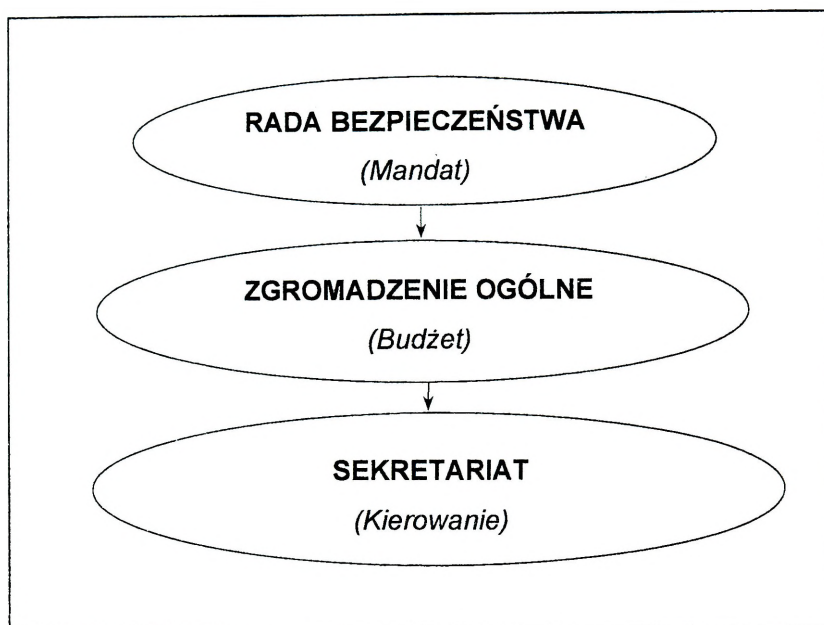
Kolejnym źródłem tworzenia sił wielonarodowych są inicjatywy lokalne – niezależne prośby do Rady Bezpieczeństwa ONZ o pomoc, skierowane przez strony konfliktu, charakterystyczne dla pierwszych działań peacekeepingowych (misji pokojowych). Przykłady:

- kryzys w Kongo w latach 1960–1964 – misja ONUC (United Nations Operation in Congo), inicjatywa strony kongijskiej;
- konflikt na Cyprze w 1964 r. – UNFICYP (United Nations Force in Cyprus), inicjatywa Cypru i Wielkiej Brytanii.

Równie ważne są inicjatywy państw trzecich – wsparcie ONZ dla implementacji porozumień zawartych dzięki mediacji państw trzecich. Przykłady:

- wycofanie wojsk kubańskich z Angoli, misja UNAVEM I, lata 1975–1990, mediacja Stanów Zjednoczonych;
- wojna domowa w Angoli w latach 1974–1991, misja UNAVEM II, mediacja Portugalii, USA i ZSRR;
- Zachodnia Sahara, lata 1975–1991, misja MINURSO (United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara), mediacja Narodów Zjednoczonych;
- konflikt w Jugosławii od 1991 r., mediacja Narodów Zjednoczonych.

Na proces powstania sił wielonarodowych biorących udział w misji pokojowej składa się kilka faz. Bez względu na to, skąd pochodzi inicjatywa powołania do życia takich sił, organem, który rozpoczyna proces powstania sił pokojowych jest Rada Bezpieczeństwa, co przedstawiono na rysunku 3.1.

Rys. 3.1. Algorytm podejmowania decyzji o utworzeniu misji pokojowej ONZ

W zakresie struktur dowodzenia i kompetencji organów międzynarodowych w misjach pokojowych prowadzonych z ramienia ONZ przyjęto praktykę, by Rada Bezpieczeństwa, po podjęciu decyzji o rozpoczęciu misji pokojowej oraz po uchwaleniu jej mandatu, upoważniała sekretarza generalnego ONZ do wykonywania dalszych czynności organizacyjnych, w tym określenia systemu dowodzenia i struktury misji i skierowania wystąpień do poszczególnych krajów o wydzielenie narodowych kontyngentów wojskowych lub obserwatorów wojskowych. Sekretarz generalny realizuje te zadania przede wszystkim poprzez Departament Operacji Pokojowych (DPKO). DPKO opracowuje „Wytyczne dla państw wydzielających jednostki” (*The Guidelines for Troop Contributing Countries*) i wysyła je do państw, które zgłosiły chęć udziału w danej operacji. Dokument ten przekłada postanowienia rezolucji na szczegółowe dyrektywy dotyczące organizacji (struktury) misji, sposobu dowodzenia, zadań poszczególnych komponentów operacji i przygotowań logistycznych. Wystąpienie do udziału w misji zostaje przekazane rządów poszczególnych krajów poprzez stałe przedstawicielstwa przy Narodach Zjednoczonych. Po otrzymaniu odpowiedzi zwrotnych przedstawiany jest raport o spodziewanym zaangażowaniu kontyngentów narodowych. Po zaakceptowaniu zgłoszenia narodowego przez DPKO następuje rozpoczęcie procedury formowania kontyngentów na drodze wzajemnych konsultacji i porozumień odnośnie do wykonywania przyszłych zadań mandatowych, składu i wyposażenia kontyngentu oraz płatności związanych z jego wysłaniem i utrzymaniem. Powstanie struktur misji,

rekrutacja kontrybutorów i finansowanie operacji odbywa się z reguły równolegle. Proces ten przebiega w kilku etapach (zob. załączniki 2, 3 i 4):

- mediacja wraz z przeprowadzeniem jednej bądź kilku misji rekonesansowych, próby rozwiązania konfliktu środkami stricte pokojowymi;
- Rada Bezpieczeństwa może wyznaczyć specjalnych reprezentantów lub poprosić sekretarza generalnego, aby wyznaczył swoich specjalnych reprezentantów dla zbadania konfliktu;
- prezentacja koncepcji operacyjnej misji przed Radą Bezpieczeństwa;
- wytyczne RB dla sekretarza generalnego w celu sporządzenia przez niego raportu dotyczącego planu przyszłej misji, jej siły, struktury mandatu i czasu trwania;
- sporządzenie planu przez Office of Special Political Affairs (SPA) z pomocą Field Operations Division (FOD);
- przyjęcie planu przez Radę Bezpieczeństwa ONZ;
- utworzenie budżetu misji przez FOD, rozpoczęcie procesu rewizji i poprawek w planie budżetu misji przez wyspecjalizowane struktury ONZ, m.in. przez Komitet Finansowy oraz Komitet Administracyjny i Budżetowy w celu przedstawienia budżetu Zgromadzeniu Ogólnemu dla ostatecznej aprobaty;
- wydanie przez Radę Bezpieczeństwa rezolucji tworzącej misję i określającej jej mandat.

Modelowy proces powołania do działania sił pokojowych na szczeblu międzynarodowym jest następujący:

1. Powstanie inicjatywy prowadzącej do podjęcia misji pokojowej – jako reakcja na sytuację kryzysową oraz rozpoczęcie przez Radę Bezpieczeństwa ONZ procesu podejmowania decyzji w sprawie ewentualnego wydzielenia międzynarodowych sił pokojowych z mandatu ONZ.

2. Włączenie się do procesu powstania misji pokojowej sekretarza generalnego poprzez ustanowienie przez Sekretariat ONZ i przeprowadzenie rekonesansu w rejonie konfliktu (tzw. *fact-finding missions*) oraz prowadzenie przez Sekretariat konsultacji ze stałymi przedstawicielami państw-członków ONZ na temat możliwości ewentualnego ich udziału w operacji pokojowej.

3. Przedstawienie przez sekretarza generalnego Radzie Bezpieczeństwa raportu wraz z koncepcją operacji pokojowej. Na szczeblu administracyjnym ONZ prowadzone są równolegle działania nad prawdopodobnym składem sił pokojowych (tzw. *contingency planning*).

4. Wystąpienie sekretarza generalnego ONZ do państw członkowskich o skierowanie do udziału w misji swoich narodowych kontyngentów (udział w misji nie jest obligatoryjny – opiera się na zasadach woluntaryzmu).

5. Podjęcie przez Radę Bezpieczeństwa rezolucji zawierającej mandat misji.

Operacje pokojowe podejmuje na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa, a kieruje nimi sekretarz generalny ONZ. Zarówno Rada Bezpieczeństwa, jak i sekretarz generalny muszą posiadać zgodę rządu przyjmującego misję i ewentualnie pozostałych stron konfliktu, jeśli jest to spór wewnętrzny. Misja nie może służyć interesom jednej ze stron konfliktu. W operacjach pokojowych obowiązuje jedno-

osobowe dowodzenie, które dowódca realizuje poprzez dowódców kontyngentów narodowych lub poprzez dowódców poszczególnych komponentów misji, np. szefa międzynarodowej grupy obserwatorów wojskowych bądź dowódcę międzynarodowego komponentu policyjnego.

W związku z rosnącą liczbą zadań realizowanych przez ONZ zgodnie z literą rozdziału VII Karty NZ i związanych z wymuszaniem pokoju przy użyciu siły, powstały inicjatywy utworzenia stałych sił zbrojnych ONZ (*stand-by forces*) oraz sił szybkiego rozwinięcia (przykładem SHIRBRIG).

3.2. Proces decyzyjny w NATO

Według terminologii natowskiej PSO (*peace support operations*) są wielofunkcyjnymi operacjami przeprowadzanymi w sposób bezstronny w stosunku do stron konfliktu na podstawie mandatu ONZ lub OBWE. W działaniach tych zaangażowane są siły dyplomatyczne i militarne oraz agencje humanitarne w celu osiągnięcia pokojowego rozwiązania konfliktu w perspektywie długoterminowej.

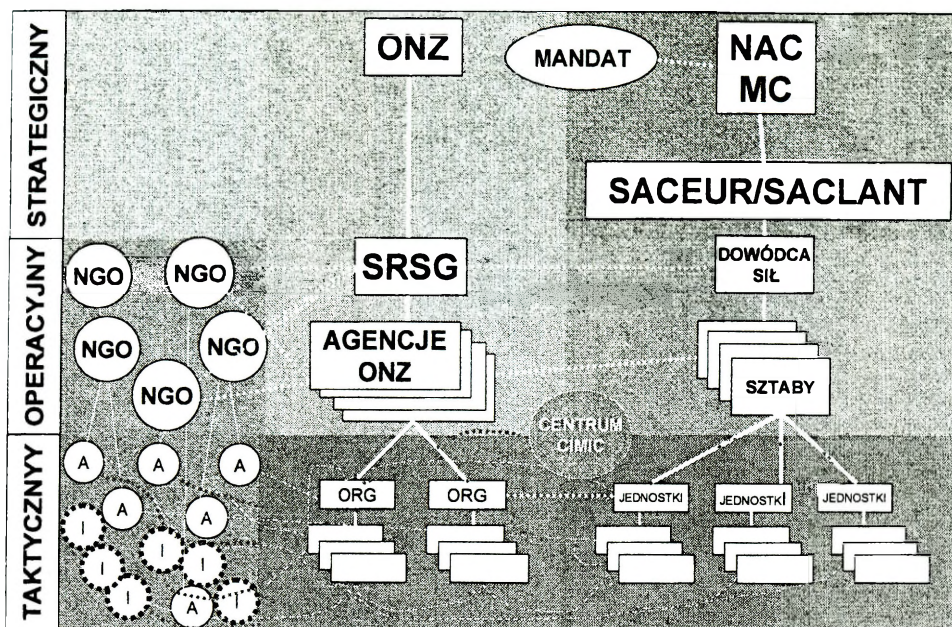
W procesie organizowania operacji pokojowej, na najwyższym poziomie – strategicznym – ONZ i NATO (Rada Północnoatlantycka⁶³) funkcjonują bardzo podobnie, co przedstawia rysunek 3.2. Najważniejszym problemem przed uruchomieniem misji jest mandat, który wypracowuje z reguły ONZ. Z chwilą jego zaakceptowania dowódca sił strategicznych – SACEUR⁶⁴ lub SACLANT⁶⁵ – podejmuje decyzję o rozmieszczeniu sił pokojowych. Na poziomie operacyjnym specjalny wysłannik sekretarza generalnego (SRSG) i wyznaczony dowódca sił ustanawiają relacje i koordynację działań pomiędzy swoimi sztabami.

Ma to zasadnicze znaczenie dla sukcesu operacji pokojowej. Każdemu z nich podporządkowane są jednostki w rejonie operacyjnym misji. Również na poziomie operacyjnym możemy wyróżnić międzynarodowe kwatery organizacji pozarządowych (NGO) i agencje ONZ. Ich doświadczenie ma ważki wpływ na powodzenie całej operacji. Na poziomie taktycznym wymienionym kwaterom podlegają siły i personel w rejonie prowadzonej operacji. Jednym z poważniejszych problemów mogących wpływać na efektywności misji są niezależne organizacje międzynarodowe (I) i agencje (A) działające w sposób spontaniczny, ale czasami mało efektywne, dlatego też celowe jest wprowadzenie do rejonu misji centrum współpracy cywilno-wojskowej (CIMIC), które połączy i skoordynuje ich działania.

⁶³ NAC – North Atlantic Council – Rada Północnoatlantycka; MC – Military Committee – Komitet Wojskowy.

⁶⁴ SACEUR – Supreme Allied Commander Europe – dowódca Sojuszniczych Sił Zbrojnych NATO w Europie.

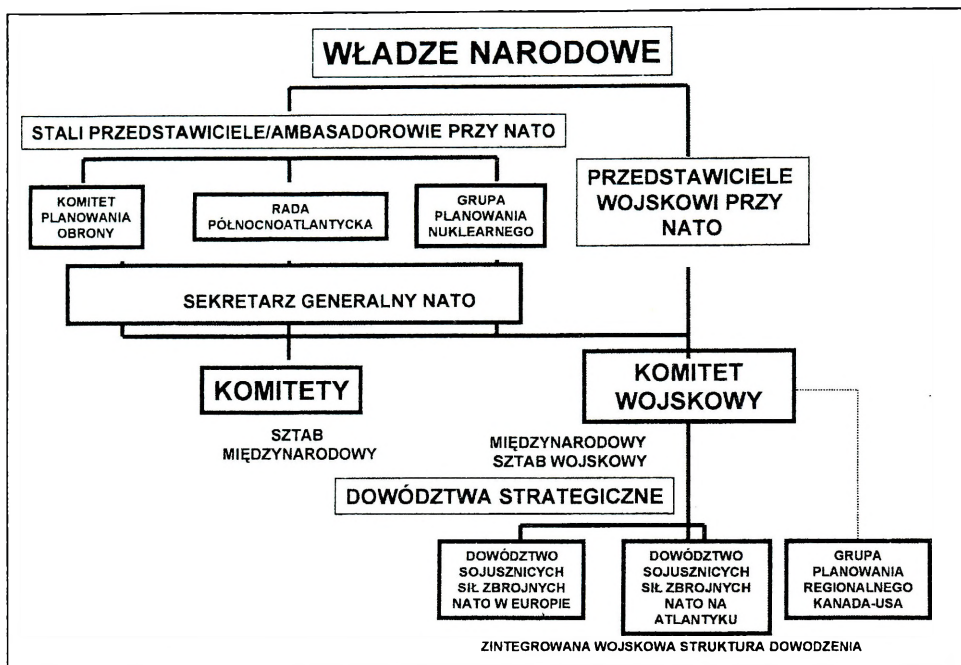
⁶⁵ SACLANT – Supreme Allied Commander Atlantic – dowódca Sojuszniczych Sił Zbrojnych NATO na Atlantyku.

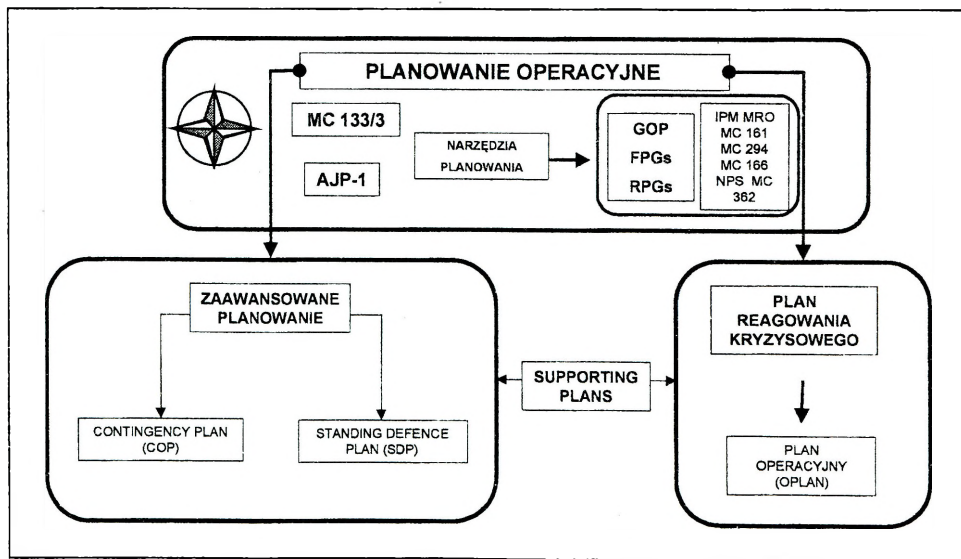
Rys. 3.2. Algorytm wprowadzania operacji pokojowej przez ONZ i NATO

Decyzję o udziale Sojuszu w operacji pokojowej (sformowaniu sił wielonarodowych) podejmuje Rada Północnoatlantycka na wniosek państwa, grupy państw członkowskich lub sekretarza generalnego NATO, zgłoszony na prośbę Rady Bezpieczeństwa ONZ lub też Stałej Rady OBWE, które jak wspomniano wyżej, określają również mandat takiej operacji (rysunek 3.3). Jest to decyzja podejmowana w wymiarze polityczno-wojskowym.

Następnie rozpoczyna się proces planowania operacji pokojowej, który oparty jest na dyrektywie MC 133/3, dokumentami pomocniczymi są: *Bi-SC Guideline for Operational Planning (GOP)*, *Bi-SC Functional Planning Guidance (FPGs)* i *Regional Planning Guides (RPGs)*. Ponadto wykorzystuje się: *Inventory of Preventive Measures (IPM)*, MC 294 series – *Military Response Options (MRO)*, MC 67 series – *NATO Precautionary System (NPS)*, *Bi-SC NPS manual (NPSM)*, MC 362 series – *NATO Rules of Engagement (ROE)*, *AJP-01(A) – Allied Joint Operations Doctrine*, co przedstawiono na rysunku 3.4. W planowaniu operacyjnym uwzględnia się charakter operacji, czy będzie ona prowadzona na podstawie artykułu 5, czy też realizowana poza artvkułem 5 traktatu.

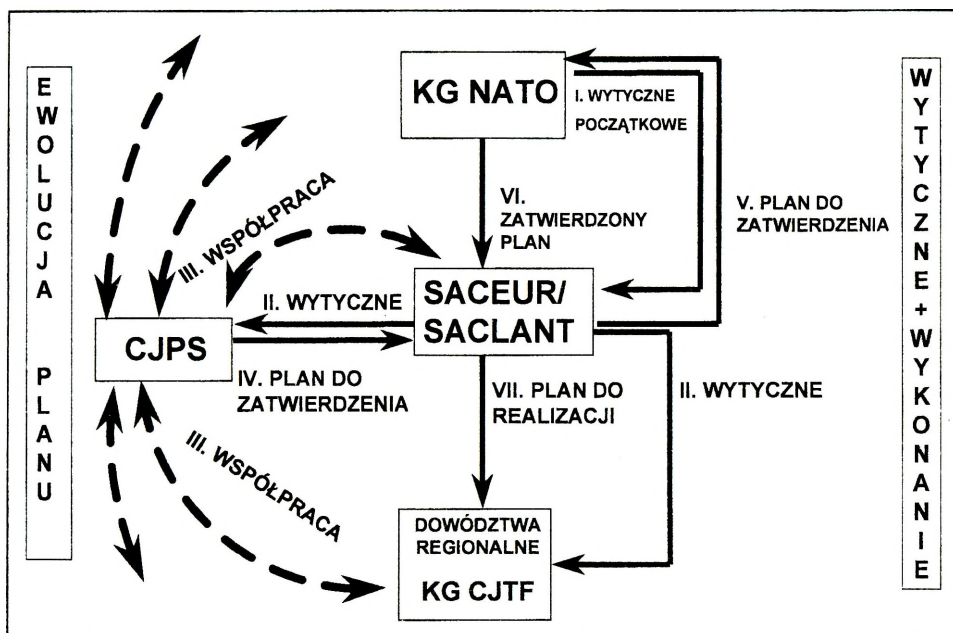

Rys. 3.3. Schemat cywilnej i wojskowej struktury NATO

Rys. 3.4. System planowania operacyjnego

Zadania dla dowódcy sił wyznaczonego przez Radę Północnoatlantycką formułuje SACEUR lub SACLANT. W proces planowania operacji zaangażowane są: Kwatera Główna NATO, SACEUR/SACLANT, dowództwa regionalne, Kwatery Główne CJTF i Combined Joint Planning Staff⁶⁶ (CJPS), co przedstawia rysunek 3.5. Opracowany przez dowódcę sił wstępny plan operacji jest zatwierdzany przez wyższe dowództwo NATO i przedstawiany do akceptacji Komitetowi Wojskowemu i Radzie Północnoatlantyckiej. Stanowi on podstawę do opracowania planu szczegółowego, który jest zatwierdzany w ten sam sposób.

Rys. 3.5. Sekwencyjność planowania operacyjnego

Na rysunku 3.5 przedstawiono kolejność zdarzeń i decyzji podejmowanych w trakcie normalnego procesu planowania:

1. Wytyczne z Kwatery Głównej NATO inicjujące proces planowania są przesyłane do SACEUR lub SACLANT.

2. SACEUR/SACLANT lub wspólnie przesyłają wytyczne do planowania do Połączonego Wielonarodowego Sztabu Planowania (CJPS) i równolegle do podporządkowanych dowództw.

⁶⁶ CJPS – Combined Joint Planning Staff – Połączony Wielonarodowy Sztab Planowania mieści się w SHAPE w Mons od kwietnia 1977 r., spełnia funkcje planistyczne i koordynacyjne w stosunku do odpowiednich dowództw i sił CJTF. Pracuje w nim około 70 oficerów z 15 krajów reprezentujących wszystkie rodzaje wojsk. Choć CJPS znajduje się w SHAPE, to jednak nie stanowi obecnie jego części, ponieważ pracuje także dla SACLANT.

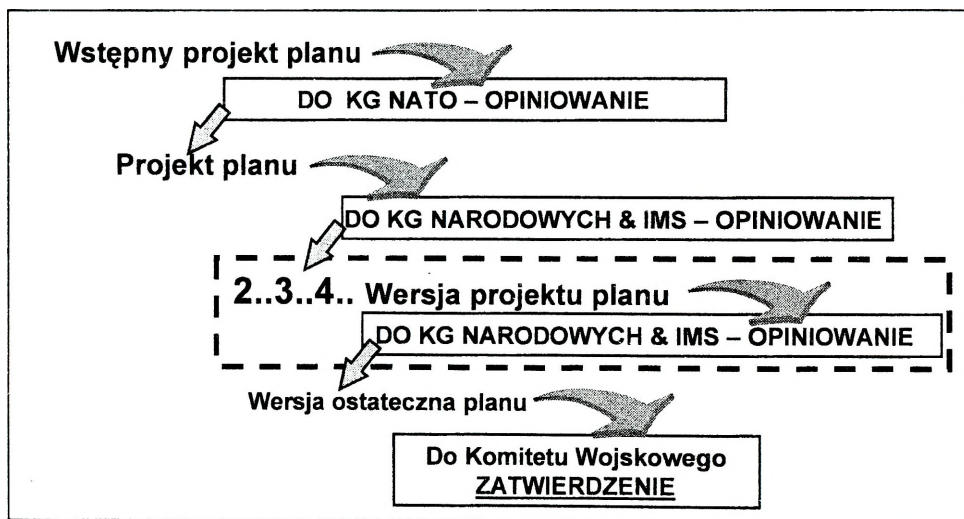
3. W trzeciej fazie ma miejsce wymiana informacji, konsultacje i współpraca między CJPS, innymi komórkami planowania i podporządkowanymi Kwaterami Głównymi.

4. Faza czwarta to przesłanie wypracowanego planu do SACEUR/SACLANT.

5. W piątej fazie SACEUR/SACLANT przedstawiają MC/NAC plan do zatwierdzenia.

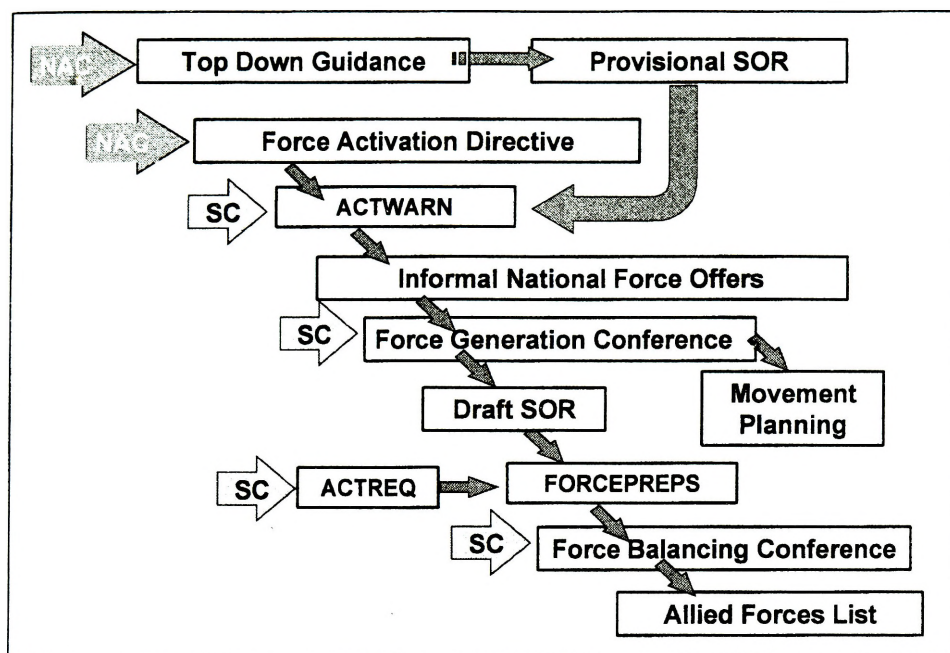
6. W końcowej fazie planowania zaaprobowany przez władze polityczne NATO plan operacji przesyłany jest podporządkowanym dowództwom do dalszej realizacji.

Jak wspomniano wyżej, dokonując analizy wniosku, Rada Północnoatlantycka poleca jednocześnie władzom wojskowym NATO – komitetom przeprowadzenie analizy sytuacji polityczno-wojskowej oraz opracowanie wstępnych planów przyszłej operacji (koncepcji działania, proponowany skład sił, ich strukturę oraz zakres operacji), zakres tych prac określany jest jako *contingency planning* – COP, co przedstawia rysunek 3.6.

Rys. 3.6. Proces „contingency planning”

W trakcie opracowywania planów operacji Rada Północnoatlantycka przekazuje informację o zapotrzebowaniu na określone rodzaje sił do misji i ich wielkość za pomocą Provisional Statement of Requirements (SOR). Następnie za pomocą Force Activation Directive informuje o możliwości realizacji planu operacji, tzw. ACTWARN, proces ten przedstawia rysunek 3.7. Informacja od sekretarza generalnego (SG) jest podstawą do nieformalnych kontrybucji krajów – Troop Contributing Nations (TCNs). W odpowiedzi na SOR sekretarz generalny, dysponując nieformalną ofertą TCN, zwołuje konferencję, w której biorą udział przedstawiciele kontrybutorów operacji i dowódcy NATO. Przed ostatecznym skompletowa-

Rys. 3.7. Proces tworzenia sił (force generation)

niem sił uaktualniany jest SOR – szczegółowy opis propozycji państw kontrybutorów i wysyłany jest rozkaz o przygotowaniu sił, tzw. FORCEPREP. Dowództwo NATO występuje do Komitetu Planowania Obronnego NAC z oficjalną prośbą (ACTREQ) o zgodę na realizację operacji. Przed ostatecznym wydzieleniem sił przez TCN (rozkaz zgodnie z planem ACTORD) i wysłaniem ich do rejonu operacji ma miejsce tzw. Force Balancing Conference.

Z chwilą przybycia sił wielonarodowych do rejonu operacji zostają one podporządkowane operacyjnie odpowiednim dowódcom NATO za pomocą dokumentu *Transfer of Authority* (TOA). W trakcie operacji Wyższe Dowództwo NATO przedkłada Komitetowi Wojskowemu lub Radzie Północnoatlantyckiej okresowe raporty z przebiegu realizacji operacji.

Jak widać, proces przygotowania (zaplanowania) operacji pokojowej przez NATO jest traktowany z najwyższą powagą. Podobnie priorytetowo przez sojuszników jest traktowany cały proces planowania obronnego NATO⁶⁷. W procesie tym coraz więcej uwagi poświęca się siłom zbrojnym, wyposażeniu, szkoleniu i ćwiczeniom niezbędnym do zapewnienia zdolności do stawienia czoła groźnym wyzwaniom, jakimi są misje wykraczające poza zakres artykułu 5, takie jak ostatnio w Bośni. W obecnej dekadzie można uznać za priorytetowe planowanie wyko-

⁶⁷ Na podstawie *William V. Roth Jr NATO w XXI wieku*, „Blżej NATO” – Biuletyn informacyjny Biblioteki Sejmowej rok 3, zeszyt 2(14), kwiecień 1999.

rzystania połączonych sił wielonarodowych do zadań specjalnych (CJTF). Wszystkie państwa NATO muszą kłaść większy nacisk na planowanie swego potencjału. Zarówno zbiorowa obrona, jak i przyszłe misje, wykraczające poza treść artykułu 5, najprawdopodobniej będą wymagać interwencji sił zbrojnych zdolnych do prowadzenia operacji poza granicami własnych państw.

Opracowana przez Brytyjczyków *Biała księga* w sprawie obrony, plany modernizacji francuskich konwencjonalnych sił zbrojnych, a także plany restrukturyzacji niemieckich sił zbrojnych wskazują kierunek, w jakim powinni pójść sojusznicy. Ponadto wszystkie państwa sojusznicze muszą okazać większą gotowość do wyznaczania sił, które mogą oddać do dyspozycji w przypadku misji przekraczających zobowiązania wynikające z artykułu 5.

Aby sprostać różnorodnym nowym wyzwaniom, szczególnie po 11 września 2001 r., konieczne jest efektywne planowanie obronne misji spoza artykułu 5 Traktatu Północnoatlantyckiego. Niezbędne jest również stałe przystosowywanie planowania obronnego do nowego ukierunkowania przyszłych misji. Proces planowania musi w większym stopniu koncentrować się na wymaganiach związanych z przewidywaniem wielkości sił i zapewnieniem elastyczności ich działania, tak by pomagał w wypracowaniu stanowiska koalicji wobec nieprzewidzianych sytuacji. System ten nie będzie jednak funkcjonował sprawnie, jeżeli sojusznicy z większą niż dotychczas otwartością nie zobowiążą się wobec wojskowych planistów i dowódców NATO do angażowania własnych sił zbrojnych w operacje wykraczające poza zakres artykułu 5.

Jednocześnie należy brać pod uwagę ograniczenia działań NATO spoza artykułu 5. Traktat Północnoatlantycki nie ogranicza możliwości wykorzystania struktur Sojuszu do rozwiązywania problemów, które nie mieszczą się w określeniu misji zbiorowej obrony, podanym w artykule 5. Nie nakłada on żadnych ograniczeń ani co do typu przewidzianych operacji, ani co do rodzaju sił zbrojnych i broni. Nie określa także miejsca geograficznego, w jakim operacje te mogą być przeprowadzone. W praktyce jednak istnieje kilka politycznych czynników, które ograniczają działania podejmowane przez NATO. Wydaje się, że niewielu sojuszników poparłoby wykorzystanie sił sojuszniczych na terenie Azji. Istnieje jednak możliwość, że przyjdzie im podjąć decyzję w sprawie użycia struktur NATO bliżej ich własnego domu, choć już poza granicami Europy, na przykład na Bliskim Wschodzie czy w Afryce. Działania podejmowane przez siły NATO w Bośni – poza granicami obowiązywania artykułu 5, określonymi w artykule 6 – mają charakter precedensowy, tak samo byłoby w przypadku ich wykorzystania poza granicami Europy. Jednak za najbardziej prawdopodobne uważa się zagrożenia dla pokoju i interesów państw NATO pojawiające się w regionie Morza Śródziemnego. Dziś, co prawda, są małe szanse na to, by sojusznikom udało się z wyprzedzeniem dojść do porozumienia w sprawie reagowania na ewentualne nieprzewidziane sytuacje. Pozostawia oni najpewniej podejmowanie takich decyzji aż do chwili, gdy będą mieli z nimi do czynienia w rzeczywistości. Problem jednak polega na tym, że odwołując się, w gruncie rzeczy eliminują pewne opcje, w ten sposób bowiem

zmniejszając zdolność dowództwa wojskowego NATO do planowania i przeprowadzania operacji z dala od terytorium Sojuszu, a także w najróżniejszych warunkach geograficznych i klimatycznych.

Budowany obecnie system bezpieczeństwa euroatlantyckiego wyraźnie wymaga współdziałania pomiędzy NATO i innymi organizacjami działającymi poza strukturami Sojuszu. Jeśli chodzi o przyszłe misje, istotną sprawą jest ustalenie stosunków między NATO a ONZ i OBWE. Sojusznicy wyrazili już gotowość rozpatrywania wniosków o podjęcie określonych operacji pokojowych, składanych przez obie wyżej wymienione organizacje. W chwili obecnej, jak również w łatwej do przewidzenia przyszłości, niewielu spośród sojuszników byłoby gotowych do wyrażenia zgody na zaangażowanie się Sojuszu w misje, wykraczające poza postanowienia artykułu 5, bez żadnych politycznie znaczących, międzynarodowych podstaw prawnych dla tego typu działań. Wszyscy, łącznie ze Stanami Zjednoczonymi, wola, by tego rodzaju mandat pochodził od ONZ, dzięki czemu podjęte operacje miałyby możliwie najszersze wsparcie międzynarodowe. Mandat OBWE, gdyby akurat o niego miało chodzić, także byłby mile widziany, mimo że reprezentowałby znacznie węższą bazę polityczną. Może się jednak zdarzyć, że żadna z wyżej wymienionych organizacji nie zechce udzielić swego mandatu, prawdopodobnie z powodu sprzeciwu Rosji. Sytuacja tego rodzaju nie tylko zagroziłaby stosunkom NATO–Rosja, ale przyczyniłaby się także do powstania poważnych kontrowersji wśród sojuszników, dzieląc ich na tych, którzy gotowi byłiby podjąć taką operację bez mandatu, i na tych, którzy sprzeciwiliby się temu⁶⁸.

Tak więc stale zmieniający się i coraz bardziej różnorodny świat, niosący potencjalne zagrożenia, ryzyko i wyzwania, będzie wymagać od sojuszników bardziej elastycznego podejścia do obrony własnych interesów. Chociaż obecnie możliwości powstania nowych zagrożeń dla integralności terytorialnej państw NATO są niewielkie, jednak nie można ich wykluczyć. Sytuacja w Bośni udowodniła, że państwa członkowskie muszą zachować zdolność rozmieszczania sił zbrojnych w trakcie operacji koalicyjnych prowadzonych poza ich własnymi granicami. Wyraźnie widać, że w obu takich sytuacjach NATO będzie stanowić najlepszą strukturę dla przygotowania i koordynacji działań podejmowanych przez sojuszników w konfrontacji z takimi problemami.

Sojusznicy będą musieli ustalić, kiedy należy wykorzystywać NATO do rozwiązywania takich nowych problemów, jak terroryzm, rozprzestrzenianie broni, masowe migracje czy inne zjawiska zagrażające interesom państw członkowskich. W bieżącej dekadzie może się okazać, że bardziej skuteczne w rozwiązywaniu niektórych z nich są inne organizacje, jak choćby ONZ. Przykładowo, dobrze byłoby, gdyby Japonia i inne państwa spoza obszaru euroatlantyckiego wzięły na siebie odpowiednio dużą część obowiązków. Z drugiej jednak strony może się okazać, że sojusznicy nie zechcą polegać we wszystkich przypadkach na organach ONZ. Struktura NATO, umożliwiająca skuteczne konsultacje i koordynację działań, może się okazać bardzo przydatna w pewnych okolicznościach. W każdym

⁶⁸ Do takiej właśnie sytuacji doszło podczas konfliktu w Kosowie.

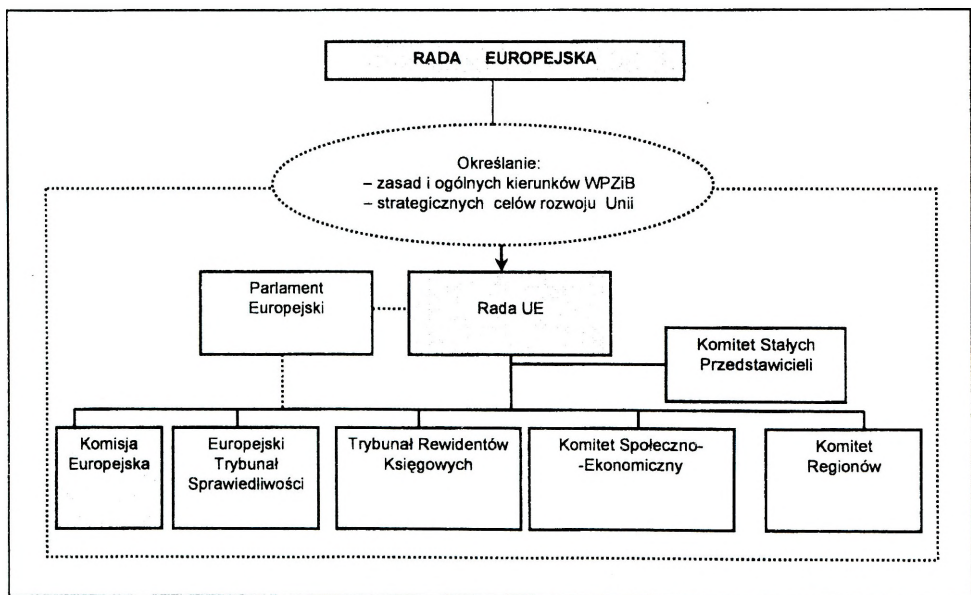
razie niezawodna struktura koalicyjna NATO pozostanie z pewnością jednym z najważniejszych czynników stabilizujących sytuację międzynarodową.

Jeszcze jeden aspekt przyszłych operacji pokojowych – sojusznicy nie powinni proponować, aby misje NATO nabrały globalnego charakteru, ani też narzucać im sztucznych ograniczeń geograficznych. Decyzje przez nich podejmowane muszą stanowić odpowiedź na konkretne zagrożenia dla ich bezpieczeństwa, a także uwzględniać korzyści i wady dostępnych rozwiązań.

3.3. Proces decyzyjny w UE

Od szczytu Rady Europejskiej w Kolonii⁶⁹ priorytetem Unii Europejskiej było opracowanie i wprowadzenie cywilnych oraz wojskowych środków i zdolności umożliwiających Unii podejmowanie i wcielanie w życie decyzji dotyczących pełnozakresowych misji zapobiegania konfliktom i zarządzania kryzysowego, zdefiniowanych w Traktacie o Unii Europejskiej jako tzw. misje petersberskie. Unia podkreśliła w tym względzie swoją determinację w wypracowaniu autonomicznej zdolności do decydowania i – jeśli NATO jako całość nie zostanie zaangażowane – inicjowania i prowadzenia dowodzonych przez UE operacji wojskowych, będących odpowiedzią na międzynarodowe sytuacje kryzysowe.

W tym celu państwa członkowskie postanowiły wypracować bardziej skuteczne zdolności wojskowe w ramach organizacji WPZiB, co przedstawia rysunek 3.8.

Rys. 3.8. Struktura organizacyjna UE

⁶⁹ Na podstawie *Rada Europejska. Deklaracja o zaangażowaniu na rzecz zdolności militarnej* przyjęta w Brukseli 20 listopada 2000 r., materiały MSZ.

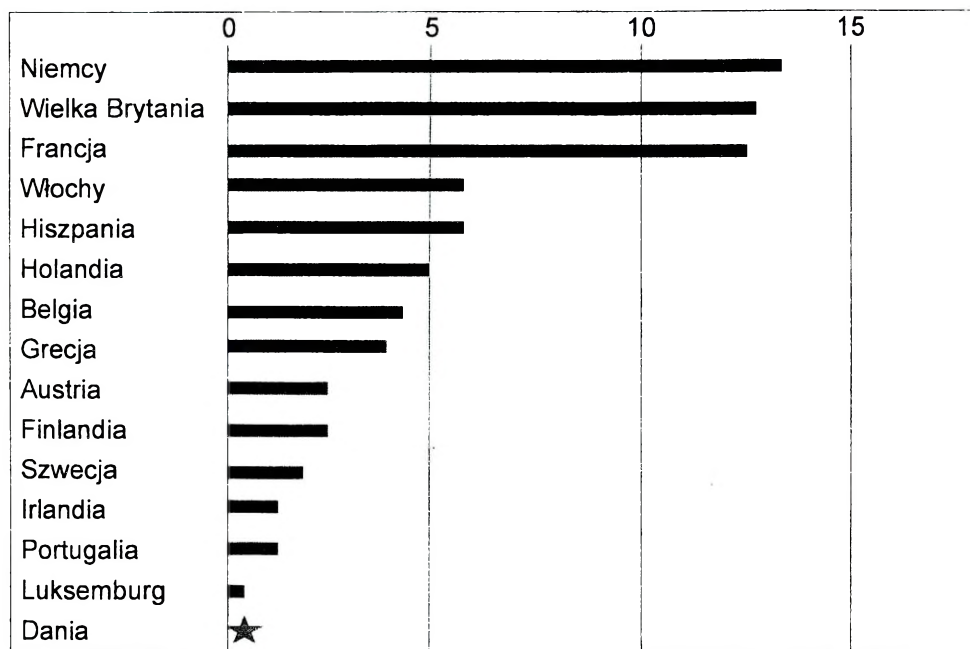
Rozwiązania te są integralną częścią wzmacniania Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Dzięki temu Unia będzie w stanie w większym stopniu przyczynić się do bezpieczeństwa międzynarodowego, zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych, Karty OBWE i Aktu końcowego z Helsinek. Jednocześnie Unia uznaje nadrzędną odpowiedzialność Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych w utrzymywaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Na polu zdolności wojskowych, które będą uzupełniać inne dostępne Unii instrumenty, państwa członkowskie postawiły sobie podczas spotkania Rady Europejskiej w Helsinkach zadanie uzyskania do 2003 r. zdolności rozmieszczenia w ciągu 60 dni i utrzymywania przez co najmniej rok sił o wielkości korpusu (60 tysięcy osób). Siły te powinny być wyposażone w niezbędne wojskowe zdolności dowódcze, kontrolne i wywiadowcze, logistykę, inne jednostki wsparcia wojskowego oraz, w miarę potrzeb, jednostki marynarki i lotnictwa. Państwa członkowskie zdecydowały także w Helsinkach o szybkim opracowaniu celów wspólnej zdolności wojskowej, szczególnie dowodzenia i kontroli, wywiadu oraz transportu strategicznego. Na spotkaniu Rady Europejskiej w Feirze Unia Europejska zachęcała także kraje aplikujące o członkostwo w UE oraz europejskich członków NATO nie będących członkami Unii do wniesienia wkładu w usprawnienie europejskiej zdolności wojskowej. Prace przeprowadzone od spotkania Rady Europejskiej w Feirze pozwoliły Unii Europejskiej zdefiniować różnorodne środki niezbędne do właściwego wykonywania pełnego zakresu misji petersberskich, łącznie z najbardziej wymagającymi. Umożliwiło to określenie potrzeb UE w zakresie zdolności wojskowej i sił niezbędnych do osiągnięcia głównego celu. Zidentyfikowane potrzeby wymienione są w katalogu zdolności. Jak uzgodniono podczas Rady Europejskiej w Feirze, w zredagowaniu tego katalogu pomogły ekspertyzy wojskowe NATO.

Przedstawiciele państw członkowskich uczestniczący 20 listopada 2000 r. w Brukseli w konferencji nt. „Zaangażowania na rzecz Zdolności” określili specyficzne narodowe zobowiązania odpowiadające celom zdolności wojskowej ustalonym przez Radę Europejską w Helsinkach. Konferencja ta stanowiła pierwszy etap wzmacniania wojskowej zdolności UE do zarządzania kryzysowego, którego celem jest osiągnięcie ogólnych założeń do 2003 r. Na spotkaniu Rady Europejskiej w Helsinkach państwa członkowskie zdecydowały także o ustaleniu celów wspólnej zdolności wojskowej w zakresie dowodzenia i kontroli, wywiadu oraz transportu strategicznego i z aprobatą przyjęły, ogłoszone już przez niektóre państwa członkowskie, decyzje o:

- otwarciu istniejących połączonych, narodowych sztabów dowodzenia dla oficerów z innych państw członkowskich;
- wzmocnieniu zdolności szybkiego reagowania istniejących europejskich sił międzynarodowych;
- podjęciu przygotowań do utworzenia europejskiego dowództwa transportu lotniczego;
- zwiększeniu liczby oddziałów gotowych do natychmiastowego rozmieszczenia;
- wzmocnieniu zdolności strategicznego transportu morskiego.

Wysiłki te będą kontynuowane. Wzmocnienie przez Unię Europejską zdolności wojskowej do zarządzania kryzysowego, tak aby UE mogła interweniować z wykorzystaniem lub bez wykorzystania zasobów NATO, pozostaje zasadniczą kwestią dla wiarygodności i skuteczności europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony. Podczas konferencji nt. „Zaangażowania na rzecz Zdolności”, zgodnie z decyzjami podjętymi na spotkaniach Rady Europejskiej w Helsinkach i Feirze, państwa członkowskie zobowiązały się na zasadach dobrowolności do podjęcia narodowych zobowiązań dotyczących zdolności szybkiego reagowania, niezbędnej do osiągnięcia głównego celu (*headline goal*). Zobowiązania poszczególnych krajów (z wyjątkiem Danii) zostały zawarte w tzw. katalogu sił (rysunek 3.9).

Rys. 3.9. Deklarowane siły do HEG

Analiza tego katalogu potwierdza, że do 2003 r., zgodnie z głównym celem ustalonym w Helsinkach, Unia Europejska będzie zdolna do przeprowadzenia pełnego zakresu misji petersberskich, ale wskazuje też, że pewne elementy wymagają poprawy, zarówno ilościowej, jak i jakościowej, w celu maksymalizacji zdolności wojskowej w dyspozycji Unii. W związku z tym państwa członkowskie potwierdziły swoje zobowiązanie do pełnego osiągnięcia celów założonych na spotkaniu Rady Europejskiej w Helsinkach. Tak szybko, jak jest to możliwe, postarają się określić inicjatywy uzupełniające, które mogłyby wprowadzić w życie na zasadach narodowych bądź we współpracy z partnerami. Działania te oraz siły rozmieszczono-

ne w ramach Inicjatywy na rzecz Zdolności Obronnej (DCI) NATO będą się wzajemnie wzmacniały.

Dobrowolny wkład zapowiedziany przez państwa członkowskie w pełni umożliwia osiągnięcie głównego celu ustalonego w Helsinkach (60 tysięcy personelu zdolnego do wyjazdu w ciągu 60 dni na misję trwającą co najmniej rok). Wkład ten, wymieniony w „Katalogu sił”, tworzy pulę 100 tysięcy żołnierzy oraz około 400 samolotów bojowych i 100 okrętów, umożliwiając zaspokojenie potrzeb niezbędnych do przeprowadzenia różnego rodzaju misji zarządzania kryzysowego w ramach głównego celu. Do 2003 r., kiedy właściwe organy polityczne i wojskowe Unii Europejskiej, podlegające Radzie, będą gotowe do pełnienia politycznej kontroli i strategicznego zarządzania prowadzonymi przez UE operacjami, Unia będzie mogła stopniowo podejmować zadania petersberskie zgodnie ze swoimi wzrastającymi zdolnościami wojskowymi. Istnieje jednakże potrzeba dalszej poprawy dostępności, możliwości rozmieszczenia, zdolności do pozostawiania na zajętych terenach i współdziałania sił, w celu spełnienia wszystkich wymogów najbardziej wymagających zadań petersberskich. Konieczne jest także podjęcie wysiłków w takich specyficznych dziedzinach, jak wyposażenie wojskowe, łącznie z bronią i amunicją, służby pomocnicze, łącznie z medycznymi, zapobieganie ryzyku operacyjnemu i ochrona sił.

W zakresie dowodzenia, kontroli i komunikacji, państwa członkowskie proponowały wystarczającą liczbę narodowych lub wielonarodowych sztabów dowodzenia na poziomach: strategicznym, operacyjnym, sił zbrojnych i ich składowych. Propozycje te będą musiały zostać oszacowane w perspektywie jakościowej, aby UE miała do swej dyspozycji, oprócz możliwego wykorzystania zdolności NATO, najlepsze dostępne zasoby dowodzenia i kontroli. Unia podkreśliła wagę, jaką przywiązuje do szybkiego zakończenia toczących się rozmów na temat dostępu do zdolności wojskowych i zasobów NATO. Personel wojskowy Unii Europejskiej, który uzyska początkową zdolność operacyjną w ciągu 2001 r., wzmocni wspólną zdolność wczesnego ostrzegania Unii Europejskiej i pozwoli jej na poprzedzającą podejmowanie decyzji ocenę sytuacji oraz zapewni zdolność planowania strategicznego.

W odniesieniu do wywiadu, oprócz możliwości odczytywania obrazu w Centrum Satelitarnym Torrejon, państwa członkowskie proponowały wiele środków, które mogą się przyczynić do zwiększenia zdolności Unii Europejskiej do analizy i monitorowania sytuacji. Zaznaczyły jednak, że w celu zapewnienia Unii większych zasobów wywiadowczych w przyszłości konieczne będzie podjęcie poważnych wysiłków.

W odniesieniu do zdolności strategicznego transportu powietrznego i morskiego będącego do dyspozycji Unii Europejskiej niezbędna jest jego poprawa, aby zagwarantować Unii możliwość odpowiedzi, przy dowolnym scenariuszu, na wymagania najtrudniejszych operacji petersberskich, jak zdefiniowano to w Helsinkach.

Zgodnie z decyzjami Rady Europejskiej w Helsinkach i Feirze w sprawie celów wspólnej zdolności wojskowej państwa członkowskie zobowiązały się również

do średnio- i długoterminowych działań w celu poprawy ich zdolności operacyjnych i strategicznych. Państwa członkowskie zobowiązały się, zwłaszcza w ramach reform wprowadzanych w swoich siłach zbrojnych, do podejmowania dalszych kroków wzmacniających ich własne zdolności wojskowe i wywiązania się z istniejących i planowanych projektów wprowadzających wielonarodowe rozwiązania, także na polu wspólnych zasobów wojskowych. Projekty te odnoszą się do:

- poprawy działania sił europejskich w aspektach dostępności, możliwości rozmieszczenia, zdolności do pozostawania na zajęтым terenie i współdziałania tych sił;

- rozwoju zdolności „strategicznych”: strategicznej zdolności do szybkiego przemieszczenia sił na pole działania; sztabów dowodzenia i kontroli sił oraz związanego z tym systemu informacji i komunikacji; środków dostarczających informacji;

- wzmocnienia zasadniczych zdolności operacyjnych w ramach operacji zarządzania kryzysowego; chodzi m.in. o: środki poszukiwawcze i ratownicze w warunkach operacyjnych, środki obrony przeciw pociskom ziemia-ziemia, broń precyzyjna, wsparcie logistyczne, narzędzia symulacyjne.

W tym kontekście pozytywnym czynnikiem była restrukturyzacja europejskiego przemysłu obronnego, która miała miejsce w niektórych państwach członkowskich. Zachęciła ona do rozwoju europejskiej zdolności obronnej. Zainteresowane państwa członkowskie przykładowo wyróżniły prace, w które są zaangażowane w ramach istotnych projektów przyczyniających się do wzmocnienia zdolności wojskowych w dyspozycji Unii: przyszły samolot o dużych gabarytach (Airbus A 400M), okręty transportowe, helikoptery transportujące oddziały wojskowe (NH 90). Niektóre państwa członkowskie wyraziły także intencję kontynuowania wysiłków w celu wprowadzenia wyposażenia poprawiającego bezpieczeństwo i skuteczność akcji wojskowych. Niektóre podjęły się ulepszenia gwarantowanego dostępu Unii do obrazu satelitarnego, zwłaszcza dzięki rozmieszczeniu nowego sprzętu optycznego i radarowego (Helios II, SAR Lupe i Cosmos Skymed).

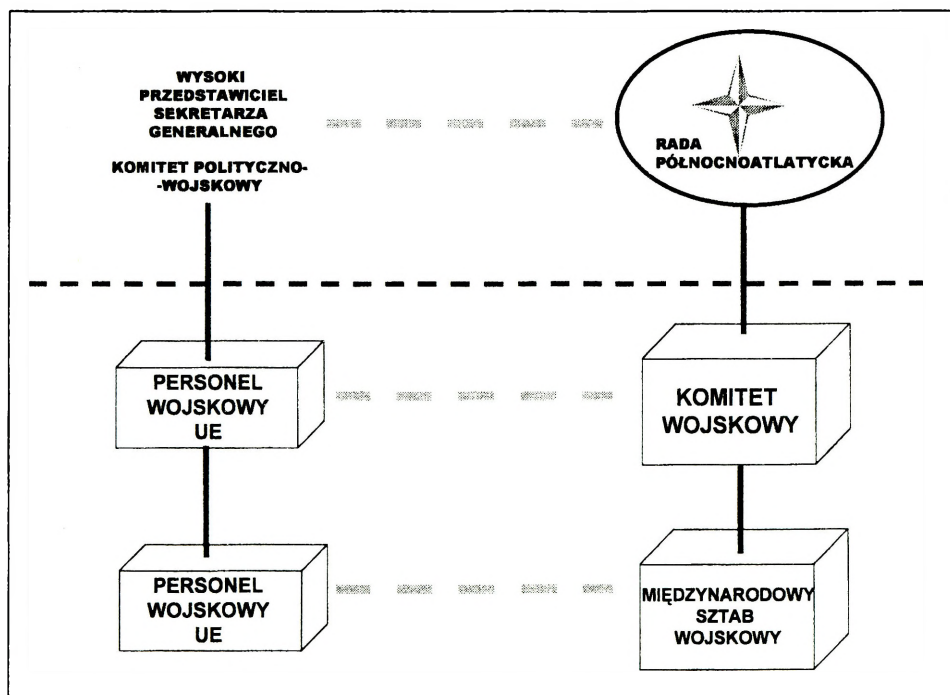
Aby zapewnić ciągłość europejskiej akcji wzmacniania zdolności wojskowej, państwa członkowskie zgodziły się, że ważne jest określenie mechanizmu oceny, umożliwiającego kontynuację i zapewniającego postęp na drodze do realizacji zobowiązań poczynionych w celu osiągnięcia głównych założeń, zarówno w perspektywie ilościowej, jak i jakościowej. Mechanizm, którego ogólny zarys został przyjęty podczas szczytu Unii Europejskiej w Nicei, pozwoli Unii na wypracowanie kryteriów oceny i kontynuację celów (opierać się będzie na grupie zadaniowej głównego celu (*Headline Goal Task Force* – HTF) na zasadzie konsultacji między państwami członkowskimi.

W celu uniknięcia niepotrzebnego dublowania będzie się ona opierała, w wypadku zainteresowanych państw członkowskich, na danych technicznych pochodzących z istniejących mechanizmów NATO, takich jak Proces Planowania Obrony (*Defence Planning Process* – DPP) i Proces Planowania i Przeglądu (*Planning and Review Process* – PARP). Dostęp do tych źródeł możliwy będzie, z pomocą personelu wojskowego UE (EUMS), poprzez konsultacje pomiędzy ekspertami

w grupie roboczej ustanowionej według tego samego modelu, jaki posłużył do opracowania katalogu zdolności (HTF plus). Dodatkowo zapewniona zostanie przejrzystość działań i wymiana informacji pomiędzy UE i NATO poprzez utworzenie na styku tych organizacji Grupy Roboczej ds. Zdolności, która podejmie działania zapewniające spójny rozwój zdolności wojskowych UE i NATO tam, gdzie się one pokrywają (zwłaszcza zdolności wynikających z celów ustalonych przez Radę Europejską w Helsinkach i z Inicjatywy Zdolności Obronnej NATO). Zasady, na których opierać się będzie ten mechanizm, są następujące:

- zachowanie autonomii UE w podejmowaniu decyzji, zwłaszcza przy definiowaniu, ocenie, monitorowaniu i kontynuacji celów zdolności;
- uznanie politycznej i dobrowolnej natury poczynionych zobowiązań, co powoduje, że państwa członkowskie są odpowiedzialne za wszelkie regulacje zobowiązań w świetle dokonanej oceny;
- przejrzystość, prostota i jasność, mające na celu umożliwienie m.in. porównania zobowiązań poczynionych przez różne państwa członkowskie;
- ciągła i regularna ocena dokonanego postępu, na zasadzie raportów umożliwiających podejmowanie ministrom właściwych decyzji;
- elastyczność niezbędna do przystosowywania zobowiązań do nowych potrzeb.

Odnosnie do stosunków z NATO podjęto ustalenia dotyczące przejrzystości, współpracy i dialogu między Unią a Sojuszem, które powinny zostać wymienione w dokumencie dotyczącym stałych porozumień pomiędzy UE i NATO, co ilustruje rysunek 3.10.

Rys. 3.10. Relacje między UE-NATO w procesie ESDI

Mechanizm oceny uwzględnia następujące dodatkowe zasady:

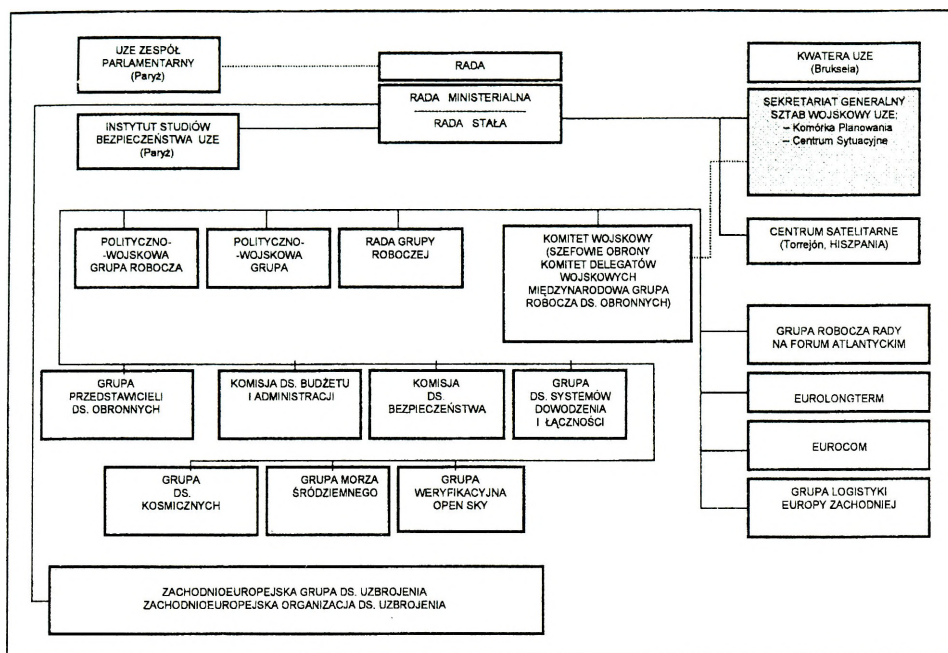
- konieczność zapewnienia przez kraje, których to dotyczy, zgodności zobowiązań podjętych w ramach Unii Europejskiej z celami wojskowymi przyjętymi w ramach planowania NATO lub PARP;
- konieczność wzajemnego wzmacniania celów zdolności UE i celów, dla krajów, których to dotyczy, wynikających z Inicjatywy Zdolności Obronnej;
- konieczność unikania niepotrzebnego dublowania procedur i wymaganych informacji.

Odnosnie do stosunków z krajami trzecimi mechanizm zapewni wzięcie pod uwagę wkładu państw europejskich, które są członkami NATO, ale nie należą do UE oraz krajów kandydujących, w celu umożliwienia oceny ich zobowiązań przyczyniających się do poprawy europejskiej zdolności wojskowej oraz ułatwienia ich ewentualnego udziału w prowadzonych przez UE operacjach zgodnie z decyzjami z Helsinek i Feiry. Kontrolowanie prac prowadzonych w Unii będzie prowadzone przy wsparciu EUMS w ramach jego mandatu i w formie raportu będzie przedkładane Radzie. Zobowiązania przyjęte na spotkaniu ministerialnym 21 listopada 2000 r. rozszerzą zakres zdolności dostępnych UE podczas prowadzonych przez nią operacji, umożliwiając tym samym wzmocnienie, w sposób najodpowiedniejszy w stosunku do istniejących warunków, zdolności interwencyjnych UE. Zostaną one przyjęte jako znaczący dodatkowy wkład do zdolności zaoferowanych przez państwa członkowskie. W tym kontekście państwa członkowskie wstępnie wyraziły zgodę na ocenę tych zobowiązań, w porozumieniu z zainteresowanymi państwami, według tych samych kryteriów, jakie zastosowano do państw członkowskich.

3.4. Proces decyzyjny w UZE

Unia Zachodnioeuropejska istnieje od 23 października 1954 r., kiedy podpisano porozumienie paryskie przekształcające organizację traktatu brukselskiego w UZE. Decyzję o udziale sił wielonarodowych UZE w misjach pokojowych podejmuje Rada UZE na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ, decyzji Stałej Rady OBWE lub na żądanie UE, rysunek 3.11.

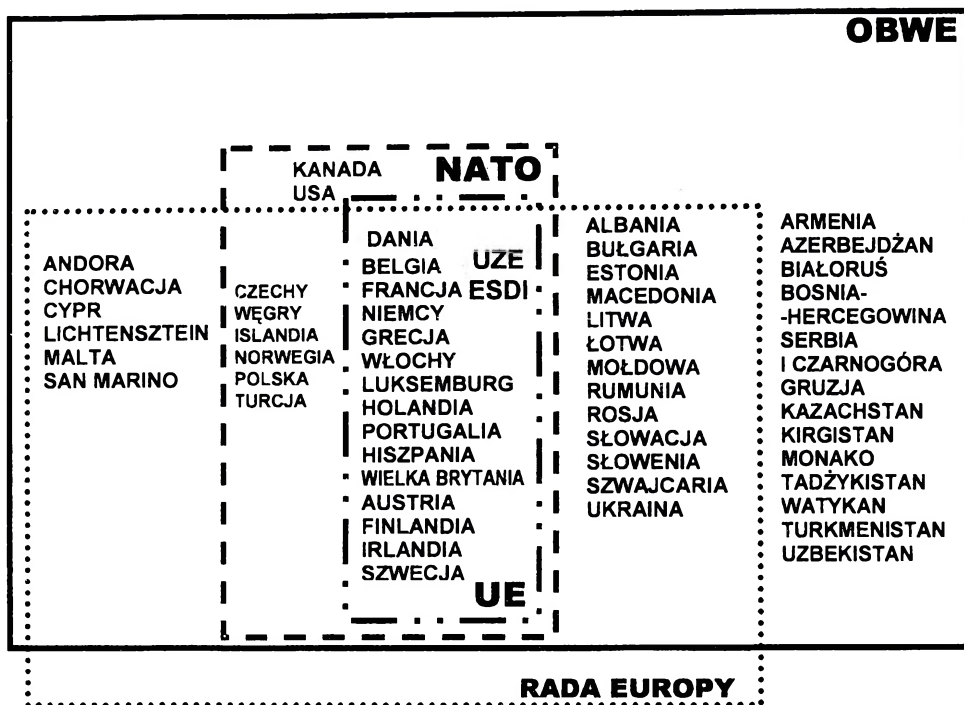
Oszacowanie sytuacji polityczno-wojskowej w rejonie przyszłej operacji wykonuje Komórka Planowania, wykorzystując dostępne informacje wywiadowcze NATO. Komórka ta opracowuje również plan operacji, który jest zatwierdzany przez Radę UZE. Siły wielonarodowe i środki są wydzielane do misji przez kraje członkowskie UZE (rysunek 3.12).

Rys. 3.11. Struktura organizacyjna UZE

W operacjach pokojowych planowano również wykorzystywać zasoby NATO, głównie siły CJTF. Biorąc pod uwagę długi okres jej istnienia i realizowane misje można stwierdzić, że nie odegrała ona większej roli w bezpieczeństwie europejskim; do początku lat 90. pozostawała w uśpieniu. Nie była też w stanie właściwie wykorzystać wydzielonych do jej dyspozycji sił:

- EUOKORPUS (jednostki Belgii, Francji, Niemiec, Luksemburga, Hiszpanii) – 50 800 żołnierzy;
- EUROFOR (siły szybkiego reagowania – jednostki Francji, Włoch, Portugalii, Hiszpanii) – 5000 żołnierzy;
- EUOMARFOR (Europejskie Siły Morskie – jednostki Francji, Portugalii, Hiszpanii) – struktura doraźnie organizowana;
- Pierwszy Korpus Niemiecko-Holenderski – ok. 57 500 żołnierzy;
- Hiszpańsko-Włoskie Siły Desantowe;
- Wielonarodowa Dywizja Centralna (jednostki Belgii, Holandii, Niemiec, Wielkiej Brytanii) – ok. 18 000 żołnierzy.

Rys. 3.12. Wzajemne przenikanie się organizacji międzynarodowych

Opinie na temat dotychczasowego dorobku UZE są rozbieżne. Jej zwolennicy przekonują, że UZE była dobrze przygotowana do zapewnienia politycznej kontroli nad europejskimi operacjami wojskowymi w ramach rozwiązywania sytuacji kryzysowych. Wskazują między innymi na uzyskane doświadczenia w operacjach (Zatoka Perska i Jugosławia), regularne spotkania ministrów spraw zagranicznych i obrony ułatwiające zastosowanie środków militarnych do założonych celów politycznych, zaangażowanie ponad dwudziestu państw w pracy organizacji, związek z NATO i możliwość wykorzystania środków Sojuszu.

Krytycy zarzucają UZE brak woli do podejmowania wspólnych działań. Wskazują na rozbieżność politycznych ocen konfliktów i kryzysów, obawy o ugrzęźnięcie w ewentualnych operacjach oraz o wzmocnienie organizacji kosztem NATO. Mając na uwadze postanowienia traktatu amsterdamskiego oraz intensyfikację prac związanych z Europejską Tożsamością Bezpieczeństwa i Obrony, UZE w niedalekiej przyszłości zostanie wchłonięta przez Unię Europejską.

3.5. Proces decyzyjny w OBWE

Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie można uznać za pierwszy regionalny instrument wczesnego ostrzegania, zapobiegania konfliktom i przywracania pokoju w rejonach wygasłych konfliktów. Działalność organizacji poświęcona jest wielu problemom związanym z szeroko pojętym bezpieczeństwem, takim jak: kontrola zbrojeń, prawa człowieka, monitorowanie wyborów, ekonomiczne i ekologiczne bezpieczeństwo.

OBWE zajmuje szczególne miejsce w systemie europejskich instytucji. Jest organizacją o najszerszym zasięgu terytorialnym i jedyną skupiającą swą uwagę na sprawach bezpieczeństwa. Choć z polskiej perspektywy jej rola może się wydawać marginalna, to należy pamiętać o dużej aktywności OBWE na terenie byłych republik radzieckich, gdzie często jest jedyną akceptowaną przez strony konfliktu organizacją międzynarodową. O ważnej pozycji OBWE świadczy liczba misji prowadzonych przez tę organizację w rejonach konfliktów. Misje OBWE znajdują się w Bośni i Hercegowinie, byłej jugosłowiańskiej Republice Macedonii, Kosowie. Przedstawiciele OBWE znajdują się również w Czeczenii i Albanii. Biura organizacji otwarto w większości krajów byłego Związku Radzieckiego, między innymi w Uzbekistanie, Kazachstanie, Turkmenistanie i Kirgizji.

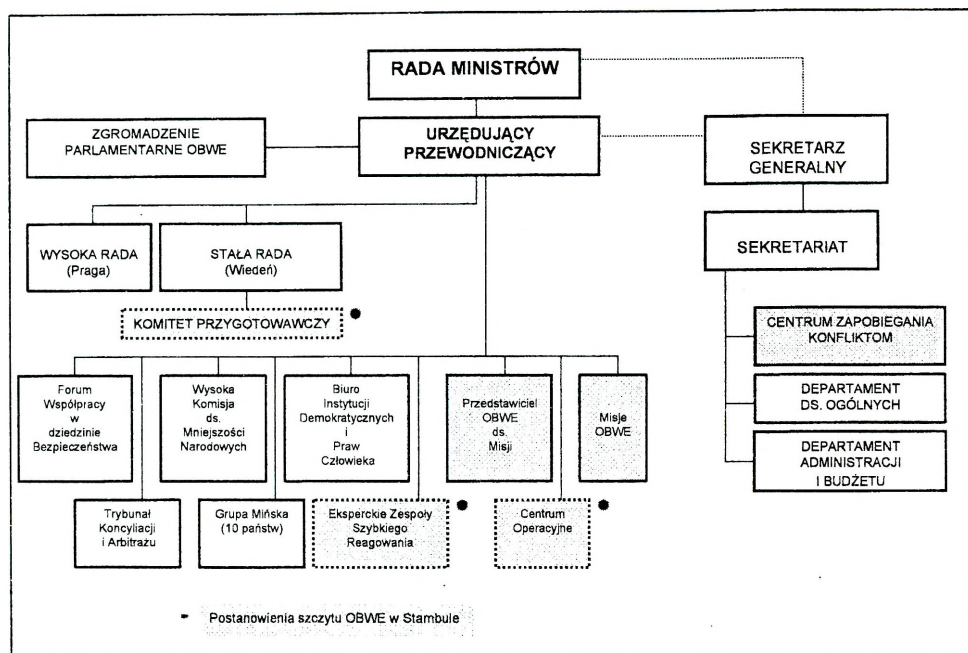
Organem regularnych konsultacji politycznych i podejmowania decyzji jest Rada Permanentna (*Permanent Council*). Jej członkami są stali przedstawiciele państw członkowskich, którzy spotykają się na cotygodniowych posiedzeniach. Siedzibą Rady jest Wiedeń. Oprócz tego przedstawiciele państw członkowskich OBWE spotykają się przy wielu nieformalnych okazjach. Wiedeń jest również miejscem spotkań – Forum na rzecz Współpracy w Sprawach Bezpieczeństwa (*Forum for Security Cooperation*), które zajmuje się kontrolą zbrojeń i problemami związanymi z budową zaufania i bezpieczeństwa między członkami. Funkcję pomocniczą wobec powyższych instytucji spełnia Wyższa Rada (*Senior Council*) – złożona z dyrektorów i innych urzędników wysokiego szczebla. Raz w roku urzędnicy państw członkowskich spotykają się w Pradze jako Rada Gospodarcza (*Economic Council*). Ministrowie spraw zagranicznych państw członkowskich również spotykają się corocznie na forum Rady Ministerialnej (*Ministerial Council*). Co kilka lat odbywają się spotkania przywódców państw członkowskich. Bieżącą działalnością organizacji zarządza przewodniczący (*Chairman-in-Office*). Przewodniczącym jest minister spraw zagranicznych kraju, który aktualnie sprawuje przewodnictwo.

Ważnym polem działania OBWE jest zapobieganie lokalnym konfliktom. W tym zadaniu pomaga urząd Wysokiego Komisarza ds. Mniejszości Narodowych (*High Commissioner on National Minorities*). Siedzibą urzędu jest Haga w Holandii. Celem działania komisarza jest identyfikacja konfliktu najwcześniej jak to możliwe.

Od 1991 r. OBWE (KBWE) rozpoczęła rozmieszczanie misji w nowo przyjętych krajach celem badania, jak wprowadzają one w życie zasady procesu helsiń-

skiego. Krótkoterminowe misje o charakterze informacyjnym, reporterskim i eksperckim Organizacja wysyłała do badania poszczególnych kwestii natury militarnej lub związanej z ludzkim wymiarem procesu helsińskiego.

Decyzję o wysłaniu misji pokojowej lub sił pokojowych OBWE podejmuje Wysoka Rada lub Stała Rada OBWE, która jest regularnym organem konsultacyjnym i decyzyjnym (rysunek 3.13).

Rys. 3.13. Struktura organizacyjna OBWE

Decyzja taka zawiera mandat operacji oraz przydzielone środki na jej przeprowadzenie. Kierownictwo polityczne nad operacją sprawuje Stała Rada OBWE, misją dowodzi szef misji lub dowódca sił, a dowodzenie strategiczne powierzane jest przewodniczącemu OBWE. Centrum Zapobiegania Konfliktom odpowiada za wspieranie OBWE w zakresie wczesnego ostrzegania, zapobiegania konfliktom i rozwiązywania sytuacji kryzysowych, jak również za operacyjne wsparcie misji.

Uważa się, iż w celu zwiększenia skuteczności i wzmocnienia roli OBWE w zakresie bezpieczeństwa zbiorowego państwa członkowskie NATO powinny zadeklarować, że cenią OBWE jako strukturę bezpieczeństwa zbiorowego, działającą w systemie bezpieczeństwa europejskiego. Powinny także wesprzeć wzmocnienie kompetencji OBWE w zakresie rozwiązywania sporów dotyczących bezpieczeństwa, w które zaangażowane jest jedno lub więcej państw europejskich, nie będących członkami Sojuszu Północnoatlantyckiego.

3.6. Proces decyzyjny w Polsce

Siły zbrojne RP zostały podzielone na trzy zasadnicze części: siły reagowania, główne siły obronne oraz siły podporządkowane dowództwu narodowemu. Całość wojsk operacyjnych została wydzielona do struktur NATO. Pod dowództwem narodowym pozostają: wojska obrony terytorialnej, szkolnictwo wojskowe i część logistyki i administracja wojskowa, co przedstawia rysunek 3.14.

SIŁY REAGOWANIA		GLÓWNE SIŁY OBRONNE
<u>NATYCHMIASTOWEGO</u>	<u>SZYBKIEGO</u>	
1 batalion desantowo- -szturmowy 1 eskadra lotnicza 1 sekcja żandarmerii	2 brygady ogólnowojskowe 1 pułk przeciwlotniczy 1 batalion kawalerii powietrznej 2 eskadry lotnicze 6 okrętów różnych klas	6 dywizji ogólnowojskowych 5 brygad ogólnowojskowych 1 szpital operacji wsparcia pokoju 3 eskadry lotnicze 3 brygady rakiet OP 3 flotyle MW 1 brygada lotnictwa MW
SIŁY POZOSTAJĄCE POD DOWÓDZTWE M NARODOWYM		
Jednostki obrony terytorialnej Logistyka stacjonarna		Szkolnictwo wojskowe Administracja wojskowa

Rys. 3.14. Kategorie i skład sił wydzielonych do NATO

Udział Wojska Polskiego w międzynarodowych siłach pokojowych przewidziany jest w *Założeniach polskiej polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej* z 1992 r., tj. w podstawowym dokumencie określającym strategię bezpieczeństwa narodowego. Zgodnie z nim: „udział naszych jednostek wojskowych w misjach pokojowych ONZ, a w przyszłości w misjach tworzonych przez europejskie instytucje międzynarodowe będzie kontynuowany, jako wkład Polski w umacnianie bezpieczeństwa międzynarodowego. [...] Będziemy kontynuować wydzielanie polskich jednostek wojskowych do udziału w Siłach Pokojowych ONZ lub innych misji ONZ, KBWE, NATO, NACC oraz UZE [...]”.

Użycie sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa oznacza obecność jednostek Wojska Polskiego poza granicami państwa w celu udziału w: konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa albo państw sojusznicych, misji pokojowej lub akcji zapobieżenia aktom terroryzmu lub ich skutkom. Natomiast pobyt sił zbrojnych RP poza granicami państwa oznacza obecność jednostek wojskowych poza granicami państwa w celu udziału w: szkoleniach i cwi-

czeniuach wojskowych, akcjach ratowniczych, poszukiwawczych lub humanitarnych (z wyjątkiem akcji ratowniczych regulowanych przepisami o ratownictwie na morzu) i przedsięwzięciach reprezentacyjnych. O użyciu jednostek wojskowych poza granicami państwa postanawia prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek:

– Rady Ministrów – w sytuacjach gdy użycie sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa ma nastąpić w celu udziału w konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa albo państw sojusznicznych bądź udziału w misji pokojowej;

– prezesa Rady Ministrów – w sytuacjach gdy użycie SZ RP poza granicami państwa ma nastąpić w celu udziału w akcji zapobieżenia aktom terroryzmu lub ich skutkom. Należy podkreślić, że o podjętym postanowieniu prezydent Rzeczypospolitej Polskiej jest obowiązany niezwłocznie poinformować marszałków Sejmu i Senatu.

Natomiast o pobycie jednostek wojskowych poza granicami państwa decyzje podejmuje:

– Rada Ministrów – w sytuacjach gdy pobyt sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa ma nastąpić w celu udziału w szkoleniach i ćwiczeniach wojskowych, jeżeli środki na udział w szkoleniach i ćwiczeniach nie zostały uwzględnione w budżetach właściwych ministerstw;

– minister właściwy do spraw obrony narodowej albo minister właściwy do spraw wewnętrznych – w sytuacjach gdy pobyt SZ RP poza granicami państwa ma nastąpić w celu udziału w szkoleniach i ćwiczeniach wojskowych, akcjach ratowniczych, poszukiwawczych lub humanitarnych (z wyjątkiem akcji ratowniczych regulowanych przepisami o ratownictwie na morzu) albo przedsięwzięciach reprezentacyjnych – w stosunku do podległych albo podporządkowanych mu jednostek.

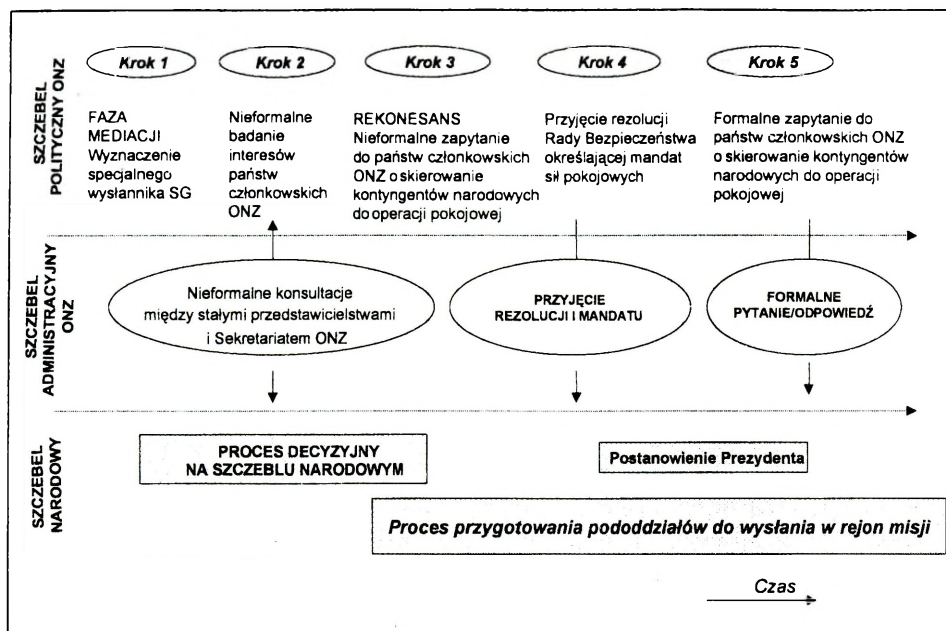
Proces podejmowania decyzji o udziale sił zbrojnych RP w operacji pokojowej jest częścią ogólnego procesu podejmowania decyzji przez organizacje międzynarodowe. Procesy decyzyjne toczą się równolegle na trzech poziomach: organizacji międzynarodowej, najwyższych władz administracji państwowej oraz w Ministerstwie Obrony Narodowej (siłach zbrojnych państwa). Na szczeblu politycznym i administracyjnym ONZ jest to etap mediacji i wstępnych przygotowań, zarówno od strony legislacyjnej, jak i organizacyjnej. W proces ten zaangażowane jest nasze Stałe Przedstawicielstwo przy ONZ w Nowym Jorku (rysunek 3.15).

Proces podejmowania decyzji o udziale państwa w misji pokojowej na szczeblu narodowym rozpoczyna się z chwilą otrzymania wstępnego wystąpienia w tej sprawie sekretarza generalnego ONZ. Modelowy schemat postępowania jest następujący:

1. Akceptacja przez Radę Bezpieczeństwa ONZ (lub OBWE) mandatu operacji pokojowej.

2. Wystąpienie skierowane przez ONZ do państw członkowskich o udział w misji.

3. Stałe Przedstawicielstwo RP przy ONZ (lub przedstawiciele RP przy OBWE) przekazuje tę prośbę do Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

Rys. 3.15. *Proces podejmowania decyzji i militarnego zaangażowania w operację pokojową (szczebel międzynarodowy i narodowy)*

4. MSZ przekazuje prośbę ONZ, po dokonaniu analiz i przedstawieniu rekomendacji, do Ministerstwa Obrony Narodowej, które prowadzi konsultacje w sprawie przyjęcia bądź odrzucenia wystąpienia z zainteresowanymi resortami (m.in. z Ministerstwem Finansów oraz przedstawicielami urzędu prezydenta).

5. MON dokonuje analizy pod kątem możliwości ewentualnego udziału sił zbrojnych RP w danej operacji pokojowej. Szczegółowa analiza⁷⁰ kryteriów politycznych i wojskowych oraz ocena możliwości finansowych dokonana w wyniku

⁷⁰ W procesie analizy dotyczącej ewentualnego udziału Polski w operacji pokojowej uwzględnia się następujące kryteria:

- polityczne – zgodność z interesem narodowym państwa oraz zobowiązaniami wobec organizacji międzynarodowej (ostateczna ocena kryteriów politycznych należy do resortu spraw zagranicznych); zgodność z prawem międzynarodowym (autoryzacja operacji pokojowej przez odpowiednią rezolucję Rady Bezpieczeństwa); prezydent RP podejmuje decyzję, zawartą w akcie postanowienia, o udziale SZ RP w danej operacji pokojowej na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa;
- wojskowe – obejmują wojskową ocenę proponowanego zakresu udziału SZ RP w danej operacji pokojowej, zwłaszcza: wielkość i rodzaj kontyngentu, zakres jego zadań, rejon odpowiedzialności, rejon geograficzny i warunki klimatyczne oraz warunki bezpieczeństwa;
- finansowe;
- inne: globalna i regionalna sytuacja (potrzeba i konieczność udziału wojska); przed wysłaniem narodowych sił wojskowych do rejonu przyszłej misji ma miejsce oszacowanie wojskowych i miejscowych realiów; uwzględnienie narodowych interesów; narodowe możliwości, w tym szczególnie finansowe.

tych konsultacji są podstawą do wypracowania przez Komitet Spraw Obronnych Rady Ministrów wstępnej decyzji o przyjęciu lub odrzuceniu wystąpienia ONZ. Decyzja ta jest następnie przekazana do Sekretariatu ONZ jako wstępna odpowiedź Polski w przedmiotowej kwestii.

6. MON przedstawia Radzie Ministrów RP propozycję wniosku Rady Ministrów do prezydenta RP o podjęcie postanowienia w sprawie ewentualnego użycia polskiej jednostki wojskowej poza granicami kraju. Jednocześnie w uzasadnieniu do projektu wniosku MON przedstawia liczebność jednostki, czas, przez jaki będzie pozostawać poza granicami państwa, cel i zakres działania, system kierowania i dowodzenia jednostką oraz organ międzynarodowej organizacji, której jednostka będzie operacyjnie podporządkowana, a także koszty udziału i źródło finansowania jednostki.

7. Rada Ministrów podejmuje decyzję o udziale jednostki w operacji pokojowej i przekazuje przedmiotowy wniosek prezydentowi RP. Prezydent dokonuje akceptacji decyzji o użyciu danej jednostki w operacji pokojowej w formie postanowienia.

8. Jeżeli decyzja jest pozytywna rozpoczyna się realizacja właściwego krajowego cyklu legislacyjnego (pion polityki obronnej) oraz proces planowania i przygotowywania sił planowanych do udziału w misji pokojowej (Sztab Generalny WP).

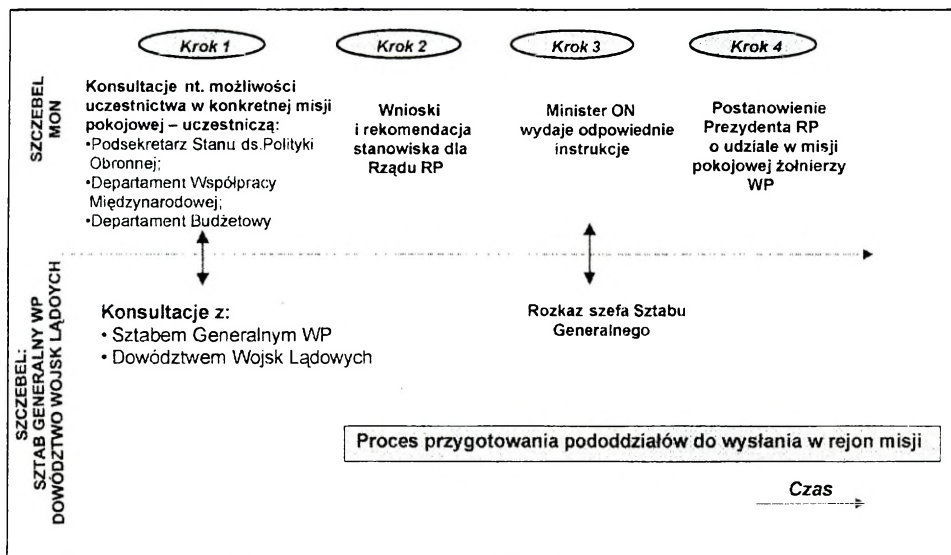
9. Po przyjęciu przez Radę Bezpieczeństwa rezolucji określającej mandat misji oraz po skierowaniu przez sekretarza generalnego do państw członkowskich, w tym Polski, oficjalnego wystąpienia o skierowanie do udziału w misji kontyngentów narodowych następuje przekazanie przez MSZ oficjalnej deklaracji naszego kraju o udziale sił zbrojnych RP w danej misji.

10. W wyniku negocjacji pomiędzy ONZ a Polską zostaje podpisana umowa dwustronna (MOU) określająca zasady, na jakich będzie finansowana jednostka narodowa uczestnicząca w przygotowywanej misji. Komórką odpowiedzialną za obsługę finansową PJW/PKW, w tym za refundację kosztów z ONZ jest Zakład Budżetowy „Wojskowe Misje Pokojowe”.

Tak więc na szczeblu narodowym proces inicjujący udział WP w operacji pokojowej rozpoczyna się z chwilą przyjęcia nieformalnego wystąpienia skierowanego przez organizację międzynarodową do Ministerstwa Spraw Zagranicznych⁷¹, które powiadamia o tym fakcie Radę Ministrów, a następnie kieruje sprawę do zaopiniowania i uzyskania wstępnej aprobaty Ministerstwa Obrony Narodowej. Na podstawie oceny i rekomendacji MON, po szczegółowej analizie kryteriów politycznych, Ministerstwo Spraw Zagranicznych przekazuje do Organizacji nieformalną odpowiedź w przedmiotowej sprawie. Jeżeli odpowiedź jest pozytywna, rozpoczyna się proces planowania i przygotowywania jednostki wojskowej na poziomie narodowym. W resorcie obrony narodowej proces decyzyjny odbywa się

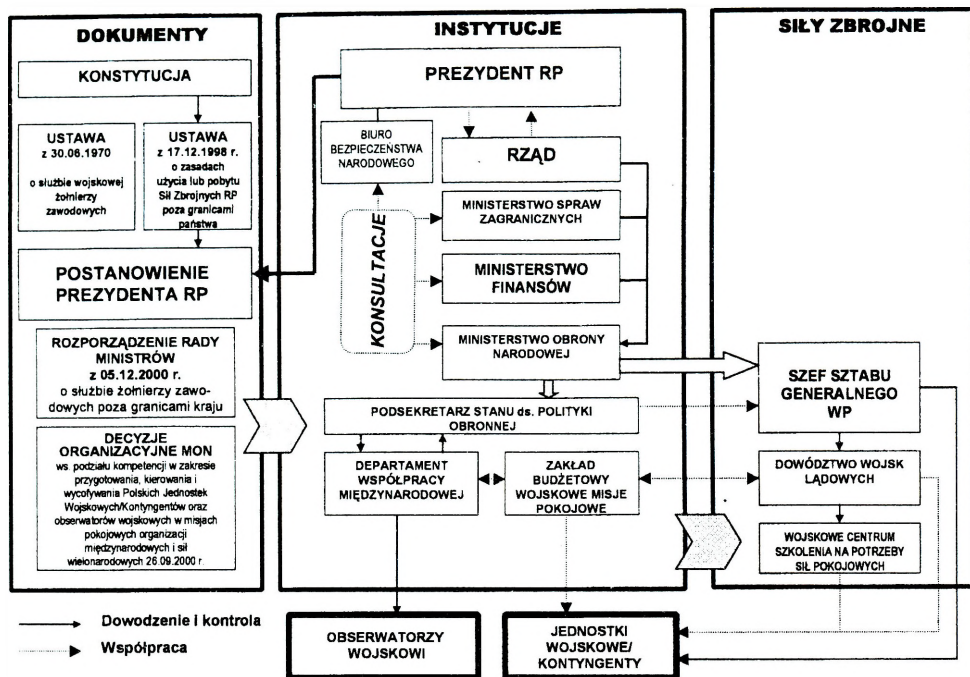
⁷¹ W przypadku innych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych (np. NATO, OBWE) powyższy proces przebiega podobnie w odniesieniu do procedur prawnych związanych z powstaniem misji, które muszą posiadać mandat Rady Bezpieczeństwa ONZ. Dalszy proces tworzenia misji przebiega według ich wewnętrznych procedur.

na dwóch poziomach: instytucji cywilno-wojskowych Ministerstwa Obrony Narodowej i Sztabu Generalnego WP oraz dowództw rodzajów sił zbrojnych. Ze strony MON kwestia udziału sił zbrojnych w danej misji pokojowej stanowi przedmiot konsultacji pionu polityki obronnej, Sztabu Generalnego WP oraz dowództwa tego rodzaju sił zbrojnych, które ewentualnie wydzieli żołnierzy do udziału w misji, co przedstawia rysunek 3.16.

Rys. 3.16. Proces podejmowania decyzji o udziale sił zbrojnych RP w misji pokojowej

Z chwilą oficjalnego wystąpienia organizacji międzynarodowej do państw członkowskich o skierowanie do udziału w misji jednostek narodowych oraz po przekazaniu oficjalnej odpowiedzi do niej przez MSZ, następuje realizacja wewnętrznego cyklu decyzyjnego i legislacyjnego. Na mocy artykułu 117 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zasady użycia sił zbrojnych poza granicami państwa określa ratyfikowana umowa międzynarodowa lub ustawa. Mając powyższe na względzie, podstawę prawną użycia i pobytu wszystkich zwartych jednostek wojskowych sił zbrojnych RP stacjonujących i działających poza granicami kraju stanowi ustawa z 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa. Zgodnie z tą ustawą o przedłużeniu lub skróceniu okresu użycia jednostek wojskowych postanawia prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Rady Ministrów. W następstwie podjęcia przez prezydenta RP postanowienia wydawane są kolejne akty normatywne dotyczące użycia polskich jednostek wojskowych (kontyngentów wojskowych) w misjach pokojowych lub siłach wielonarodowych, takie jak decyzje i zarządzenia ministra obrony narodowej, zarządzenia i rozkazy szefa Sztabu Generalnego WP (rysunek 3.17).

Rys. 3.17. Wewnętrzny proces decyzyjno-legislacyjny dotyczący udziału sił zbrojnych RP w operacjach pokojowych

Wewnętrzny proces decyzyjny w resorcie obrony jest inicjowany przez pion polityki obronnej, który w imieniu ministra obrony narodowej prowadzi konsultacje z odpowiednimi instytucjami resortu, w tym ze Sztabem Generalnym WP, oraz przygotowuje stosowne projekty dokumentów: *Projekt wniosku Rady Ministrów do Prezydenta RP o użycie jednostki poza granicami kraju* oraz informację dla ministra obrony narodowej na posiedzenie Rady Ministrów w przedmiotowej sprawie. Dane do informacji dla ministra ON na posiedzenie Komitetu Spraw Obronnych Rady Ministrów (KSORM)/Rady Ministrów w sprawie użycia, kontynuacji użycia lub skrócenia okresu użycia polskich jednostek wojskowych i kontyngentów wojskowych poza granicami kraju zawierają:

- określenie nazwy i obszaru działania jednostki wojskowej;
- przedstawienie dotychczasowych podstaw prawnych pobytu jednostki poza granicami państwa, takich jak: dokumenty krajowe (np. postanowienie prezydenta RP); dokumenty ONZ, NATO lub innej organizacji międzynarodowej (np. rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ);
- określenie liczebności jednostki;
- określenie zakresu działania jednostki;

– wskazanie właściwego przepisu ustawy *o zasadach użycia lub pobytu sił zbrojnych RP poza granicami państwa*, na którego podstawie jednostka zostanie użyta poza granicami RP;

- przedstawienie przewidywanych skutków finansowych;
- prośba do Rady Ministrów o przedstawienie prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej wniosku o wydanie postanowienia w przedmiotowej sprawie;
- określenie systemu kierowania i dowodzenia jednostką oraz organu organizacji międzynarodowej, któremu jednostka zostanie podporządkowana operacyjnie;
- określenie organu administracji rządowej odpowiedzialnego za współpracę z kierowniczymi organami właściwej organizacji międzynarodowej;
- informacja o uzbrojeniu i sprzęcie wojskowym jednostki.

Departament Budżetowy MON przygotowuje i uzgadnia w resorcie ON projekt uchwały Rady Ministrów w sprawie przyznania Ministerstwu Obrony Narodowej z ogólnej rezerwy budżetowej środków finansowych przeznaczonych na przygotowanie, przemieszczenie i użycie jednostki wojskowej poza granicami państwa. W przypadku misji prowadzonych przez ONZ nakłady finansowe zostaną przez tę organizację refundowane na podstawie wynegocjowanej z ONZ umowy dwustronnej.

Przygotowane przez pion polityki obronnej dokumenty są przedstawiane przez ministra obrony narodowej na posiedzeniu KSORM. Zależnie od jego decyzji sprawa udziału w operacji pokojowej zostaje przedstawiona przez ministra obrony narodowej na posiedzeniu Rady Ministrów. Po podjęciu przez Radę Ministrów pozytywnej decyzji premier w imieniu Rady Ministrów przesyła stosowny wniosek do prezydenta RP o podjęciu *postanowienia o użyciu jednostki wojskowej oraz podpisuje uchwałę w sprawie przyznania Ministerstwu Obrony Narodowej środków finansowych z ogólnej rezerwy budżetowej*. Prezydent podejmuje w tej kwestii ostateczną decyzję, sygnując postanowienie. Postanowienie prezydenta RP jest następnie kontrasygnowane przez premiera RP i drukowane w Monitorze Polskim. Stosownie do zapisów postanowienia prezydenta RP o użyciu danej jednostki wojskowej poza granicami państwa, następuje sformowanie polskiego kontyngentu wojskowego – na podstawie zapisów „*Decyzji Ministra Obrony Narodowej Nr 171/MON z dnia 26 września 2000 r.*” oraz na podstawie decyzji i zarządzeń organizacyjnych Ministra ON wydawanych dla każdego nowo tworzonego kontyngentu. W przypadku tworzenia jednostki wielonarodowej proces tworzenia inicjuje umowa wielostronna między zainteresowanymi państwami. Jest to z reguły umowa międzyrządowa. Jej podpisanie jest poprzedzone uzgodnieniami wewnątrzresortowymi, a następnie międzyresortowymi. W ślad za tym szef Sztabu Generalnego w drodze zarządzenia nadaje etat utworzonemu kontyngentowi. Instytucje kierujące PJW/PKW do misji pokojowej dokonują uzgodnień z Ministerstwem Spraw Zagranicznych, Komendą Główną Straży Granicznej i Głównym Urzędem Celnym w celu uzyskania zgody na przejazd przez państwa tranzytowe oraz załatwienia formalności granicznych. Ustalenia dotyczące wydania zgody na wywóz sprzętu wojskowego, uzbrojenia, amunicji i materiałów wybuchowych regulują odrębne przepisy Ustawy z 11 grudnia 1997 r. *o administrowaniu obrotem z zagranicą to-*

warami i usługami (DzU z 1997 r., nr 157, poz. 1026) oraz Ustawa z 29 listopada 2000 r. o obrocie z zagranicą towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (DzU z 2000 r., nr 119, poz. 1250).

Wiążący akt normatywny dotyczący podziału zadań i rozdziału kompetencji w resorcie obrony narodowej w zakresie udziału polskich jednostek wojskowych oraz indywidualnego personelu wojskowego w operacjach pokojowych stanowi „Decyzja Nr 171/MON Ministra Obrony Narodowej z 26 września 2000 r. w sprawie podziału kompetencji w zakresie przygotowania, kierowania i wycofywania polskich jednostek wojskowych/polskich kontyngentów wojskowych oraz obserwatorów wojskowych w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych”. W 2000 r. nastąpiła zasadnicza zmiana organizacyjna w sprawowaniu narodowego kierownictwa nad polskimi jednostkami i kontyngentami wojskowymi za granicą. Zgodnie z decyzją ministra obrony narodowej⁷² od 15 kwietnia 2000 r. narodowe kierownictwo nad tymi jednostkami przejął szef Sztabu Generalnego WP (pion polityki obronnej nadal sprawuje narodowe kierownictwo nad obserwatorami wojskowymi). Zgodnie z decyzją nr 171/MON z chwilą przekroczenia granic Rzeczypospolitej Polskiej jednostka wojskowa kierowana do misji pokojowej – bez względu na dotychczasową podległość w kraju – przechodzi w podporządkowanie szefa Sztabu Generalnego, a indywidualny personel wojskowy (w misjach obserwacyjnych) w podporządkowanie podsekretarza stanu ds. polityki obronnej. Oznacza to zmianę systemu kontroli operacyjnej i sprawowania kierownictwa narodowego. Stan taki trwa do chwili przekazania organizacji międzynarodowej prowadzącej daną operację pokojową kontroli operacyjnej⁷³ nad jednostką lub personelem wojskowym, na podstawie dokumentu zwanego *transfer of authority* – TOA. Od momentu przekazania TOA jednostka podlega właściwym organom krajowym wyłącznie pod względem kierowania narodowego. Organem odpowiedzialnym za kierowanie narodowe jednostki jest minister obrony narodowej. W imieniu ministra obrony narodowej zadania te wykonuje szef Sztabu Generalnego WP poprzez Zarząd Operacji Bieżących w Generalnym Zarządzie Operacyjnym (P-3) SG WP. Szef Generalnego Zarządu Operacyjnego koordynuje całość przedsięwzięć dotyczących przygotowania i działalności jednostek wojskowych poza granicami kraju. Funkcja dowodzenia, według zasad obowiązujących w strukturach dowodzenia sił zbrojnych RP, w stosunku do PJW/PKW jest mocno zredukowana i ma określoną specyfikę.

⁷² Zarządzenie nr Z-1/MON ministra obrony narodowej z 10 kwietnia 2000 r., zmieniające zarządzenie w sprawie regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej.

⁷³ Postanowienie prezydenta RP kontrasygnowane przez premiera rządu RP o użyciu danej jednostki w operacji pokojowej nakazuje przekazanie kontroli operacyjnej nad jednostką organizacji międzynarodowej, stąd wykluczone jest jakiegokolwiek kierowanie działaniami operacyjnymi takiej jednostki przez organy krajowe.

Użyte wyżej sformułowanie „sprawowanie kierownictwa narodowego nad jednostkami/kontyngentami w operacjach pokojowych poza granicami państwa” oznacza:

- przygotowanie podstaw prawnych użycia PJW/PKW oraz ich aktualizację (przygotowanie dokumentacji celem uzyskania postanowienia prezydenta RP, przygotowanie i uzgodnienie decyzji MON, przygotowanie wytycznych niższego szczebla);

- negocjacje, uzgodnienia z organizacją międzynarodową (udział w międzynarodowych spotkaniach przygotowawczych, konferencjach dotyczących tworzenia sił, konferencjach branżowych, warsztatach itp.);

- negocjacje, uzgodnienia z państwami współpracującymi (udział w spotkaniach planistycznych dotyczących opracowania konkretnych rozwiązań organizacyjnych dotyczących poszczególnych jednostek, np. z grupą państw nordyckich, określenie obszarów odpowiedzialności poszczególnych państw przy planowaniu wzajemnych usług, lokalizacji pododdziałów zaopatrywania itp.);

- transport PJW/PKW oraz kolejnych rotacji do rejonu mandatowego i z powrotem (organizacja transportu z obszaru kraju poza granice państwa i z powrotem, monitorowanie przebiegu transportu, uzyskanie zgód dyplomatycznych, uzyskanie pomocy państw tranzytowych i trzecich przy realizacji transportu);

- przekazywanie kontroli operacyjnej – TOA (wymiana not z organizacją międzynarodową lub upoważnionym organem, np. SACEUR, o przejęciu kontroli operacyjnej po wejściu jednostki do rejonu mandatowego i przy jego opuszczeniu);

- zapewnienie finansowania i rozliczenia finansowe (zapewnienie rozliczenia finansowego w kraju między jednostkami organizacyjnymi i podmiotami gospodarczymi uczestniczącymi w przygotowaniu jednostek do udziału w operacji oraz w okresie wykonywania zadań mandatowych, między organizacją międzynarodową i RP, między zagranicznymi podmiotami gospodarczymi a jednostką oraz między państwami a RP);

- kontrolę wykonywania zadań mandatowych przez PJW/PKW (przygotowywanie wizyt i kontroli różnego szczebla, od najwyższych władz państwa do szczebla władz wojskowych);

- zapewnienie wsparcia logistycznego w rejonie mandatowym (zakup towarów i usług na rynku lokalnym);

- sprawowanie pragmatyki kadrowej i dyscyplinarnej (wiązące opiniowanie kandydatów na stanowiska kierownicze, selekcja i opiniowanie kandydatów na obserwatorów wojskowych, występowanie z wnioskami o wyróżnienia, nagradzanie i karanie, występowanie z wnioskami o wcześniejszą rotację itp.);

- uzupełnienie uzbrojenia i sprzętu wojskowego (występowanie z wnioskami o zakup lub wymianę uzbrojenia i sprzętu wojskowego).

W sprawowaniu kierownictwa narodowego w stosunku do jednostek działających w ramach operacji pokojowych NATO oraz w misjach pokojowych ONZ czy OBWE istnieją następujące zasadnicze różnice:

– odmienne standardy wyposażenia wojska oraz własność uzbrojenia i sprzętu wojskowego. Większość uzbrojenia i sprzętu wojskowego w misjach pokojowych ONZ (w przypadku Polski w operacjach UNDOF i UNIFIL) oraz w misjach obserwacyjnych należy do organizacji międzynarodowych. W przypadku jednostek w SFOR, KFOR i operacji „Enduring Freedom” (OEF)⁷⁴ oraz pododdziału wydzielonego do odwodu strategicznego naczelnego dowódcy Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (SACEUR) całe wyposażenie jednostek należy do strony polskiej;

– odmienne standardy organizacyjne, procedury operacyjne i logistyczne. W jednostkach SFOR, KFOR i OEF standardy muszą być takie same, jak w siłach zbrojnych RP, co wynika ze zobowiązań sojuszniczych. W jednostkach UNDOF, UNIFIL i misjach obserwacyjnych stosowane są procedury (tzw. *Standing Operating Procedures* – SOP) charakterystyczne tylko dla konkretnych misji ONZ lub OBWE;

– odmienne zasady finansowania. Finansowanie jednostek w SFOR, KFOR i OEF odbywa się wyłącznie z budżetu MON – ze środków własnych bądź przydzielonych przez Radę Ministrów. W finansowaniu jednostek UNIFIL, UNDOF i obserwatorów wojskowych budżet krajowy ma tylko minimalny udział. Zasadnicze koszty są ponoszone przez organizację, pod egidą której prowadzona jest dana misja pokojowa;

– odmienny system rozliczeń finansowych. Polskie jednostki SFOR, KFOR korzystają z usług i towarów nabywanych na rynku lokalnym, w tym wspólnie z innymi partnerami, i wtedy realizowany jest tzw. *cost sharing*. W OEF funkcjonuje system kombinowany z przewagą zastosowania porozumienia *Acquisition and Cross Servicing Arrangement* (ACSA). Wynika z tego konieczność prowadzenia odmiennego niż w SZ RP systemu księgowania i rozliczeń. W przypadku jednostek UNIFIL i UNDOF rozliczenia prowadzone są tylko z jednym partnerem, tj. z ONZ, przez wyspecjalizowany Zakład Budżetowy „Wojskowe Misje Pokojowe”. Udział obserwatorów wojskowych w misjach pokojowych ONZ i OBWE nie wymaga prowadzenia jakichkolwiek rozliczeń finansowych w kraju poza kosztami osobowymi.

Pełny proces przygotowania PJW/PKW do udziału w misji pokojowej obejmuje również zasady rekrutacji żołnierzy i personelu cywilnego. Przebieg rekrutacji i uprawnienia innych organów (poza komisją kwalifikacyjną) dotyczące opiniowania i akceptacji określa przywołana już decyzja nr 171/MON, z której wynikają uprawnienia dla poszczególnych instytucji zaangażowanych w ten proces:

1. Podsekretarz stanu do spraw polityki obronnej: opiniuje kandydatów na stanowiska dowódców i zastępców PJW/PKW oraz akceptuje kandydatów na stanowiska obserwatorów wojskowych oraz osób o statusie obserwatora wojskowego w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych, a także na stanowiska w strukturach tych organizacji.

⁷⁴ OEF – operacja antyterrorystyczna „Trwała Wolność”.

2. Biskup polowy Wojska Polskiego wydziela do składu osobowego PJW/PKW kapelanów.

3. Departament Kadr MON (po reorganizacji Generalny Zarząd Zasobów Osobowych – P-1 SG WP):

- sprawuje nadzór nad naborem kandydatów spośród żołnierzy zawodowych i osób cywilnych do pełnienia służby (pracy) w PJW/PKW planowanych do użycia lub użytych poza granicami państwa;

- typuje kandydatów spośród żołnierzy zawodowych na stanowiska obserwatorów wojskowych i osób o statusie obserwatora wojskowego w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych, a także na stanowiska w strukturach tych organizacji;

- opiniuje kandydatów na stanowiska dowódców i zastępców PJW/PKW w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych;

- na podstawie wykazów zatwierdzonych odpowiednio przez szefa Sztabu Generalnego WP lub podsekretarza stanu do spraw polityki obronnej przygotowuje projekty decyzji personalnych ministra obrony narodowej dotyczące wyznaczania żołnierzy zawodowych do pełnienia służby poza granicami państwa;

- sprawuje nadzór nad przebiegiem służby żołnierzy zawodowych wyznaczonych do służby poza granicami państwa oraz przestrzeganiem prawa pracy w PJW/PKW planowanych do użycia lub użytych poza granicami państwa;

- uczestniczy w przygotowaniu aktów prawnych i dokumentów kadrowych dotyczących żołnierzy zawodowych i pracowników wojska kierowanych do służby (pracy) poza granicami państwa.

4. Szef Wojskowych Służb Informacyjnych:

- zapewnia uczestnictwo specjalistów Wojskowych Służb Informacyjnych w szkoleniu specjalistycznym stanów osobowych PJW/PKW, szczególnie w zakresie sytuacji polityczno-wojskowej w rejonie działania;

- zapewnia osłonę kontrwywiadowczą stanu osobowego PJW/PKW oraz nadzór nad ochroną informacji niejawnych;

- wydziela do składu osobowego PJW/PKW oficerów Wojskowych Służb Informacyjnych;

- opiniuje kandydatów na stanowiska w PJW/PKW oraz na stanowiska obserwatorów wojskowych i osób o statusie obserwatora wojskowego zgłoszonych przez instytucje typujące kandydatów do misji pokojowych.

5. Komendant Centrali Wojskowe Misje Pokojowe:

- organizuje nabór osób cywilnych na stanowiska pracowników wojska w PJW/PKW;

- opiniuje kandydatów na stanowiska: w służbie finansowej PJW/PKW, dowódców narodowych elementów zaopatrywania lub wsparcia PJW/PKW, szefów logistyki w PJW/PKW finansowanych ze środków Centrali Wojskowe Misje Pokojowe.

6. Komendant główny Żandarmerii Wojskowej:

– typuje żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do pełnienia służby w PJW/PKW oraz przedstawia do Sztabu Generalnego WP wnioski w sprawie wyznaczenia tych żołnierzy do pełnienia służby poza granicami państwa;

– zapewnia przygotowanie żołnierzy ŻW kierowanych do misji pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych oraz w zakresie swoich kompetencji, uzupełnianie stanów osobowych.

7. Naczelny prokurator wojskowy wydziela na potrzeby PJW/PKW prokuratorów wojskowych i doradców prawnych.

Każdy żołnierz w misji pokojowej objęty jest statusem, który wynika z uwarunkowań prawnych zawartych zarówno w ustawodawstwie krajowym, jak i w umowach międzynarodowych. Uwarunkowania międzynarodowe ogólne wynikają z zapisów Karty Narodów Zjednoczonych (np. rozdział XVI, artykuł 105):

1. Organizacji przysługiwać będą na terytorium każdego z jej członków takie przywileje i immunitety, jakie są konieczne do osiągnięcia jej celów.

2. Przedstawicielem członków Narodów Zjednoczonych i funkcjonariuszom Organizacji będą również przysługiwały takie przywileje i immunitety, jakie są konieczne do niezależnego wykonywania ich funkcji związanych z Organizacją.

3. Zgromadzenie Ogólne może udzielać zaleceń w celu ustalenia szczegółów zastosowania ustępów 1 i 2 niniejszego artykułu oraz może proponować Członkom Narodów Zjednoczonych konwencje w tym celu.

Uwarunkowania szczegółowe wynikają z porozumień międzynarodowych (np. dotyczących zasad nietykalności, pobytu w rejonie mandatowym i na terytorium państw zaangażowanych w konflikt, przekraczania granicy tych państw), a określa je porozumienie SOFA. Nieco odmienne są unormowania w stosunku do obserwatorów wojskowych. Ich status w misjach pokojowych ONZ wynika z *Konwencji o bezpieczeństwie personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego*, sporządzonej w Nowym Jorku 9 grudnia 1994 r. Konwencja ta, ratyfikowana przez Polskę 7 października 1999 r.⁷⁵ określa podstawowe zasady dotyczące:

– identyfikacji personelu ONZ, w tym obserwatorów wojskowych;

– statusu misji, włączając w to zwłaszcza postanowienia o przywilejach i immunitetach dla wojskowych części składowych misji, w tym obserwatorów wojskowych.

W misjach pokojowych innych niż ONZ organizacji międzynarodowych status obserwatora określa się w odrębnych porozumieniach dotyczących statusu misji i jej personelu. Zakres przywilejów i immunitetu podaje się w tzw. *Ogólnym przewodniku dla członków misji*” (*General Guide for Mission Members*). Kandydaci do służby w misjach obserwacyjnych również podlegają surowym kryteriom i wymogom⁷⁶:

– minimum 5 lat w służbie zawodowej;

⁷⁵ DzU z 1999 r., nr 93, poz. 1065.

⁷⁶ Na podstawie wytycznych ONZ.

- dobra znajomość oficjalnego języka obowiązującego w misji (preferowany poziom według STANAG 6001⁷⁷ – 3,3,3,3);
- wiek – nie mniej niż 25 i nie więcej niż 50 lat (chyba że ONZ postanowi inaczej w odniesieniu do konkretnych stanowisk);
- ukończenie kursu dla obserwatorów;
- dobra kondycja fizyczna i psychiczna, stwierdzona na podstawie stosownych badań lekarskich (w tym odpowiednie zabezpieczenie i zaopatrzenie medyczne);
- doświadczenie i wiedza na temat organizacji i zasad działania wojsk (szczególnie kompania – batalion piechoty);
- umiejętność prowadzenia pojazdów mechanicznych (posiadanie prawa jazdy – min. kat. B);
- znajomość specyfiki rejonu działania misji (uwarunkowania geograficzne, polityczne, społeczne itp.).

Powyższe kryteria są stosowane również w przypadku kandydatów do misji pokojowych innych niż ONZ organizacji międzynarodowych, jeśli nie zostały one każdorazowo przez nie określone. Dobór, wytypowanie i akceptacja kandydatów na obserwatorów przebiega w następujący sposób:

- wystąpienie organizacji międzynarodowej przesłane do MON za pośrednictwem stałych przedstawicielstw RP i Ministerstwa Spraw Zagranicznych;
- analiza oferty przez Departament Współpracy Międzynarodowej MON pod względem potrzeb i możliwości zaangażowania Polski (w uzgodnieniu z MSZ, zainteresowanymi instytucjami MON i dowództwami rodzajów sił zbrojnych);
- wyznaczenie kandydatów przez dowództwa rodzajów sił zbrojnych;
- wytypowanie kandydatów przez DK (P-1 SG WP);
- akceptacja kandydatów przez dyrektora Departamentu Współpracy Międzynarodowej (z upoważnienia podsekretarza stanu do spraw polityki obronnej);
- decyzja ministra ON o skierowaniu obserwatorów do misji.

Dowódcy rodzajów sił zbrojnych odpowiednio do decyzji o wydzieleniu komponentu lądowego, morskiego lub sił powietrznych w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych organizują szkolenie obserwatorów wojskowych i osób o statusie obserwatora wojskowego (według pkt 5 decyzji nr 171/MON). Zakres programu kursów dla obserwatorów wojskowych prowadzonych przez Wojskowe Centrum Szkolenia dla Potrzeb Misji Pokojowych w Kielcach (w tym również z udziałem oficerów z innych państw) obejmuje podstawowe tematy dotyczące służby w misji obserwacyjnej:

- zasady i cele powołania misji pokojowych;
- organizacja pracy regionalnych kwater głównych misji pokojowych;
- zasady bezpieczeństwa ruchu drogowego w rejonie misji;
- środki ostrożności w postępowaniu z minami;
- zasady kontaktowania się z przedstawicielami środków masowego przekazu;
- zasady korzystania ze środków łączności;

⁷⁷ STANAG – Standarisation Agreement – porozumienie o standaryzacji.

- zajęcia teoretyczno-praktyczne z mediacji i negocjacji;
- zasady zachowania i postępowania w środowisku międzynarodowym (różnice kulturowe, społeczne i religijne);
- zajęcia i wykłady z psychologii (szczególnie problematyka stresu);
- ćwiczenia praktyczne dotyczące metod postępowania podczas: spotkań z oficerami łącznikowymi stron konfliktu, organizacji spotkań przywódców zwaśnionych stron, wymiany ciał (zwłok) między stronami konfliktu, współpracy z organizacjami pozarządowymi (np. Międzynarodowy Czerwony Krzyż), naruszeń porozumień pokojowych, spotkań z przedstawicielami społeczności lokalnej, organizacji pomocy humanitarnej dla ludności lokalnej, spotkań z więźniami politycznymi, rutynowych patroli i spotkań z przedstawicielami środków masowego przekazu.

Obserwatorzy wojskowi i osoby o statusie obserwatora wojskowego pełniący służbę w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych zachowują wszystkie uprawnienia i świadczenia wynikające z pełnienia czynnej służby wojskowej, w tym prawo do uposażenia i innych należności pieniężnych przysługujących na ostatnio zajmowanym stanowisku służbowym w kraju. Przysługuje im również: bezpłatne zakwaterowanie i wyżywienie, jednorazowa należność pieniężna, umundurowanie, wyekwipowanie i uzbrojenie, bezpłatne badania lekarskie, świadczenia zdrowotne, zaopatrzenie w leki i środki sanitarne, bezpłatny przejazd z kraju do rejonu działania misji pokojowej i z powrotem, urlop zdrowotny po powrocie do kraju oraz świadczenia odszkodowawcze w razie nieszczęśliwego wypadku. W stosunku do żołnierzy pełniących służbę kontraktową poza granicami państwa w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych lub sił wielonarodowych, albo bezpośrednio w strukturach organizacji międzynarodowych lub międzynarodowych strukturach wojskowych, na podstawie umowy zawartej między żołnierzem a organizacją międzynarodową, zastosowanie mają przepisy zawarte w *Rozporządzenia Rady Ministrów z 5 grudnia 2000 r.*, (paragrafy 14–16).

Podczas pobytu w rejonie mandatowym obserwator wojskowy ma prawo i obowiązek:

- występować w stopniu wojskowym przewidzianym na wytypowane stanowisko w misji;
- wykonywać zadania mandatowe, postępując zgodnie z ustaleniami w misji (szczególnie w zakresie bezpieczeństwa osobistego), wymaganiami przełożonych oraz postanowieniami instrukcji wyjazdowej;
 - przestrzegać ściśle przepisów o ochronie tajemnicy wojskowej i służbowej;
 - przesyłać do Departamentu Współpracy Międzynarodowej MON materiały dotyczące danej misji, które mogłyby zostać wykorzystane w szkoleniu kolejnych polskich obserwatorów.

Podczas wykonywania obowiązków w misji przełożonym obserwatora wojskowego jest szef obserwatorów wojskowych (a ze strony Polski – starszy narodowych obserwatorów wojskowych), natomiast przełożonym w kraju dyrektor DWM MON (z upoważnienia podsekretarza stanu do spraw polityki obronnej). Po zakoń-

czoney misji i powrocie do kraju obserwator wojskowy ma obowiązek wykonania procedury rozliczenia się, która obejmuje:

– odbiór karty obiegowej w DWM MON i uregulowanie spraw personalnych w P-1 SGWP oraz w WCSdPSP w Kielcach;

– zgodnie z *Wytocznymi Szefa Służby Zdrowia WP nr 3 z 20 lipca 1998 r.* w terminie do 7 dni wykonać niezbędne badania lekarskie (w przychodni, w której badał się przed wyjazdem) celem uzyskania stosownego świadectwa zdrowia;

– po uzyskaniu świadectwa lekarskiego nawiązać ponowny kontakt z DWM w celu zdania: paszportu dyplomatycznego, sprawozdania z pobytu w misji, kopii opinii wystawionej przez przełożonych w misji wraz z jej polskim tłumaczeniem i karty obiegowej obserwatora wojskowego;

– zameldować swoje przybycie w jednostce macierzystej (po urlopie zdrowotnym, na który kieruje WCSdPSP – Kielce po badaniach lekarskich). W przypadku gdy obserwator powraca do kraju z misji w trybie indywidualnym, obowiązują go przepisy wynikające z art. 66 *Ustawy z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej*⁷⁸, art. 51, ust. 1 *Ustawy z 30 czerwca 1970 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych*⁷⁹ oraz art. 104 § 1 *Kodeksu postępowania administracyjnego* i § 7 *Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z 19 listopada 1992 r. w sprawie zasad i trybu uzyskiwania przez żołnierzy w czynnej służbie wojskowej zezwoleń na wyjazd i pobyt za granicą oraz właściwości organów wojskowych w tych sprawach*⁸⁰. Na mocy wymienionych przepisów konieczne jest wystąpienie obserwatora do dyrektora DWM z wnioskiem o wyrażenie zgody na powrót do kraju w trybie indywidualnym, z podaniem czasu podróży oraz trasy przejazdu.

Regulacje i uwarunkowania krajowe dotyczące uprawnień i obowiązków żołnierzy zawodowych wyznaczonych do pełnienia służby w jednostkach wojskowych poza granicami państwa wynikają głównie z art. 20a, ust. 4 *Ustawy z 30 czerwca 1970 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych*⁸¹, które określa Rada Ministrów na mocy rozporządzeń: z 5 grudnia 2000 r. w sprawie *pełnienia służby wojskowej przez żołnierzy zawodowych poza granicami państwa*⁸² oraz z 5 grudnia 2000 r. w sprawie *uposażenia i innych należności pieniężnych otrzymywanych przez żołnierzy wyznaczonych do pełnienia służby poza granicami państwa*⁸³.

Powyższe rozporządzenie reguluje szczegółowe zasady i tryb postępowania przy wyznaczaniu żołnierzy zawodowych do pełnienia służby poza granicami państwa i odwoływaniu z jej pełnienia, określa uprawnienia, obowiązki żołnierzy zawodowych pełniących tę służbę oraz reguluje uposażenie i inne należności pieniężne otrzymywane przez żołnierzy zawodowych wyznaczonych do służby poza

⁷⁸ DzU z 1992 r., nr 4, poz. 16 z późniejszymi zmianami.

⁷⁹ DzU z 1997 r., nr 10, poz. 55 z późniejszymi zmianami.

⁸⁰ DzU z 1992 r., nr 89, poz. 444.

⁸¹ DzU z 1997 r., nr 10, poz. 55.

⁸² DzU z 2000 r., nr 115, poz. 1197.

⁸³ DzU z 2000 r., nr 115, poz. 1198.

granicami państwa. Przepisy rozporządzenia stosuje się do żołnierzy zawodowych, którzy pełnią służbę w PJW/PKW w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych, w kwaterach głównych, dowództwach i sztabach tych misji, obserwatorów wojskowych oraz osób o statusie obserwatora wojskowego. Najistotniejszym przywilejem żołnierza jest ochotniczy charakter służby poza granicami państwa. Oświadczenie woli żołnierza potwierdzające zgodę na tę służbę musi być wyrażone pisemnie. Żołnierz, wyrażając zgodę na wyznaczenie do pełnienia służby poza granicami państwa, wskazuje w swoim pisemnym oświadczeniu miejsce i czas pełnienia tej służby, stanowisko służbowe, na którym godzi się ją pełnić oraz stopień wojskowy, w którym godzi się występować. Wyjątkiem jest postanowienie prezydenta RP o skierowaniu żołnierza w składzie całej jednostki.

Uprawnienia i świadczenia żołnierzy zawodowych związane ze służbą poza granicami państwa można rozdzielić na dwie grupy:

- wynikające z samego faktu pełnienia służby wojskowej, przysługujące każdemu żołnierzowi zajmującemu stanowisko służbowe w macierzystej jednostce wojskowej;
- na uprawnienia i należności wynikające bezpośrednio ze służby poza granicami państwa.

Do pierwszej grupy zalicza się świadczenia pobierane w macierzystej jednostce wojskowej, a mianowicie: uposażenie i inne należności pieniężne przysługujące z tytułu pełnienia czynnej służby wojskowej na ostatnio zajmowanym w kraju stanowisku służbowym, z uwzględnieniem powstałych w tym czasie zmian mających wpływ na wysokość tych świadczeń (waloryzacje, regulacje, podwyżki itp.).

Do drugiej grupy przysługujących świadczeń związanych bezpośrednio z pobytem poza granicami państwa należą:

- bezpłatne zakwaterowanie i wyżywienie – przysługuje w czasie przebywania poza granicami państwa, w czasie zgrupowania szkoleniowego przygotowującego do służby w misji pokojowej oraz po powrocie do kraju, od dnia przekroczenia granicy Rzeczypospolitej Polskiej do dnia skierowania na urlop zdrowotny przysługujący z tytułu powrotu do kraju;
- jednorazowa należność pieniężna – przysługuje w wysokości miesięcznego uposażenia zasadniczego żołnierza zawodowego w stopniu wojskowym plutonowego, z wysługą dwóch lat, na stanowisku służbowym zaszeregowanym do 32 grupy uposażenia. Należność tę wypłaca się w złotych polskich po wydaniu decyzji o wyznaczeniu żołnierza do pełnienia służby poza granicami państwa;
- należność zagraniczna (dawniej dodatek zagraniczny) – ustalana w stawkach miesięcznych, wynikających z grup zaszeregowania poszczególnych stanowisk służbowych określonych w etacie PJW/PKW. Tabele stawek należności zagranicznej stanowią załączniki do rozporządzenia Rady Ministrów. Należność ta przysługuje żołnierzowi od dnia przekroczenia granicy Rzeczypospolitej Polskiej. Należność zagraniczna wlicza się do podstawy obliczania wysokości świadczeń odszkodowawczych i jest wypłacana w dolarach amerykańskich bądź w walucie państwa, w którym żołnierz pełni służbę (zależy to od pisemnego wniosku samego zainteresowanego).

sowanego żołnierza). Należy podkreślić, że 12 grudnia 2001 r. Rada Ministrów, doceniając niebezpieczeństwo i ryzyko służby w misjach, znowelizowała dotychczasowe przepisy w tym zakresie i podwyższyła ustalone stawki tej należności. Zaszeregowania poszczególnych stanowisk służbowych do określonej grupy należności zagranicznej dokonuje się w etacie polskiego kontyngentu wojskowego lub polskiej jednostki wojskowej, ustalanego przez ministra obrony narodowej. W przypadku wystąpienia warunków szczególnego zagrożenia, minister obrony narodowej może zwiększyć stawkę należności zagranicznej o 100 dolarów amerykańskich miesięcznie;

– dodatek za udział w rozminowaniu – żołnierzowi biorącemu udział w rozminowywaniu terenu albo zbieraniu, przechowywaniu lub niszczeniu amunicji i materiałów wybuchowych zwiększa się stawki należności zagranicznej, od 5 do 10 dolarów amerykańskich za każdy dzień wykonywania tych prac. Wysokość powyższego zwiększenia ustala dowódca polskiego kontyngentu wojskowego lub polskiej jednostki wojskowej, w zależności od uciążliwości wykonywanych prac, stopnia ponoszonego ryzyka i zakresu odpowiedzialności;

– walutowy dodatek rodzinny – warunkiem jego wypłaty jest wymóg organizacji, która wysłała misję pokojową, do przebywania za granicą wraz z żołnierzem także członków jego najbliższej rodziny. Również w przypadku gdy zgody na pobyt wraz z żołnierzem jego najbliższej rodziny udzieli minister obrony narodowej, a organizacja międzynarodowa ją zaakceptuje, żołnierzowi wypłaca się walutowy dodatek rodzinny. Zasady, według których następuje wypłata tego dodatku, ujęte zostały *rozporządzeniem Rady Ministrów z 16 lipca 1991 r. w sprawie wynagrodzenia i świadczeń przysługujących pracownikom polskich placówek dyplomatycznych i urzędów konsularnych*⁸⁴;

– umundurowanie, wyekwipowanie i uzbrojenie – podczas pełnienia służby w misji pokojowej żołnierz nosi oznaki stopnia wojskowego, do którego w etacie PJW/PKW jest zaszeregowane jego stanowisko służbowe;

– bezpłatne badania lekarskie, a także bezpłatne świadczenia zdrowotne i zaopatrzenie w leki i artykuły sanitarne – badania lekarskie przeprowadza się przed wyjazdem z kraju do misji pokojowej oraz po zakończeniu misji, bezpośrednio po powrocie do kraju;

– bezpłatny przewóz z kraju do misji pokojowej związany z rozpoczęciem pełnienia służby poza granicami państwa oraz bezpłatne wyżywienie podczas tego przewozu;

– bezpłatny przewóz do kraju i z powrotem w przypadkach losowych;

– urlop zdrowotny (po powrocie do kraju po zakończeniu pełnienia służby poza granicami państwa) – 1 dzień urlopu za każde rozpoczęte 10 dni służby, niemniej nie może on przekroczyć łącznie 30 dni;

– dodatek wojenny – jeśli rejon mandatowy misji pokojowej, w której służbę pełni żołnierz zawodowy, zostanie uznany za strefę działań wojennych (na mocy

⁸⁴ DzU z 1991 r., nr 71, poz. 307.

obwieszczenia ministra spraw zagranicznych), żołnierzowi przysługuje również dodatek wojenny za czas przebywania w tej strefie. Dodatek ten jest ustalany w stawce dziennej i wynosi 3 dolary amerykańskie za każdy dzień faktycznego przebywania w strefie działań wojennych. Ponadto zgodnie z artykułem 15, ust. 3 ustawy z 10 grudnia 1993 r. *o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych i ich rodzin*⁸⁵ za każdy rozpoczęty miesiąc pełnienia służby w strefie uznanej za obszar działań wojennych żołnierzowi przysługuje podwyższenie emerytury o 0,5 procent podstawy wymiaru;

– świadczenia odszkodowawcze – żołnierzom zawodowym lub członkom ich rodzin przysługują także określone świadczenia odszkodowawcze należne w wyniku wypadku, choroby lub zgonu pozostających w związku z pełnieniem służby poza granicami państwa (żołnierz pełniący służbę poza granicami państwa jest ubezpieczony od następstw nieszczęśliwych wypadków, w wyniku których doszło do uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia lub śmierci);

– diety – w razie odbywania podróży służbowej poza miejscowością, w której pełnią służbę żołnierzom zawodowym skierowanym do polskich kontyngentów wojskowych wydzielonych z sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej do operacji wojskowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych oraz do kwater głównych, dowództw i sztabów tych operacji przysługują diety oraz zwrot kosztów przejazdów, dojazdów i noclegów, płatne w walutach obcych, na zasadach określonych odpowiednio w przepisach w sprawie zasad ustalania oraz wysokości należności przysługujących pracownikom z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju.

Funkcjonujący obecnie proces podejmowania decyzji o udziale Polski w misjach pokojowych oparty jest na dość solidnych podstawach prawnych i jest zgodny z obecnie obowiązującym podziałem kompetencyjnym organów decyzyjnych. Odpowiada on w zasadzie obecnym potrzebom resortu w tym zakresie⁸⁶, z czym należy się zgodzić, ale jednocześnie nie wyklucza to możliwości jego usprawnienia. Takie sfery jak ocena polityczna i wojskowe aspekty uczestnictwa w misji pozostawiają znaczny margines dla udoskonalenia procesu przeprowadzenia analizy, opiniowania i podejmowania decyzji. Z chwilą przystąpienia Polski do NATO słuszne okazało się dokonanie zmiany podziału kompetencji w sprawowaniu narodowego kierownictwa jednostkami wojskowymi i kontyngentami pełniącymi służbę poza granicami kraju. Ostrożne (wówczas) prognozy dotyczące potrzeby przekazania zwiększonych uprawnień w zakresie kierowania operacjami pokojowymi „w dół”, można by przesunąć obecnie jeszcze dalej – wydaje się, że większe uprawnienia i zadania (wykraczające poza obszar przygotowania żołnierzy do wysłania do rejonu misji) będą musiały uzyskać rodzaje wojsk. W przyszłości nie można bowiem wykluczyć większego udziału w operacjach pokojowych wojsk

⁸⁵ DzU z 1994 r., nr 10, poz. 36 z późniejszymi zmianami.

⁸⁶ F. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, MON, Warszawa 1998, s. 214.

lotniczych czy marynarki wojennej, której poziom standaryzacji z NATO jest najbardziej zaawansowany.

Nowoczesnym rozwiązaniem może być próba wydzielenia określonego dowództwa, które będzie prowadzić w przyszłości operacje połączone. Wstępna propozycja powołania Dowództwa Misji Pokojowych została przedstawiona 7 maja 2002 r. na spotkaniu przedstawicieli: Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Sztabu Generalnego, Dowództwa Wojsk Lądowych i Ministerstwa Obrony Narodowej w sprawie operacji reagowania kryzysowego NATO w Europie Południowo-Wschodniej, w tym określenie możliwości dalszego uczestnictwa WP w misji SFOR w pionie polityki obronnej. Idea ta ma na celu podniesienie sprawności przygotowania, przemieszczenia i sprawowania narodowego kierownictwa nad PJW/PKW poza granicami kraju, co w konsekwencji pozwoliłoby zwiększyć przejrzystość procesu dowodzenia i uniknąć przenikania się kompetencji poszczególnych instytucji zaangażowanych w ten proces.

Jednocześnie uważa się, że dotychczasowe kompetencje podsekretarza stanu w MON ds. polityki obronnej, jako głównego kreatora i koordynatora polityki resortu w zakresie misji pokojowych, kierowania obserwatorami wojskowymi i CIMIC, powinny zostać utrzymane. Podyktowane to jest potrzebą ścisłego współdziałania z odpowiednimi organami takich organizacji międzynarodowych, jak ONZ czy OBWE, za pośrednictwem istniejących komórek resortu spraw zagranicznych. Potwierdza to, pozostający w kompetencjach podsekretarza stanu w MON, bardzo sprawnie funkcjonujący model przygotowania, wysyłania i kierowania obserwatorów wojskowych do misji pokojowych oraz udział w międzynarodowych spotkaniach przygotowawczych, konferencjach tworzenia sił, spotkaniach Polityczno-Wojskowego Komitetu Kierującego (PMSC) i jego grup roboczych ds. operacji pokojowych (AHG) oraz jednostek wielonarodowych (*clearing house*), spotkaniach w Sekretariacie ONZ w Nowym Jorku (DPKO), Biurze Koordynacyjnym ONZ ds. Humanitarnych (OCHA), Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża (ICRC), Unii Europejskiej, Unii Zachodnioeuropejskiej oraz w spotkaniach OBWE.

4. WYBRANE KONCEPCJE I PRZYKŁADY TWORZENIA JEDNOSTEK I SIŁ WIELONARODOWYCH

Geneza utworzenia jednostek i sił wielonarodowych ma ściśle podłoże polityczne. W znacznej mierze jest też wynikiem dobrej współpracy wojskowej z państwami tworzącymi te formacje. Można powiedzieć, iż jest to część szerszej strategii bezpieczeństwa poprzez budowę dobrych relacji politycznych zarówno z państwami zaangażowanymi w te przedsięwzięcia, jak i z organizacjami międzynarodowymi – ONZ, NATO, OBWE i UZE. Szczególnie z myślą o tych drugich, ponieważ zakłada się wykorzystanie sił wielonarodowych do udziału w misjach pokojowych pod auspicjami tych organizacji.

Wojsko Polskie jest obecnie zaangażowane w tworzenie następujących jednostek i sił wielonarodowych:

- Korpus Północno-Wschodni, tworzony wspólnie z Danią i Niemcami;
- polsko-litewski (LITPOLBAT) i polsko-ukraiński batalion sił pokojowych (POLUKRBAT);
- Brygada Czesko-Polsko-Słowacka;
- Nordycko-Polska Grupa Bojowa w SFOR (od 2003 r. Wielonarodowa Grupa Bojowa w składzie: Polska, Portugalia i Słowenia);
- Wielonarodowa Brygada Szybkiego Rozwinięcia do Operacji ONZ (SHIRBRIG).

W procesie formowania wielonarodowych jednostek (szczególnie batalionów) uwzględniano następujące aspekty: polityczne, prawne, organizacyjne i szkoleniowe, finansowe, operacyjne i logistyczne oraz tradycje i ceremoniał wojskowy. Aspekty polityczne miały decydujące znaczenie przy podjęciu decyzji o sformowaniu jednostek, ponieważ potrzeba ich utworzenia wypłynęła zarówno od naszych sąsiadów, jak i ze strony NATO. Pomimo niewielkiego znaczenia operacyjnego batalionów dwunarodowych, ich znaczenie polityczne jest bardzo duże. Stanowią one nie tylko istotną bazę dla kontaktów wojskowych między naszymi krajami, ale także są taką bazą dla innych państw NATO.

Po decyzjach politycznych następną fazą w procesie tworzenia jednostek wielonarodowych było przygotowanie bazy prawnej. Stały się nią dwustronne umowy międzyrządowe. Umowy te określają cele formowania jednostek oraz zasady ich użycia. Przykładowo celem powołania i działania batalionu polsko-ukraińskiego jest udział w międzynarodowych misjach posiadających mandat Rady Bezpieczeństwa ONZ lub organizowanych z ramienia innej organizacji odpowiedzialnej za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego (zgodnie z rozdziałem

VIII Karty Narodów Zjednoczonych dotyczącym regionalnych inicjatyw pokojowych) lub też w ramach sił międzynarodowych sformowanych przy konsensusie Rady Bezpieczeństwa ONZ. Zakres tych operacji może obejmować:

- przeciwdziałanie konfliktom międzynarodowym i wewnętrznym;
- rozwiązywanie lub tworzenie warunków do rozwiązania tych konfliktów przy wyrażeniu zgody stron konfliktu;
- udzielanie pomocy humanitarnej ludności, która ucierpiała w wyniku konfliktów;
- udzielanie pomocy państwom, które ucierpiały w wyniku konfliktów;
- przeciwdziałanie zagrożeniom dla pokoju.

Ponieważ z oczywistych względów umowy międzyrządowe mają dość ogólny charakter, konieczne jest opracowanie szczegółowych porozumień typu *memorandum of understanding*, które wraz z aneksami regulują sprawy: struktury, administracji, organizacji systemu dowodzenia i łączności, logistyki, statusu prawnego personelu, ochrony tajemnicy, dyscypliny itp. Okazuje się, że uzgodnienie szczegółowych rozwiązań, pomimo wyraźnej woli politycznej, nastrocza czasami poważniejsze trudności. Wynika to przede wszystkim z implikacji finansowych, jakie pociągają za sobą tego typu umowy oraz ze zróżnicowanych rozwiązań i standardów stosowanych w poszczególnych państwach.

Charakterystyczną cechą obydwu struktur batalionów pokojowych jest to, że pododdziały operacyjne, a więc kompanie zmechanizowane są pododdziałami narodowymi. Natomiast wszystkie inne pododdziały, tj. wsparcia, logistyczne, sztab i dowództwo są dwunarodowe. Wielkość, struktura i wyposażenie kompanii zmechanizowanych są zbliżone do siebie, bowiem podczas misji pokojowych będą one wykonywać takie same zadania. Istotnym elementem interoperacyjności jest wspólny język. W przypadku obydwu batalionów jako język wzajemnej komunikacji przyjęto język angielski, który obowiązuje także w większości misji pokojowych prowadzonych pod auspicjami ONZ, NATO i OBWE. Zakłada się, iż językiem tym w pierwszym rzędzie powinna się posługiwać kadra dowódcza oraz administracja. Jednostki narodowe w czasie pokoju zlokalizowane są na terytoriach swoich państw, a na czas szkolenia lub przygotowania do misji mogą się przemieszczać na terytorium partnera. W takim przypadku sztaby i jednostki dwunarodowe lokowane są w tych samych koszarach. Należy nadmienić, iż szkolenie wojsk prowadzone jest w różnorodnych formach, bowiem oprócz normalnych ćwiczeń zgrywających i konferencji planistycznych prowadzone są wymiany pododdziałów, co pozwala na zapoznanie z sobą kadry i żołnierzy.

Szczególne zainteresowanie przy formowaniu wielonarodowych jednostek wojskowych wzbudzają sprawy finansowe. Z idei jednostek wielonarodowych wynika założenie odpowiedzialności finansowej każdej ze stron za swoją część wojsk. Zasada ta jest utrzymywana w przypadku wszystkich jednostek z naszym udziałem, z wyjątkiem batalionu polsko-litewskiego. W początkowej fazie tworzenia jednostki pomoc strony polskiej dla Litwy była po prostu warunkiem jej powstania. Należy tu również podkreślić duże zaangażowanie innych państw NATO, w tym szczególnie: Wielkiej Brytanii, Francji, Kanady i USA. Niektóre z tych

państw przekazały znacznej wartości sprzęt biurowy i medyczny, inne udzielają pomocy w szkoleniu językowym oraz merytorycznym, organizując specjalistyczne kursy w Polsce i na terytorium swoich krajów. Interoperacyjność pododdziałów jest podstawowym warunkiem sprawnego działania wspólnych jednostek w misjach pokojowych, dlatego też duży nacisk położono na wprowadzanie standardów NATO w tych jednostkach dwunarodowych. Jednak w wielu wypadkach trzeba było zrezygnować nie tylko z kompatybilności sprzętowej zgodnej ze standardami NATO, ale także z kompatybilności sprzętu w ogóle. Tak na przykład stało się z wprowadzeniem jednolitego kalibru broni 5,65 mm. W wypadku Litwy na przeszkodzie stanęły sprawy finansowe, a w wypadku Ukrainy powszechnie obowiązujący w siłach zbrojnych tego państwa kaliber 5,45 mm. Podobnie wygląda sprawa kompatybilności bojowych wozów piechoty, które wyposażone są w zróżnicowane uzbrojenie. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż bataliony są całkowicie kompatybilne w zakresie łączności głosowej jawnej. Dużym ułatwieniem przy wspólnych działaniach na niskich szczeblach lub w relacjach interpersonalnych jest dość dobra znajomość języka rosyjskiego przez wszystkich partnerów, podobieństwo języka polskiego i ukraińskiego oraz dobra znajomość języka polskiego na Litwie. Każda z jednostek narodowych wydzielonych do stworzenia batalionu dwunarodowego posiada własny sztandar i własne narodowe tradycje. Tak więc przyjęto założenie, iż podczas uroczystości prowadzonych na terytorium jednego z państw będzie stosowany ceremoniał tego właśnie państwa. Jedynym novum jest uzgodnienie wspólnego logo batalionu oraz proporca, na którego każdej ze stron umieszczono symbole narodowe państwa wraz ze wspólnym logo batalionu dwunarodowego. Proporzec taki wykonano w dwóch egzemplarzach i dokonano uroczystego wręczenia każdej ze stron.

Natomiast ze względu na złożoność problemów prawnych, administracyjnych logistycznych do przygotowania podstaw prawnych funkcjonowania Korpusu Północno-Wschodniego powołano Komitet Korpusu oraz trójstronne grupy i podgrupy robocze. W wyniku prac Komitetu i grup roboczych powstała konwencja korpusu jako międzyrządowa umowa trójstronna oraz porozumienie w sprawie korpusu. Konwencja jest dokumentem politycznym określającym cele i zadania sformowania korpusu, (załącznik 5). Należą do nich:

- planowanie i działanie na rzecz wspólnych celów obronnych zgodnie z artykułem 5 traktatu waszyngtońskiego;
- wnoszenie wkładu poprzez swoją kwaterę główną w wielonarodowe operacje mające na celu rozwiązywanie sytuacji kryzysowych, łącznie z misjami pokojowymi prowadzonymi w ramach ONZ, NATO lub w ramach innych regionalnych porozumień na podstawie rozdziału VIII Karty NZ – jako dowództwo wojsk lądowych w CJTF lub inne. Docelowo korpus będzie włączony w system dowodzenia NATO poprzez Połączone Dowództwo NATO na Bałtyku – BALTAP;
- planowanie, przygotowywanie i prowadzenie poprzez Kwaterę Główną misji humanitarnych i ratowniczych, włączając w to akcje podczas klęsk żywiołowych.

W wyniku zawarcia porozumienia kwatera główna korpusu uzyskała osobowość prawną, dzięki czemu możliwe było ustanowienie budżetu korpusu oraz łatwiej jest rozwiązać problemy administracyjne związane z obecnością obcych wojsk na terytorium Polski. Może ona zawierać kontrakty z firmami, sprzedawać i kupować sprzęt oraz usługi itp. Przewiduje się także specjalne zwolnienia celne dla sprzętu i własności osobistej członków jednostek wielonarodowych korpusu, nie posiadających obywatelstwa polskiego, stacjonujących na terytorium Polski. Jako oficjalny język roboczy w korpusie przyjęto język angielski. Nie ma potrzeby wprowadzania interoperacyjności sprzętu na szczeblach wyższych niż dywizja, która może wykonywać samodzielne zadania bojowe. Nie przewiduje się specjalnego ceremoniału wojskowego dla korpusu. Każde z państw w pełni uczestniczy w kosztach związanych z utworzeniem i funkcjonowaniem korpusu, tworząc wspólny budżet na zasadach równych części. Finansowanie z tego budżetu obejmuje tylko część jednostek wielonarodowych, tj. dowództwo i sztab, centrum systemów łączności, brygadę wspomaganie dowodzenia, oraz centrum koordynacji działań powietrznych (AOCC) i morską komórkę łącznikową (MLC). Pozostałe jednostki oraz personel narodowy w jednostkach wielonarodowych finansowane są przez swoje państwa. Wielu problemów, na jakie natknięto się przy formowaniu batalionów dwunarodowych, nie było w przypadku formowania korpusu trójstronnego, pomimo znacznie większej skali organizacyjnej tego przedsięwzięcia. Złożyła się na to równorzędność partnerów, jeśli chodzi o finansowanie, oraz rezygnacja z konieczności zapewnienia dobrej współpracy personelu różnych nacji na niskim szczeblu organizacyjnym.

Doświadczenia z udziału Polski w formowaniu batalionów dwunarodowych, Nordycko-Polskiej Brygady w SFOR, Nordycko-Polskiej Grupy Bojowej w SFOR oraz Korpusu Północno-Wschodniego potwierdzą opinię społeczności międzynarodowej, według której najniższym dopuszczalnym szczeblem „wielonarodowości” przy zachowaniu wysokiej efektywności militarnej jest brygada. Rozwiązania przyjęte przez Polskę i naszych partnerów przy tworzeniu batalionów dwunarodowych wynikały jednak z przesłanek politycznych i ograniczonych możliwości finansowych, dlatego w praktyce jednostki te mogą być trudne do wykorzystania w operacjach spoza rozdziału VI Karty Narodów Zjednoczonych. Reasumując:

- struktury od brygady wzwyż mogą realizować zarówno zadania bojowe, jak i operacje z rozdziału VII Karty NZ oraz rozdziału VI;
- struktury wielonarodowe przygotowane wyłącznie do operacji pokojowych, nadają się tylko do takich operacji;
- struktury przygotowane do działań bojowych mogą być wykorzystane w każdej innej operacji, chociaż wymaga to pewnego przygotowania wstępnego;
- proces planowania obronnego powinien być wyraźnie oddzielony od procesu przygotowania do udziału we wspólnych misjach pokojowych. Jest to szczególnie istotne w przypadku NATO, będą sojuszem obronnym, a więc organizacją ukierunkowaną na ochronę interesów swoich członków. W tym przypadku niedopuszczalne jest mnożenie zadań i celów funkcjonowania.

4.1. Wielonarodowy Korpus Północno-Wschodni (MNC NE)

Idea utworzenia Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego zrodziła się jako naturalna konsekwencja współpracy między polską 12 Dywizją Zmechanizowaną, niemiecką 14 Dywizją Zmechanizowaną⁸⁷ oraz Dywizją Duńską – zapoczątkowanej w 1995 r. w ramach programu „Partnerstwo dla Pokoju”. W marcu 1996 r. na poligonie w Drawsku Pomorskim zrealizowano wspólne ćwiczenie dowódczo-sztabowe w zakresie utrzymania pokoju pod kryptonimem „Bałtycki Trójkąt”. Ćwiczenie wykazało, iż trójstronna współpraca jest efektywną formą zwiększania interoperacyjności polskich sił zbrojnych ze strukturami NATO, stąd też postanowiono kontynuować współpracę wymienionych dywizji, organizując kolejne ćwiczenia oraz staże i praktyki dowódcze dla kadry.

W wykonaniu ustaleń dokonanych przez ministrów obrony Polski, Niemiec i Danii w sierpniu 1996 r. na Rugii (Niemcy) wdrożono nową formułę planu współpracy trójstronnej, która nie narzucała realizacji konkretnych przedsięwzięć, lecz pozostawiała dowódcom swobodę w określaniu form i ram współpracy⁸⁸. Podczas kolejnych spotkań kierownictw resortów obrony trzech państw postanowiono zacieśnić współpracę w ramach trójkąta Polska–Niemcy–Dania⁸⁹. Projekt utworzenia korpusu przygotowanego do działania w ramach struktur wojskowych NATO uzgodniono w maju 1997 r. w Skagen (Dania) podczas spotkania trójstronnego ministrów obrony. W trakcie spotkania ministrów w Omulewie (29–31 sierpnia 1997 r.) zamiar utworzenia korpusu został po raz pierwszy podany do publicznej wiadomości. Oficjalna polska nazwa korpusu brzmi: Wielonarodowy Korpus Północno-Wschodni (MNC NE).

Decyzją ministrów obrony została powołana Trójnarodowa Grupa Robocza (TGR)⁹⁰, której zadaniem było opracowanie podstaw prawnych, zasad funkcjonowania korpusu oraz uzgodnienie systemu dowodzenia, kierowania i łączności zgodnych ze standardami NATO. Podstawą prawną prac prowadzonych w celu utworzenia korpusu była *Decyzja Ministra Obrony Narodowej w sprawie powołania Grupy Roboczej Korpusu Wielonarodowego*. Grupa ta, składająca się z przedstawicieli sił zbrojnych RP, Niemiec i Danii (przewodniczyli Niemcy), opracowała podstawy funkcjonowania korpusu, łącznie z jego zadaniami, a także zasady funkcjonowania systemu dowodzenia, kierowania i łączności dowództwa korpusu zgodne ze standardami NATO. Przyjęto lokalizację dowództwa korpusu w Szczecinie.

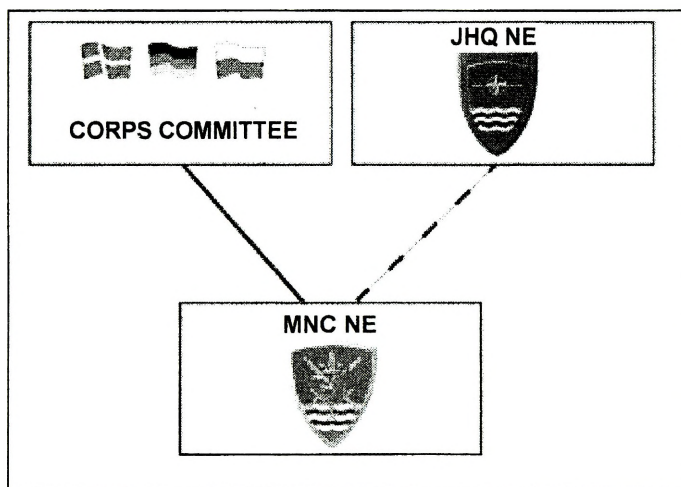
⁸⁷ Nazywaną także 14 Dywizją Grenadierów Pancernych (niem. Panzergrenadiere).

⁸⁸ Formalnym usankcjonowaniem współpracy wymienionych związków taktycznych było podpisanie dokumentu o współpracy partnerskiej w dniu 28.10.1997 r. w Greifswaldzie (RFN). W uroczystości wzięli udział trzej ministrowie obrony.

⁸⁹ M.in. w kwietniu 1996 r. podczas wizyty w Polsce ówczesny generalny inspektor Bundeswehry, gen. Bagger, wspominał o możliwości powołania wspólnego związku taktycznego.

⁹⁰ Trilateral Working Group Multinational Corps Northeast (TNWG MNC NE). Pierwszym przewodniczącym TNWG był niemiecki gen. bryg. Karl-Heinz Lather (do 6.03.1998 r.), kolejnym niemiecki gen. dyw. Michael von Scotti. Polskiej części TNWG przewodniczył płk Adam Misztal z Dowództwa Wojsk Lądowych.

cinie. Rok 1999 przyjęto za docelową datę utworzenia dowództwa korpusu (bezpośrednio po przyjęciu Polski do NATO). Ustalono, iż korpus wejdzie w skład struktury NATO, zostanie przydzielony do NATO, a językiem roboczym będzie angielski. Wspólne koszty będą dzielone proporcjonalnie pomiędzy poszczególne kraje. O wspólnej inicjatywie poinformowano Radę NATO, Komitet Wojskowy i SHAPE. Celem przygotowania kadr do działania we wspólnych strukturach, Niemcy zaoferowały Polsce praktyki na sześciu stanowiskach dla oficerów w dowództwie LANDJUT w Rendsburgu. Wyselekcjonowani oficerowie odbywali rotacyjnie trzymiesięczne praktyki w dowództwie od listopada 1997 r. Trójnarodowa Grupa Robocza zakończyła swoją działalność 4 lutego 1999 r., w jej miejsce powołano trójnarodowy Komitet Korpusu (KK). Zgodnie z konwencją korpusu z 5 września 1998 r. całokształtem działalności MNC NE kieruje Komitet Korpusu, któremu przewodniczy przemiennie oficer z każdej ze stron (rysunek 4.1). Jednocześnie KK (*Corps Committee*) współpracuje z Połączonym Dowództwem Północno-Wschód (JHQ-NE).

Rys. 4.1. Struktura polityczna korpusu MNC NE

Konwencja w sprawie Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego i porozumienia jej towarzyszące określają status prawny korpusu i jego kwatery głównej. Polska ratyfikowała konwencję 3 września 1999 r.⁹¹, Dania –15 kwietnia, Niemcy –13 października. Pozostałe dokumenty to:

– Porozumienie zawarte pomiędzy MO Królestwa Danii, MO RFN i MON RP dotyczące działalności Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego, podpi-

⁹¹ Zgoda na ratyfikację konwencji, w formie ustawowej z 7 maja 1999 r. została opublikowana w DzU z 1999 r., nr 52, poz. 531. Konwencja weszła do porządku prawnego RP w marcu 2000 r. (DzU nr 21, poz. 259).

sane przez ministrów obrony trzech państw 18 września 1999 r. (nabrało mocy po wejściu w życie konwencji).

– *Porozumienie techniczne pomiędzy MO Królestwa Danii, MO RFN i MON RP w sprawie finansowania i administracji Centrum Koordynacyjnego Operacji Powietrznych Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego*, jako uzupełnienie konwencji i porozumienia w sprawie funkcjonowania korpusu, precyzuje warunki funkcjonowania centrum. Porozumienie podpisało Dowództwo Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej (WLiOP) 21 lutego 2000 r.

– *Porozumienie między Ministerstwem Finansów RP a KG Wielonarodowego Korpusu w sprawie preferencji i zwolnień celnych oraz podatkowych* reguluje sposób i tryb stosowania preferencji i zwolnień celnych oraz podatkowych dotyczących towarów i usług przeznaczonych do utworzenia, budowy i działalności kwatery głównej korpusu, towarów przywożonych z zagranicy na potrzeby członków personelu KG i rodzin, towarów sprowadzanych z zagranicy i sprzedawanych w barach, mesach i kantynach KG. Porozumienie podpisano 27 stycznia 2000 r.

– *Porozumienie administracyjne pomiędzy KG Korpusu i MON RP dotyczące rozliczeń finansowych za wsparcie kraju gospodarza świadczone w formie udostępnienia KG Korpusu obiektu koszarowego przy ulicy Łukasińskiego w Szczecinie* reguluje kwestie korzystania z budynków kompleksu koszarowego przy ul. Łukasińskiego w Szczecinie. Porozumienie podpisał dowódca WLiOP 3 grudnia 1999 r.

– *Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie zwolnień od podatku od towarów i usług oraz od podatku akcyzowego z importu niektórych towarów oraz zasad i trybu zwrotu podatku Kwaterze Głównej Korpusu Wielonarodowego Północno-Wschodniego i członkom personelu Kwatery*. Rozporządzenie weszło w życie 21 lipca 2000 r.

Podsumowując, w zakresie prawnych aspektów funkcjonowania korpusu zawarto niezbędne regulacje prawne potrzebne do jego funkcjonowania.

Problemy natury prawnej pojawiają się tam, gdzie KG korpusu próbuje wprowadzać rozwiązania zwyczajowo stosowane w państwach członkowskich NATO, a dla których brakuje podstaw w obowiązującym ustawodawstwie RP. Obecnie jest to bezcelowy wwóz alkoholu na podstawie umowy NATO-SOFA (brak podstaw w kodeksie celnym – sprawa rozważana jest przez Ministerstwo Finansów i GUC).

Uregulowania wymaga także status prawny oficerów państw uczestniczących w programie Partnerstwo dla Pokoju (PdP), wchodzących w skład komórki łącznikowej korpusu. W tym celu został opracowany projekt *Porozumienia między Ministrem Obrony Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a MO Republiki Litewskiej, MO Republiki Łotewskiej i MO Republiki Estońskiej dotyczący działalności oficerów łącznikowych Litwy, Łotwy i Estonii wchodzących w skład komórki łącznikowej ustanowionej przy Wielonarodowym Korpusie Północno-Wschodnim w Szczecinie*, konsultowany obecnie w instytucjach MON.

Do zasadniczych zadań korpusu należą:

- planowanie i prowadzenie działań na rzecz wspólnych celów obronnych zgodnie z artykułem 5 Traktatu Północnoatlantyckiego;
- wnoszenie wkładu w wielonarodowe operacje mające na celu rozwiązywanie sytuacji kryzysowych, łącznie z misjami pokojowymi. Operacje te będą przeprowadzane wraz z wojskami podległymi lub oddelegowanymi do korpusu;
- planowanie, przygotowywanie oraz dowodzenie i kierowanie (na zapotrzebowanie) misjami humanitarnymi i ratunkowymi, łącznie z misjami realizowanymi w czasie klęsk żywiołowych.

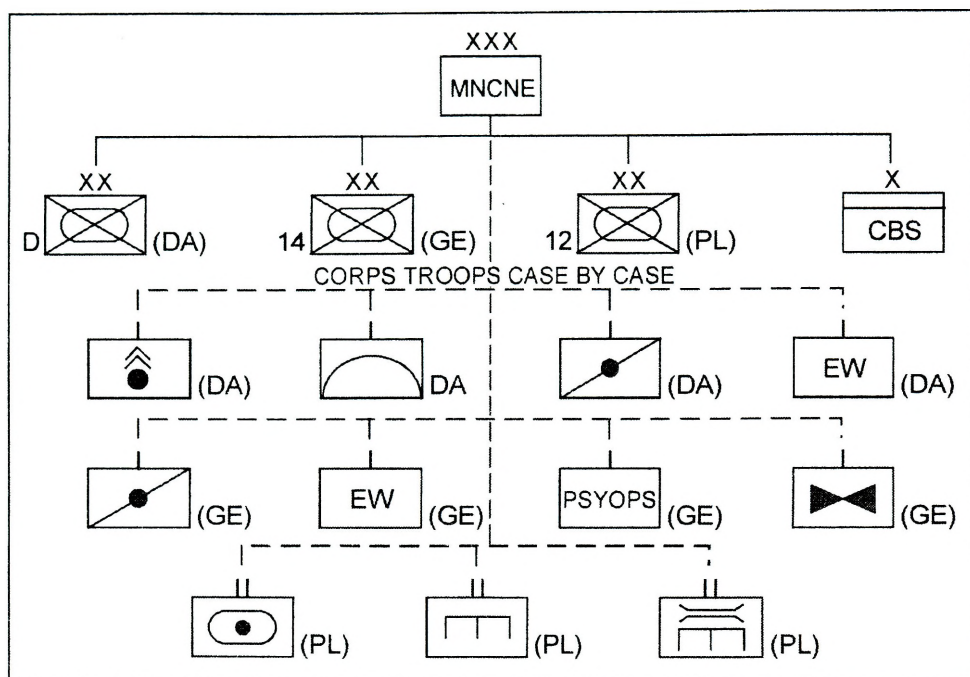
Korpus może być wykorzystywany przez inne organizacje po każdorazowym uprzednim uzgodnieniu z kompetentnymi organami władzy państwowej trzech państw. Narodowe kontyngenty korpusu mogą być użyte do celów narodowych⁹². Siedzibą dowództwa i sztabu korpusu jest kompleks koszarowy przy ul. Łukasieńskiego w Szczecinie tzw. Baltic Barracks. Pierwowzorem dowództwa i sztabu korpusu była struktura dowództwa regionalnego LANDJUT w Rendsburgu (Niemcy). W skład korpusu (rysunek 4.2) wchodzi:

- dowództwo i sztab (HQ MNC NE) z siedzibą w Szczecinie, stan osobowy sztabu korpusu wraz z brygadą zabezpieczenia to około 500 żołnierzy różnych stopni; przyjęto rotacyjny (co 3 lata) system obsady kluczowych stanowisk; na początku: dowódca korpusu (Dania) – stopień etatowy generał broni, zastępca dowódcy (Polska) – generał dywizji, szef sztabu (Niemcy) – generał brygady;
- brygada wsparcia dowodzenia (*Command Support Brigade* – CSB) – w okresie pokoju jako jednostka skadrowana (grupa organizacyjna w składzie sztabu korpusu), w okresie wojny w składzie trzech narodowych batalionów łączności;
- kompania dowodzenia i zabezpieczenia (*HQ Company* – HQ Coy – Polska);
- jednostki korpusu;
- 12 Dywizja Zmechanizowana (Polska – PL);
- 14 Dywizja Zmechanizowana (Niemcy – GE);
- Dywizja Duńska (DA).

Sztab korpusu jest wspomagany przez wielonarodowe centrum koordynacji działań powietrznych (AOCC) i morską komórkę łącznikową (MLC)⁹³. Sztab korpusu (załącznik 6) podzielono na sześć oddziałów (G1 do G6). Ustalono ogólne liczby stanowisk obsadzanych w kwaterze głównej przez poszczególne państwa: Polska – 39 żołnierzy, 18 pracowników cywilnych, w tym szefowie G2 i G4 oraz zastępcy szefów G5 i G6; Dania – 31 żołnierzy i 1 pracownik cywilny w tym szefowie G1 i G5 oraz zastępcy szefów G3 i G4; Niemcy – 42 żołnierzy, 2 pracowników cywilnych, w tym szefowie G3 i G6 oraz zastępcy szefów G1 i G2. W dziedzinie dowodzenia i systemów łączności strony (państwa) zabezpieczają łączność korpusu zgodnie ze standardami EUROCOM.

⁹² Zadania wynikają z treści art. 3 Konwencji między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej, Rządem Królestwa Danii i Rządem Republiki Federalnej Niemiec w sprawie Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego podpisanej 5.09.1998 r. w Szczecinie przez ministrów obrony.

⁹³ Obydwa elementy stacjonują wspólnie ze sztabem korpusu.

Rys. 4.2. Struktura Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego

Strona polska wydzieliła kompanię zabezpieczenia sztabu korpusu, do której zadań należy: wsparcie administracyjno-sztabowe, transport dla kwatery głównej wraz z obsługą, zakup i magazynowanie sprzętu socjalno-bytowego i sportowego, żywienie, organizacja i prowadzenie stołówek oraz inne zadania zlecane przez sztab kwatery głównej (jednak każde państwo partycypuje w jednej trzeciej kosztów działań operacyjnych tej kompanii). Wszystkie strony wydzielają również personel do narodowych elementów wsparcia (*national support element* – NSE), które mają zabezpieczać podstawowe funkcje administracyjno-socjalne żołnierzy i pracowników cywilnych danego państwa.

Problemy dotyczące funkcjonowania Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego dyskutowane są podczas rozmów kierownictw resortów trzech państw przy okazji dorocznych spotkań ministrów obrony Polski, Danii i Niemiec. I tak w Berlinie (27 kwietnia 2001 r.) miało miejsce spotkanie ministrów obrony Niemiec, Danii i Polski, podczas którego po raz pierwszy poruszone zostały zagadnienia bezpośrednio dotyczące funkcjonowania oraz problematyki politycznego wymiaru korpusu. Ministrowie przyjęli zapis deklarujący gotowość operacyjną korpusu odnośnie artykułu 5, osiągniętą w październiku 2000 r.⁹⁴, a także poparli

⁹⁴ Sprawdzianem gotowości operacyjnej korpusu był udział w ćwiczeniu pk. „Cristal Eagle” przeprowadzonym na poligonie w Drawsku Pomorskim w dniach 14–23 listopada 2000 r.

inicjatywę dowództwa mającą na celu postępowanie według nakreślonych priorytetów tak, aby osiągnąć pełną zdolność operacyjną do wszystkich zadań korpusu. Zgodnie z wytycznymi przyjętymi w Kopenhadze ministrowie zaakceptowali informację przedstawioną przez przewodniczącego Komitetu Korpusu na temat niezbędnych działań umożliwiających przejście przez dowództwo korpusu dowództwa w misjach pokojowych (*peace support operations* – PSO). Ministrowie zalecili Komitetowi Korpusu przedsięwziąć niezbędne kroki umożliwiające dowództwu MNC NE rozwinięcie zgodnie z modelem struktury dowództw w terminie do marca 2003 r. Ponadto poparli przedłożony przez Komitet wniosek o nadanie dowództwu korpusu kategorii sił niższej gotowości (*Forces of Lower Readiness HQ* – FLR HQ) zgodnie z obowiązującym przeglądem struktur sił NATO oraz zobowiązali Komitet Korpusu do określenia niezbędnych ulepszeń i inwestycji w celu zapewnienia dowództwu korpusu wymaganych zdolności. Ministrowie zgodzili się również, aby Komitet Korpusu podjął prace zmierzające do rozszerzenia wielonarodowości Korpusu Północno-Wschodniego. Na dziesiątym trójstronnym spotkaniu ministrów obrony Polski, Danii i Niemiec w Warszawie (29–30 kwietnia 2002 r.) przedstawiono: raport dowódcy Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego odnośnie do udziału MNC NE w ćwiczeniu Strong Resolve 2002⁹⁵ oraz raport przewodniczącego Komitetu Korpusu na temat rezultatów studium, zainicjowanego podczas spotkania ministerialnego w Berlinie. Zatwierdzono również *Policy paper on the opening policy for the HQ MNC NE* (Koncepcję na temat uwielonarodowienia dowództwa Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego oraz ustanowienia relacji łącznikowych) wypracowaną w wyniku spotkania przedstawicieli resortów obrony Polski, Danii i Niemiec 21 marca 2002 r. w Berlinie. Wyrażono także aprobatę dla przesunięcia terminu osiągnięcia wstępnej zdolności operacyjnej (*initial operational capability* – IOC) na 2003 r., uznając jednocześnie za kluczowe osiągnięcie pełnej zdolności operacyjnej (*full operational capability*) w 2005 r. Wystosowano oficjalne zaproszenia dla ministrów obrony państw Bałtyckich (uczestniczących w rozmowach) do ustanowienia relacji łącznikowych tych państw z dowództwem korpusu.

Zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania korpusu ma Komitet Korpusu, który spotyka się dość regularnie na sesjach. Oto ważniejsze z nich. Na 5. sesji w Szczecinie (15 marca 2001 r.) rozpatrzono główne problemy dotyczące warunków działania oraz zadania stojące przed Wielonarodowym Korpusem Północno-Wschodnim. Dyskutowano m.in. na temat *Raportu o planowanym użyciu dowództwa i sztabu korpusu jako kwatery głównej operacji wsparcia pokoju w regionie bałkańskim (Interim Report on HQ MNC NE as replacement HQ in a Peace Support Operation)*. Zgodnie z zaleceniami ministerialnymi państw założycielskich dowództwo

⁹⁵ Głównym zamierzeniem działań korpusu w jego fazie wstępnej (w latach 1999–2000) było przygotowanie do zadań w *operacjach z artykułu 5*. W latach 2001–2002 natomiast podstawowym celem szkolenia sił korpusu było osiągnięcie zdolności do realizacji zadań spoza *artykułu 5 w zakresie Crises Response Operations*. Zadanie to zostało osiągnięte wraz z zakończeniem ćwiczenia „Strong Resolve 2002”.

i sztab korpusu zamierza do końca 2002 r. osiągnąć gotowość do działania jako kwatery główna operacji pokojowych⁹⁶ (art. 5 traktatu waszyngtońskiego) na obszarze Europy w czasie do sześciu miesięcy. W dniu 28 maja 2001 r. w Szczecinie, podczas 6. sesji Komitetu Korpusu, została omówiona problematyka wdrażania w procedury funkcjonowania korpusu założeń wypracowanych podczas berlińskiego trójstronnego spotkania ministrów obrony. Na posiedzeniu Komitetu Korpusu rozważono m.in.:

- niezbędne ulepszenia i inwestycje służące zapewnieniu dowództwu korpusu wymaganych zdolności do osiągnięcia kategorii sił niższej gotowości (FLR HQ) zgodnie z obowiązującym przeglądem struktur sił NATO;

- praktyczne aspekty możliwości wdrożenia decyzji ministrów odnośnie do rozszerzenia charakteru wielonarodowości korpusu;

- działania umożliwiające dowództwu MNC NE przygotowanie personelu zdolnego do pracy w dowództwach sił wielonarodowych, na wzór SFOR/KFOR – poczynając od 2003 r.

Na kolejnej siódmej sesji (13 lutego 2001r.) Komitet Korpusu z udziałem przedstawicieli resortów obrony Danii i Niemiec oraz dowództwa MNC NE zaakceptował przygotowany przez dowództwo MNC NE *Raport o osiąganiu statusu sił o niższej gotowości*⁹⁷ (*Full Operational Capability Study*). Przyjęto również wstępne założenia do realizacji studium ministerialnego dotyczącego procesu „uwielonarodowienia” dowództwa korpusu oraz ustanowienia z nim relacji łącznikowych.

⁹⁶ Sztab korpusu rozważał, jako prawdopodobny wariant działania, udział od października 2002 r. w operacji KFOR 8.

⁹⁷ Geneza osiągania przez dowództwo MNC NE kategorii dowództwa sił niższej gotowości była następująca. Korpus osiągnął pełną gotowość operacyjną jesienią 2000 r., sprawdzianem czego było przeprowadzenie w dniach 13–24.11.2000 r. na poligonie w Drawsku Pomorskim ćwiczenia pk. „Crystal Eagle”⁹⁷. Było to ćwiczenie dowódczo-sztabowe, opracowane przez IV Korpus Bundeswehry dla Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego. Zasadniczym jego celem było udowodnienie zdolności do wspólnego działania sztabu Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego oraz podległych mu dywizji w planowaniu i prowadzeniu operacji międzynarodowych w działaniach wojennych o dużej intensywności. Dodatkowo ćwiczenie miało wykazać, iż korpus jest w stanie wnieść swój wkład jako gwarant wspólnego bezpieczeństwa państw NATO⁹⁷. Kolejnym ze sprawdzianów zdolności operacyjnej korpusu był jego udział w międzynarodowym ćwiczeniu NATO pk. „Strong Resolve 2002”, przeprowadzonym w dniach 1–15.03.2002 r. Scenariusz ćwiczenia obejmował działanie sił pokojowych NATO według mandatu ONZ na obszarze zdominowanym konfliktem zbrojnym powstałym wskutek napięć na tle religijno-ekonomicznym. Działanie sił NATO miało na celu monitorowanie oraz eliminację czynników zapalnych, a także wsparcie działania organizacji cywilnych i humanitarnych na tym obszarze. Przygotowanie dowództwa Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego jako dowództwa korpusu o niższej gotowości (HQ at Lower Readiness) jest zadaniem uznanym przez trzy państwa założycielskie za priorytet polityczno-wojskowy. Oceniający proces wdrażania Dorażny Zespół SHAPE (*Deployable HQ Task Force – DHQTF*) w porozumieniu z Komitetem Korpusu przyjął następujący terminarz:

- inspekcja DHQTF w miejscu stałej dyslokacji dowództwa MNC NE w celu oceny osiągnięcia wstępnej zdolności operacyjnej (*initial operational capability – IOC*) – 22–28.09.2003 r.;

- sprawdzian przeprowadzony przez DHQTF na bazie ćwiczenia taktycznego dowództwa MNC NE (z rozwinięciem polowego systemu dowodzenia) w celu oceny osiągnięcia pełnej zdolności operacyjnej (*full operational capability – FOC*) w kategorii dowództw niższej gotowości – ćwiczenie „Crystal Eagle 2005”.

Oceniając realne możliwości państw założycielskich w zakresie zorganizowania na bazie brygady wsparcia dowodzenia (BWD) polowego systemu dowodzenia i kierowania, Komitet Korpusu zaproponował rozważenie zmiany terminu osiągnięcia wstępnej zdolności operacyjnej na rok 2003. Jednocześnie uznano za realne utrzymanie 2005 r. jako docelowego terminu osiągnięcia pełnej zdolności operacyjnej. Stronie polskiej, jako gospodarzowi, złożona została propozycja rozważenia możliwości podjęcia obowiązków państwa wiodącego (*lead nation for deployment*) w zakresie użycia dowództwa MNC NE wraz z brygadą wsparcia dowodzenia poza terytorium RP. Według Dowództwa Wojsk Lądowych przyjęcie tej roli powinno być ściśle powiązane z wyborem jednolitego systemu łączności taktycznej. Rolę państwa wiodącego powinna przejąć strona, która dostarczy taktyczny system łączności dla BWD. Wstępnie omówiona została problematyka wyposażenia narodowych batalionów łączności wchodzących w skład BWD w jednolity sprzęt łączności⁹⁸. Podkreślono, iż właściwe wyposażenie narodowych batalionów łączności BWD w sprzęt łączności będzie decydującym warunkiem możliwości osiągnięcia przez dowództwo MNC NE statusu dowództwa sił niższej gotowości. Zaplanowano również doraźne spotkanie Grupy Ekspertów Wysokiego Szczebla z udziałem przedstawicieli resortów obrony Danii i Niemiec oraz Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego, poświęcone ustaleniu docelowej drogi rozwoju dla systemu łączności korpusu, systemu informatycznego wspomaganie oraz wyposażenia stanowisk dowodzenia MNC NE jako dowództwa o niższej gotowości bojowej. W wyniku przeprowadzonych w Berlinie (20–22 marca 2002 r.) doraźnych konsultacji Grupy Ekspertów Wysokiego Szczebla wypracowane zostały koncepcje w zakresie: systemu łączności, systemu informatycznego wspomaganie dowodzenia, sprzętu informatycznego i wyposażenia stanowisk dowodzenia.

W dniach 27–28 maja 2002 r. miało miejsce 9. posiedzenie Komitetu MNC NE. Podczas spotkania Komitet Korpusu zapoznano z decyzjami warszawskiego spotkania ministrów obrony państw założycielskich oraz przebiegiem obrad Grupy Ekspertów Wysokiego Szczebla na temat systemów dowodzenia i łączności (Berlin 21–23 marca 2002 r.). Na 9. sesji Komitetu Korpusu ustalono m.in.: termin sprawdzianu wstępnej zdolności operacyjnej (ICO) na 22–28 września 2003 r., zaakceptowano propozycję MNC NE dotyczącą wstępnego zakwalifikowania ćwiczenia „Crystal Eagle 2005” jako bazowego do oceny przez zespół kontrolny SHAPE pełnej zdolności operacyjnej (FOC). Zaakceptowano również przyjętą na posiedzeniu Grupy Ekspertów Wysokiego Szczebla w Berlinie koncepcję systemu łącz-

⁹⁸ Zaprezentowano dwie propozycje wyposażania brygady:

1. Propozycja Grupy Koordynacyjnej Systemów Dowodzenia i Łączności Komitetu Korpusu – polegająca na zakupie przez każde z trzech państw założycielskich po jednym systemie (dla wszystkich) i przekazaniu go trzem narodowym batalionom łączności;

2. Wariant niemiecki – dwa państwa dostarczyłyby dla trzech narodowych batalionów BWD sprzęt łączności (w tym Niemcy system AUTOKO), a trzecie państwo założycielskie – wyposażenie polowych stanowisk dowodzenia.

W ocenie DWLąd do wyposażenia narodowego batalionu łączności mógłby zostać zastosowany polski system łączności taktycznej STORCZYK.

ności korpusu typu „Trzy Chmury”⁹⁹ i utrzymano propozycję przyjęcia przez Polskę roli państwa wiodącego w zakresie użycia dowództwa MNC NE wraz z brygadą wsparcia dowodzenia poza terytorium RP¹⁰⁰ (przyjęcie wymienionych obowiązków nie wiąże się z dodatkowym obciążeniem budżetu). Zadania państwa wiodącego obejmują jedynie działania organizacyjno-koordynacyjne.

Mówiąc o ewoluowaniu korpusu, należy wrócić do ciekawej inicjatywy zwiększenia wielonarodowego charakteru dowództwa Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego w Szczecinie (HQ MNC NE), która została przyjęta na wniosek strony niemieckiej podczas spotkania ministrów obrony Polski, Danii i Niemiec w Berlinie (27 kwietnia 2001 r.). W dniu 21 stycznia 2002 r. w Berlinie przeprowadzono wstępne konsultacje na szczeblu przedstawicieli resortów obrony Polski, Danii i Niemiec w celu wypracowania założeń do projektu *Policy paper on the opening policy for the HQ MNC NE*. Rozpatrując potencjalnych kandydatów oferty uwielonarodowienia, przyjęto, iż zaproszenie takie powinno zostać skierowane do krajów sojuszniczych identyfikujących swoje interesy z rejonem Morza Bałtyckiego, a więc: Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, Wielkiej Brytanii, Francji, Norwegii, Holandii, Kanady oraz Republiki Czeskiej. W odniesieniu do ustanowienia relacji łącznikowych korpusu, ustalono, że taka propozycja winna dotyczyć jedynie państw partnerskich regionu Morza Bałtyckiego, tj. Litwy, Łotwy, Estonii, Finlandii oraz Szwecji. Niemiecką inicjatywę ustanowienia relacji łącznikowych korpusu z Federacją Rosyjską strony postrzegają jako możliwą w dalszej przyszłości.

Podczas trójstronnego spotkania w Warszawie (29–30 kwietnia 2002 r.) przyjęto *Policy paper on the opening policy for the HQ MNC NE* jako podstawę wdrażania decyzji ministerialnych podjętych podczas spotkania w 2001 r. w Berlinie. W odniesieniu do powyższych ustaleń Komitet Korpusu przyjął szczegółowy plan działania w stosunku do grupy państw sojuszniczych: USA, Kanady, Wielkiej Brytanii, Francji, Norwegii, Holandii, Belgii oraz Czechów. W obszarze relacji łącznikowych zaplanowano ustanowienie przy sztabie MNC NE komórki łącznikowej z państwami partnerskimi: Litwą, Łotwą, Estonią, Finlandią oraz Szwecją, w tym integracji oficerów łącznikowych w ramach obiegu informacji niejawnych poprzez system tzw. adopcji narodowej (stosowany w korpusach wielonarodowych NATO, polegający na warunkowym udzieleniu poświadczenia bezpieczeństwa przez jedno z państw założycielskich grupie do 4–6 osób). Komórkę łącznikową planuje się uruchomić po uzyskaniu przez sztab korpusu statusu IOC. Uznano, iż dopiero w przyszłości należy rozważać przystąpienie do oceny możliwości ustanowienia odpowiednich relacji łącznikowych z Federacją Rosyjską. W nawiązaniu do kwietniowych ustaleń ministrów obrony państw założycielskich dotyczących „uwielonarodowienia” korpusu wystosowano trójnarodowy list intencyjny podpisany przez: szefa Sztabu Generalnego WP, generalnego inspektora Bundeswehry i szefa Sztabu Obrony Danii, oraz list od generalnego inspektora wojsk lądowych

⁹⁹ System łączności budowany na podstawie istniejących narodowych systemów łączności połączonych interfejsami.

¹⁰⁰ Strona niemiecka podjęła się takiej roli w stosunku do Korpusu Niemiecko-Holenderskiego.

Bundeswehry wysłany w imieniu dowódcy wojsk lądowych RP oraz dowódcy operacyjnego sił lądowych Danii zapraszający zainteresowanych przedstawicieli NATO do udziału w dniu informacyjnym (17 października 2002 r.) i konferencji personalnej.

Realizując zadania postawione przez Komitet Korpusu, dowództwo MNC NE podjęło kroki mające na celu przygotowanie komórki łącznikowej do rozpoczęcia funkcjonowania w wyznaczonym terminie. Wyposażono i przygotowano kilkanaście stanowisk pracy z wydzieloną lokalną siecią komputerową na potrzeby pracowników misji. Funkcjonowanie misji zostanie ustalone w ramach MOU pomiędzy państwami założycielskimi i trzema państwami bałtyckimi na wzór modelu funkcjonującego w Eurokorpusie. W skład komórki łącznikowej wchodzi po 3 oficerów (po jednym z każdego z państw bałtyckich) oraz polski pracownik merytoryczny. Personel komórki łącznikowej podporządkowany został bezpośrednio szefowi sztabu korpusu¹⁰¹. W dniu 29 sierpnia 2002 r. w dowództwie korpusu odbyło się spotkanie robocze, podczas którego określono ogólne zasady funkcjonowania i zasadnicze zadania misji. Zgodnie z przyjętymi uprzednio założeniami przewiduje się, że głównymi zadaniami oficerów łącznikowych będzie koordynacja udziału pododdziałów i przedstawicieli sił zbrojnych Litwy, Łotwy i Estonii w ćwiczeniach korpusu, zwłaszcza przygotowywanie ćwiczeń w ramach PdP. Oficjalne rozpoczęcie funkcjonowania Biura Łącznikowego PdP nastąpiło 18 września 2002 r., przy okazji obchodów trzeciej rocznicy zainaugurowania działalności dowództwa Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego. Jak przewidziano w zapisie podjętych decyzji ze spotkania ministerialnego w kwietniu 2002 r. w Warszawie, w wypadku zaistnienia nowych uwarunkowań geopolitycznych po szczycie NATO w Pradze, Komitet Korpusu może zainicjować proces przygotowawczy do przekształcenia relacji łącznikowych w bardziej zaawansowaną formę współpracy (integracji).

4.2. Batalion polsko-litewski LITPOLBAT

Najważniejszym wspólnym przedsięwzięciem Polski i Litwy w zakresie współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa jest batalion polsko-litewski (LITPOLBAT). Formalnie wspólny batalion sił pokojowych LITPOLBAT utworzono z inicjatywy prezydenta Litwy Algirdasa Brazauskasa przedstawionej przez niego podczas wizyty w Polsce w dniach 18–19 lutego 1995 r. Celem utworzenia dwunarodowego batalionu było sformowanie jednostki zdolnej do działania w międzynarodowych akcjach mających na celu utrzymanie lub przywrócenie pokoju i bezpieczeństwa w rejonach konfliktu, a także udział w międzynarodowych akcjach humanitarnych i ratowniczych podejmowanych przez ONZ, OBWE, NATO, UZE albo inną orga-

¹⁰¹ Do kontaktów roboczych z oficerami państw bałtyckich wyznaczono asystenta szefa sztabu korpusu (G-6).

nizację międzynarodową, której członkami są Rzeczpospolita Polska i Republika Litewska. Szczegółowe zadania będą wynikać z ustaleń organizacji międzynarodowej, która podejmie akcję oraz będą przedmiotem akceptacji właściwych władz państwa. Obecnie głównym zadaniem polskiej części LITPOLBAT jest przygotowanie pododdziałów do udziału w misjach pokojowych oraz działań na rzecz wsparcia pokoju poza granicami kraju, które w praktyce jest realizowane przez codzienne szkolenie w celu osiągnięcia wyższych stanów gotowości, planowania i prowadzenia działań opóźniających i zaczepnych w pasie działań brygady we współdziałaniu z elementami wsparcia lotniczego. W wymiarze bilateralnym realizowane są wspólne ćwiczenia dowódczo-sztabowe i szkolenia poligonowe począwszy od 1997 r.

Podstawą utworzenia i funkcjonowania batalionu jest *Umowa między Rządem RP a Rządem Litwy w sprawie utworzenia wspólnej jednostki wojskowej dla utrzymania i przywracania pokoju i bezpieczeństwa*, podpisana przez ministra obrony narodowej RP w Trokach na Litwie (25–26 czerwca 1997 r.) oraz zatwierdzona uchwałą Rady Ministrów nr 87/97 z 15 października 1997 r. Zgodnie z tą umową kolejnym etapem legislacyjnym stało się podpisanie porozumienia (MOU) między resortami obrony w sprawie szczegółowych zasad funkcjonowania batalionu. Porozumienie między ministrem obrony narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a ministrem obrony narodowej Republiki Litewskiej w sprawie wspólnego batalionu pokojowego zostało podpisane 14 kwietnia 1999 r. w Wilnie. Kalendarium procesu tworzenia wspólnego batalionu przedstawiono w tabeli 4.1.

Tabela 4.1. Kalendarium tworzenia polsko-litewskiego batalionu LITPOLBAT

Data/miejsce	Wydarzenie	Rezultat	Uwagi
17–18.02.1995 r. Warszawa	Wizyta w Polsce prezydenta Litwy A. Brazauskasa.	Propozycja zorganizowania wspólnego polsko-litewskiego pododdziału.	Pierwszą formą współpracy miał być udział obserwatorów litewskich w Polskim Kontyngencie Wojskowym ONZ.
22.03.1995 r. Paryż	Spotkanie ministrów spraw zagranicznych RP i RL.	Strona litewska ponownie podjęła kwestię tworzenia wspólnej jednostki.	
24.04.1995 r. Warszawa	Pismo MSZ do Departamentu Bezpieczeństwa Międzynarodowego (DBM) z prośbą o opinię w sprawie utworzenia polsko-litewskiej jednostki sił pokojowych.	Opinia DBM (7.07.1995 r.) proponująca powołanie zespołu ekspertów, którzy opracują zagadnienia prawne oraz organizacyjno-finansowe wspólnej jednostki.	Opinia DBM została opracowana na podstawie pisma Inspektoratu Szkolnictwa SG WP nr 2544 z 12.06.1995 r.

Data/miejsce	Wydarzenie	Rezultat	Uwagi
11–12.1905 r. Warszawa	Oficjalna wizyta delegacji MOK Litwy (Linus Linkevicius, Zbigniew Okoński).	Podpisanie protokołu do porozumienia dotyczącego współpracy w ramach programu Partnerstwo dla Pokoju.	Porozumienie o polsko-litewskiej współpracy wojskowej podpisane na szczepku ministrów w Wilnie 13–16.06.1993 r.
5–6.06.1995 r. Litwa	Wizyta szefa SG WP na Litwie.	Propozycja utworzenia wspólnej jednostki (300 żołnierzy) wchodzącej w skład sił pokojowych na Cyprze.	Działanie przedwcześnie ONZ nie zwróciła się do Polski o wysłanie sił pokojowych na Cypr.
28–29.08.1995 r. Wilno	Spotkanie ministrów obrony/ochrony Polski i Litwy.	Inicjatywa powołania do życia polsko-litewskiej jednostki pokojowej.	Pluton litewski w składzie jednego z PKW.
19.10.1995 r. Warszawa	Opracowanie przez stronę polską kosztorysu i harmonogramu przygotowań do utworzenia batalionu.		Przekazany attaché ambasady Republiki Litwy w Polsce.
15.05.1996 r. Warszawa	Spotkanie sekretarza stanu MOK Litwy Povilasa Malakauskasa z sekretarzem stanu MON RP A. Karkoszką.	Strona polska zaproponowała opracowanie projektu umowy o utworzeniu batalionu sił pokojowych. Powołanie (do 15.06) grup roboczych złożonych z przedstawicieli: DWSZ, SG WP, KOW, DK, Dep. Prawnego MON, Dep. Budżetowego – obu stron.	Z trzech przedstawionych opcji wybrano tę, w której każda ze stron wydziela ze składu określonej jednostki oficerów na załóżki sztabu wspólnego batalionu.
16–17.07.1996 r. Alytus	Pierwsze spotkanie nieformalnych resortowych grup roboczych obu państw.	Wstępne opracowanie koncepcji i uszczegółowienie harmonogramu osiągnięcia przez batalion gotowości.	Batalion będzie liczył około 650 żołnierzy i kadry zawodowej.
20.12.1996 r. Warszawa	Spotkanie grup roboczych MON RP i MOK Litwy pod przewodnictwem: płk. R. Żibasa (Sztab Obrony), płk. G. Liberadzkiego (MON).	Potwierdzenie realizacji harmonogramu dochodzenia jednostki do osiągnięcia gotowości bojowej. Przedstawienie projektu struktury organizacyjnej.	Uzbrojenie batalionu: 40 BWP 6 moździerzy 3 ppk 4 ZSU 4 S-2
10.01.1997 r. Warszawa	Ocena kosztorysu polskiej części nowo tworzonej jednostki opracowana w uzgodnieniu z SG WP i Dowództwem WOW (przew. G. Liberadzki).	10 mln PLN z możliwością wzrostu w granicach 10%.	Szacowano, że w przypadku udziału jednostki w operacji pokojowej koszty będą porównywalne z preliminarem budżetowym polskiego batalionu sił IFOR/SFOR w Bośni i Hercegowinie
20.01.1997 r. Warszawa	Decyzja nr 10/MON Ministra Obrony Narodowej w sprawie przygotowania warunków do sformowania polsko-litewskiego batalionu pokojowego.		Resortowe grupy robocze uzyskały moc prawną.

Data/miejsce	Wydarzenie	Rezultat	Uwagi
25.03.1997 r. Warszawa	Rozkaz Szefa Sztabu Generalnego WP nr 61/Sztab.	Wydzielenie sił i środków do składu polskiej części batalionu.	4 Brygada Kawalerii Pancernej w Orzyszu (415 żołnierzy) Brygada Piechoty Zmotoryzowanej „Żelazny Wilk” w Alytus
10–11.04.1997 r. Alytus	Trzecie spotkanie grup roboczych MON RP i MOK Litwy.	Nowelizacja harmonogramu dochodzenia batalionu do osiągnięcia gotowości bojowej.	30.06.1997 r. – wydzielenie załączków sztabu 31.12.1997 r. – wydzielenie wszystkich elementów sztabu 2.01.1998 r. – rozpoczęcie szkolenia pododdziałów na własnym terenie 2 kwart. 1998 r. – ćwiczenie dowódczo-sztabowe 30.09.1998 r. – wspólne batalionowe ćwiczenie zgrzywające 2.01.1999 r. – pełna gotowość do wspólnych działań.
25–26.06.1997 r. Troki, Litwa	Umowa między Rządem RP i Rządem Republiki Litewskiej w sprawie utworzenia wspólnej jednostki wojskowej dla utrzymywania i przywracania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.	Minister obrony RP Stanisław Dobrzański Minister ochrony RL Česlovas Stankievičius.	Projekt tej umowy został przekazany Litwie w lutym 1997 r.
25–26.06.1997 r. Troki, Litwa	Podpisanie Umowy między Rządem RP i Rządem Republiki Litewskiej w sprawie utworzenia wspólnej jednostki wojskowej dla utrzymywania i przywracania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.	Minister obrony RP Stanisław Dobrzański Minister ochrony RL Česlovas Stankievičius.	Formalne rozpoczęcie funkcjonowania LITPOLBAT.

Ponadto ramy prawne funkcjonowania batalionu w Polsce określają następujące dokumenty:

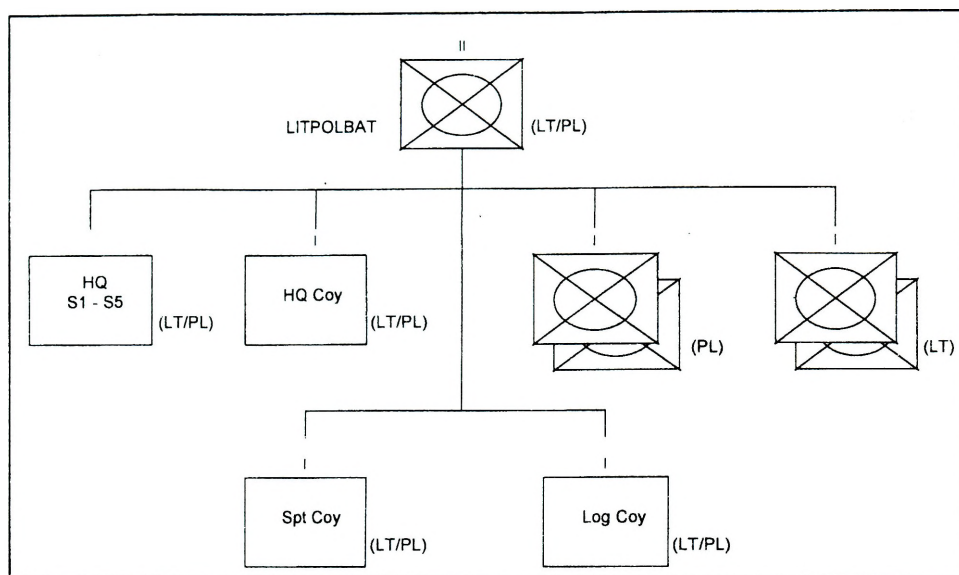
- Decyzja MON nr 10/MON z dnia 20 stycznia 1997 r. w sprawie przygotowania warunków do sformowania polsko-litewskiego batalionu;
- Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej nr Pf58/Org. z 16 października 1997 r. w sprawie sformowania Polsko-Litewskiego Batalionu Sił Pokojowych,
- Rozkaz Szefa Sztabu Generalnego WP nr 61/Sztab z 25 marca 1997 r. w sprawie wydzielenia sił i środków do składu Polsko-Litewskiego Batalionu Sił Pokojowych.

Gotowość operacyjną batalion osiągnął 14 kwietnia 1999 r. Językiem oficjalnym batalionu jest język angielski. Szkolenie językowe prowadzone jest w Centrum Szkolenia Uzbrojenia i Elektroniki w Olsztynie oraz na terenie batalionu.

Od samego początku istnienia batalion był obiektem dużego zainteresowania ze strony takich państw, jak: Kanada, Wielka Brytania, USA i Francja, a także ze strony NATO (batalion był postrzegany jako dobry przykład w realizacji tzw. operacyjnego wymiaru programu Partnerstwa dla Pokoju). Kanada i Wielka Brytania wspólnie rozpoczęły szkolenie językowe, organizując i finansując kursy języka dla kadry batalionu. Kanada ustanowiła specjalny program szkolenia instruktorsko-metodycznego dla kadry batalionu, włączając w to kursy na terenie Polski, oraz przydzielając dodatkowe miejsca na kursach organizowanych w Kanadzie. Stany Zjednoczone zadeklarowały pomoc w zakupie sprzętu dla batalionu w ramach tzw. specjalnego funduszu na rzecz rozwijania zdolności do działania w operacjach pokojowych (łącna wartość funduszu ok. 1mln USD). W ramach tego funduszu zakupiono sprzęt do szkolenia żołnierzy i kadry oraz zorganizowano kursy instruktorsko-metodyczne przez ruchome amerykańskie zespoły szkoleniowe. Francja przekazała w lipcu 1998 r. na rzecz batalionu urządzenia szpitala polowego oraz sprzęt kwatermistrzowski o łącznej wartości ok. 5 mln FRF, a w listopadzie 1998 r. wykonała nieodpłatną ekspertyzę w zakresie dostosowania infrastruktury stałej batalionu do standardów NATO.

W skład batalionu wchodzi polska część batalionu z 4 Brygady Kawalerii Pancernej w Orzyszu (433 żołnierzy) i litewska część z Brygady Piechoty Zmotoryzowanej „Żelazny Wilk” w Alytus na Litwie (353 żołnierzy). Struktura organizacyjna batalionu (rysunek 4.3) przedstawia się następująco: dowództwo (mieszane), sztab (mieszane sekcje: rozpoznawcza, operacyjna, logistyczna, łącznikowa, łączności oraz dwie kancelarie polska i litewska), kompanie zmechanizowane (2 polskie, 2 litewskie), kompania dowodzenia (mieszana), kompania wsparcia (mieszana) i kompania logistyczna (mieszana). Liczebność całego batalionu wynosi 786 osoby. Stanowiska: dowódcy batalionu, zastępcy dowódcy oraz szefa sztabu są obsadzone przemiennie (co 2 lata) przez oficerów polskich i litewskich.

Proces tworzenia batalionu od początku połączony był z intensywnym szkoleniem indywidualnym oraz szkoleniem zgrywającym pododdziały, sztab i cały batalion. Proces ten obejmował: szkolenie narodowych części batalionu na własnych terytoriach, realizowane od stycznia 1998 r., szkolenie pododdziałów celem osiągnięcia gotowości części sił (1 kz) do udziału w operacjach pokojowych ONZ (zakończono w 1998 r.) i szkolenie zgrywające pododdziałów celem osiągnięcia gotowości polskiej części batalionu do udziału w operacjach pokojowych ONZ (zakończono w lutym 1999 r.). Realizowano także regularnie bilateralne przedsięwzięcia szkoleniowe, np.: w 1997 r. na terenie Litwy ćwiczenie „Bursztynowa nadzieja”, a na terenie Polski ćwiczenie „Dzielny orzeł”; w 1998 r. przeprowadzono trzy treningi sztabowe (dwa w Polsce i jeden na Litwie); szkolenia z zakresu operacji pokojowych w centrum w Kielcach; szkolenie strzeleckie z moździerz i granatników na poligonie 15 DZ;

Rys. 4.3. Schemat organizacyjny LITPOLBAT

szkolenie z języka angielskiego; konferencje planistyczne do ćwiczenia taktycznego i ćwiczenie taktyczne batalionu „Wiatr Grunwaldu”. W 1999 r. przeprowadzono: konferencję planistyczną do ćwiczenia sztabowego; ćwiczenia sztabowe; konferencje planistyczne do ćwiczenia „Amber Hope” i międzynarodowe ćwiczenia dowódczo-sztabowe z wojskami „Amber Hope”. W 2000 r. przeprowadzono konferencje przygotowawcze i ćwiczenie dowódczo-sztabowe z wojskami „Amber Hope” w Orzysz.

W 2000 r. (18 maja w Alytusie na Litwie) podczas spotkania delegacji Dowództwa Wojsk Lądowych z delegacją Ministerstwa Obrony Republiki Litewskiej uzgodniono potrzebę:

- powołania Wspólnej Polsko-Litewskiej Grupy Roboczej LITPOLBAT (z udziałem przedstawicieli Sztabu Generalnego WP, Dowództwa Wojsk Lądowych, Pomorskiego Okręgu Wojskowego, dywizji oraz dowództwa LITPOLBAT);
- określenia szczegółowych wymogów i zadań związanych ze szkoleniem poszczególnych pododdziałów;
- dopracowania i uaktualnienia dokumentów normatywnych polsko-litewskiego batalionu, takich jak dyrektywy szkoleniowej, zakresu działania Grupy Roboczej LITPOLBAT, SOP.

Sprawą ciągle otwartą pozostaje wykorzystanie¹⁰² batalionu do misji pokojowych. Podstawowym problemem, jaki należy rozwiązać w przypadku podjęcia

¹⁰² Możliwości wykorzystania jednostek wielonarodowych są przedmiotem rozważań organizacji międzynarodowych, w tym szczególnie NATO i EAPC (*Euro-Atlantic Partnership Council* – Rada Partnerstwa Euroatlantyckiego). W ramach prac badawczych opracowano specjalny kwestionariusz na temat interoperacyjności poszczególnych elementów jednostek wielonarodowych. Kwestionariusz, oparty na uzgodnionych dokumentach, LITPOLBAT przesłał do Brukseli.

decyzji o użyciu LITPOLBAT, pozostaje kwestia ustanowienia wspólnego systemu logistycznego oraz kwestia finansowania jego przygotowania, wysłania i pobytu w rejonie misji. Problem systemu logistycznego nie może być rozwiązany w sposób praktyczny, dopóki nie jest określona organizacja międzynarodowa odpowiedzialna za daną misję, miejsce misji i jej mandat, bowiem zależnie od tych czynników przyjmuje się stosowne rozwiązania. Sprawa finansowania misji także jest uzależniona od typu organizacji międzynarodowej kierującej misją. W przypadku misji pod kierownictwem NATO z założenia koszty udziału powinna ponosić strona¹⁰³ wysyłająca swoje pododdziały. Z dotychczas przeprowadzonych analiz wynika, iż część polska LITPOLBAT jest właściwie przygotowana do udziału w działaniach operacyjnych w składzie sił pokojowych ONZ. Natomiast ocenia się, że stopień przygotowania strony litewskiej do ewentualnych działań operacyjnych nie jest w pełni zadowalający (brak wystarczających sił i środków). Dokonano również oszacowania kosztów związanych z przygotowaniem batalionu do udziału w misji, zakładając dodatkowe wydatki (osobowe, służba zdrowia, wydatki techniczne). Razem koszty oszacowano na 300 000 PLN. Koszty utrzymania batalionu w rejonie misji pokojowej wyniosłyby w zależności od liczebności stanu osobowego od 3 do 5 mln PLN w skali miesiąca. Pierwsze przymiarki ewentualnego użycia LITPOLBAT do misji pokojowej pojawiły się w 2000 r., strony¹⁰⁴ rozważały możliwość wydzielenia LITPOLBAT do użycia w ramach Wielonarodowej Brygady Sił Szybkiego Rozwinięcia ONZ (SHIRBRIG) w miejsce dotychczas deklarowanego przez Polskę batalionu zmechanizowanego z 12 BZ. W czerwcu 2000 r. do tej idei powrócono, zamierzając zgłosić i wysłać LITPOLBAT w składzie sił SHIRBRIG do misji UNIFIL w Południowym Libanie celem wzmocnienia tej misji po wycofaniu się z tego kraju Sił Obronnych Izraela¹⁰⁵. Jednak szybko postępująca stabilizacja sytuacji w tzw. strefie bezpieczeństwa opuszczonej przez wojska izraelskie oraz brak jednoznacznej decyzji państw członków SHIRBRIG co do udziału w misji UNIFIL spowodowały zaniechanie realizacji tego pomysłu. Biorąc pod uwagę koszty przygotowania, wysłania i utrzymania jednostki wojskowej poza granicami kraju, najlepszym wariantem wydawało się skierowanie LITPOLBAT do misji KFOR, co było możliwe do zrealizowania wiosną 2001 r. Realizacja tego zamierzenia wymagała podjęcia decyzji politycznej przez Polskę i Litwę i zgłosze-

¹⁰³ Założenia samofinansowania nie są spełnione jedynie w przypadku plutonu litewskiego w ramach KFOR, którego udział (koszty zakwaterowania, wyżywienia i działań operacyjnych) jest finansowany przez stronę polską. Zgodnie z porozumieniem między ministrami obrony narodowej RP i Republiki Litwy z dnia 1 września 1999 r. skierowano do Kosowa pluton litewski w składzie 30 żołnierzy z batalionu strzelców „Jaeger Battalion” (Batalion Piechoty Zmechanizowanej im. Wielkiej Księżniczki Biruty w Olicie), gdzie został podporządkowany operacyjnie dowódcy Polskiej Jednostki Wojskowej KFOR. W dniu 19.09.1999 r. odbyło się oficjalne powitanie żołnierzy litewskich, którzy po tygodniowym okresie szkolenia adaptacyjnego rozpoczęli wykonywanie zadań operacyjnych w rejonie odpowiedzialności 3 ksz w gminie STRPCE zamieszkałej przez ludność pochodzenia serbskiego. Zadania polegają na patrolowaniu rejonu odpowiedzialności, kontroli ruchu pojazdów i osób na tymczasowych punktach kontrolnych oraz eskortowaniu konwojów.

¹⁰⁴ Podczas spotkania na Litwie podsekretarza stanu ds. polityki obronnej w MON z Pavilasem Malakauskasem, podsekretarzem stanu w MON Republiki Litewskiej (25–26.02.2000 r.).

¹⁰⁵ IDF – Israel Defence Force.

nia jej na forum Rady Ministerialnej NATO, tak aby Sojusz mógł uwzględnić zaproponowaną kontrybucję w planach operacyjnych. Analiza tego wariantu wskazywała na możliwości operacyjne i finansowe strony polskiej wysłania i utrzymania części polskiej LITPOLBAT do misji, natomiast wyasygnowanie środków finansowych przez stronę litewską nastroczało pewne trudności. W razie gdyby jedyną przeszkodą w skierowaniu LITPOLBAT do misji były problemy finansowe, Litwa zamierzała wystąpić do jednego lub kilku krajów NATO z prośbą o sfinansowanie przygotowania i pobytu części litewskiej LITPOLBAT w misji¹⁰⁶.

Wśród żołnierzy LITPOLBAT nadal istnieje duże oczekiwanie na podjęcie decyzji o wysłaniu batalionu do misji pokojowej. Dotychczas (sukcesywnie w miarę możliwości) żołnierze zawodowi zajmujący kluczowe stanowiska w dowództwie LITPOLBAT są wysłani na praktyki do różnych misji pokojowych. Pewnym rozwiązaniem może być propozycja Dowództwa Wojsk Lądowych dokonania w 2003 r. rotacji batalionu operacyjnego w misji UNDOF polską częścią LITPOLBAT. W wypadku ponownego rozważania możliwości wysłania LITPOLBAT do innych misji pokojowych z pewnością trzeba będzie ponownie oszacować koszty jego przygotowania, wysłania jak i pobytu na misji.

4.3. Batalion polsko-ukraiński POLUKRBAT

Inicjatywę utworzenia wspólnej¹⁰⁷ jednostki wojskowej, której głównym przeznaczeniem byłby udział w operacjach pokojowych realizowanych z mandatu organizacji międzynarodowych podjęli ministrowie obrony narodowej Polski i Ukrainy podczas spotkania w Solinie (4–5 października 1995 r.). W rezultacie kolejnych spotkań przedstawicieli obydwu resortów obrony nastąpiło uszczegółowienie tej idei, zdecydowano o powołaniu grupy roboczej, która miała poprowadzić prace związane z utworzeniem polsko-ukraińskiej jednostki o wielkości i strukturze batalionu zmechanizowanego¹⁰⁸. Grupa odpowiedzialna za sprawy legislacyjne opracowała *Umowę między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą w sprawie tworzenia wspólnej jednostki wojskowej do udziału w międzynarodowych operacjach pokojowych i humanitarnych pod egidą międzynarodowych organizacji*, która stanowiła podstawę utworzenia i funkcjonowania batalionu. Umowa ta została podpisana w imieniu premiera RP oraz prezydenta Ukrainy przez ministrów obrony obydwu państw 26 listopada 1997 r. Umowa wiążąca obydwu państwa podlegała ratyfikacji zgodnie z obowiązującymi wewnętrznymi procedurami. Prezydent RP podpisał dokument ratyfikacyjny 20 kwietnia 1999 r., natomiast Rada Najwyższa Ukrainy ratyfikowała umowę 6 kwietnia 2000 r. (już w trakcie zaawansowanych przygoto-

¹⁰⁶ W tym okresie alternatywnie rozważano skierowanie do KFOR w Kosowie innego pododdziału WP i utworzenie w ramach KFOR Polsko-Słowackiej Grupy Bojowej.

¹⁰⁷ T. Krząstek, *Ukraina*, MON, Warszawa 2002, s. 284. Idea utworzenia wspólnej jednostki polsko-ukraińskiej nie jest nowa, bowiem propozycja sformowania wspólnego oddziału powstała już w 1920 r.

¹⁰⁸ Decyzja nr 119/MON z 23 lipca 1996 r.

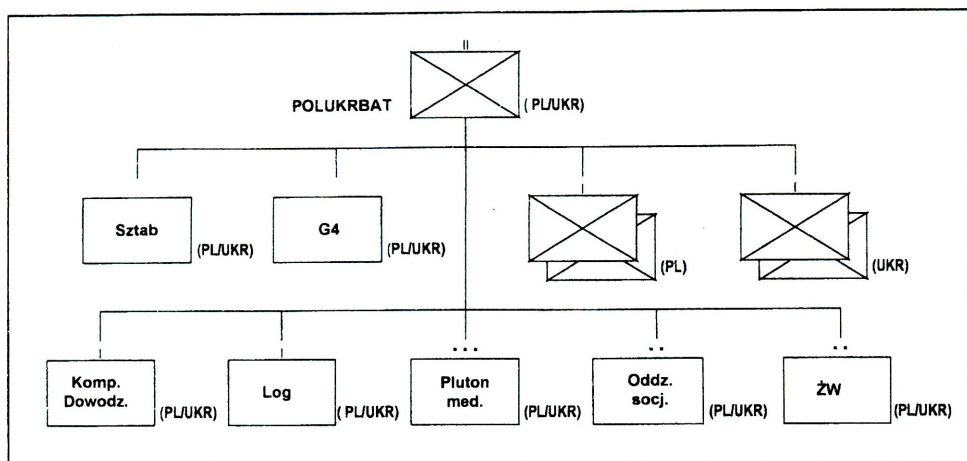
wań do przemieszczenia batalionu do Kosowa w ramach operacji KFOR). Zgodnie z artykułem 2 § 1 umowy batalion może być wykorzystywany w międzynarodowych misjach o mandacie zaakceptowanym przez Radę Bezpieczeństwa ONZ lub organizowanych z ramienia innej organizacji odpowiedzialnej za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, podejmowanych na podstawie zapisów rozdziału VIII Karty Narodów Zjednoczonych. Natomiast zgodnie z artykułem 1 § 2 zakres operacji, w których może uczestniczyć batalion, obejmuje: przeciwdziałanie konfliktom międzynarodowym i wewnętrznym, rozwiązywanie lub tworzenie warunków do rozwiązania tych konfliktów i przy porozumieniu zwaśnionych stron, udzielanie pomocy humanitarnej ludności, która ucierpiała na obszarze konfliktów, udzielanie pomocy państwom, które ucierpiały w wyniku takich konfliktów i przeciwdziałanie zagrożeniom dla pokoju. Jednocześnie ogólność zapisów umowy pozwala na wykorzystanie wspólnej jednostki wojskowej POLUKRBAT w szerokim zakresie misji pokojowych, których mandat opiera się na rozdziale VI Karty Narodów Zjednoczonych lub rozdziale VII, przy czym użycie wspólnego batalionu każdorazowo wymaga suwerennej decyzji obydwu państw. Kolejnym etapem legislacyjnym było uzgodnienie i podpisanie dokumentu wykonawczego do umowy międzyrządowej, tj. szczegółowego porozumienia o zasadach współdziałania, finansowania i szkolenia (MOU). Przeciągający się na Ukrainie proces ratyfikacji umowy międzyrządowej przez dłuższy czas uniemożliwiał podpisanie MOU, po jej ratyfikacji nie było już formalnych przeszkód do zakończenia procesu uzgodnień porozumienia. Dodatkowo podstawę prawną do funkcjonowania polskiej części batalionu stanowią:

– *Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej nr 038/Org. z 28 lipca 1997 r. w sprawie sformowania polsko-ukraińskiego batalionu sił pokojowych;*

– *Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej nr Pf72/Org. z 28 listopada 1997 r. w sprawie unieważnienia zarządzenia Ministra Obrony Narodowej nr 038/Org. z 28 lipca 1997 r. oraz sformowania Polsko-Ukraińskiego Batalionu Sił Pokojowych w Przemyślu;*

– *Rozkaz Szefa Sztabu Generalnego WP nr Pf77/Org. z 4 grudnia 1997 r. w sprawie sformowania Polsko-Ukraińskiego Batalionu Sił Pokojowych w Przemyślu.*

Według uzgodnionego etatu batalion polsko-ukraiński liczy 748 żołnierzy, w tym 192 żołnierzy zawodowych i 556 żołnierzy służby zasadniczej (załącznik 7). Na siedzibę dowództwa batalionu został wybrany Przemyśl. Obydwie strony wydzielają do wspólnego batalionu po dwie kompanie zmechanizowane pozostające w strukturze narodowej. Strukturami wspólnymi w ramach batalionu jest sztab, kompania dowodzenia i kompania logistyczna. Polska część batalionu (390 żołnierzy – w tym 98 żołnierzy zawodowych) została wydzielona z 4 batalionu piechoty zmechanizowanej z 14 Brygady Pancерnej w Przemyślu (rysunek 4.4).

Rys. 4.4. Schemat organizacyjny POLUKRBAT

Ukraińska część batalionu została początkowo wydzielona z 310 pułku zmechanizowanego w Jaworowie (359 żołnierzy), a następnie z 208 batalionu zmechanizowanego z 24 Żelaznej Dywizji Zmechanizowanej z Jaworowa w liczbie 363 żołnierzy, w tym 94 żołnierzy zawodowych. Oficjalnym językiem batalionu jest język angielski. W wyniku doboru kadry ze znajomością tego języka oraz prowadzonych kursów językowych (również z wykorzystaniem pomocy zagranicznej) kadra sztabu i pododdziałów batalionu zna język angielski w stopniu podstawowym, a dowództwo w stopniu zaawansowanym i biegłym. Stanowiska dowódcy batalionu, zastępcy dowódcy oraz szefa sztabu obsadzone są przemiennie (co 2 lata) przez oficerów polskich i ukraińskich.

Proces tworzenia batalionu od samego początku był połączony z intensywnym szkoleniem indywidualnym oraz szkoleniem zgrywającym pododdziały, struktury sztabu i cały batalion. Część przedsięwzięć szkoleniowych była realizowana jeszcze przed podpisaniem formalnej umowy międzyrządowej o utworzeniu wspólnego batalionu (w latach 1996–1997). Celem intensywnego procesu szkolenia było osiągnięcie założonej gotowości batalionu do działania w ciągu 30 dni od momentu otrzymania zadania. Główne przedsięwzięcia szkoleniowe realizowane przez batalion od momentu rozpoczęcia formowania to: ćwiczenie w ramach Partnerstwa dla Pokoju na Ukrainie z udziałem 41 żołnierzy z 14 BPanc – czerwiec 1996 r., ćwiczenie „Tatry-96” na poligonie w Nowej Dębie z udziałem 179 żołnierzy ukraińskich – wrzesień–październik 1996 r., ćwiczenie dowódczo-sztabowe z wojskami „Szeroki Step-97” w sierpniu 1997 r. na Ukrainie, ćwiczenie dowódczo-sztabowe z wojskami „Dzielny Orzeł-97” we wrześniu 1997 r. w Polsce, szkolenie sztabu batalionu z procedur operacyjnych misji pokojowych wraz z 20 oficerami ukraińskiej części batalionu – w kwietniu 1998 r. w Przemyślu, praktyki wymienne dwóch oficerów polskich na Ukrainie i dwóch oficerów ukraińskich w Polsce w czerwcu 1998 r., trening sztabowy oparty na scenariuszu ćwiczenia „Tarcza Pokoju-98” z udziałem

20 oficerów ukraińskich – w lipcu 1998 r. w Przemyślu, ćwiczenie dowódczo-sztabowe z wojskami „Tarcza Pokoju-98” we wrześniu 1998 r. na Ukrainie. Ze strony polskiej wzięło w nich udział 5 oficerów sztabowych oraz jedna kompania zmechanizowana i elementy wspólne pododdziałów zabezpieczenia logistycznego. W 1999 r. przeprowadzono: konferencję planistyczną do ćwiczenia „Kozacki Step-99” (8–9 maja w Krakowie), szkolenie poligonowe 14 BPanc na poligonie w Nowej Dębie (7–28 czerwca), wielonarodowe ćwiczenie dowódczo-sztabowe z wojskami „Kozacki Step” (20 czerwca–4 października), będące częścią ćwiczenia „Tatry-99”¹⁰⁹. W 2000 r. odbyło się wspólne dwuetapowe ćwiczenie dowódczo-sztabowe z udziałem POLUKRBAT: część I – na poligonie w Nowej Dębie w terminie 23–25 maja, z udziałem dowództwa i sztabu POUKRBAT oraz pododdziałów Polskiego Kontyngentu Wojskowego; część II – na poligonie Jaworowe w terminie 6–9 czerwca, z udziałem dowództwa i sztabu POLUKRBAT oraz pododdziałów ukraińskiego kontyngentu wojskowego.

Formowanie polskiej części batalionu zakończono 31 marca 1998 r. W dniu 8 września 1998 r., podczas uroczystości otwarcia ćwiczenia „Tarcza Pokoju-98” minister obrony Ukrainy, w obecności ministra obrony RP, wręczył proporzec ukraińskiej części POLUKRBAT. Miesiąc później, 7 listopada w Przemyślu, wręczono proporzec polskiej części batalionu. Obydwa proporce zostały wykonane według jednakowego wzoru. Wraz z wręczeniem proporców batalion przyjął imiona swoich patronów, Jana Karola Chodkiewicza i Piotra Konaszewicza Sahajdacznego.

Inicjatywa użycia polsko-ukraińskiego batalionu w operacji pokojowej KFOR¹¹⁰ w Kosowie została wysunięta przez ministra obrony Ukrainy gen. armii Oleksan-

¹⁰⁹ W ćwiczeniu wzięły udział: kompania polska i ukraińska, sztab POLUKRBAT oraz brytyjska kompania zmechanizowana i brytyjscy oficerowie sztabowi.

¹¹⁰ Międzynarodowe siły pokojowe KFOR zostały rozmieszczone na Bałkanach w czerwcu 1999 r. na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa NZ nr 1244 w ramach operacji KFOR w Kosowie „Joint Guardian”. Rozpoczęcie operacji oznaczało wprowadzenie sił lądowych Paktu Północnoatlantyckiego do Kosowa oraz wycofanie z tego rejonu armii i sił MSW Federacji Jugosławii. Po wycofaniu wojsk serbskich z Kosowa w dniu 21.06.1999 r. Naczelny Dowódca Sił Pokojowych KFOR gen. Mike Jackson podpisał porozumienie zaproponowane przez dowódcę Wyzwoleńczej Armii Kosowa (WAK) Hashim Thaci pod nazwą „Zobowiązanie w sprawie rozbrojenia oraz przekształcenia Armii Wyzwolenia Kosowa w Korpus Ochrony Kosowa”. Liczebność korpusu określono na 5 tys. osób, w tym 3 tys. w służbie cywilnej i 2 tys. w rezerwie. Korpus Ochrony Kosowa rekrutuje się głównie z byłych członków Wyzwoleńczej Armii Kosowa. W lądowej operacji KFOR w Kosowie uczestniczy 39 państw. Znajdują się one pod dowództwem NATO, a ich celem jest nadzorowanie procesu pokojowego w Kosowie. Do państw, które mają największy udział w siłach KFOR, należą: Włochy, USA, Niemcy, Francja, Wielka Brytania. Na mocy porozumienia zawartego pomiędzy Federacyjną Republiką Jugosławii a Organizacją Traktatu Północnoatlantyckiego utworzono na terenie działania misji KFOR dwie strefy bezpieczeństwa: strefa bezpieczeństwa powietrznego – sięga 25 km w głąb terytorium Federacyjnej Republiki od granicy z Kosowem; strefa bezpieczeństwa naziemnego – sięga 5 km w głąb terytorium Federacyjnej Republiki od granicy z Kosowem. Operacyjnie teren Kosowa podzielony został na pięć sektorów, w których nad przestrzeganiem postanowień rezolucji nr 1244 Rady Bezpieczeństwa czuwają międzynarodowe komponenty wojskowe w sile brygady (MNB). Większość sił międzynarodowych stacjonuje na terenie Kosowa (41 379), w tym w Kwaterze Głównej KFOR w Prisztinie (926). Pozostała część została rozlokowana na terytorium Macedonii (3564), Albanii (1213) i Grecji (82). Kosowo zostało podzielone na pięć sektorów: brytyjski (Wielonarodowa Brygada Centrum – Pristina), niemiecki (Wielonarodowa Brygada Południe – Prizren), amerykański (Wie-

dra Kuźmuka w czerwcu 1999 r. Proces przygotowania batalionu do udziału w misji rozpoczął się podczas spotkania ekspertów wojskowych Polski i Ukrainy 17–18 listopada 1999 r. Ustalono, iż możliwe są dwa warianty udziału POLUKRBAT w operacjach pokojowych:

– Wariant 1 zakładał, iż batalion polsko-ukraiński zostanie użyty w misji pokojowej dopiero po ratyfikacji przez parlament ukraiński *Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą w sprawie tworzenia wspólnej jednostki wojskowej do udziału w międzynarodowych operacjach pokojowych i humanitarnych pod egidą międzynarodowych organizacji*.

– Wariant 2 zakładał zawarcie odrębnego porozumienia technicznego regulującego udział w siłach KFOR w Kosowie samodzielnych narodowych kontyngentów pod wspólnym operacyjnym kierownictwem – w przypadku dalszego nieratyfikowania umowy przez parlament Ukrainy.

Ponadto strony uzgodniły, iż w celu użycia POLUKRBAT w Kosowie konieczna jest zmiana struktury batalionu, która umożliwi realizację zadań mandatowych dotychczas wykonywanych przez PJW KFOR. Strona ukraińska zaznaczyła, iż nie może wydzielić więcej niż 400 żołnierzy. Niezbędne jest również utworzenie odrębnych NSE dla każdej ze stron. Koszty związane z przygotowaniem i wyposażeniem kontyngentów narodowych (części składowej jednostki) będzie pokrywać każda ze stron, a finansowanie polsko-ukraińskiej jednostki w KFOR będą realizować ministerstwa obrony obu krajów. Koszty wspólne będą dzielone proporcjonalnie do udziału każdej ze stron. Drugie spotkanie ekspertów odbyło się we Lwowie 24–25 stycznia 2000 r. Uzgodniono dalsze działania zgodnie z drugim wariantem dyskutowanym na spotkaniu w Krakowie (co wynikało przede wszystkim z braku ratyfikacji umowy międzyrządowej przez parlament Ukrainy). Uzgodniono, iż POLUKRBAT przejmie zadania w siłach KFOR od 18 batalionu desantowo-szturmowego w lipcu 2000 r., a wspólny rejon mandatowy zostanie podzielony na dwie strefy odpowiedzialności: zachodnią, serbską – odpowiedzialność części ukraińskiej; wschodnią, albańską – odpowiedzialność części polskiej; rotacja zawodowej części POLUKRBAT – co 12 miesięcy. W dniach 23–29 lutego 2000 r. dowódca polsko-ukraińskiego batalionu wraz z grupą oficerów polskich i ukraińskich przeprowadził rekonesans w strefie odpowiedzialności Polskiej Jednostki Wojskowej w Kosowie, uzgadniając szczegóły przyszłego działania POLUKRBAT w tym rejonie. Trzecie spotkanie ekspertów obu państw miało miejsce w Krakowie

lonarodowa Brygada Wschód – Gnjlane), francuski (Wielonarodowa Brygada Północ – Mitrovica) i włoski (Wielonarodowa Brygada Zachód – Peć). W skład sił międzynarodowych KFOR wchodzi w zdecydowanej większości siły 19 państw członkowskich NATO (38 477). Oprócz tego w operacji uczestniczą siły 20 państw nie będących członkami Sojuszu (7761). W Kosowie obok międzynarodowych sił KFOR funkcjonuje również kierownictwo cywilne pod egidą ONZ, które kieruje sprawami administracyjnymi Kosowa. Szefem administracji cywilnej jest Bernard Kouchner (Francja). W dniu 28 października 2000 r. pod nadzorem i z pomocą międzynarodowych obserwatorów z OSCE (Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie) odbyły się w Kosowie pierwsze wolne wybory szczebla municypalnego, przy 80% frekwencji wybory wygrała Demokratyczna Liga Kosowa (ok. 60% poparcia). Przywódcą Demokratycznej Ligi Kosowa jest Ibrahim Rugowa.

w dniach 7–10 marca 2000 r. Podczas tego spotkania strona ukraińska przedstawiła nowe stanowisko w sprawie liczebności swojego komponentu w POLUKRBAT, określając jego wielkość, w ostatecznie przyjętym wariantcie, do 250 żołnierzy. Kolejne spotkanie – z udziałem ministrów obrony Polski i Ukrainy – odbyło się w Rzeszowie 22 marca 2000 r. Przyjęto ostatecznie nazwę dla jednostki wydzielanej do sił KFOR Polsko-Ukraiński Batalion KFOR (POLUKRBAT KFOR) oraz uzgodniono, iż w skład POLUKRBAT KFOR strony wydziela narodowe kontyngenty wojskowe w liczbie do 533 żołnierzy WP oraz 267 żołnierzy SZ Ukrainy; każda ze stron będzie odpowiedzialna za przemieszczenie swojego kontyngentu wojskowego do rejonu misji; dowódca POLUKRBAT KFOR – oficer WP – przejmie kontrolę operacyjną nad kontyngentem ukraińskim na zasadzie przekazania dowodzenia narodowego do NATO; dowództwo i sztab POLUKRBAT KFOR zostaną rozmieszczone w miejscowości Kacanik. Kolejne spotkanie robocze w sprawie użycia POLUKRBAT w misji KFOR w Kosowie odbyło się w Jaworowie na Ukrainie (25–26 kwietnia). W związku z ratyfikacją przez Radę Najwyższą Ukrainy 6 kwietnia 2000 r. umowy międzyrządowej w sprawie utworzenia polsko-ukraińskiego batalionu sił pokojowych dokonano aktualizacji dotychczas uzgodnionego tekstu porozumienia. Również ostatecznie uzgodniono projekt *Porozumienia technicznego pomiędzy Ministrem Obrony Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministrem Obrony Ukrainy w sprawie udziału¹¹¹ Kontyngentów Narodowych w międzynarodowej operacji pokojowej w Kosowie, w Federalnej Republice Jugosławii, w składzie Polsko-Ukraińskiego Batalionu*. Uzgodnione teksty porozumienia w językach polskim i ukraińskim zostały parafowane przez przedstawicieli obu stron 9 czerwca 2000 r. Uzgodniono także górny pułap liczby żołnierzy z obu stron.

Dokumenty normatywne regulujące udział Polskiego Kontyngentu Wojskowego w składzie POLUKRBAT w siłach międzynarodowych KFOR to:

– *Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 6 lipca 2000 r. o użyciu Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Siłach Międzynarodowych w Kosowie w Federalnej Republice Jugosławii, Republice Macedonii i Republice Albanii* (Monitor Polski nr 20, poz. 41);

– *Postanowienie Prezydenta RP z 28 grudnia 2000 r. o przedłużeniu okresu użycia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Siłach Międzynarodowych w Kosowie w Federalnej Republice Jugosławii, byłej Jugosławińskiej Republice Macedonii i Republice Albanii* (Monitor Polski nr 43, poz. 839) oraz kolejne postanowienia o przedłużeniu pobytu PKW w Kosowie;

– *Decyzja nr 108/MON Ministra Obrony Narodowej z 20 czerwca 2000 r. w sprawie użycia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w składzie Polsko-Ukraińskiego*

¹¹¹ Pomimo braku formalnej ratyfikacji umowy międzyrządowej przez stronę ukraińską ministrowie obrony obydwu państw jeszcze w 1999 r. podjęli decyzję o użyciu polskiej i ukraińskiej części batalionu w siłach międzynarodowych w Kosowie (KFOR) w ramach rotacji personelu Polskiej Jednostki Wojskowej KFOR planowanej na lipiec 2000 r.

Batalionu w Siłach Międzynarodowych w Kosowie w Federalnej Republice Jugosławii;

– Zarządzenie nr 11/Org. Ministra Obrony Narodowej z 29 czerwca 2000 r. w sprawie rozformowania Polskiej Jednostki Wojskowej w Siłach Międzynarodowych (KFOR) w Kosowie w Federalnej Republice Jugosławii i sformowania Polskiego Kontyngentu Wojskowego w składzie Polsko-Ukraińskiego Batalionu w Siłach Międzynarodowych w Kosowie w Federalnej Republice Jugosławii;

– Rozkaz nr 149/SG Szefa Sztabu Generalnego WP z 27 czerwca 2000 r. w sprawie użycia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w składzie Polsko-Ukraińskiego Batalionu w Siłach Międzynarodowych w Kosowie w Federalnej Republice Jugosławii oraz wycofania do kraju Polskiej Jednostki Wojskowej w Siłach Międzynarodowych KFOR.

Tabela 4.2. Harmonogram przygotowań do rotacji PJW KFOR batalionem polsko-ukraińskim POLUKRBAT

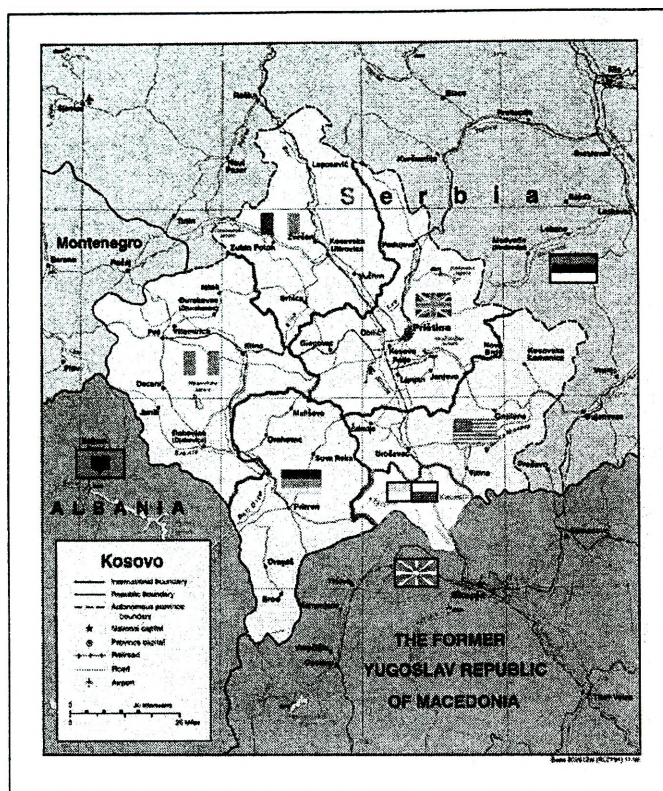
Lp.	Treść przedsięwzięcia	Termin realizacji, miejsce	Odpowiedzialny/ Uczestnicy	Uwagi
1.	Spotkanie polsko-ukraińskie w sprawie planowanego rozmieszczenia w Kosowie batalionu polsko-ukraińskiego.	17–18.11.1999 r. Kraków	DWSZ, DWLąd	Notatka ze spotkania wraz z wnioskami przesłana do akceptacji ministra ON.
2.	Spotkanie ekspertów obu stron w celu: – opracowania projektu porozumienia technicznego w sprawie rozmieszczenia żołnierzy ukraińskich w rejonie obozowisk PJW; – aktualizacji struktury batalionu w stosunku do potrzeb wynikających z przewidzianych do realizacji zadań; – uzgodnienia i przygotowania planu rekonesansu dowództwa i sztabu batalionu polsko-ukraińskiego w rejonie odpowiedzialności PJW KFOR.	24–25.01.2000 r. Lwów	DWSZ, DWLąd, SG WP, Departament Budżetowy MON	
3.	Sporządzenie sprawozdania ze spotkania ekspertów oraz przedstawienie wniosków ministrowi obrony narodowej do akceptacji.	01.02.2000 r.	DWSZ	
4.	Skierowanie listu od szefa Sztabu Generalnego WP do SACEUR-a w sprawie rotacji PJW KFOR batalionem polsko-ukraińskim.	10.02.2000 r.	Sztab Gen. WP	W liście przedstawiony został zamiar stron polskiej i ukraińskiej skierowania w miejsce PJW KFOR obu części batalionu polsko-ukraińskiego.

Lp.	Treść przedsięwzięcia	Termin realizacji, miejsce	Odpowiedzialny/ Uczestnicy	Uwagi
5.	Udział w „FORCE GENERATION CONFERENCE” i zgłoszenie rotacji PJW KFOR batalionem polsko-ukraińskim.	Luty 2000 r. (wg planu SHAPE)	DWSZ, SG WP, DWŁąd	
6.	Przeprowadzenie rekonesansu przez grupę rekonesansową batalionu polsko-ukraińskiego w rejonie odpowiedzialności PJW KFOR. (Rekonesans z wykorzystaniem środków kolejowego transportu operacyjnego elementów 10 batalionu 10 Brygady Kawalerii Pancernej, uczestniczących w ćwiczeniu „DYNAMIC RESPONSE” – STRATEGIC RESERVE FORCE).	24.03–03.04. 2000 r.	SG WP, DWŁąd	
7.	Spotkanie ekspertów obu stron celem dokonania podsumowania stanu przygotowania batalionu polsko-ukraińskiego do skierowania w rejon misji oraz podpisania porozumienia technicznego dotyczącego warunków korzystania żołnierzy ukraińskich z infrastruktury obozowiska PJW oraz innych usług logistycznych.	II połowa kwietnia 2000 r.	SG WP, DWŁąd, Departament Budżetowy MON, DWSZ	
8.	Rotacja PJW KFOR batalionem polsko—ukraińskim	Lipiec 2000 r.	SG WP, DWŁąd, DWSZ	

Komponenty polski i ukraiński osiągnęły gotowość do przegrupowania do Kosowa w czerwcu 2000 r. Przegrupowanie do rejonu misji przeprowadzono w ramach kontyngentów narodowych. Grupa przygotowawcza (*advanced party*), licząca 28 żołnierzy, przemieściła się do rejonu mandatowego w Kosowie w dniach 28–29 czerwca 2000 r. Przemieszczenie sił głównych POLUKRBAT wykonano w terminie 10–17 lipca 2000 r. POLUKRBAT przejął zadania od 18 batalionu desantowo-szturmowego PJW KFOR 15 lipca 2000 r. Batalion został rozmieszczony w południowo-wschodniej części Kosowa w sektorze wschodnim (amerykańskim), wchodzi w skład Wielonarodowej Brygady Wschód MNB(E) w siłach międzynarodowych w Kosowie operacyjnie podporządkowanych naczelnemu dowódcy Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (rysunek 4.5 i załącznik 8).

Rejon odpowiedzialności, podzielony na cztery obszary sił zadaniowych (*Task Forces*): TF HAWK, kompania polska; TF FOX, kompania polska; TF TIGER, kompania ukraińska; TF LION, kompania ukraińska (rysunek 4.6), obejmuje obszar dwóch gmin – Strpce i Kacanik, z których pierwsza jest zamieszkała przez ok. 8,8 tys. Serbów i 2 tys. Albańczyków, zaś druga – 50 tys. Albańczyków i ok. 250 osób innych narodowości.

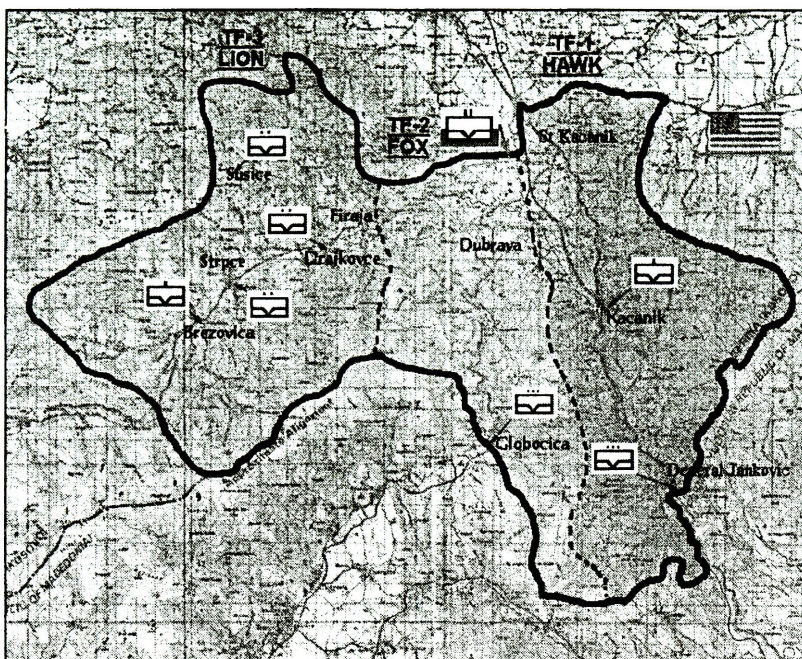
Liczebność całego batalionu wynosiła 829 żołnierzy. Polską część batalionu – Polski Kontyngent Wojskowy (PKW KFOR) – stanowiły pododdziały wydzielone z 21 Brygady Strzelców Podhalańskich w Rzeszowie (666 żołnierzy), wzmocnione kompanią z 10 batalionu zmechanizowanego z 10 Brygady Kawalerii Pancernej

Rys. 4.5. Rozmieszczenie sił KFOR w Kosowie

w Świątoszowie (odwód strategiczny naczelnego dowódcy połączonych sił zbrojnych NATO w Europie) oraz jednostki „Grom” – dziewięcioosobowy zespół specjalny. Część ukraińską zabezpieczał 208 Samodzielny Batalion Specjalnego Dowództwa Zachodniego Obszaru Operacyjnego Ukrainy w Jaworowie (267 żołnierzy). Ponadto dowódcy POLUKRBAT podlegał finansowany przez stronę polską pluton litewski (30 żołnierzy), wchodzący w skład POLUKRBAT od dnia 18 lipca 2000 r. Na strukturę organizacyjną batalionu składa się:

- dowództwo (mieszane) – rozlokowane na północ od m. Stari Kacanik;
- sztab (mieszany);
- cztery kompanie zmotoryzowane (dwie polskie – w m. Kacanik, Djeneral Jankovic i Globocica, dwie ukraińskie – w m. Drajkovce, Brezovica i Susice);
- kompania dowodzenia (mieszana);
- kompania zaopatrzenia (mieszana);
- grupa logistyczna (mieszana);
- narodowy element zaopatrywania dla każdej części batalionu.

Rys. 4.6. Rejon odpowiedzialności POLUKRBAT w Kosowie

Podstawowe zadania POLUKRBAT są następujące:

- prowadzenie patrolowania, rozminowywania, demonstrowania siły oraz zapewnienie bezpieczeństwa w strefach odpowiedzialności;
- monitorowanie, sprawdzanie i egzekwowanie wprowadzania postanowień rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ i OPLAN 10406 „Joint Guardian” w celu stworzenia warunków bezpiecznej egzystencji ludności w rejonie odpowiedzialności i normalizacji sytuacji w Kosowie;
- egzekwowanie przestrzegania prawa i porządku publicznego oraz (w jak najkrótszym czasie) stworzenie warunków do przejęcia tych zadań przez organizacje międzynarodowe i organy władzy lokalnej;
- zapoczątkowanie procesu wprowadzenia ładu i porządku prawnego oraz umożliwienie kontynuowania tego procesu organizacjom i instytucjom cywilnym;
- wspieranie pomocy humanitarnej, działań UNHCR mających na celu udzielenie pomocy humanitarnej oraz zapewnienie powrotu uchodźców do Kosowa;
- wzmacnianie statusu i wspieranie organizacji, których działalność ukierunkowana jest na udzielanie pomocy humanitarnej i demokratyzację życia w Kosowie;
- patrole, kontrole, także kontrole punktów granicznych;
- zabezpieczanie i przeprowadzanie konwojów;
- konfiskaty nielegalnie posiadanej broni.

W ramach powyższych zadań batalion prowadzi operacje poszukiwania broni i osób podejrzanych o działalność kryminalną, zabezpiecza miejsca zamieszkania ludności serbskiej oraz konwoje osób podróżujących do Serbii, nadzoruje ruch drogowy. Ponadto uczestniczy w tworzeniu ośrodka medycznego w m. Drajkovce oraz rozdzielaniu pomocy humanitarnej. POLUKRBAT, obok swoich rutynowych zadań operacyjnych (patrolowanie, kontrolowanie punktów granicznych, zabezpieczanie i przeprowadzanie konwojów, konfiskaty nielegalnie posiadanej broni), wykonywał także zadania dodatkowe. Ich realizacja wynikała z sytuacji konfliktowej na granicy prowincji Kosowo z Macedonią oraz ze wzmożonej aktywności armii macedońskiej przeciwko partyzantom albańskim. Działania sił KFOR, w tym także POLUKRBAT, przyczyniły się do znacznego ograniczenia aktywności partyzantów albańskich w rejonie odpowiedzialności operacyjnej. Działalność POLUKRBAT w zakresie realizacji zadań mandatowych jest bardzo wysoko oceniana zarówno przez dowództwo KFOR, dowódcę brygady, jak też społeczność albańską i serbską. Na wysoką ocenę złożyło się:

- aktywne uczestnictwo w operacji „Montecristo”¹¹² w Kosowskiej Mitrovicy (od 12 do 27 sierpnia 2000 r.);

- odkrycie największego co do wielkości składu nielegalnie przechowywanej broni i amunicji;

- udzielanie pomocy Caritas Polska w dystrybucji darów w postaci sprzętu medycznego, lekarstw i odzieży;

- udzielanie wsparcia medycznego podczas cyklicznych akcji: tylko w okresie pierwszych kilku miesięcy lekarze batalionu udzielili pomocy 803 osobom narodowości albańskiej i serbskiej w gminach Kacanik i Strpce;

- dowóz dzieci do szkół z oddalonych miejscowości.

Zgodnie z pierwotnymi założeniami POLUKRBAT miał wykonywać zadania mandatowe przez okres roku. Zdecydowano¹¹³ jednak, że batalion pozostanie

¹¹² Operacja polegała na kontroli dostępu do Kosowa od strony Serbii oraz wsparcia działań realizowanych przez MNB(N).

¹¹³ W związku z kontynuowaniem operacji „Joint Guardian” w Kosowie Rada Ministrów skierowała do prezydenta RP wnioski o przedłużenie okresu użycia Polskiej Jednostki Wojskowej w siłach KFOR do 31 grudnia 2000 r. oraz o przedłużenie użycia Polskiej Jednostki Wojskowej w odwodzie strategicznym SACEUR na SFOR lub KFOR do 31 grudnia 2000 r. Pobyt PJW/PKW KFOR przedłużano na podstawie kolejnych postanowień prezydenta. Decyzje o przedłużeniu użycia PJW/PKW KFOR w Kosowie stanowiły poważne wyzwanie dla służb logistycznych, które musiały właściwie zabezpieczyć żołnierzy. Dlatego też praktycznie od połowy 1999 r. rozpoczęto uzupełnianie PJW KFOR w sprzęt kwatermistrzowski, m.in. kontenery mieszkalne. Jednostka była dotychczas wyposażona jedynie w sprzęt polowy lekki (namioty) z uwagi na konieczność jej szybkiego przemieszczenia z kraju do rejonu operacji. Doposażenie PJW KFOR w sprzęt obejmowało: kontenery mieszkalne, sanitarne, zestaw kontenerów kuchennych, namiot typu Rubb Hall, zbiorniki na wodę, agregaty prądotwórcze oraz budowę lokalnej sieci energetycznej. Zaplanowano rozmieszczenie w obozowisku PJW KFOR 358 kontenerów mieszkalnych, które zasiedlano etapami – wynikało to z uruchomienia pełnego systemu energetycznego dopiero 15.12.1999 r. Ustawiono także 25 kontenerów sanitarnych i komplet kontenerów kuchennych przystosowany do żywienia 400 osób. W wyniku restrukturyzacji SFOR możliwe było dostarczenie do PJW KFOR 70 kontenerów mieszkalnych i 14 kontenerów sanitarnych, co zrealizowano do 20.12.1999 r. Zmontowano namiot stołówkowy i wykonano prace związane

w misji na kolejny rok, dlatego też rotacja stanów osobowych kontyngentów POLUKRBAT odbywa się dwa razy do roku – wiosną i latem. W sierpniu 2001 r. zakończono wymianę całego stanu osobowego PKW KFOR. Żołnierzy do składu PKW wydzieliła 21 Brygada Strzelców Podhalańskich – 5 batalion piechoty górskiej. Strona polska w ścisłej współpracy ze stroną ukraińską podjęła działania przygotowawcze sztabu i pododdziałów narodowych do jej przeprowadzenia, realizując m.in. szkolenie podstawowe, zgrywające, treningi sztabowe (Rzeszów, 20–21 lutego 2001 r. oraz na Ukrainie 13–14 marca 2001 r.) oraz ćwiczenia dowódczo-sztabowe na poligonach w Polsce (Nowa Dęba, 24–26 kwietnia 2001 r.) i na Ukrainie (Jaworów, 22–24 maja 2001 r.). Każda ze stron była odpowiedzialna za rotację swojego narodowego komponentu. Dla zachowania ciągłości dowodzenia i funkcjonowania Polskiego Kontyngentu Wojskowego (PKW KFOR) Dowództwo Wojsk Lądowych zaplanowało przeprowadzenie rotacji w dwóch etapach. W drugiej połowie lutego do Kosowa udała się grupa ok. 60 osób w celu przejęcia części podstawowych zadań i sprzętu wojskowego. Drugi etap rotacji przeprowadzono w sierpniu: do Kosowa przegrupowano pozostałą część PKW. Całkowite przejęcie zadań mandatowych nastąpiło w drugiej połowie sierpnia. Kolejne rotacje POLUKRBAT są realizowane zgodnie z przyjętym schematem, rozważa się przeprowadzanie rotacji NSE w tym samym czasie co batalion.

W celu koordynacji wysiłków stron związanych z funkcjonowaniem batalionu POLUKRBAT powołano Polsko-Ukraińską Grupę Koordynacyjną (PUGK). Grupa liczy do sześciu osób z każdej ze stron i zbiera się co najmniej raz na sześć miesięcy oraz doraźnie na prośbę strony w celu rozwiązania problemów w zakresie funkcjonowania POLUKRBAT. Powołanie PUGK wynika z treści postanowień wspomnianego już porozumienia technicznego oraz decyzji nr 108/MON. Spotkanie inicjujące powołanie polskiej części Polsko-Ukraińskiej Grupy Koordynacyjnej odbyło się 13 lipca 2000 r. w Warszawie. Pierwsze wspólne spotkanie części polskiej i ukraińskiej PUGK odbyło się 28 września 2000 r. w Rzeszowie, gdzie zaproponowano składy osobowe stron oraz zadania i metody pracy Grupy.

4.4. System Szybkiego Rozmieszczenia ONZ (UNSAM)

Pod koniec ubiegłego wieku Organizacja Narodów Zjednoczonych stanęła w obliczu jakościowych i ilościowych zmian mechanizmów utrzymania pokoju i bezpieczeństwa. Wpłynęła na to głównie zwiększona (więcej niż trzykrotnie, zaczynając od 5 w 1988 r. do 17 w 1994 r.) liczba operacji pokojowych i humanitarnych, jakie prowadziła Organizacja w latach 90. Pojawił się wtedy kolejny problem – zaczęło brakować dostępnych sił wielonarodowych i wyposażenia dla misji

z ociepleniem systemu wodociągowego, budową systemu energetycznego oraz transportem generatora o mocy 160 kVA z Bośni i Hercegowiny, a także prace związane z utwardzaniem nawierzchni dróg i placów w rejonie obozu. Dla potrzeb zgrupowań Kačanik i Breza bazujących na budowach stałych zakontraktowano agregaty prądotwórcze dużej mocy.

pokojowych zarówno w kategoriach ilościowych, jak i jakościowych. Ocena, iż potencjalna liczba konfliktów w całym świecie w przyszłości będzie pozostawała na obecnym poziomie, o ile nie nastąpi jego dalszy wzrost, zmusiła ONZ do poszukiwania nowych rozwiązań. Ważnym wnioskiem wysnutym przez Organizację z misji pokojowych prowadzonych w tym okresie było to, że często okazja zlikwidowania konfliktu w zarodku była tracona w rezultacie znacznego upływu czasu od chwili podjęcia decyzji przez Radę Bezpieczeństwa do momentu przybycia jednostek sił wielonarodowych do rejonu misji i faktycznego rozpoczęcia przez nie wykonywania zadań mandatowych. Zaangażowanie sił pokojowych we wczesnej fazie pojawiającego się lub rozprzestrzeniającego kryzysu może zapobiec konfliktowi albo doprowadzić do stabilizacji przy udziale stosunkowo ograniczonych sił pokojowych, w porównaniu do potrzeb, jakie zaistnieją w wyniku opóźnionej interwencji.

Aby wyjść naprzeciw tym problemom, w styczniu 1995 r. sekretarz generalny zarekomendował, aby ONZ rozważyła ideę¹¹⁴ utworzenia sił wysokiego stopnia gotowości utworzonych z jednostek wojskowych państw członkowskich tej Organizacji. Podniesienie operatywności działań, reagowanie w sposób natychmiastowy na powstające konflikty, możliwość ich szybkiego rozwinięcia to zasadnicze walory, które miały uczynić ten system efektywnym i elastycznym. Stała gotowość jednostek dyspozycyjnych ONZ miała zaś umacniać ogólne bezpieczeństwo. W odpowiedzi na ten apel wysunięto kilka inicjatyw (m.in. duńska, holenderska i kanadyjska). Dwie z tych propozycji znalazły – jak dotychczas – największe uznanie:

– inicjatywa kanadyjska, postulująca utworzenie Kwatery Głównej Sił Szybkiego Reagowania przy Sekretariacie ONZ – Polska bierze udział w pracach nad tym projektem;

– inicjatywa duńska, najbardziej zaawansowana, zakładająca utworzenie z pododdziałów zgłoszonych do „UN Stand-by Forces” Brygady Sił Szybkiego Reagowania ONZ. Celem powołania brygady była organizacja jednostki zdolnej w możliwie krótkim czasie (15 do 30 dni od podjęcia decyzji narodowej) do rozwinięcia się w rejonie nowej misji pokojowej i rozpoczęcia wykonywania zadań mandatowych.

Brygada została pomyślana jako jednostka o wysokim stopniu gotowości do działania, posiadająca zdolność szybkiego przemieszczania się i rozwinięcia na okres do 6 miesięcy w rejonie operacji pokojowych, jej legitymacją prawną jest mandat Rady Bezpieczeństwa ONZ na podstawie rozdziału VI Karty NZ (włącznie z zadaniami humanitarnymi). Projekt zakładał, iż brygada jako jednostka zaistnieje (oprócz ewentualnych wspólnych ćwiczeń) dopiero w rejonie mandatowym. Każde państwo wydzielające siły do brygady będzie miało prawo do odmowy uczestnictwa w danej misji pokojowej, w tym również po podpisaniu listu intencyjnego.

¹¹⁴ Pierwsze inicjatywy utworzenia Systemu Szybkiego Rozmieszczenia ONZ (*UN Stand-by Arrangements System* – UNSAS) pojawiły się na forum tej organizacji w 1991 r. System ten bazuje na zobowiązaniach członków ONZ do dostarczania w możliwie krótkim czasie określonych sił i środków do misji pokojowych. Wśród 91 państw, które zgłosiły swój akces do UNSAS, znajduje się również Polska (od 1993 r.).

W okresie od maja 1995 r. do kwietnia 1996 r. odbyło się kilkanaście spotkań grupy roboczej, powołanej do wypracowania koncepcji utworzenia Wielonarodowej Brygady Sił Szybkiego Reagowania ONZ (*Multinational United Nations Stand-by Forces High Readiness Brigade*). Brali w nich udział przedstawiciele Argentyny, Austrii, Czech, Danii, Finlandii, Holandii, Irlandii, Nowej Zelandii, Kanady, Norwegii, Polski i Szwecji. Podpisanie dokumentów inicjujących tworzenie tej jednostki zaplanowano w Danii (Middelfart) na 28 czerwca 1996 r. podczas spotkania ministrów obrony. Początkowo zasadniczymi dokumentami prawnymi brygady były:

- list intencyjny (*letter of intent*), który jest deklaracją gotowości do udziału w tworzeniu Wielonarodowej Brygady Sił Szybkiego Reagowania ONZ;

- porozumienie (*memorandum of understanding*) regulujące kwestie prawne i finansowe funkcjonowania Grupy Planistycznej sztabu brygady.

Przyjęto, że całością spraw obejmujących utworzenie i działalność brygady (w tym Grupy Planistycznej) kierować będzie Komisja Nadzorująca (*Steering Committee*) złożona z przedstawicieli (w randze szefa instytucji) krajów, które podpiszą list intencyjny. Rozpoczęcie działania przez Grupę Planistyczną (12–15 oficerów – z miejscem stacjonowania w Danii) zaplanowano od 1 stycznia 1997 r. Gotowość do działania całości sił brygady zaplanowano osiągnąć¹¹⁵ od 1 stycznia 1998 r. Wstępnie zostały opracowane następujące ogólne zasady finansowania brygady:

- ze środków narodowych: utrzymywanie i szkolenie wydzielonych jednostek wojskowych na terenie kraju; natomiast od momentu rozpoczęcia przegrupowania wojsk do rejonu operacji pokojowej – finansowanie przez ONZ;

- wspólne finansowanie: wielostronnych ćwiczeń (zgodnie z udziałem procentowym – liczbą żołnierzy) oraz Grupy Planistycznej sztabu brygady.

Od chwili zaistnienia inicjatywy UNSAS Polska wielokrotnie podkreślała rolę Systemu Sił Szybkiego Rozwinięcia ONZ jako jednej z opcji efektywnego przygotowania do misji pokojowych wcześniej wydzielonych i zadeklarowanych wielonarodowych sił i środków oraz rozpoczęcia operacji pokojowych w możliwie szybkim czasie. Stanowisko to wynikało ze strategii obronnej, która przewiduje udział jednostek Wojska Polskiego w misjach pokojowych w ramach sił międzynarodowych, w tym także udział w Systemie Szybkiego Rozmieszczenia. Przy czym należy zaznaczyć, że problematyka szybkiego rozmieszczenia sił wielonarodowych w strefach konfliktów w przypadku Polski obejmuje zarówno system reagowania kryzysowego, jak i przygotowanie i wydzielenie sił dyspozycyjnych do misji pokojowych w sytuacjach kryzysowych do stref konfliktów. Odnośnie do systemu reagowania kryzysowego faktem o decydującym znaczeniu w tym okresie było dla resortu obrony narodowej przyszłe członkostwo w NATO – jako cel strategiczny¹¹⁶. Zakładano, że udział w strukturach brygady (stałe przedstawicielstwo

¹¹⁵ Ostatecznie zadeklarowano gotowość SHIRBRIG do udziału w operacjach pokojowych ONZ od stycznia 2000 r.

¹¹⁶ Zakładano, że doktryna obronna Rzeczypospolitej Polskiej musi być zmodyfikowana zgodnie z koncepcją strategiczną samego Sojuszu – po jego rozszerzeniu. Przewidywano, że NATO, przywiązujące w swojej strategii i praktyce funkcjonowania dużą wagę do problematyki reagowania kryzy-

w sztabie i wspólne ćwiczenia) przyczyni się do podniesienia stopnia interoperacyjności naszych jednostek z siłami zbrojnymi NATO. Wynikało to z potencjalnego decydującego udziału takich państw Sojuszu, jak: Dania, Holandia, Kanada, Norwegia, co pozwalało przewidywać oparcie kierowania pododdziałami na NATO-wskim standardzie łączności i dowodzenia. Jednocześnie zaangażowanie we wspólne operacje pokojowe będzie stanowić potwierdzenie naszych wcześniejszych deklaracji członkowskich i gotowości do wykonania przyszłych zobowiązań sojuszniczych.

Polska od początku zaangażowała się w przedsięwzięcia związane z Systemem Sił Szybkiego Rozmieszczenia. Praktycznym przykładem działań naszego państwa w tym zakresie było zaferowanie na potrzeby UNSAS: wzmocnionego batalionu piechoty, batalionu logistycznego (pełniącego zadania mandatowe w siłach UNIFIL w Libanie), i (lub) szpitala polowego kwatery głównej (również z UNIFIL), 44 obserwatorów wojskowych oraz jednostki antyterrorystycznej „Grom”. Jednostki tego typu zgłoszone zostały decyzją MON nr 128 z 16 sierpnia 1995 r. do udziału w programie Partnerstwo dla Pokoju. Następnie (z uwagi na ograniczenia finansowe i organizacyjne) zaproponowano wydzielenie do UNSAS jedynie 30 obserwatorów wojskowych (aktualnie pełniących służbę w misjach pokojowych ONZ) i batalion zmechanizowany (z 12 BZ 12 Dywizji Zmechanizowanej ze Szczecina).

W najbliższej przyszłości formalnym potwierdzeniem przez nasz kraj swojego udziału w UNSAS powinno być podpisanie porozumienia między Organizacją Narodów Zjednoczonych a rządem Rzeczypospolitej Polskiej dotyczącego udziału w Systemie Szybkiego Rozmieszczenia Organizacji Narodów Zjednoczonych. Jest to formalny, wymagany przez ONZ dokument dotyczący zgłoszenia do udziału w Systemie¹¹⁷. Potrzeba podpisania stosownego porozumienia z ONZ wynika także bezpośrednio z zaangażowania naszego kraju w działania Wielonarodowej Bryga-

sowego, w jeszcze większym stopniu będzie się angażować w proces zapobiegania i rozwiązywania kryzysów (*crisis management*) w szeroko rozumianej strefie swojego bezpieczeństwa. Jednocześnie przyjmowano, że realizacja działań z zakresu *crisis management* warunkuje aktualne działania resortu ON skierowane ku organizowaniu, doskonaleniu oraz integracji systemu reagowania kryzysowego MON ze strukturami NATO i UZE. Przewidywano, iż po uzyskaniu członkostwa NATO będziemy automatycznie stroną w każdym poważniejszym incydencie noszącym znamiona zagrożenia dla któregoś z państw członkowskich. W tych okolicznościach sprawny system reagowania kryzysowego będzie bazą dla ewentualnego udziału w międzynarodowych siłach systemu szybkiego rozmieszczenia w strefach konfliktów. Jednym z ważniejszych punktów budowy spójnego systemu reagowania kryzysowego była *Decyzja Ministra Obrony Narodowej z 31 lipca 1998 r. w sprawie utworzenia Centrum Reagowania Kryzysowego Ministerstwa Obrony Narodowej*. Centrum stanowi część państwowego systemu zarządzania w sytuacjach kryzysowych oraz zapewnia łączność m.in. z centrami kryzysowymi innych resortów (głównie MSZ i MSWiA), a także z Kwaterą Główną NATO i UZE. Następnym krokiem było tworzenie specjalistycznych zespołów kryzysowych MON w składzie dostosowanym do charakteru każdorazowej sytuacji kryzysowej.

¹¹⁷ MOU podpisało dotychczas 36 państw: Argentyna, Armenia, Austria, Bangladesz, Benin, Białoruś, Boliwia, Chile, Czad, Dania, Finlandia, Francja, Ghana, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Jordania, Kanada, Kirgizja, Litwa, Malezja, Mongolia, Nepal, Niemcy, Nigeria, Pakistan, Paragwaj, Rumunia, Singapur, Tunezja, Turcja, Ukraina, Urugwaj, Wielka Brytania, Włochy, Zimbabwe.

dy Szybkiego Rozwinięcia do Operacji ONZ (SHIRBRIG), bowiem zgodnie z zobowiązaniami wynikającymi z podpisanych przez Polskę dokumentów normatywnych SHIRBRIG, siły i środki wydzielane do brygady powinny być uprzednio oficjalnie zadeklarowane do UNSAS. Jednocześnie, jak już wspomniano, oficjalne zadeklarowanie sił do UNSAS nie oznacza automatycznej zgody na ich użycie przez ONZ. Udział jednostek w misji pokojowej wymaga każdorazowo dwustronnej umowy z ONZ oraz – w przypadku Polski – przeprowadzenia wymaganej procedury skierowania jednostki wojskowej do służby poza granicami państwa (*Ustawa z 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa*). Koszty użycia jednostki w ewentualnej misji pokojowej refundować będzie ONZ. Uważa się, że wobec złożenia przez Ministra Obrony Narodowej RP oficjalnej deklaracji gotowości strony polskiej do wydzielenia batalionu zmechanizowanego do udziału w SHIRBRIG oraz osiągnięcia przez 1 bz z 12 BZ, od 1 lipca 2001 r., gotowości do użycia w składzie brygady, kolejnym krokiem naszego kraju powinno być podpisanie porozumienia z ONZ dotyczącego udziału w UNSAS. Tym bardziej iż projekt przedmiotowego porozumienia przeszedł wymagany proces uzgodnień wewnątrz oraz międzyresortowych. Ze strony Polski do podpisania tego dokumentu konieczne jest jeszcze tylko uzyskanie zgody Rady Ministrów i upoważnienie przez Radę Ministrów stałego przedstawiciela RP przy ONZ w Nowym Jorku do podpisania MOU w sprawie UNSAS.

4.5. Wielonarodowa Brygada Szybkiego Rozwinięcia do Operacji ONZ (SHIRBRIG)

Powstanie i działanie Wielonarodowej Brygady Szybkiego Rozwinięcia do Operacji ONZ jest nieodłącznie związane z Systemem Szybkiego Rozmieszczenia ONZ (*UN Stand-by Arrangements System* – UNSAS), którego początki datują się na 1991 r. W grudniu 1994 r. Dania poinformowała kraje zainteresowane udzieleniem aktywnego wsparcia UNSAS i zwiększeniem zdolności ONZ do szybkiego rozmieszczania sił, w tym Polskę, o inicjatywie utworzenia brygady sił szybkiego rozwinięcia (*Stand-by Forces High Readiness Brigade* – SHIRBRIG), zobowiązując się równocześnie do koordynacji działań organizacyjno-przygotowawczych. Wspólne prace kilkunastu państw, w tym wymienionych poniżej członków brygady, doprowadziły do opracowania i podpisania podstawowych dokumentów legislacyjnych SHIRBRIG oraz do utworzenia struktur organizacyjnych brygady. Od 2 września 1997 r. oficjalnie zainaugurowała działalność w Danii Grupa Planowania SHIRBRIG (w uroczystym otwarciu uczestniczył sekretarz generalny ONZ Kofi Annan). Wielonarodowa Brygada Szybkiego Rozwinięcia do Operacji ONZ

(SHIRBRIG) – nazwa obowiązuje od 1 marca 2001 r.¹¹⁸ – jest formacją wielonarodową, utworzoną z jednostek zgłoszonych do UNSAS i przeznaczoną do misji pokojowych ONZ. Państwa działające w SHIRBRIG zobowiązują się do wydzielenia do składu brygady określonych sił, które będą pozostawać w miejscach stałej dyslokacji w gotowości do osiągnięcia wcześniej określonego rejonu załadunku (lotniska, portu, stacji kolejowej) w ciągu 21–30 dni od chwili podjęcia decyzji narodowej o udziale w danej operacji. Każde z państw wydzielających siły do brygady każdorazowo podejmuje decyzję o narodowym uczestnictwie w planowanej misji pokojowej.

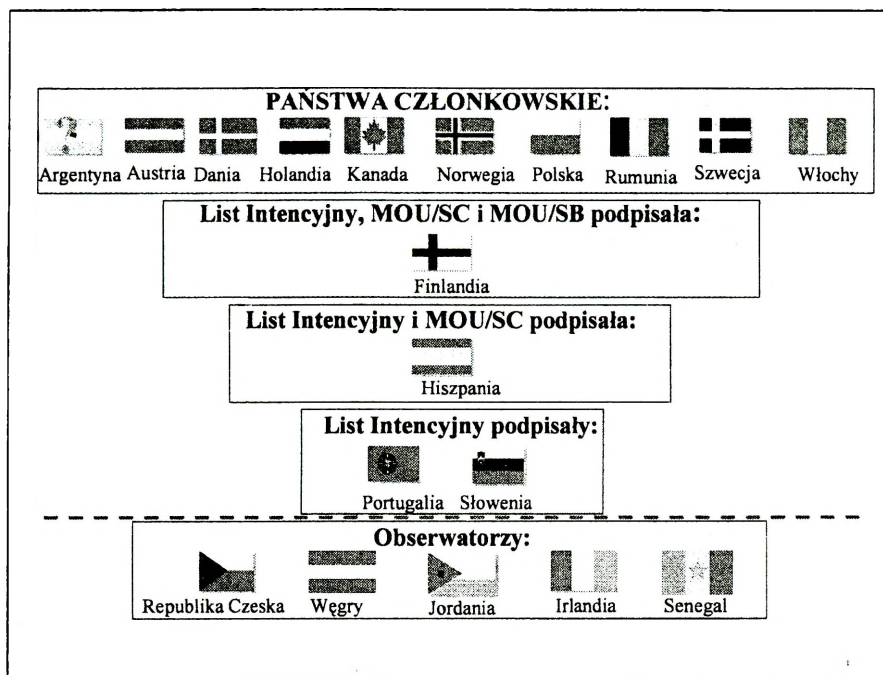
Pełne członkostwo posiada obecnie 10 państw, które podpisały komplet dokumentów dotyczących SHIRBRIG: Argentyna¹¹⁹, Austria, Dania, Holandia, Kanada, Norwegia, Polska, Rumunia, Szwecja i Włochy. W inicjatywie uczestniczą ponadto: Finlandia i Hiszpania, które podpisały część dokumentów SHIRBRIG, oraz w charakterze obserwatorów: Czechy, Irlandia, Jordania, Portugalia, Senegal, Słowenia i Węgry (rysunek 4.7).

Państwa, które zgłosiły akces do brygady, tworzą Komitet Kierujący koordynujący działalność SHIRBRIG, Grupę Kontaktową złożoną ze stałych przedstawicieli państw SHIRBRIG przy ONZ oraz Grupę Planowania stanowiącą załóżek przyszłej struktury jej sztabu (rysunek 4.8).

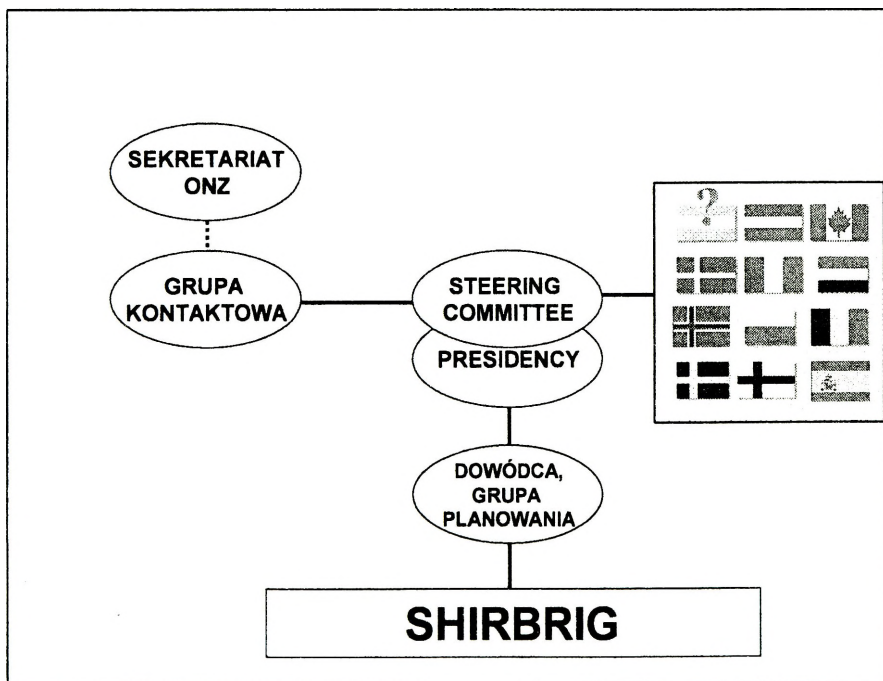
Brygada jako integralna jednostka zaistnieje (oprócz wspólnych ćwiczeń) dopiero w rejonie mandatowym. Czas działania w rejonie misji nie może przekroczyć 6 miesięcy, w ciągu których ma być ona zastąpiona przez kolejne siły pokojowe. Jedyną stałą strukturą SHIRBRIG jest dyslokowana w Danii (koło Kopenhagi) 13-osobowa wielonarodowa Grupa Planowania (PLANELM). Pierwszym dowódcą brygady (do końca 1999 r.) był Duńczyk, gen. bryg. Finn Saermark-Thomsen (były dowódca Nordycko-Polskiej Brygady IFOR). Organem wykonawczym SHIRBRIG sprawującym nadzór i wypracowującym politykę brygady oraz jej Grupy Planowania jest Komitet Kierujący (KK), który zbiera się na cyklicznych spotkaniach 3–4 razy w roku (rysunek 4.9). Przewodnictwo KK obejmują państwa członkowskie (w kolejności alfabetycznej) na okres jednego roku. Polska przewodziła Komitetowi od 1 czerwca 2000 r. do 31 maja 2001 r., organizując trzy spotkania KK, w tym jedno w Nowym Jorku (w maju 2001 r.). Struktura SHIRBRIG zakłada obecność międzynarodowego sztabu, międzynarodowej policji wojskowej, międzynarodowej

¹¹⁸ Zmiana dotyczy pełnej nazwy SHIRBRIG. W miejsce dotychczasowej: Wielonarodowa Brygada Sił Szybkiego Rozwinięcia ONZ (*The Multinational UN Stand-by Forces High Readiness Brigade*) SHIRBRIG otrzymała nazwę: Wielonarodowa Brygada Szybkiego Rozwinięcia do Operacji ONZ (*The Multinational Stand-by High Readiness Brigade for UN Operations*). Zmiana pełnej nazwy SHIRBRIG miała na celu dostosowanie jej do terminologii obowiązującej w ONZ. Dotychczasowe określenie brygady jako jednostki sił szybkiego rozwinięcia ONZ (*UN Stand-by Forces*) nie odpowiadało stanowi faktycznemu, gdyż ONZ nie posiada takich sił. Istnieje natomiast System Szybkiego Rozmieszczenia ONZ (*UN Stand-by Arrangements System – UNSAS*), w ramach którego działała i działa SHIRBRIG.

¹¹⁹ Ze względu na bardzo trudną sytuację ekonomiczną Argentyna zawiesiła, od listopada 2001 r., swój udział w SHIRBRIG.

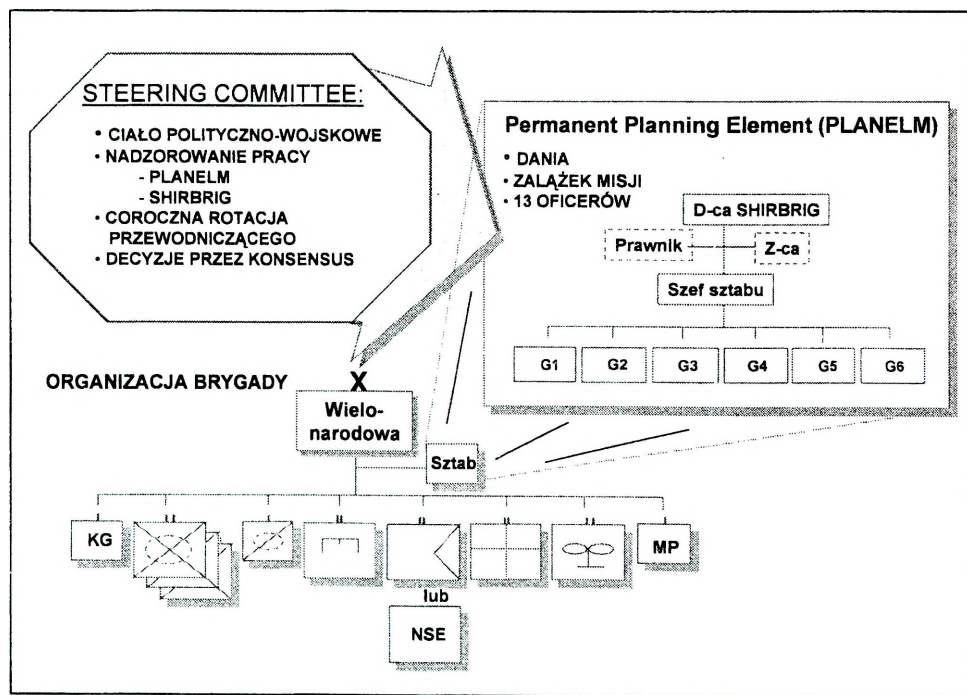
Rys. 4.7. Status poszczególnych państw w SHIRBRIG

Rys. 4.8. Struktura polityczna SHIRBRIG

logistyki (narodowych elementów wsparcia – NSE) oraz puli jednostek operacyjnych, z których zostanie sformowana brygada. We wstępnych kalkulacjach gotowość do działania całości sił brygady planowano osiągnąć od 1 stycznia 1999 r. Jednakże na wniosek dowódcy brygady, ze względu na braki w niektórych kategoriach jednostek oraz nierozwiązane problemy łączności i zabezpieczenia logistycznego, odłożono w czasie zadeklarowanie gotowości operacyjnej SHIRBRIG. Na 9. spotkaniu Komitetu Kierującego jako termin osiągnięcia przez brygadę gotowości do działania zaproponowano koniec stycznia 2000 r. Deklarację w tej sprawie do KG ONZ w Nowym Jorku przekazał przewodniczący Komitetu Kierującego 17 grudnia 1999 r., co jednocześnie oznaczało możliwość wykorzystania brygady w misjach pokojowych ONZ.

Zgodnie z deklaracją złożoną w Sekretariacie ONZ w styczniu 2000 r. SHIRBRIG osiągnęła gotowość do działania. Fakt ten umożliwił użycie brygady w misji pokojowej ONZ w Etiopii i Erytrei (UNMEE¹²⁰). Od końca listopada 2000 r. do maja 2001 r. (zgodnie z przyjętymi zasadami – przez 6 miesięcy) w składzie UNMEE uczestniczył sztab brygady (w tym 6-osobowy Polski Kontyngent Wojskowy), batalion holenderski oraz kompanie: kanadyjska i duńska. Państwa członkowskie SHIRBRIG na spotkaniu Komitetu Kierującego (4–5 października 2001 r. w Oslo) zdecydowały o zgłoszeniu do Sekretariatu ONZ ponownej gotowości brygady do udziału w misjach pokojowych od 1 stycznia 2002 r.

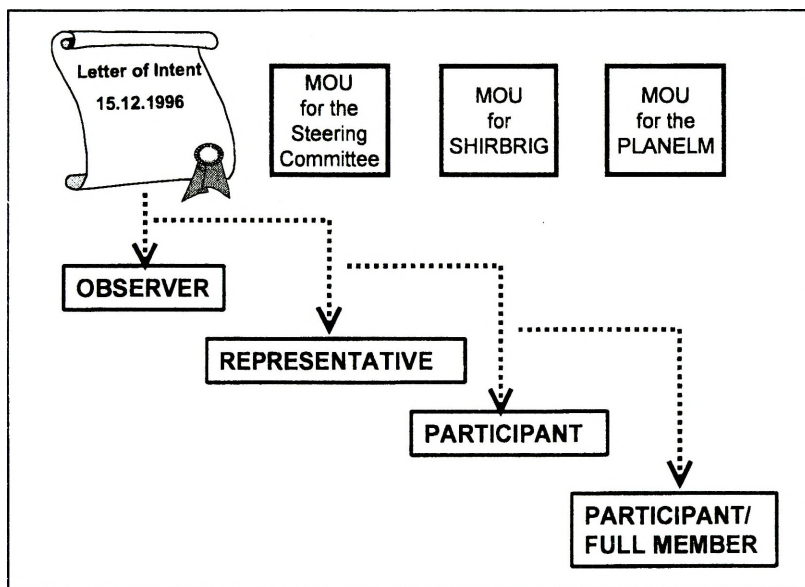

Rys. 4.9. Struktura organizacyjna brygady SHIRBRIG i PLANELM

¹²⁰ UNMEE – United Nations Mission Ethiopia and Eritrea – Misja ONZ w Etiopii i Erytrei.

Od maja 1995 r. do lutego 1997 r. odbyło się 18 spotkań Grupy Wykonawczej (*Implementation Group*), a następnie (od czerwca 1997 r.) 10 spotkań Komitetu Kierującego (*Steering Committee*), który jest organem wykonawczym SHIRBRIG sprawującym nadzór i wypracowującym politykę brygady oraz jej Grupy Planowania (*Planning Element* – PLANELM). Działalność brygady i jej poszczególnych organów (rysunek 4.10) opiera się na następujących dokumentach prawnych:

- list intencyjny (*Letter of Intent*), podpisany przez Polskę 15 grudnia 1996 r.;
- porozumienie (*Memorandum of Understanding* – MOU) w sprawie Komitetu Kierującego SHIRBRIG, które Polska sygnowała 6 maja 1997 r.;
- MOU w sprawie funkcjonowania, finansowania, kierowania i statusu Grupy Planowania, podpisane przez stronę polską 15 stycznia 1998 r.;
- MOU w sprawie funkcjonowania, finansowania, kierowania i statusu SHIRBRIG, podpisane przez ministra obrony narodowej 22 kwietnia 1998 r.;
- Note Verbale w sprawie statusu personelu Grupy Planowania SHIRBRIG w Danii wraz z załącznikami, podpisane przez nasz kraj w 1998 r.

Rys. 4.10. Dokumenty prawne SHIRBRIG

Na etapie ratyfikacji przez państwa członkowskie brygady pozostaje projekt porozumienia o statusie sił – SOFA¹²¹ między rządem Danii i rządami państw

¹²¹ Dokument dotyczący statusu sił państw brygady przebywających na terenie innego kraju członkowskiego SHIRBRIG opiera się na standardach przyjętych w tym zakresie w NATO SOFA. Jego podpisanie i ratyfikacja wynika przede wszystkim z potrzeby prawnego uregulowania statusu osób pełniących służbę w Grupie Planowania SHIRBRIG w Danii.

członków Wielonarodowej Brygady Sił Szybkiego Rozwinięcia: *Status of Forces of the Multinational United Nations Stand-by Forces High Readiness Brigade (SHIRBRIG)*.

Szkolenie narodowych kontyngentów wydzielonych do SHIRBRIG pozostaje w zakresie odpowiedzialności każdego uczestniczącego kraju. Dowódca brygady jest upoważniony do przekazywania Komitetowi Kierującemu SHIRBRIG rekomendacji dotyczących szkolenia. W celu wyszkolenia SHIRBRIG w zgraną formację taktyczną, odbywają się różnego rodzaju wielonarodowe przedsięwzięcia, w tym treningi i ćwiczenia dowódczo-sztabowe.

Polska, jako sygnatariusz wszystkich dokumentów związanych z utworzeniem i funkcjonowaniem brygady, zobowiązana jest do:

- delegowania na stałe (w cyklu trzyletnim) polskich oficerów na stanowiska w Grupie Planowania SHIRBRIG (od kwietnia 2000 r. do połowy 2003 r. polski oficer pełni służbę na stanowisku szefa wydziału G1 – ds. kadrowych i administracji), w początkowej fazie funkcjonowania SHIRBRIG (od 2 marca 1998 r. przez okres 2 lat) obsadzaliśmy stanowisko szefa wydziału rozpoznania;

- doraźnego udziału w szkoleniu sztabu SHIRBRIG – 5 przedstawicieli WP przewidzianych na różne (niestałe) stanowiska w sztabie brygady, w I zespole sztabu (okresowo przez 2 lata): starszego oficera zaopatrzenia G4 (SO/SUP), starszego oficera operacyjnego G3 (SO/CURRENT), chorążego administracyjnego G1 (WO/ADM); w II zespole sztabu (okresowo przez 3 lata): zastępcę szefa wydziału łącznikowego LO (LO/DEP), starszego oficera ds. współpracy cywilno-wojskowej G5 (SO/CIMIC), 1–2 oficerów do zespołu kierownictwa ćwiczenia;

- wydzielenia do puli SHIRBRIG jednego z batalionów WP. Pierwotnie zakładano wydzielenie do składu brygady batalionu z 6 BDSz po zakończeniu misji w Bośni i Hercegowinie. Ze względu na przedłużenie służby batalionowi z 6 BDSz w operacji SFOR przygotowano do działania w ramach SHIRBRIG batalion z 12 BZ. Podczas obrad na 9. spotkaniu Komitetu Kierującego strona polska przekazała na ręce przewodniczącego, Hakan Malmqvista ze Szwecji, deklarację ministra obrony narodowej RP o zgłoszeniu przez Polskę do składu SHIRBRIG batalionu zmechanizowanego, z zastrzeżeniem, iż osiągnie on gotowość operacyjną 1 lipca 2001 r.;

- udziału w pracach Komitetu Kierującego SHIRBRIG. Od 1 czerwca 2000 r., zgodnie z wcześniej ustalonym planem, Polska przejęła przewodnictwo Komitetu Kierującego na okres do 31.05.2001 r. W ramach sprawowania przewodnictwa strona polska zobowiązana była do utrzymania Sekretariatu Komitetu w kraju oraz do organizacji trzech spotkań Komitetu na terytoriach innych państw. Sekretariat Komitetu był odpowiedzialny za stronę merytoryczną spotkania, a państwo gospodarz za stronę organizacyjną. W spotkaniach Komitetu powinna uczestniczyć delegacja narodowa. Do obowiązków przewodniczącego należała bieżąca koordynacja działań politycznych z ONZ oraz z państwami członkowskimi, obserwatorami oraz nowymi kandydatami do SHIRBRIG;

– ponoszenia kosztów wspólnych wynikających z udziału w Grupie Planowania oraz innych kosztów związanych z delegowaniem do niej polskiego personelu. Przewidziany w budżecie MON roczny koszt naszego udziału w pracach Grupy Planowania wynosi 877 364 DKK (ok. 450 000 PLN), w tym 490 000 DKK (ok. 250 000 PLN) koszty wspólne. Ponadto strona polska ponosi koszty związane z uczestnictwem polskiego personelu wojskowego w szkoleniach i ćwiczeniach, koszty związane z zakupem niezbędnego sprzętu oraz udziałem w spotkaniach Komitetu Kierującego;

– udziału w ćwiczeniach i treningach sztabowych SHIRBRIG żołnierzy sztabu batalionu (po jego zadeklarowaniu do tzw. puli SHIRBRIG).

Działania Polski w ramach SHIRBRIG opierają się na ścisłej współpracy MON z Ministerstwem Spraw Zagranicznych. W ocenie MSZ obecność Polski w tej inicjatywie ma pozytywny wymiar polityczny i powinna być aktywnie kontynuowana. Polska, obok głównego inicjatora – Danii, jest jednym z państw założycieli SHIRBRIG, przystąpienie zaś naszego kraju do tej inicjatywy było jednym z czynników decydujących o uzyskaniu poparcia Danii dla utworzenia Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego z dowództwem w Szczecinie. Obecnie brygada SHIRBRIG postrzegana jest jako modelowa jednostka w Systemie Szybkiego Rozmieszczenia ONZ UNSAS, zdolna do szybkiego użycia i spełniająca wymogi operacyjne. Podkreśla się, iż brygada stanowi jedyną tego typu jednostkę, która sprawdziła się już w warunkach operacji pokojowej – poprzez udział w misji UNMEE w Etiopii i Erytrei. To właśnie Polska, przewodnicząca wówczas Komitetowi Kierującemu SHIRBRIG, miała możliwość poprowadzenia po raz pierwszy w historii brygady przedsięwzięć związanych z użyciem tej jednostki w operacji pokojowej. W debacie generalnej Zgromadzenia Ogólnego NZ w listopadzie 2001 r. stały przedstawiciel RP przy ONZ w Nowym Jorku podkreślił w swoim wystąpieniu stałe poparcie naszego kraju dla wzmocnienia UNSAS i zadeklarował dalszy aktywny udział Polski w SHIRBRIG. Z tego względu, pomimo priorytetów, jakimi bez wątpienia są zobowiązania wobec NATO, udział Polski w inicjatywach utrzymania pokoju i bezpieczeństwa na świecie prowadzonych pod auspicjami ONZ, w tym – poprzez SHIRBRIG – w ramach inicjatywy UNSAS, stanowi jeden z wyznaczników polskiej strategii obronnej. Rozważając wojskowe aspekty udziału Polski w SHIRBRIG należy podkreślić, iż batalion zmechanizowany deklarowany przez Polskę do składu brygady stanowi jednostkę przygotowywaną do działania według procedur NATO. Podobnie szkoleni są oficerowie sztabu SHIRBRIG. Również sprzęt, jakim dysponują poszczególne jednostki brygady jest w pełni kompatybilny z wyposażeniem i uzbrojeniem wojsk Sojuszu. Wynika stąd, iż jednostka deklarowana do SHIRBRIG jest gotowa i może zostać użyta nie tylko w misjach prowadzonych przez ONZ, ale także w operacjach NATO, czy UE. Niezaprzeczalnym walorem jednostki jest możliwość jej szybkiego (w ciągu 30 dni) rozwinięcia do operacji i przystąpienia do wykonywania zadań mandatowych. Zgodnie z planem rotacji na stanowiskach w sztabie brygady od 2006 r. stanowisko dowódcy SHIRBRIG (generał brygady) jest przewidziane dla oficera z Polski.

4.6. Brygada Nordycko-Polska NORDPOLBDE i Grupa Bojowa NPBG w IFOR/SFOR

Od początku konfliktu w byłej Jugosławii Organizacja Narodów Zjednoczonych włączyła się w próby jego rozwiązania, odwołując się do Karty NZ podejmowała kolejne działania mające doprowadzić do jego zakończenia. Pierwszym krokiem były sankcje ekonomiczne wobec Serbii i Czarnogóry oraz embargo na dostawy broni wobec wszystkich republik. Osobisty wysłannik sekretarza generalnego ONZ spotkał się z prezydentami Serbii i Chorwacji oraz sekretarzem stanu ds. obrony Jugosławii w Genewie 23 listopada 1991 r. W trakcie tego spotkania strony konfliktu osiągnęły porozumienie w sprawie natychmiastowego przerwania ognia i podpisano (po raz pierwszy pod patronatem ONZ) czternaste porozumienie o przerwaniu ognia, odblokowaniu koszar w Chorwacji i wycofaniu sił Jugosłowiańskiej Armii Ludowej z tej republiki. Jednocześnie każda ze stron konfliktu wyraziła życzenie jak najszybszego rozpoczęcia operacji pokojowej ONZ. Po zaprobowaniu planu pokojowego ONZ przez wszystkie strony konfliktu Rada Bezpieczeństwa uchwaliła rezolucję 743 z dnia 21 lutego 1992 r., na mocy której utworzono Siły Ochronne Narodów Zjednoczonych (UNPROFOR – *United Nations Protection Force*) w Jugosławii początkowo na okres dwunastu miesięcy. W rzeczywistości misja UNPROFOR funkcjonowała od 21 lutego 1992 r. do 31 marca 1995 r. Pierwotnie mandat misji obejmował jedynie obszar Chorwacji, w listopadzie 1992 r. także obszar Macedonii, a od 1993 r. Bośni i Hercegowiny. W skład UNPROFOR wchodziły komponenty: wojskowy (około 13 tys. żołnierzy), policyjny (530 policjantów) i cywilny (500 osób). Personel wojskowy i policyjny pochodził z 37 krajów, natomiast personel cywilny składał się w większości z etatowych pracowników ONZ. Siły UNPROFOR zostały rozmieszczone w rejonach, w których Serbowie stanowili zdecydowaną większość populacji lub liczącą się mniejszość narodową i gdzie wzajemne napięcia społeczne doprowadziły do konfliktu zbrojnego. Ustanowiono trzy strefy ochronne: Wschodnia Sławonia, Zachodnia Sławonia i Krajina, które podzielone zostały dla celów operacyjnych na cztery sektory: Południowy, Północny, Zachodni i Wschodni.

Wśród 12 państw, które na początku formowania misji zostały poproszone o wydzielenie do niej sił pokojowych, była Polska. Fakt ten jest o tyle istotny, że po raz pierwszy w historii uczestnictwa Polski w misjach pokojowych pod egidą ONZ wystawiono batalion operacyjny¹²². Polski Kontyngent Wojskowy składał się z batalionu operacyjnego liczącego 893 żołnierzy, w skład którego wchodził sztab, pięć kompanii piechoty, kompania zaopatrzenia i kompania remontowa. Wraz z rozwojem sytuacji kontyngent był wzmacniany i w szczytowym okresie w lutym 1995 r. liczył 1245 żołnierzy. Polski kontyngent zakończył swą misję w siłach UNPROFOR 14 grudnia 1995 r. Oprócz batalionu operacyjnego Polska wysłała 4,

¹²² Dotychczas Polska wydzielała różne pododdziały logistyczne do misji pokojowych prowadzonych przez ONZ.

a potem jeszcze 20 obserwatorów wojskowych i 30 cywilnych policjantów. UNPROFOR był bez wątpienia największą i najliczniejszą misją w historii ONZ, liczył w sumie ok. 34 tysięcy osób personelu. Rezolucją nr 982 z 31 marca 1995 r. Rada Bezpieczeństwa NZ zdecydowała o restrukturyzacji UNPROFOR, zastępując tę misję trzema osobnymi operacjami pod wspólną nazwą UNPF (United Nations Peace Forces). Poszerzono mandat UNPROFOR w Bośni i Hercegowinie. W Chorwacji utworzono *United Nations Confidence Restoration Operation* (UNCRO), zaś w Macedonii – *United Nation Preventive Deployment Force* (UNPREDEP). Po restrukturyzacji misji, aż do zakończenia jej działalności strona polska wystawiała do misji, w gronie 36 państw kontrybutorów: do maja 1995 r. – oddziały wojskowe, a do grudnia 1995 r. cywilnych policjantów oraz obserwatorów wojskowych. Misja UNCRO trwała od 31.03.1995 r. do 15.01.1996 r., Polska od maja 1995 r. do stycznia 1996 r. wysyłała do UNCRO pododdziały wojskowe, obserwatorów wojskowych oraz cywilnych policjantów. Do misji UNPREDEP Polska skierowała od maja do października 1995 r. cywilnych policjantów i 2 obserwatorów wojskowych do Macedonii. Kolejna operacja na terenach byłej Jugosławii, w której brali udział polscy żołnierze, to UNTAES (*United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia*) we Wschodniej Sławonii, Baranii i Zachodnim Sirmium (Chorwacja). Od początku 1996 r. do jesieni 1997 r. pełnili tam służbę polscy obserwatorzy wojskowi. Następną operacją to UNMOP (*United Nations Mission of Observers in Prevlaka*) na Półwyspie Prevlaka w Chorwacji, wśród 28 obserwatorów NZ od stycznia 1996 r. służą tam Polacy.

Zadaniem misji UNPROFOR było rozdzielenie walczących stron, egzekwowanie zakazu lotów bojowych nad terytorium Bośni i Hercegowiny oraz zapewnienie bezpieczeństwa ludności cywilnej i umożliwienie organizacjom międzynarodowym niesienia pomocy humanitarnej ofiarom wojny. Kryzys wywołany ONZ-owskim ultimatum na wycofanie broni ciężkiej spod Sarajewa, łamanie przez Serbów zakazu lotów bojowych, atakowanie enklaw muzułmańskich, utrudnianie siłom pokojowym wykonywania ich mandatu oraz ataki wymierzone przeciwko „błękitnym hełmom” i organizacjom humanitarnym spowodowały, że Rada Bezpieczeństwa zwróciła się do NATO o nadzór nad przestrzeganiem zakazu lotów w przestrzeni powietrznej Bośni i Hercegowiny oraz dokonanie prewencyjnych nalotów na pozycje serbskie. Pierwsze naloty miały miejsce w lutym 1994 r. Dalsze ataki na żołnierzy sił pokojowych ONZ stały się podstawą do utworzenia (3 czerwca 1995 r.) i wysłania do Bośni i Hercegowiny sił szybkiego reagowania w sile 10 tysięcy żołnierzy. Siły te składające się z żołnierzy NATO zostały wyposażone w broń ciężką i otrzymały zadanie zapewnienia ochrony znajdującym się w Bośni i Hercegowinie siłom UNPROFOR. Siły IFOR¹²³ zorganizowano w oparciu o struktury dowodze-

¹²³ Siły te składały się z wydzielonych komponentów sił morskich i powietrznych oraz komponentu sił lądowych złożonego z trzech dywizji wielonarodowych i brygady sił szybkiego reagowania oraz odpowiednich jednostek wsparcia bojowego i zabezpieczenia działań. Obok jednostek NATO w skład sił weszły również kontyngenty wojskowe państw partnerskich uczestniczących w programie PdP.

nia NATO. Był to praktyczny sprawdzian koncepcji organizacji i wykorzystania sił CJTF – wielonarodowych połączonych sił do zadań specjalnych. Mandat UNPROFOR wygasł 20 grudnia 1995 r., z chwilą przejęcia jego zadań przez siły IFOR. Tak więc w miejsce dotychczas nieskutecznie prowadzonych przez ONZ misji pokojowych NATO wprowadziło na tereny objęte konfliktem wielonarodowe siły IFOR, a następnie SFOR. Trzeba dodać, że do operacji pokojowej Sojuszu doszło w wyniku presji wspólnoty międzynarodowej, w tym głównie Stanów Zjednoczonych, na przywódców Chorwacji, Federacyjnej Republiki Jugosławii i bośniackich Muzułmanów, którzy 21 listopada 1995 r. w Dayton zainicjowali, a następnie podpisali 13 grudnia 1995 r. w Paryżu *Porozumienie w sprawie wojskowych aspektów ustanowienia pokoju na terenach Bośni i Hercegowiny* (tzw. *Dayton Peace Agreement*¹²⁴). Artykuł 1 § 1 pkt a Aneksu 1 A tego dokumentu upoważniał Radę Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych do przyjęcia rezolucji¹²⁵ dającej prawo państwom członkowskim NATO oraz organizacjom o charakterze regionalnym do utworzenia międzynarodowych sił pokojowych. Na tej podstawie Rada Bezpieczeństwa ONZ rezolucją nr 1031 z dnia 15.12.1995 r. powołała do życia siły implementacyjne (IFOR – *Implementation Force for Bosnia*), a już następnego dnia NATO opublikowała plan operacyjny SACEUR OPLAN 10405 do operacji „Joint Endeavour” („Wspólny Wysilek”). W wyniku porozumienia rozmieszczono siły

¹²⁴ Porozumienie z Dayton obejmowało:

- (Aneks 1A) aspekty wojskowe wprowadzenia pokoju;
- (Aneks 1B) stabilizacja regionalna;
- (Aneks 2) ustalenie granic pomiędzy poszczególnymi rejonami zamieszkanymi przez większości etniczne;
- (Aneks 3) zasady prowadzenia wyborów;
- (Aneks 4) ustanowienie konstytucji Bośni i Hercegowiny;
- (Aneks 5) zasady rozstrzygania sporów;
- (Aneks 6) przestrzeganie praw człowieka;
- (Aneks 7) ustanowienie zasad postępowania z uchodźcami i osobami przesiedlonymi;
- (Aneks 8) ustanowienie komisji ds. zachowania pomników pamięci narodowej;
- (Aneks 9) ustanowienie korporacji publicznych w Bośni i Hercegowinie odpowiadających za usługi komunalne, sieć energetyczną, pocztę, drogi i łączność;
- (Aneks 10) implementacja cywilnej części porozumienia pokojowego;
- (Aneks 11) ustanowienie grupy specjalnej policji międzynarodowej (IPTF).

¹²⁵ Rezolucja Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych nr 1031 z dn. 15.12.1995 r. i porozumienie z Dayton nadały mandat operacji IFOR, określając główne zadania misji, a mianowicie:

- rozdzielenie stron konfliktu;
- umacnianie zawieszenia broni;
- wprowadzenie i przestrzeganie zakazu importu broni, w tym broni ciężkiej przez którąkolwiek ze stron;
- określenie limitów broni i punktów ich przechowywania, systematyczne prowadzenie kontroli stanów uzbrojenia oraz konfiskata broni nie zaewidencjonowanej oraz posiadanej przez ludność cywilną;
- demobilizacja sił paramilitarnych;
- zapewnienie zgodności wycofania i przemieszczania wszystkich sił narodowych z ustalonymi planami czasowo-przestrzennymi;
- oznakowanie stref rozdzielenia i ich monitorowanie;
- odstraszanie lub przeciwdziałanie podejmowaniu przez strony wrogich działań lub przeciwdziałanie innym zagrożeniom dla pokoju;
- promowanie warunków, w których proces pokojowy może dalej postępować i wspieranie działań organizacji cywilnych.

NATO na terenie Bośni i Hercegowiny. Operacja „Wspólny Wysięk” podjęta przez wojska IFOR miała zapewnić stworzenie odpowiednich warunków dla realizacji wszystkich celów wynikających z podpisanego porozumienia¹²⁶, a w szczególności: przestrzegania rozejmu między walczącymi stronami i nadzorowania ich wycofania poza strefę rozdzielania, ochrony ewakuacji sił UNPROFOR nie przewidzianych do wejścia w skład IFOR, kontroli przestrzeni powietrznej nad obszarem Bośni i Hercegowiny, stworzenia odpowiednich warunków do odbudowy struktur życia publicznego w Bośni i Hercegowinie. Zgodnie z porozumieniem pokojowym z Dayton, 16 grudnia 1995 r. rozpoczęto w Bośni i Hercegowinie, w ramach misji pokojowej „Wspólny Wysięk”, operację wojskową międzynarodowych sił implementacyjnych IFOR. W operacji brało udział ok. 60 tys. żołnierzy z 32 państw.

Polska także włączyła się do działań stabilizujących sytuację na Bałkanach. W dniu 6 listopada 1995 r. przekazano na ręce zastępcy sekretarza generalnego NATO list wyrażający zainteresowanie przyszłym udziałem kontyngentu Wojska Polskiego w Wielonarodowych Siłach Implementacyjnych. Formalną podstawą prawną udziału żołnierzy WP w misji IFOR była *Uchwała Rady Ministrów nr 141/95 z 5 grudnia 1995 r. w sprawie utworzenia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Siłach Implementacyjnych w Bośni* i wykonawcza *Decyzja Ministra Obrony Narodowej nr 195 z 13 grudnia 1995 r. w sprawie sformowania i działania Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Siłach Implementacyjnych w Bośni*¹²⁷. Na podstawie uchwały przesłano (11 grudnia 1995 r.) do Kwatery Głównej NATO

¹²⁶ Zasadniczym celem misji było wykonywanie przepisów Aneksu I A (aspekty wojskowe) porozumienia, czyli: spowodowanie i utrzymanie zaprzestania działań wojennych, rozdzielenie sił zbrojnych koalicji bośniacko-chorwackiej (Federacji) i sił zbrojnych bośniackich Serbów (Republika Serbska) w połowie stycznia 1996 r.; rozdzielenie sił na spomych terenach w połowie marca 1996 r.; przesunięcie wojska i ciężkiej broni do zatwierdzonych lokalizacji, realizowane pod koniec czerwca. Przez pozostałą część roku IFOR kontynuował patrolowanie wzdłuż 1400 km odcinka linii rozgraniczenia (IEBL) i regularnie kontrolował ponad 800 składów ciężkiego uzbrojenia i innego wyposażenia. Wykonywano również zadania związane z transportem, jak otwarcie ponad 2500 km dróg, naprawienie lub wybudowanie ponad 60 mostów, otwarcie lotniska w Sarajewie i głównych linii kolejowych. Ważnym elementem było poparcie dla Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) w przygotowaniu i przeprowadzeniu wyborów we wrześniu 1996 r.

¹²⁷ Należy jeszcze dodać pozostałe dokumenty prawne:

– Zaproszenie wystosowane przez Sekretarza Generalnego NATO do udziału w Siłach Implementacyjnych (IFOR) w Bośni i Hercegowinie (pismo nr SG/95/384 z 6.12.1995 r.) oraz odpowiedź polskiej z 11.12.1995 r.;

– Porozumienia w sprawie uczestnictwa PKW w Pokojowych Siłach Implementacyjnych w Bośni i Hercegowinie (IFOR), zawarte pomiędzy NATO a RP („Participation Agreement” i „Financial Agreement”);

– Decyzja Sekretarza Stanu w MON nr 71/95 r.;

– Zarządzenie Szefa Sztabu Generalnego WP nr 136/Sztab z 15.12.1995 r.;

– Porozumienie w sprawie włączenia PKW do składu Brygady Nordyckiej, zawarte między Danią, Finlandią, Norwegią, Polską i Szwecją;

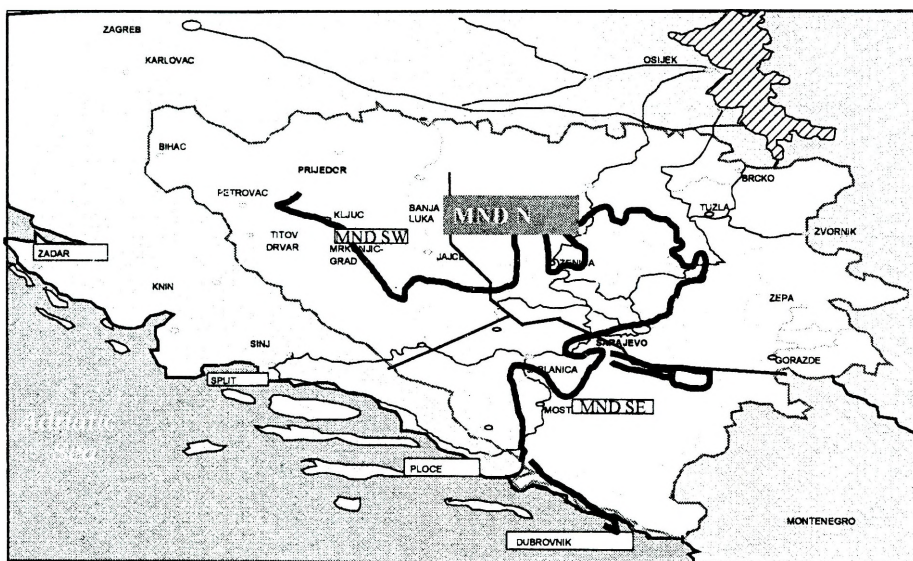
– Porozumienie państw wchodzących w skład Brygady Nordyckiej, zawarte z Republiką Węgierską w sprawie statusu wojsk tych państw, działających na rzecz IFOR na obszarze Węgier;

– Plan operacyjny NATO: SACEUR OPLAN 10405 „Joint Endeavour” z 16.12.1995 r.

– Plan operacyjny dowódcy Brygady Nordyckiej (OPLAN 1/95 z 21.12.1995 r.);

– Rozkaz operacyjny dowódcy Brygady Nordyckiej (OPSORDER 1/96 z 4.01.1996 r.).

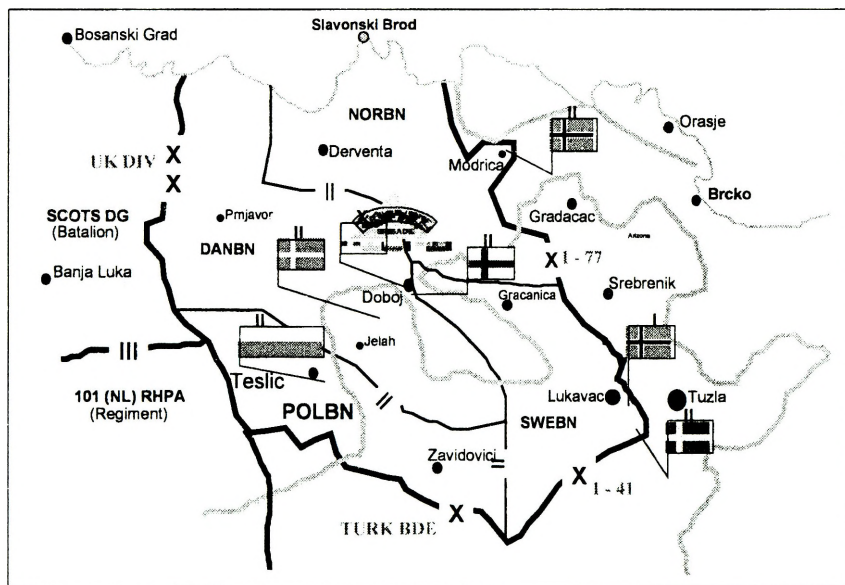
oficjalne potwierdzenie przyjęcia zaproszenia do udziału w operacji „Wspólny Wysilek”. W drodze wymiany listów zostało podpisane (29 grudnia 1995 r.) oficjalne porozumienie w sprawie uczestnictwa Polskiego Kontyngentu Wojskowego w misji pokojowej w Bośni. Do wypełnienia tej zaszczytnej misji został wyznaczony 16 batalion powietrznodesantowy z 6 Brygady Desantowo-Szturmowej. Batalion ten był pierwszą regularną jednostką Wojska Polskiego uczestniczącą w operacji pokojowej, a także pierwszą polską jednostką biorącą udział w operacji wymuszania pokoju. Był to również pierwszy polski pododdział z jednostek deklarowanych do udziału w Procesie Planowania i Oceny w ramach programu Partnerstwo dla Pokoju, który osiągnął gotowość do współdziałania z siłami Sojuszu. Etat kontyngentu ustalony został w wysokości 670 żołnierzy i w dniu 5 lutego 1996 r. batalion rozpoczął służbę w Bośni w pełnym składzie. Batalion wszedł w podporządkowanie Brygady Nordyckiej, sformowanej przez Danię, Finlandię, Norwegię i Szwecję, a operującej w składzie amerykańskiej 1 Dywizji Pancerniej Wielonarodowej Dywizji Północnej (*Multinational Division North – MND-N*) – rysunek 4.11.

Rys. 4.11. Siły Implementacyjne IFOR – sektory operacyjne

Po wejściu 16 batalionu powietrznodesantowego w skład brygady zmieniła ona nazwę na Brygadę Nordycko-Polską. Państwa uczestniczące w Nordycko-Polskiej Brygadzie 13 lutego 1996 r. podpisały *Porozumienie dotyczące zasad współpracy w ramach NORDPOLBDE IFOR i elementów ją wspierających*. W myśl MOU Polska zadeklarowała wystawienie jednego zmechanizowanego batalionu piechoty, wsparcie kadrowe jednostki policji wojskowej (wystawianej przez Norwegię) oraz

udział żołnierzy WP w dowództwie brygady. Ponadto strona polska wystawiła swój personel do Nordyckiej Grupy Zaopatrzenia Tyłowego – NSG (*Nordic Support Group*) oraz sformowała narodowy element zaopatrzenia – NSE (*National Support Element*). Obie grupy, tj. NSG i NSE, stacjonowały na Węgrzech. Należy zaznaczyć, że struktura organizacyjna batalionu znacznie różniła się od struktur polskich batalionów operacyjnych uczestniczących w misjach pokojowych ONZ. W jego skład weszła kompania szturmowa na 10 bojowych wozach piechoty BWP-1 oraz dwie kompanie szturmowe na 42 wozach opancerzonych BRDM, kompania wsparcia była uzbrojona w 6 moździerzy 82 mm oraz środki przeciwpancerne (2 wyrzutnie FAGOT i 2 działa bezodrzutowe SPG-9). PKW IFOR wchodzący w skład wielonarodowej Brygady Nordycko-Polskiej (NORDPOLBDE) stacjonował w trzech miejscowościach: Teslic (sztab batalionu, kompania szturmowa, kompania zaopatrzenia oraz plutony: łączności, saperów i medyczny), Jelah (kompania szturmowa, kompania wsparcia i pluton remontowy) oraz Zepce (kompania szturmowa wzmocniona przez pluton artylerii przeciwlotniczej). Ponadto Polacy pełnili służbę w sztabie Brygady Nordycko-Polskiej w miejscowości Doboj, w Nordyckiej Grupie Zabezpieczenia (Pecs, Węgry), w Narodowej Grupie Zaopatrzenia (Pecs) – rysunek 4.12.

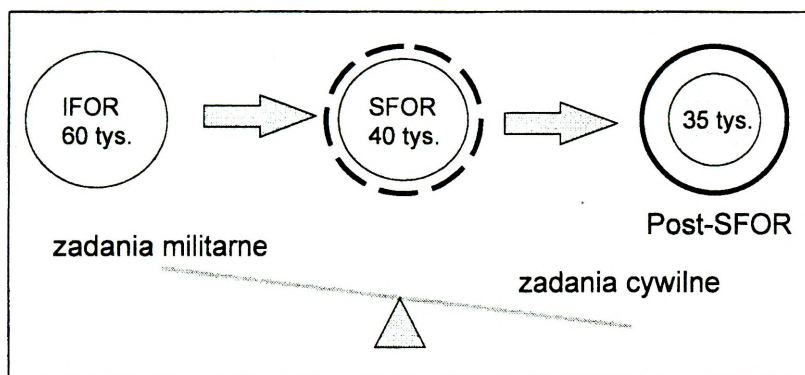
Rys. 4.12. Rejon odpowiedzialności Brygady Nordycko-Polskiej (NORDPOLBDE)

Główne zadania tak PKW, jak i pozostałych elementów narodowych NORD-POLBDE skupiały się wokół działań patrolowych, kontroli składowania broni i amunicji, monitorowania ruchów wojsk, przemieszczania uzbrojenia i amunicji oraz utrzymywania łączności ze stronami konfliktu i ludnością lokalną. Operacja sił IFOR/SFOR w Bośni była dla nas praktycznym wyrazem nowej strategii sojuszniczej w odniesieniu do sytuacji kryzysowych, jakie powstają i mogą powstawać w środowisku bezpieczeństwa europejskiego. Dla Polski i jej interesów udział w operacji miał znaczenie prestiżowe. Po raz pierwszy bowiem WP zaangażowało się w tego typu operację pokojową na tak znaczną skalę. Jednocześnie operację IFOR/SFOR uznaje się za misję nowego typu, tj. operację wspierania pokoju prowadzoną na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych. W praktyce operacja ta stanowi do dziś model dla działań Sojuszu Północnoatlantyckiego podejmowanych w celu zapewnienia lub wsparcia pokoju w obszarze swojej odpowiedzialności i poza nim. Można ją również traktować jako przykład praktycznego zastosowania koncepcji CJTF, w sytuacji gdy potencjalny konflikt charakteryzuje się niską intensywnością, jest ograniczony terytorialnie i nie stanowi bezpośredniego zagrożenia dla NATO. Wyróżnia tę operację m.in. to, że:

- zainicjowana w wyniku porozumienia zwaśnionych stron i prowadzona na podstawie mandatu ONZ, jest przy tym zorganizowana i dowodzona przez NATO;
- mandat operacji pozwala na użycie siły nie tylko w obronie własnej, ale także w celu wsparcia form i środków realizacji postanowień mandatu;
- w operacji biorą udział państwa deklarujące swoją wolę czynnego poparcia decyzji ONZ, niezależnie od orientacji politycznej (w tym państwa ubiegające się o włączenie do NATO oraz państwa przeciwnie rozszerzeniu Sojuszu).

Polska zgłosiła wolę uczestniczenia w operacji jako jedno z pierwszych państw spoza Sojuszu, dla Wojska Polskiego był to pierwszy przypadek działania w realnej sytuacji zbliżonej do bojowej pod sojuszniczym dowództwem międzynarodowym. Założenia operacji IFOR przyjęte przez Radę Ambasadorów NATO 12 października 1995 r. przewidywały realizację wojskowych aspektów planu pokojowego w Bośni i Hercegowinie na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ, w ramach rozdziału VII Karty ONZ. Mandat IFOR był przewidziany na 12 miesięcy i kończył się 20 grudnia 1996 r. Jednak cywilna część porozumienia z Dayton nie została zrealizowana do końca, dlatego na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1088 z 12.12.1996 r. Siły Implementacyjne IFOR zostały zredukowane do 40 tys. żołnierzy i przemianowane na Siły Stabilizujące SFOR¹²⁸ (rysunek 4.13).

¹²⁸ Po spokojnym przeprowadzeniu wyborów we wrześniu 1996 r. IFOR wypełniał swoje zadania zgodnie z wojskowym aneksem Ogólnego Porozumienia dla Pokoju. Jakkolwiek sprawą jasną pozostawał fakt, iż życie cywilne i polityczne nadal było niestabilne i niepewne. Pod koniec grudnia 1996 r. w Bergen, w Norwegii, odbyło się nieformalne spotkanie ministrów obrony NATO, na którym zastanawiano się nad sposobami zapewnienia pokoju po wygaśnięciu mandatu IFOR. Ministrowie spraw zagranicznych i obrony NATO zdecydowali, że do dalszej stabilizacji sytuacji w Bośni i Hercegowinie niezbędne jest dalsze utrzymywanie sił pokojowych, które zostały aktywowane 20 grudnia 1996 r. (z datą tą wygaś mandat IFOR).

Rys. 4.13. Transformacja sił pokojowych w byłej Jugosławii

Zadecydowała o tym również stopniowa stabilizacja sytuacji na obszarze Bośni i Hercegowiny oraz znaczne potrzeby wojskowe w operacji w Kosowie. Warunkiem dokonania tych zmian było zwiększenie mobilności i uniwersalności wojsk SFOR oraz utrzymanie znacznego odwodu strategicznego naczelnego dowódcy Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie. Operacyjnie obszar Bośni i Hercegowiny podzielony został na trzy sektory: amerykański – MND(N), brytyjski – MND(SW), francuski – MND(SE). Minister obrony narodowej RP na podstawie uchwały nr 146/96 Rady Ministrów z 17 grudnia wydał decyzję nr 1/MON z 6 stycznia 1997 r. w sprawie sformowania Polskiego Kontyngentu Wojskowego. Tymczasem 20 grudnia 1996 r. gen. G. Joulwan i gen. W. Crouch przewodniczyli uroczystości zakończenia misji IFOR i ogłosili rozpoczęcie nowej misji – SFOR. Nowa międzynarodowa misja – również z udziałem Polaków – podjęła trud kontynuowania działań mających na celu pełne wdrożenie treści porozumienia z Dayton. W czasie jej trwania został zapoczątkowany proces demokratycznych przemian. Stworzono podstawy normalizacji stosunków pomiędzy stronami konfliktu, dającej nadzieję na pokojowe rozwiązanie sporu. Po pewnej stabilizacji sytuacji politycznej w Bośni i Hercegowinie w latach 1997 i 1998 nastąpiła również ewolucja międzynarodowego wysiłku, z militarne go w kierunku współpracy cywilno-wojskowej. Polska wydzieliła do SFOR batalion powietrznodesantowy oraz oficerów sztabowych do sztabu Nordycko-Polskiej Brygady SFOR i jej wspólnych jednostek, a ponadto, w trakcie operacji wydzielono batalion desantowo-szturmowy do odwodu strategicznego SFOR od 1 stycznia 1998 r. Odwód strategiczny SFOR mógł być użyty na rozkaz naczelnego dowódcy Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (SACEUR), po uzyskaniu akceptacji władz krajowych. Skierowano również naszych oficerów do Obserwacyjnej Grupy Łącznikowej przy odwodzie strategicznym SFOR.

W celu określenia stopnia postępu w przybliżaniu się do etapu końcowego operacji wprowadzono okresowe (6-miesięczne) przeglądy sytuacji, które opierają się na ocenie normalizacji sytuacji w rejonie operacyjnym. W wyniku kolejnego przeglądu sytuacji w 1999 r. zaplanowano przeprowadzenie redukcji sił SFOR z 30 tys.

do 19 tys. żołnierzy. Ze względu na stopniową stabilizację sytuacji na obszarze Bośni i Hercegowiny oraz znaczne potrzeby wojskowe w operacji w Kosowie Sojusz podjął decyzję o zmianie sposobu prowadzenia operacji SFOR oraz redukcji zaangażowanych sił. Warunkiem dokonania tych zmian było zwiększenie mobilności i uniwersalności wojsk SFOR, zmieniono zatem strukturę dowodzenia, likwidując szczebel brygady, a na ich miejsce wprowadzono tzw. grupy bojowe oraz utrzymano znaczny odwód strategiczny naczelnego dowódcy Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie, w skład którego wchodził 18 batalion desantowo-szturmowy stacjonujący w Bielsku Białej. W ramach trzech wielonarodowych dywizji zostało utworzonych 13 grup bojowych (GB). Od tego momentu grupy bojowe liczyły po około 850 żołnierzy i były jednostkami zdolnymi samodzielnie realizować zadania sił SFOR w rejonach odpowiedzialności. Były one samowystarczalne pod względem: operacyjnym, rozpoznania, dowodzenia i łączności, logistycznym, medycznym, zabezpieczenia inżynieryjnego i transportowym. Zmianie uległa także koncepcja operacyjna SFOR – możliwe było użycie jednostek operacyjnych w rejonach odpowiedzialności innych dywizji (*cross boundary operations*).

W skład wielonarodowych sił SFOR weszły komponenty 18 krajów członków NATO (Belgia, Kanada, Czechy, Dania, Francja, Niemcy, Grecja, Węgry, Islandia, Włochy, Holandia, Norwegia, Polska, Portugalia, Hiszpania, Turcja, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone) i 15 krajów nie będących członkami NATO (Albania, Austria, Argentyna, Bułgaria, Estonia, Finlandia, Irlandia, Łotwa, Litwa, Maroko, Rumunia, Rosja, Słowacja, Słowenia, Szwecja). Skład poszczególnych międzynarodowych dywizji przedstawia się następująco:

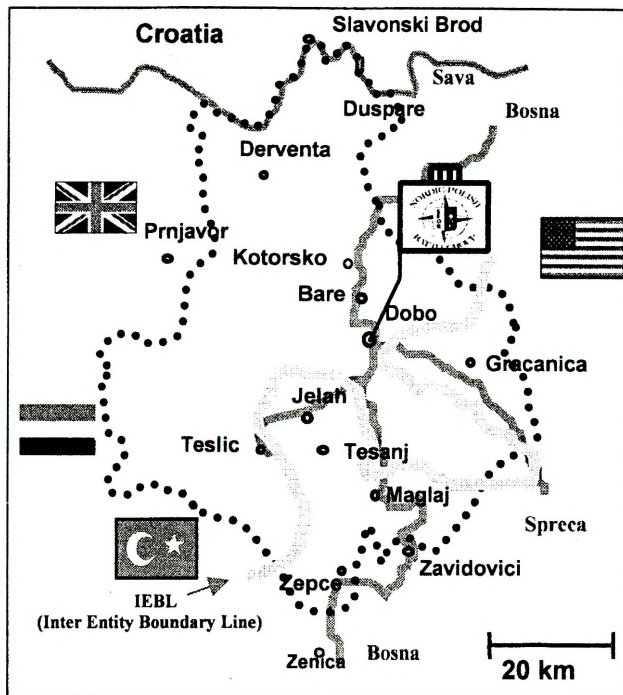
– MND(N) – dowództwo w m. Tuzla: Nordycko-Polska GB, Turecka GB, dwie Amerykańskie GB, Rosyjska GB;

– MND(SW) – dowództwo w m. Banja Luka: Brytyjska GB, Kanadyjska GB, Holenderska GB, Czeska GB;

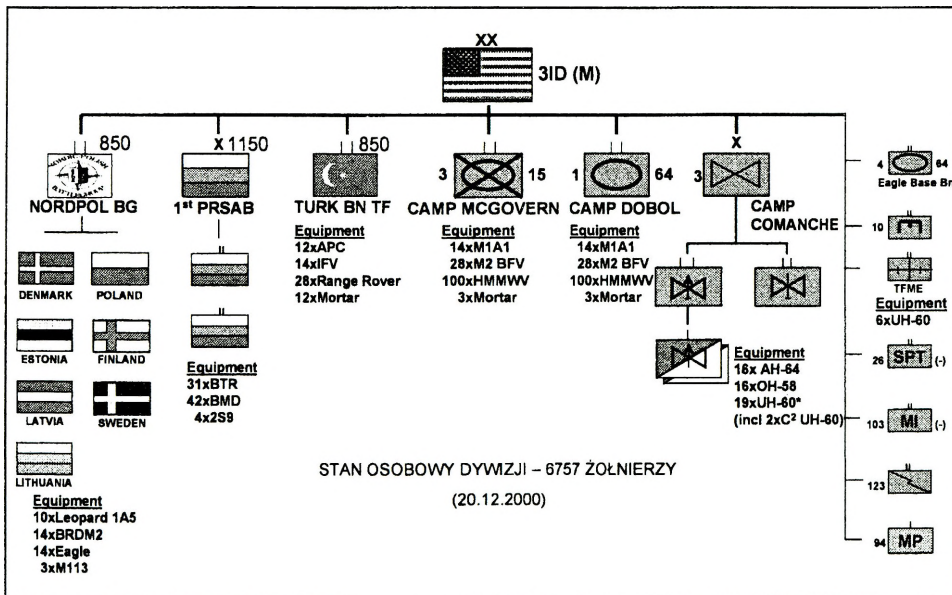
– MND(SE) – dowództwo w m. Mostar: Niemiecka GB, Francuska GB, Hiszpańska GB, Włoska GB.

Dowództwo sił SFOR rozmieszczono w Sarajewie (Camp Butmir). Międzynarodowa Dywizja Północ – MND(N) początkowo oparta była na pododdziałach amerykańskiej 3 Dywizji Piechoty z Fort Stewart w Georgii. Rozmieszczona została w północnej części Bośni i Hercegowiny (rysunek 4.14).

W jej skład weszły: Nordycko-Polska GB – Dania, Polska, Szwecja, Litwa, Łotwa, Estonia – Doboj; Turecka GB – Turcja – Zenica; Rosyjska GB – Rosja – Ugljevic; dwie Amerykańskie GB – Stany Zjednoczone – Camp Dobol, Camp McGovern; Brygada Lotnicza – Stany Zjednoczone – Camp Comanche. Stan osobowy MND(N) wynosił ponad 6 tys. żołnierzy, w tym 3907 amerykańskich. Dowództwo i sztab MND(N) rozmieszczone jest w Tuzli (Eagle Base). Podstawowe uzbrojenie MND(N) to: czołgi M1A1; czołgi Leopard 1A2; transportery opancerzone BWP, śmigłowce AH-64, śmigłowce OH 58, śmigłowce UH 60 (rysunek 4.15).

Rys. 4.14. Rejon odpowiedzialności Nordycko-Polskiej Grupy Bojowej w SFOR

Rys. 4.15. Struktura organizacyjna MND(N)

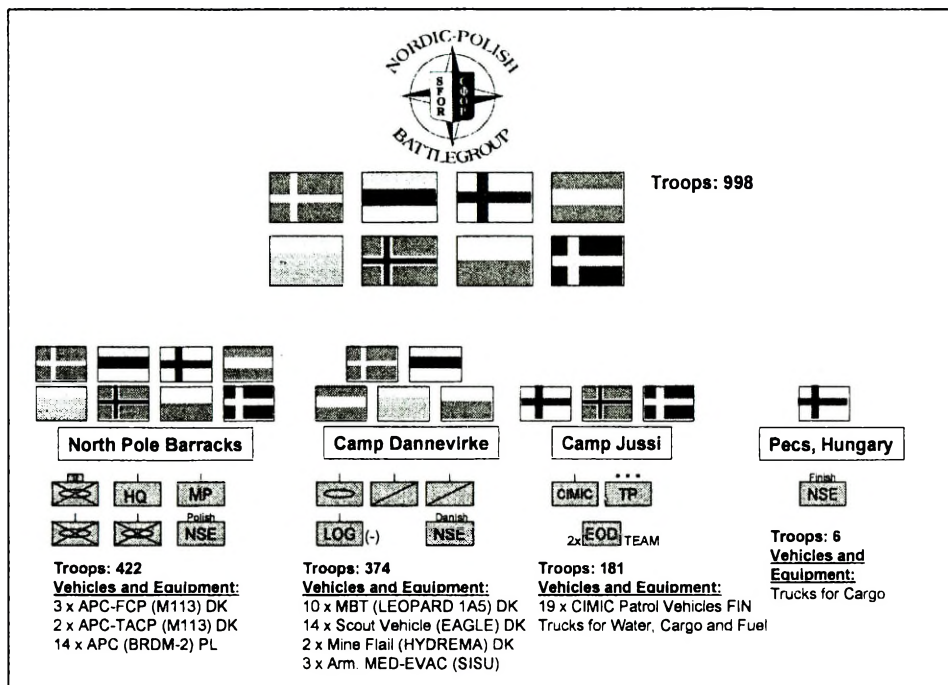
W związku z zaistniałą sytuacją, wspólnie z państwami nordyckimi, Polska zdecydowała o utrzymaniu dotychczasowej struktury Nordycko-Polskiej Brygady SFOR do końca 1999 r., co potwierdzało *Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 czerwca 1999 r. o przedłużeniu użycia Polskiej Jednostki Wojskowej w siłach stabilizujących w Bośni i Hercegowinie* (Monitor Polski nr 21, poz. 297). W listopadzie 1999 r. rozpoczął się proces restrukturyzacji SFOR, którego zakończenie zaplanowano w marcu 2000 r. przed wyborami municypalnymi w Bośni i Hercegowinie, w kwietniu 2000 r. Brygada Nordycko-Polska, jako jedna z pierwszych, rozpoczęła w połowie 1999 r. proces restrukturyzacji połączony z redukcją stanów osobowych. Redukcja stanów osobowych była realizowana etapowo i w różnym stopniu dotyczyła poszczególnych państw. Wszystkie państwa zredukowały swoje kontyngenty narodowe (np. Dania – do 350, Polska – do 300, Norwegia – do 78, Finlandia – do 120, Szwecja do 34 żołnierzy). Nadwyżki sprzętu, między innymi bojowe wozy piechoty (BWP), zostały wycofane do kraju. Nazwa PJW SFOR została zmieniona na Polski Kontyngent Wojskowy (PKW) SFOR.

W wyniku przeprowadzonej restrukturyzacji 5 stycznia 2000 r. zakończyła działalność operacyjną Polska Jednostka Wojskowa (16 batalion powietrznodesantowy) w składzie Brygady Nordycko-Polskiej Wielonarodowej Dywizji Północ. Utworzono Nordycko-Polską Grupę Bojową (NPBG), w składzie której działa Polski Kontyngent Wojskowy SFOR (PKW SFOR) o liczebności do 300 żołnierzy i pracowników WP. Nordycko-Polska Grupa Bojowa (rysunek 4.16) była podporządkowana bezpośrednio dowódcy Międzynarodowej Dywizji Północ MND(N). Nordycko-Polska Grupa Bojowa wchodziła w skład MND(N) (sektor amerykański) i była rozmieszczona w rejonie Doboju. Podstawą jej działania było porozumienie MOU podpisane przez ministrów obrony państw tworzących GB. W jej skład wchodziły: dowództwo i sztab, logistyczna grupa koordynacyjna, kompania dowodzenia, cztery kompanie (duńska – czołgów, dwie polskie kompanie szturmowe, jedna kompania rozpoznawcza) z krajów bałtyckich, wielonarodowa kompania logistyczna, wielonarodowa kompania żandarmerii wojskowej, wielonarodowa kompania CIMIC. Podstawowe uzbrojenie NPBG stanowiły: czołgi Leopard 1A2, transportery opancerzone M 113, transportery opancerzone BRDM2, samochody Honker, samochody Mercedes GD-240.

Od połowy 2000 r. w skład kontyngentu duńskiego weszła jedna kompania z krajów bałtyckich, co zwiększyło stan osobowy NPBG do ponad 1000 żołnierzy. Kompania ta była rotowana co 6 miesięcy kolejno przez Litwę, Łotwę i Estonię. NPBG stacjonowała w trzech obozowiskach w rejonie Doboju:

- dowództwo, sztab, kompania dowodzenia i dwie kompanie polskie w obozie North Pole Barracks (poprzednio siedziba dowództwa NPBDE);
- dwie kompanie duńskie, kompania logistyczna, LCG w obozie Dannevirke;
- kontyngenty fiński i norweski w obozie Jussi.

Po wycofaniu się Norwegii¹²⁹ z NPBG kluczowe stanowiska w dowództwie i sztabie GB obsadzone były przez oficerów polskich i duńskich, z wyjątkiem szefa sekcji G5 (CIMIC), które zajmował oficer fiński (Finlandia była krajem wiodącym, tzw. *lead nation*). Na stanowisku dowódcy i szefa sztabu NPBG rotacja między oficerami polskimi i duńskimi następowała co 6 miesięcy, niemniej przez cały 2000 r. dowódcą NPBG był oficer duński.

Rys. 4.16. Schemat organizacyjny Nordycko-Polskiej Grupy Bojowej w SFOR (2000 r.)

Polskie pododdziały w ramach NPBG realizowały następujące zadania operacyjne:

- patrolowanie przydzielonego rejonu odpowiedzialności;
- nadzorowanie działalności militarnej byłych stron konfliktu: monitorowanie szkolenia i przemieszczenia sprzętu, inspekcja składów broni i amunicji, inspekcja rozminowania;
- monitorowanie procesu powrotu ludności do miejsc zamieszkania przed wybuchem konfliktu;
- ochrona koszar North Pole Barraks i stacji przekaźnikowej Ciganista;
- realizacja zadań w ramach Cross Attachment – wymiana plutonów pomiędzy jednostkami wewnątrz struktury MND(N);

¹²⁹ W sierpniu 2002 r.

- pełnienie dyżurów bojowych w ramach Dywizyjnej Grupy Szybkiego Reagowania oraz Grupy Szybkiego Reagowania NPBG;
- niszczenie uzbrojenia przejętego w ramach operacji „Harvest”;
- uczestnictwo w budowie i rekonstrukcji dróg i mostów w rejonie odpowiedzialności NPBG.

Średnio kompania w miesiącu wykonywała 50–60 patroli dziennych i 20–30 patroli nocnych.

Zmiany polityczne, jakie zaszły w Europie Południowo-Wschodniej oraz doświadczenia zebrane w trakcie misji pokojowych SFOR, KFOR, „Essential Harvest” i „Amber Fox”, skłoniły NATO do kompleksowego przeglądu prowadzonych operacji i spojrzenia na nie z perspektywy całego regionu. W związku z poprawą sytuacji ogólnej następuje systematyczne ograniczenie stanów osobowych sił SFOR i KFOR oraz sukcesywne wycofywanie ciężkiego sprzętu i uzbrojenia. Władze wojskowe NATO w ramach cyklicznych 6-miesięcznych ocen przebiegu operacji SFOR i KFOR dokonały ich kompleksowej analizy i opracowały koncepcję restrukturyzacji zaangażowania Sojuszu na Bałkanach, która zmierza do poprawienia efektywności i sprawności realizowanych zadań oraz zwiększenia racjonalności wykorzystania sił i środków, a tam gdzie to jest możliwe, obniżenia kosztów. W odniesieniu do SFOR zarekomendowano przeprowadzenie zmian w zasadniczych i dodatkowych zadaniach realizowanych w ramach operacji oraz redukcję stanu osobowego do poziomu 12 000 do końca 2002 r. i przejście z dotychczasowych trzech dowództw dywizji na trzy dowództwa brygad. Jednocześnie wskazano na wzrost znaczenia Wielonarodowych Sił Specjalnych (*Multinational Specialised Units – MSU*). Decyzja o restrukturyzacji sił wielonarodowych w SFOR została podjęta na wiosnę 2002 r. w wyniku wydania kolejnego 6-miesięcznego „Joint Operational Area Review”¹³⁰. Realizując zawarte w nim wytyczne, strona duńska na spotkaniu Nordycko-Polskiej Grupy Koordynacyjnej w Sztokholmie (3–4 kwietnia 2002 r.) oświadczyła, iż planuje wycofać się ze składu NPBG w lutym 2003 r., pozostawiając w SFOR kompanię czołgów wraz z ograniczonymi pododdziałami wsparcia (w sumie ok. 150 żołnierzy). Jednocześnie Duńczycy opracowali wytyczne do harmonogramu rozwiązania NPBG. Strona polska przedstawiła zamiar pozostania w SFOR w niezmienionym stanie liczebnym żołnierzy (do 300). Szwecja wyraziła zamiar dalszego uczestnictwa w działaniach CIMIC w SFOR, ale nie przedstawiła konkretnych propozycji w tym zakresie. Strona polska podjęła się przewodniczyć komisji likwidacyjnej NPBG. W ślad za restrukturyzacją zaangażowania NATO jako całości konieczna stała się analiza potrzeb i możliwości przeprowadzenia zmian w celu usprawnienia i obniżenia kosztów funkcjonowania naszych sił na Bałkanach. W resorcie obrony podjęto, w uzgodnieniu z MSZ, przedsięwzięcia zmierzające do utrzymania naszego zaangażowania w tym regionie.

¹³⁰ Wydaje się, że te nowe struktury mogą funkcjonować przez 2 do 3 lat. W perspektywie długoterminowej nastąpi przejście na strukturę kompanijną i ewentualne pokrycie całej Bośni i Hercegowiny dwoma Grupami Bojowymi – Północ i Południe.

Dokonano analizy trzech opcji dalszego udziału Wojska Polskiego w operacjach na Bałkanach. Opcja 1 – utrzymanie naszego zaangażowania w tym regionie na dotychczasowym poziomie; opcja 2 – wycofanie PKW SFOR z Bośni i Hercegowiny z równoczesnym zwiększeniem naszego kontyngentu w Kosowie; opcja 3 – wycofanie PKW KFOR z Kosowa i przemieszczenie go do PKW SFOR w Bośni i Hercegowinie.

W odniesieniu do każdej z opcji zakładano rezygnację z utrzymania odvodu strategicznego. Z politycznego i ekonomicznego punktu widzenia za najbardziej wskazany uznano wybór pierwszej opcji (przemawiało za tym zachowanie obecnego systemu przygotowania i rotacji, działania w rozpoznanym systemie logistycznym oraz proporcjonalne zwiększenie naszej obecności w wyniku planowanej ogólnej redukcji sił NATO).

Przeprowadzono rekonesans w SFOR celem dokonania wstępnych uzgodnień co do dalszego udziału PKW SFOR w operacji pokojowej w Bośni i Hercegowinie po rozwiązaniu NPBG do końca 2002 r. W dniu 1 czerwca 2002 r. przeprowadzono grę decyzyjną w PKW SFOR w Doboju na temat określenia możliwości i kierunków dalszego naszego uczestnictwa w operacji pokojowej NATO w Bośni i Hercegowinie. Mając na uwadze deklarację polityczną utrzymania polskiego zaangażowania na Bałkanach na dotychczasowym poziomie liczebnym oraz pozostanie w sektorze amerykańskim, jak też aspekty prawno-finansowe, rozważono możliwości przyszłego umiejscowienia PKW po likwidacji Nordycko-Polskiej Grupy Bojowej. W wyniku dyskusji zarekomendowano stanowisko, które zostało zaprezentowane podczas rozmów z dowódcą MND(N) i SFOR. Zakładało ono trzy opcje:

- pozostanie samodzielną narodową grupą bojową,
- dołączenie PKW do amerykańskiej grupy bojowej,
- wycofanie PKW z SFOR i ewentualne wzmocnienie PKW KFOR.

Wybrano opcję pierwszą jako zasadniczą i założono następujące zadania operacyjne:

- pozostanie w dotychczasowej dyslokacji w koszarach North Pole Barracks w Doboju w części północnej, z jednoczesnym przeniesieniem elementów rozlokowanych w części południowej (NSE, magazynów amunicji, składu paliw, warsztatów remontowych itp.) oraz z Camp Dannevirke (kompanii dowodzenia);
- utrzymanie dotychczasowego rejonu odpowiedzialności, przy założeniu zmniejszenia intensywności zadań dla PKW, w tym zadań patrolowych;
- przeprowadzenie wewnętrznej reorganizacji kontyngentu w celu uzyskania samodzielności operacyjnej i logistycznej przez rozbudowę sztabu i utworzenie kompanii zabezpieczenia w ramach dotychczasowego limitu 300 etatów.

Na konferencji 11 czerwca 2002 r. przedstawiono propozycję dalszego udziału WP w SFOR kontyngentem o liczebności do 300 żołnierzy, a także – zgodnie z sugestią MSZ i SG WP – powiadomiono SHAPE o utrzymaniu PKW KFOR w niezmienionym składzie oraz rezygnacji z wydzielania sił do odvodu strategicznego SACEUR od końca 2002 r. Podjęto również rozmowy sondażowe na szczeblu

polskiego narodowego przedstawiciela wojskowego przy SHAPE z jego odpowiednikami z Portugalii i Słowenii w celu uzyskania wstępnej opinii na temat możliwości wspólnego utworzenia Wielonarodowej Grupy Bojowej. Rozmowy te zakończyły się pomyślnie i przystąpiono do budowania Wielonarodowej Grupy Bojowej z udziałem Polski, Portugalii i Słowenii, która zaczęła funkcjonować od stycznia 2003 r. (załącznik 9).

Dla Wojska Polskiego udział w operacji IFOR i następnie SFOR miał znaczenie wielowymiarowe, w tym m.in.:

- praktyka dnia codziennego wykazała, iż możliwa jest minimalizacja różnic systemowych pomiędzy jednostkami z państw NATO a polskim batalionem;

- wcześniejsze szkolenie polskich żołnierzy w państwach NATO (szczególnie w Danii i Szwecji) okazało się bardzo skutecznym rozwiązaniem;

- korzystne rezultaty przyniosła koordynacja planowania poprzez udział w pracach Nordyckiej-Polskiej Grupy Koordynacyjnej (NCG);

- potrzebne okazało się planowanie działań taktycznych i szkolenie personelu, struktur ponadbatalionowych, zwłaszcza współpraca z Danią w organizowaniu dowodzenia i łączności (Dania odpowiadała za organizację łączności jeszcze w strukturach NORDPOLBDE);

- współpraca w zakresie zabezpieczenia logistycznego w ramach Nordyckiej Grupy Wsparcia – NSG, w tym szczególnie z Norwegią (odpowiedzialną za koordynację logistyki w NORDPOLBDE) potwierdziła słuszność tego rozwiązania.

Polska Jednostka Wojskowa w SFOR osiągnęła też wiele celów w dziedzinie interoperacyjności, przykładowo:

- włączono się w system dowodzenia i łączności przy wykorzystaniu etatowego sprzętu łączności; stosowano procedury i terminologię łączności NATO;

- przyjęto systemy meldunków i sprawozdań oparte na wzorach i procedurach sztabowych NATO;

- wykorzystywano system wsparcia bojowego NATO (poprzez amerykańskie grupy wsparcia ogniowego artylerii i śmigłowców szturmowych);

- nastąpiło pełne zintegrowanie systemu wsparcia logistycznego batalionu w ramach sił międzynarodowych, w tym zgodność wymagań w zakresie odbioru paliw i dostarczania paliw płynnych wojskom lądowym;

- osiągnięto zdolność do oznaczania i rejestrowania obszarów niebezpiecznych, pól minowych i niewybuchów;

- przyjęto uniwersalną siatkę według rzutu Mercatora oraz siatkę według Wojskowego Układu Współrzędnych (SWUW); zastosowano standardową symbolikę map lądowych oraz graficznych znaków taktycznych i skrótów stosowanych w NATO do obrazowania sytuacji bojowej na mapach;

- zapewniono funkcjonowanie zespołu łącznikowego na szczeblu batalionu;

- oficerowie w sztabach wielonarodowych osiągnęli niezbędne wymogi w zakresie znajomości języka angielskiego.

Należy jeszcze wspomnieć o doświadczeniach, jakie uzyskała jednostka wydzielona do odvodu strategicznego SFOR, otóż:

- zastosowano organizację, procedury oraz zasady dowodzenia i kierowania wymagane w ramach NATO;
- planowano i utrzymywano określone wymogi gotowości jednostki do przemieszczenia i rozwinięcia w wyznaczonym rejonie;
- używano map oraz znaków graficznych i skrótów według standardów NATO;
- stosowano wspólne z wojskami NATO zasady zaopatrywania, utrzymywania określonych norm należności, standardy i procedury zabezpieczenia logistycznego, w tym uzupełniania paliwa, utrzymywania zapasów wody i samowystarczalności jednostki w określonym czasie;
- dostosowano się do wymogów organizacji zabezpieczenia medycznego wojsk Sojuszu;
- praktycznie przygotowano kierowniczą kadre szczebla taktycznego i operacyjnego do wspólnych działań w ramach planów operacyjnych NATO;
- korzystano ze wsparcia ogniowego (artyleryjskiego i lotniczego) NATO;
- opanowano oznaczanie i rejestrowanie obszarów niebezpiecznych, pól minowych i niewybuchów;
- w pełni dostosowano się do wymogów językowych NATO.

Z przedstawionych analiz wynika, że udział żołnierzy WP w strukturach wielonarodowych w ramach operacji sojuszniczych w SFOR i KFOR przynosi znaczące korzyści szkoleniowe i jest okazją do zbierania doświadczeń w zakresie współpracy z państwami NATO, jak i spoza NATO. Jednocześnie trzeba brać pod uwagę fakt, że uczestnictwo jednostek WP w operacjach na Bałkanach wzmacnia naszą wiarygodność sojuszniczą, co przekłada się m.in. na oferowanie przez NATO oficerom polskim coraz wyższych i bardziej odpowiedzialnych stanowisk w sztabach i dowództwach misji. Na szczególną uwagę zasługuje doskonała współpraca z państwami nordyckimi (w tym szczególnie z Danią) w ramach NPBG w SFOR. Przejawiało się to w różnych płaszczyznach, począwszy od wspólnego kierowania grupą bojową (mieszany sztab wielonarodowy), a skończywszy na kontaktach interpersonalnych.

Skuteczny udział polskich batalionów we wspólnej operacji z wielonarodowymi formacjami państw NATO był i jest wynikiem spełnienia w praktyce określonych warunków interoperacyjności tych jednostek. Jednocześnie cele interoperacyjności przedstawione powyżej można uznać za podstawowe elementy kryteriów warunkujących osiągnięcie wymaganej interoperacyjności jednostek wojskowych wydzielanych z państw spoza Sojuszu do udziału w operacjach pod kierownictwem NATO. Wydaje się, że na podstawie uzyskanych doświadczeń i praktycznego sprawdzenia się podczas wykonywania zadań mandatowych jednostki takie mogłyby uzyskiwać sojusznicze certyfikaty interoperacyjności. Mogłoby to usprawnić dalszy proces planowania integracji z NATO oraz podnosiłoby wiarygodność poszczególnych partnerów w drodze do pełnego członkostwa w Sojuszu.

4.7. Wielonarodowa Brygada Czesko-Polsko-Słowacka

Początki wspólnej jednostki wielonarodowej ze Słowacją i Republiką Czeską sięgają inicjatywy podsekretarza stanu ds. polityki obronnej w MON z października 2000 r., zakładającej utworzenie wspólnej polsko-słowackiej jednostki wojskowej. Jej celem było wsparcie aspiracji Słowacji w uzyskaniu członkostwa w NATO. Trzeba podkreślić, iż nie było to takie proste, gdyż pojawiały się różne pomysły związania się z naszymi południowymi sąsiadami. Były do wyboru propozycje słowacka i czeska. Polska świadomie wsparła Słowaków, bo Czesi są już w Sojuszu Północnoatlantyckim, a na dobrej współpracy ze Słowacją również nam zależy. Prawda jest też taka, że była to właściwie inicjatywa polska, tak jak wcześniejsze inicjatywy, które dotyczyły Litwinów i Ukraińców. Wcześniej taka inicjatywa dotyczyła też Polski – zgłosiła ją strona niemiecka, a chodziło o Korpus Północno-Wschodni. Jest to więc jakby polskie działanie na rzecz zwiększenia szans Słowacji na wstąpienie do Sojuszu. W tych inicjatywach sugerowano m.in. powołanie Polsko-Słowackiej Grupy Bojowej, która mogłaby być wykorzystana w siłach KFOR w Kosowie. Kolejna propozycja, zgłoszona również przez podsekretarza stanu ds. polityki obronnej w MON w marcu 2001 r., sugerowała utworzenie „szkieletowej” trójnarodowej brygady z przeznaczeniem do operacji pokojowych z udziałem Polski, Czech i Słowacji. Podczas rozmów ministrów obrony Polski i Słowacji (w marcu 2001 r.) uzgodniono potrzebę powołania wielonarodowej jednostki z udziałem Polski i Słowacji, z ewentualną możliwością rozszerzenia o udział Republiki Czeskiej. W tym celu minister obrony narodowej polecił szefowi Sztabu Generalnego WP objęcie przewodnictwa w pracach organizacyjno-koordynacyjnych. W związku z tym powołano Grupę Koordynacyjną¹³¹ (GK) do tworzenia Wielonarodowej Brygady Czesko-Polsko-Słowackiej w imieniu szefów Sztabów Generalnych i ustalono, że pracami będzie kierowała strona słowacka. Przewodnictwo polskiej części GK powierzono szefowi Zarządu Operacji Bieżących SG WP. Spotkania Grupy Koordynacyjnej zaplanowano przemiennie na terytorium poszczególnych państw. Ponadto przewidziano utworzenie trzech podgrup roboczych (prawnej, budżetowo-finansowej i organizacyjno-logistycznej), które mogą być powoływane do udziału w obradach w składzie Grupy Koordynacyjnej lub obradować samodzielnie. Do składu części polskiej grupy włączono przedstawicieli: Departamentu Współpracy Międzynarodowej, Departamentu Prawnego, Departamentu Budżetowego i Dowództwa Wojsk Lądowych. Wstępnie uzgodniono, że podstawą utworzenia jednostki będzie umowa¹³² zawarta między rządem Republiki Czeskiej, rządem Rzeczypospolitej Polskiej i rządem Republiki Słowackiej oraz porozumienie techniczne dotyczące szczegółów tworzenia i funkcjonowania wspólnej jednostki. Umowa ta jest wyrazem woli trzech państw – z których dwa są

¹³¹ Początkowo Grupa Koordynacyjna występowała pod nazwą Trójstronna Grupa Koordynacyjna.

¹³² Na mocy podobnej umowy i w podobny sposób został utworzony istniejący od 1999 r. Wielonarodowy Korpus Północno-Wschodni z udziałem jednostek wojskowych Niemiec, Danii i Polski, którego kwatera główna znajduje się w Szczecinie.

członkami NATO – wspólnego uczestniczenia w międzynarodowych operacjach pokojowych. Jednym z aspektów omawianej umowy jest jej rola w przyspieszeniu procesu dostosowania słowackich sił zbrojnych do wymogów związanych z zakładanym przyszłym członkostwem tego kraju w NATO. Było to szczególnie ważne ze względu na szczyt NATO w Pradze (w listopadzie 2002 r.), podczas którego miały zapadnąć decyzje dotyczące wystosowania zaproszeń do członkostwa w NATO dla państw aspirujących – jednym z nich była Słowacja. Zamysł polityczny był bardzo prosty – chodziło o to, aby przed tym szczytem nastąpiło wydarzenie, które wspomagałoby działania Polski na rzecz słowackiego członkostwa w Sojuszu i oczywiście działania samych Słowaków. Takim wydarzeniem miało być między innymi formalne utworzenie – zapoczątkowujące pewien proces dochodzenia do odpowiedniego ukształtowania dowództwa – mieszanej brygady czesko-polsko-słowackiej. Umowa ta nawiązuje również do *Umowy o statusie sił zbrojnych na obcych terytoriach*, jaka obowiązuje w ramach NATO, oraz do podobnej umowy o statusie sił zbrojnych, która wiąże państwa uczestniczące w Partnerstwie dla Pokoju. Należy podkreślić jak gdyby dwa aspekty tej umowy. Pierwszy z nich to pomaganie Słowacji w osiągnięciu standardów NATO poprzez ścisłą współpracę z dwoma państwami, które są członkami NATO, a więc Polską i Czechami, a drugi – możliwość użycia tej brygady w operacjach pokojowych, które mogą być podjęte bądź przez NATO, bądź przez Unię Europejską¹³³. Dodatkowym elementem, który pozwala na prawidłową ocenę całej tej umowy i tego projektu politycznego, jest to, że dzisiaj w Sojuszu Północnoatlantyckim wyraźnie dominuje tendencja do tworzenia mieszanych, wielonarodowych struktur militarnych. Jest to w jakiejś mierze wyznacznik pozycji w Sojuszu i zdolności do kooperacji. Warto sobie także zdawać sprawę, że tak naprawdę szanse na uzyskanie wpływu na struktury dowódcze wyższego szczebla będą miały tylko i wyłącznie te kraje – oprócz największych mocarstw członkowskich – które potrafią się umiejętnie związać więzami kooperacji, tworząc wspólne jednostki. Mówiąc wprost, polska szansa na dowodzenie czy współdowodzenie związkami szczebla operacyjnego, a być może nawet strategicznego, wiąże się też z tym, że oprócz oddziałów polskich w takiej strukturze będą w przyszłości występować także Słowacy, a może i siły zbrojne innych, mniejszych krajów z tego rejonu Europy. A więc jest to w dalszej perspektywie istotna szansa na zwiększenie naszego oddziaływania czy naszej obecności w liczących się strukturach dowódczych Sojuszu.

W tym celu postanowiono utworzyć wspólną jednostkę wojskową wielkości brygady. Oficjalnie miało to miejsce podczas spotkania ministrów obrony Republiki Czeskiej, Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Słowackiej w Bratysławie

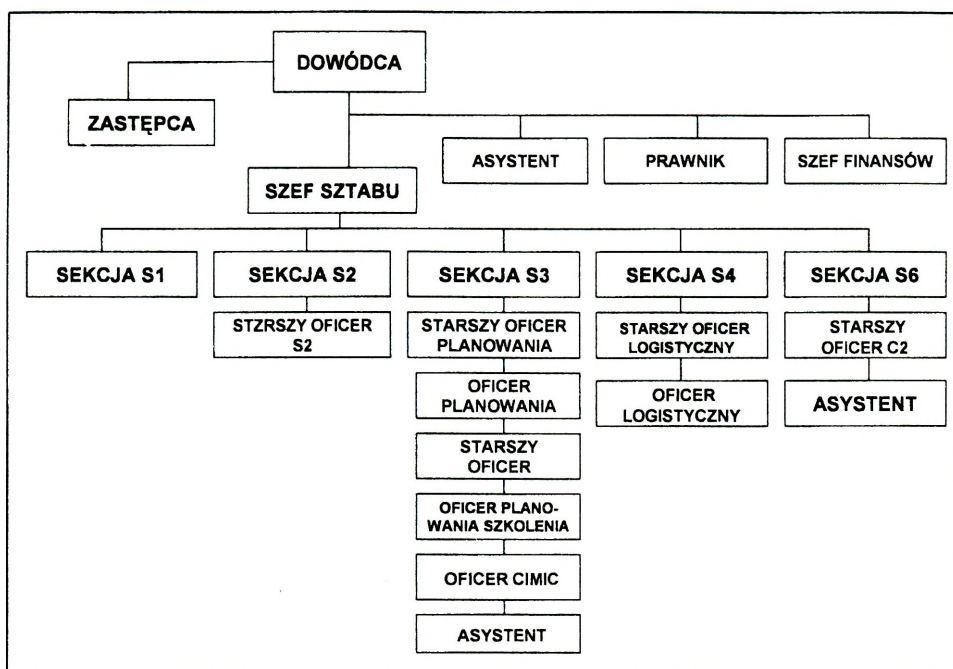
¹³³ Wszystkie trzy kraje, które podpisały umowę, zamierzają zostać członkami Unii Europejskiej i wszystkie trzy, nie będąc jeszcze członkami Unii Europejskiej, z góry zadeklarowały pewną kontrybucję na rzecz struktur militarnych Unii Europejskiej. Ten zapis w umowie odzwierciedla jakby wolę i nadzieję na znalezienie się w Unii Europejskiej. Ale oczywiście każdy z krajów, zgodnie z przyjętymi zasadami, zawsze będzie zachowywał pełną suwerenność co do faktycznego użycia tej konkretnej jednostki. Nie może więc wchodzić w grę, żeby ktokolwiek z zewnątrz decydował o użyciu naszych wojsk czy wojsk tej brygady mieszanej. Zawsze będzie to decyzja rządu polskiego.

30 maja 2001 r., wówczas podpisano wspólny komunikat, w którym wyrażono wolę utworzenia czesko-polsko-słowackiej jednostki zgodnej ze standardami NATO. Zadaniem jednostki będzie udział w realizacji przedsięwzięć obronnych, w misjach pokojowych prowadzonych przez Organizację Traktatu Północnoatlantyckiego lub Unię Europejską, zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych i uregulowaniami krajowymi państw uczestniczących, wspieranie i zabezpieczanie operacji pokojowych realizowanych pod egidą ONZ, jak również uczestniczenie w zwalczaniu i likwidacji skutków klęsk żywiołowych oraz wspieranie akcji humanitarnych.

Ministrowie obrony i szefowie Sztabów Generalnych stron zainaugurowali funkcjonowanie Dowództwa i sztabu Wielonarodowej Brygady Czesko-Polsko-Słowackiej 30 maja 2002 r. w Topolczanach na Słowacji. Dowództwo i sztab wielonarodowej brygady odbyły pierwsze spotkanie robocze w miejscu stałej jej dyslokacji w Topolczanach¹³⁴ (17–21 czerwca 2002 r.). Następne spotkania zaplanowano przemiennie w celu zapoznania się z procedurami dowodzenia w armiach partnerów, a także poznania pododdziałów wydzielonych do składu brygady. Natomiast pierwsze spotkanie GK w sprawie tworzenia brygady czesko-polsko-słowackiej miało miejsce w Tatrzańskich Zrubach na Słowacji (24–25 kwietnia 2001 r.). Kolejne spotkania odbywały się regularnie, zgodnie z przyjętym harmonogramem. W wyniku dotychczasowych spotkań GK opracowano *Koncepcję tworzenia Wielonarodowej Brygady Czesko-Polsko-Słowackiej*, zaakceptowaną przez ministra obrony narodowej, który powierzył szefowi Sztabu Generalnego WP bieżące korygowanie założeń tego dokumentu¹³⁵. Dalej, powołano do składu GK trzy podgrupy robocze (prawną, budżetowo-finansową i organizacyjno-logistyczną). Ministrowie obrony stron podpisali *Umowę między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej, Rządem Republiki Czeskiej i Rządem Republiki Słowackiej w sprawie utworzenia Wielonarodowej Brygady* w Orawskim Podzamoku na Słowacji 20 września 2001 r. Uchwałą Rady Ministrów z 30 stycznia 2002 r. umowa została przedłożona do ratyfikacji przez Sejm RP. Pierwsze czytanie rządowego projektu ustawy o ratyfikacji umowy odbyło się 26 lutego 2002 r. W dniu 19 kwietnia 2002 r. ustawa o ratyfikacji umowy została opublikowana w Dzienniku Ustaw Nr 41, poz. 360; wyrażono w niej zgodę na dokonanie przez prezydenta RP ratyfikacji przedmiotowej umowy. Opracowano harmonogram tworzenia brygady. W toku dalszych prac uzgodniono strukturę, sztab brygady i zasadniczą kontrybucję sił. Strona polska i słowacka wydzieliła do składu brygady po jednym batalionie zmechanizowanym, a strona czeska dywizjon artylerii, natomiast do dowództwa i sztabu brygady Polacy i Czesi wyznaczyli po 6 oficerów, a Słowacy 10 żołnierzy zawodowych (rysunek 4.17).

¹³⁴ Początkowo dyslokację dowództwa i sztabu brygady planowano w garnizonie Levice, Nitra lub innym.

¹³⁵ Szczególnie o rezultaty ze spotkania wiceministrów obrony ds. polityki obronnej Polski i Słowacji 18–07.2001 r. w Tatrzańskich Zrubach na Słowacji, na którym zalecono przyspieszenie procesu tworzenia brygady, m.in. poprzez utworzenie jej dowództwa i sztabu do końca maja 2002 r. – przed planowanym praskim szczytem NATO (w listopadzie 2002 r.).

Rys. 4.17. Struktura organizacyjna dowództwa Wielonarodowej Brygady Czesko-Polsko-Słowackiej

Szefowie Sztabów Generalnych stron podpisali porozumienie techniczne, w Topolczanach na Słowacji 21 marca 2002 r. Ponadto dokonano następujących uzgodnień:

- ustalono obowiązki dowódcy, zastępcy i szefa sztabu brygady;
- opracowano harmonogram działania dowództwa i sztabu brygady na 2002 r.;
- zatwierdzono znak brygady – symbolem wielonarodowej brygady jest kozica górska, załącznik emblematy;
- ustalono rodzaj środków transportu dla dowództwa i sztabu brygady, które planuje się zakupić ze wspólnego budżetu w 2003 r.;
- opracowano rozszerzoną strukturę organizacyjną sztabu brygady wielonarodowej na czas ćwiczeń i treningów sztabowych z podziałem funkcji dla poszczególnych stron;
 - strona polska zadeklarowała skierowanie na stałe oficerów do dowództwa i sztabu brygady od 1 stycznia 2003 r.¹³⁶;
 - stanowisko dowódcy brygady zaszerogowano do stopnia generała brygady, a zastępcy i szefa sztabu do stopnia pułkownika, zgodnie z sugestią ministrów obrony stron;

¹³⁶ Faktycznie decyzję o pełnieniu służby w brygadzie przez naszych oficerów od 15.12.2002 r. minister podpisał na początku grudnia 2002 r.

– opracowano podstawowe dokumenty planistyczne obowiązujące na szczeblu brygady;

– uzgodniono, że dowódca brygady będzie kierował rotacją członków dowództwa i sztabu. Plan rotacji dowódca brygady przedstawi do zatwierdzenia Grupie Koordynacyjnej. Rotacja powinna zapewnić ciągłość dowodzenia i funkcjonowania brygady;

– strony wydzieliły jednostki wsparcia i zabezpieczenia brygady po otrzymaniu konkretnego zadania w misji;

– wstępnie określono czas gotowości wielonarodowej brygady do wykonania zadania w misji (nie krótszy niż 60 dni).

Środki finansowe na funkcjonowanie brygady pochodzą z budżetu Ministerstwa Obrony Narodowej. Wydatki związane z tworzeniem brygady w 2002 r. zaplanowano na 8,6 mln CZK (składka polska około 280 tys. PLN). W 2003 r. budżet brygady wyniesie zaś około 17,3 mln CZK, a składka Polski około 570 tys. PLN. W zakresie zabezpieczenia logistycznego GK przeprowadziła rekonesans między innymi co do warunków zakwaterowania kadry dowództwa i sztabu brygady. Słowacy przewidują zakwaterowanie osób pracujących w dowództwie i w sztabie w dwóch nowo wybudowanych blokach o wysokim standardzie w miejscowości Topolczany na Słowacji, w pobliżu centrum.

Planuje się osiągnięcie gotowości operacyjnej do 1 stycznia 2005 r. Jednostki wojskowe tworzące brygadę będą stacjonować na terytoriach swoich państw, a kwatery główna będzie zlokalizowana na Słowacji.

4.8. Brygada ramowa

Mówiąc o siłach i jednostkach wielonarodowych z udziałem żołnierzy WP, warto poświęcić trochę miejsca ciekawej inicjatywie polsko-ukraińskiej – brygadzie ramowej, która została zgłoszona przez Polskę na potrzeby operacji kryzysowych Unii Europejskiej w ramach tzw. celu operacyjnego UE (*headline goal*) w obszarze Wspólnej Europejskiej Polityki w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony (*Common European Security and Defence Policy* – CESDP). Inicjatywa ta wynikała z ogólnej sytuacji zmierzającej do zacieśnienia dialogu Rosji z NATO i UE, a w tym również aktywnego wspierania dążeń Ukrainy do zbliżenia z Zachodem. Zakładano, że brygada powinna być zdolna do wykonywania zadań w ramach misji petersberskich (zakres od akcji humanitarnych, poprzez działania ratownicze do wymuszania pokoju), spełniać wymogi koncepcji strategicznej NATO, tzn. być w gotowości do wykonywania zadań typu CRO (*crises response operation*) poza rejonem odpowiedzialności, a także realizować rutynowe zadania, stosownie do strategii narodowej. Ponadto brygada musiałaby być równoległe (i na tych samych zasadach) dostępna jako formacja szybkiego reagowania na potrzeby operacji spoza artykułu 5 prowadzonych przez Sojusz. Polskie stanowisko w tym względzie nie różniło się od innych europejskich państw NATO. Było to podyktowane wolą

utrzymania ścisłej współpracy między Unią a Sojuszem w zakresie bezpieczeństwa i unikania zbędnego dublowania sił i środków na potrzeby obu organizacji. Przemawiały za tym zarówno argumenty polityczne, jak i finansowe.

Temu właśnie celowi miała służyć polska inicjatywa współdziałania polskich i ukraińskich sił zbrojnych w operacjach UE, a także polityczne wsparcie dla starań Ukrainy o nawiązanie dialogu z Unią w kwestiach bezpieczeństwa. Pomysł nawiązuje do zgłoszonej przez UE w 1992 r. w Petersbergu koncepcji wykorzystania sił i środków państw europejskich do zapewnienia bezpieczeństwa oraz pogłębienia współpracy w ramach wspólnie realizowanych misji pokojowych. Państwa Unii postawiły sobie dwa cele: powołanie nowych politycznych i wojskowych struktur w ramach Rady Unii Europejskiej i utworzenie do 2003 r. europejskich sił szybkiego reagowania. Na spotkaniu Rady Europejskiej w Feirze w czerwcu 2000 r. zainicjowano proces zdefiniowania zdolności sił zbrojnych potrzebnych do wypełnienia misji wyszczególnionych w art. 17 Traktatu o Unii Europejskiej. Określone w ten sposób potrzeby zawarto w helsińskim katalogu sił i środków (*Helsinki Headline Catalogue* – HHC). W celu opracowania katalogu sił UE powołano *Headline Goal Task Force* (HGTF) w składzie 30 oficerów, pod kierownictwem tymczasowego organu wojskowego. Katalog został przedstawiony i zatwierdzony przez Radę ds. Ogólnych Unii Europejskiej w październiku 2000 r. W listopadzie 2000 r., w Brukseli odbyła się konferencja planistyczna (*capability commitment conference*), na której przedstawiono deklaracje narodowych kontyngentów do sił europejskich. Wszystkie kraje członkowskie UE dostarczyły wstępne kontrybucje swoich sił i na tej podstawie został utworzony zbiór sił, który pozwalał porównać potrzeby wyrażone w katalogu z siłami zadeklarowanymi przez kraje. Całość wyników prac została zaprezentowana na posiedzeniu Komisji ds. Ogólnych UE z udziałem ministrów obrony. Podczas konferencji kraje trzecie (w tym europejskie kraje NATO nie należące do UE) zostały zaproszone do przedstawienia swoich ofert. Z inicjatywy Ministerstwa Spraw Zagranicznych i MON Polska zgłosiła tzw. brygadę ramową, bez określenia konkretnej jednostki, na bazie której byłaby ona tworzona, i bez wskazania pododdziałów, które miałyby jej podlegać¹³⁷.

Pomysł współpracy polsko-ukraińskiej w kontekście operacji kryzysowych UE pojawił się podczas spotkania prezydentów RP i Ukrainy 15 marca 2001 r. w Kazimierzu. Kwestia współpracy w tym zakresie była następnie dyskutowana podczas wizyty ministra obrony Ukrainy w Polsce w dniach 28–29 kwietnia 2001 r. W wyniku uzgodnień przyjętych na szczepku kierownictw resortów obrony podjęto decy-

¹³⁷ Polska deklaracja do sił europejskich, zgłoszona w listopadzie 2000 r. obejmowała początkowo brygadę ramową (o zmniejszonym stanie osobowym, ale z pełną strukturą dowodzenia umożliwiającą dołączenie innych jednostek), lotniczą grupę poszukiwawczo-ratowniczą, samolot transportowy, dwa trałowce, okręt ratowniczy oraz sekcję Żandarmerii Wojskowej. W odpowiedzi na kolejne kwestionariusze UE, w marcu 2001 pod uwagę była brana 7 Brygada Obrony Wybrzeża ze Słupska. Następnie rozważano zgłoszenie 21 Brygady Strzelców Podhalańskich z Rzeszowa, by ostatecznie informując o zobowiązaniach Polski wobec UE, nie precyzować, które polskie jednostki będą dostępne na potrzeby operacji UE. Ze zgłoszenia 21 BSP zrezygnowano, gdyż obecnie należy ona do kategorii głównych sił obronnych w katalogu NATO.

zję o rozpoczęciu konsultacji roboczych. Podczas wizyty delegacji SZ RP na Ukrainie 6 maja 2001 r. przeprowadzono rozmowy na temat możliwości udziału SZ Ukrainy w brygadzie ramowej. Następnie zapoznano stronę ukraińską z zadaniami stojącymi przed brygadą w kontekście udziału w operacjach kryzysowych Unii Europejskiej i zaproponowano podjęcie następujących działań:

- organizację dowództwa i sztabu brygady na bazie 21 Brygady Strzelców Podhalańskich;

- wydzielenie do sztabu brygady, przez każdą ze stron, liczby personelu wojskowego proporcjonalnej do wielkości wydzielanych sił (na zasadzie składu sztabu Korpusu Północno-Wschodniego);

- wydzielenie przez stronę ukraińską do składu brygady lekkiego batalionu (piechoty, aeromobilnego itp.) oraz elementów dowodzenia i zabezpieczenia działań;

- kontynuację prac nad utworzeniem brygady w grupie eksperckiej.

Strona ukraińska przyjęła z zainteresowaniem przedstawioną propozycję i wyraziła gotowość uczestnictwa w tej inicjatywie, nie zajęła jednak konkretnego stanowiska, warunkując je uzyskaniem stosownej decyzji na szczeblu politycznym. Poparcie dla udziału Ukrainy w brygadzie ramowej zgłoszonej przez Polskę zostało potwierdzone w liście zastępcy ministra obrony Ukrainy gen. pułk. W. Bannycha do podsekretarza stanu do spraw polityki obronnej w MON z 13 maja 2001 r. Jednocześnie Dowództwo Wojsk Lądowych zaproponowało powrócić do szczegółowych uzgodnień ze stroną ukraińską w kwestii jej udziału w operacjach kryzysowych Unii Europejskiej w składzie brygady ramowej, po zakończeniu prac mających na celu określenie możliwości wydzielenia przez to dowództwo pododdziałów do wielonarodowych sił w ramach NATO i Unii Europejskiej. Poza tym w MON trwały nadal rozważania różnych wariantów tworzenia brygady, m.in. rozpatrywano proponowane przez Sztab Generalny dwa warianty organizacji brygady ramowej: wariant 1 – samodzielna brygada typu lekkiego, wariant 2 – brygada organizowana na wzór Dowództwa Korpusu Północno-Wschodniego. Trzeba przyznać, że obydwa warianty w proponowanej formie nie w pełni odpowiadały wymogom współdziałania Polski z UE i z NATO, zakładały bowiem utworzenie stałego wielonarodowego komponentu polsko-ukraińskiego, na zasadach przyjętych w Korpusie Północno-Wschodnim. Oponenti tego rozwiązania wskazywali, że w okresie pokoju nie powinien powstawać wspólny sztab międzynarodowy, i że tworzenie stałej wspólnej jednostki do realizacji operacji UE i NATO z państwem nie należącym i nie aspirującym do żadnej z tych organizacji mogłoby poważnie ograniczać możliwości realizacji polskich interesów. Bardziej wskazane byłoby natomiast zaplanowanie i uzgodnienie z partnerami zagranicznymi możliwości dołączenia na czas operacji UE komponentów z tych państw do polskiej brygady i opracowanie pod tym kątem kontaktów zagranicznych (staży, szkoleń, ćwiczeń). A ten wariant znacznie odbiegał od idei brygady ramowej, która polegała przecież na założeniu, że w sytuacji operacji UE, w zależności od typu operacji, brygada zostanie wzmocniona polskimi komponentami z innych brygad lub komponentami z innych państw. W drugim wariantcie zakładano, że Polska będzie odgrywała rolę

leadinig nations w podobny sposób, jak to jest praktykowane przez niektóre państwa NATO w misjach na Bałkanach. Jednocześnie przyjęto, że nie można obecnie zawęzić możliwości udziału komponentów innych państw w polskiej brygadzie ramowej do jednego konkretnego państwa (np. Ukrainy), gdyż nie wiadomo, czy dane państwo będzie zainteresowane udziałem w konkretnej operacji UE i jakie siły będzie w stanie wystawić. I jeszcze jeden fakt, decyzja o udziale polskich sił zbrojnych w operacji UE będzie każdorazowo dobrowolną decyzją naszego państwa, zgodną z polskimi interesami w sferze bezpieczeństwa. Dlatego zakładano, że polska brygada nie weźmie udziału w operacjach poza kontynentem europejskim i przyległymi doń obszarami (Afryki Północnej, Bliskiego Wschodu, Kaukazu) i nie będzie wymagała przygotowania do działania we wszystkich skrajnych warunkach klimatycznych.

W toku przygotowań do konferencji przeglądowej UE (*Capabilities Improvement Conference*), która odbyła się w dn. 19–20 listopada 2001 r. w Brukseli, MON dokonało zmian w polskiej deklaracji sił na potrzeby Unii. Zmiany te były podyktowane koniecznością dostosowania do zapotrzebowania UE na formacje lekkie, o wysokiej gotowości bojowej. Zamiast brygady ramowej zgłoszone zostały dwa bataliony z sił natychmiastowego i szybkiego reagowania, zadeklarowane równolegle do NATO. Okazało się, że koncepcja brygady ramowej na obecnym etapie nie jest dostosowana do potrzeb UE, ze względu na trudności z jej odpowiednim ukończeniem na czas operacji oraz problemy związane z mechanizmami dowodzenia (dowódcą operacji Unii musi być oficer z państwa będącego członkiem organizacji). Jednocześnie potwierdzono na forum UE wolę kontynuowania współpracy polsko-ukraińskiej w zakresie wsparcia działań kryzysowych, gdyż Ukraina przykładą znaczną wagę do utrzymania współpracy z Polską pod kątem wsparcia operacji reagowania kryzysowego UE¹³⁸. W przyszłości wspólna koncepcja polsko-ukraińskiego komponentu musiałaby zostać skonsultowana z przedstawicielami UE (ze względu na odmienny status Polski i Ukrainy w przypadku operacji UE), po czym mogłaby zostać zgłoszona w kolejnym cyklu przeglądu sił na potrzeby UE. Jednak dotychczasowe wstępne rozmowy ekspertów wojskowych Polski i Ukrainy nie zaowocowały konkretnymi ustaleniami. Istnieje zatem potrzeba wypracowania w kontaktach eksperckich koncepcji możliwej współpracy polsko-ukraińskiej w zakresie wsparcia operacji UE. Zmiana dokonana w polskiej kontrybucji do celu operacyjnego UE (EHG) wprowadza nowy element

¹³⁸ Może o tym świadczyć list ministra obrony ukraińskiej, gen. armii W. Szkidczenki, z 21 grudnia 2001 r., z zapytaniem o przyszłość projektów współpracy w tym zakresie. W odpowiedzi na ten list minister obrony narodowej zaproponował konsultacje polskich i ukraińskich ekspertów, w celu wypracowania konkretnych propozycji. Wstępne pomysły (spotkanie przedstawicieli Departamentu Bezpieczeństwa Międzynarodowego, Departamentu Wojskowych Spraw Zagranicznych, Departamentu Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, Sztabu Generalnego WP i Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej 19.03.2002 r.) dotyczyły możliwości zadeklarowania batalionu polsko-ukraińskiego POLUKRBAT, po jego wzmocnieniu dodatkowymi komponentami, które poszerzałyby możliwości użycia batalionu (np. jednostkami aeromobilnymi, inżynierijnymi itp.).

do tych rozmów, ze względu na wycofanie zgłoszenia brygady ramowej¹³⁹, które stanowiło podstawę dotychczasowych propozycji. Dlatego też wydaje się, że w obszarze poszukiwania dalszej współpracy polsko-ukraińskiej w zakresie wsparcia operacji pokojowych UE istnieją następujące możliwości:

- z pewnością strona polska będzie przykładać dużą wagę do wypracowania wspólnej koncepcji współpracy w zakresie wsparcia operacji UE;

- deklarowana będzie przez stronę polską gotowości do podjęcia dalszych prac przez polskich i ukraińskich ekspertów nad możliwościami współpracy naszych państw w sytuacji podjęcia operacji przez UE;

- rozważone zostaną różne warianty współpracy polsko-ukraińskiej, tak aby końcowa propozycja obejmowała sprawne, dobrze wyszkolone siły, które sprostałyby wymogom stawianym przez Unię. Przed rozpoczęciem prac ekspertów wojskowych raczej nie będą sugerowane konkretne przyszłe rozwiązania;

- możliwe jest wspólnie przygotowanie konkretnych propozycji polsko-ukraińskich, po konsultacjach z przedstawicielami Unii, które mogą zostać zaprezentowane podczas kolejnej konferencji przeglądowej UE.

¹³⁹ Koncepcja brygady ramowej, wcześniej rozważana w ramach polsko-ukraińskiej współpracy, okazała się na obecnym etapie niedostosowana do potrzeb UE, ze względu na trudności z jej odpowiednim ukończeniem na czas operacji UE.

ZAKOŃCZENIE

Dotychczasowy niemal kanoniczny sposób wykorzystania sił zbrojnych został zakłócony w latach 90., kiedy to pojawiła się potrzeba wykorzystania wojska w nowym typie operacji – misjach pokojowych. Akcje te, chociaż nie mieszczą się w klasycznej definicji wojny (a nawet są sprzeczne z podstawową misją wojska, czyli prowadzeniem walki), zaczęły stanowić dominującą formę zaangażowania sił zbrojnych (szczególnie) państw zachodnich. Zrodziło to szereg problemów definicyjnych, szkoleniowych i technicznych, które do dziś nie zostały rozstrzygnięte (jak choćby ten, czy należy tworzyć jednostki szkolone wyłącznie do potrzeb operacji pokojowych, czy też można w tym celu używać „zwykłych” oddziałów wojskowych, czy też wielonarodowych). Jeżeli chodzi o jednostki wielonarodowe w Europie, to powstało ich bardzo wiele. Najdłuższą historię ma tak zwany Eurokorpus, który powstał w latach 60. na mocy porozumienia francusko-niemieckiego. Jednak niezależnie od Eurokorpusu, który jest przykładem europejskiej współpracy wielonarodowej, w ramach NATO istnieją dwustronne lub trójstronne porozumienia, np. niemiecko-holenderskie czy niemiecko-holendersko-duńskie. Powstało również wiele tego rodzaju porozumień między państwami partnerskimi uczestniczącymi w misjach pokojowych na Bałkanach. W odniesieniu do krajów członkowskich Unii Europejskiej ten proces koordynacji jest często posunięty o wiele dalej, gdyż są w wielu krajach nie tylko korpusy mieszane, ale i inne wspólne przedsięwzięcia, np. wspólnie finansowane i wykorzystywane systemy. Takim historycznym właściwie wzorcem wspólnych jednostek, które się dzisiaj mnożą jak grzyby po deszczu, jest umowa o francusko-niemieckiej współpracy wojskowej, zawarta w ramach procesów integracji europejskiej.

Odrębnym zagadnieniem są relacje pomiędzy NATO i Unią Europejską w dziedzinie budowania europejskiej tożsamości obronnej. Wydaje się, że wyjaśniono już wątpliwości, dotyczące tego, czy siły europejskie nie będą konkurencyjne w stosunku do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Dzisiaj dominuje przekonanie, że wielonarodowe siły europejskie będą po prostu częścią systemu NATO, europejskim filarem Sojuszu Północnoatlantyckiego. Ten proces postępuje, aczkolwiek nie wszystkie przeszkody zostały pokonane, ponieważ przy zmniejszających się budżetach obronnych nikt w Europie nie jest skłonny łożyć jakichś większych pieniędzy na budowanie odrębnej europejskiej infrastruktury, odrębnych narzędzi działania. Pojawia się raczej tendencja do tego, żeby sięgać po zasoby i środki NATO na wypadek potrzeby użycia sił europejskich do operacji pokojowych.

Należy podkreślić, że Polska w pełni popiera zasadę wielonarodowości, szczególnie w ramach NATO, zasada ta bowiem w istotny sposób przyczyniała się i przyczynia do umocnienia spójności i skuteczności Sojuszu. Zaangażowanie

Wojska Polskiego w wielonarodowe polityczne i wojskowe struktury Sojuszu, w tym udział w misjach pokojowych jednostek i sił wielonarodowych, wpływa na zwiększenie integracji naszych sił z NATO. Podstawowym ich atutem jest wielonarodowość, niemniej wymaga ona przestrzegania określonych warunków przez każdego z kontrybutorów sił. Do podstawowych warunków należą: zdolność do szybkiego reagowania na sytuacje konfliktowe, stała gotowość do pełnienia misji o różnym charakterze (np. misja humanitarna w Albanii – PJW AFOR¹⁴⁰), interoperacyjność¹⁴¹ i kompatybilność. Sprawą zasadniczą są także środki finansowe, udział w operacjach NATO jest bowiem całkowicie finansowany ze źródeł narodowych. Dotychczasowa praktyka codziennej służby w misjach pokojowych jednostek wielonarodowych wykazała, że możliwa jest minimalizacja różnic systemowych między jednostkami polskimi a pozostałymi partnerami z innych krajów. Szczególnie trzeba podkreślić bardzo dobre efekty współpracy z partnerami nordyckimi w siłach SFOR, zwłaszcza w dziedzinie planowania działań taktycznych, szkolenia personelu do struktur ponadbatalionowych oraz zabezpieczenia logistycznego wspólnej struktury grupy bojowej NPBG, a wcześniej Brygady Nordycko-Polskiej (NPBDE).

Przy wzrastającej kontrybucji WP w budowaniu sił wielonarodowych do misji pokojowych prowadzonych pod przewodnictwem NATO nie można zapomnieć o nadal ważnym naszym udziale w misjach prowadzonych przez ONZ. To właśnie ta organizacja jako pierwsza używała sił wielonarodowych do przywracania pokoju w rejonach konfliktowych i żołnierze WP uczestniczyli w misjach już w latach 50.

¹⁴⁰ PJW AFOR – Polska Jednostka Wojskowa w Siłach w Albanii (Albania Forces)

¹⁴¹ Polskie jednostki wydzielane do operacji pokojowych w ramach sił wielonarodowych dowodzonych przez NATO służą nie tylko sprawie pokoju, ale w praktyce osiągają kryteria interoperacyjności ze swoimi partnerami z NATO.

BIBLIOGRAFIA

A. Dokumenty

1. AJP-3.4.1 *Peace Support Operations*.
2. *Alliance Strategic Concep*.
3. Decyzja nr 5 Ministra Obrony Narodowej z dnia 17 stycznia 1994 r. w sprawie podziału kompetencji pomiędzy Sekretarza Stanu w Ministerstwie Obrony Narodowej i Szefa Sztabu Generalnego WP oraz dyrektorów (szefów) instytucji Ministerstwa Obrony Narodowej podległych bezpośrednio Ministrowi Obrony Narodowej w zakresie przygotowania i kierowania kontyngentami wojskowymi, wydzielonymi z Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej do misji specjalnych Organizacji Narodów Zjednoczonych i innych organizacji międzynarodowych (z późniejszymi zmianami, zawartymi w Decyzji nr 14/MON z dnia 5 lutego 1998 r. w sprawie czasowego określenia zakresu czynności Sekretarza Stanu – I Zastępcy Ministra oraz Podsekretarza Stanu do Spraw Współpracy z Zagranicą i Integracji z Organizacją Traktatu Północnoatlantyckiego).
4. Decyzja nr 171/MON Ministra Obrony Narodowej z 26 września 2000 r. w sprawie podziału kompetencji w zakresie przygotowania, kierowania i wycofywania polskich jednostek wojskowych/ polskich kontyngentów wojskowych oraz obserwatorów wojskowych w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych.
5. Karta Narodów Zjednoczonych, DzU z 1947 r., nr 23, poz. 90 z późn. zmianami.
6. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., DzU z 1997 r., nr 78, poz. 483.
7. MC 327/2 NATO Mil Concept for NATO PSO.
8. MC 400/2 Mil Implementation of Alliance Strategy, May 2000.
9. Porozumienie o statusie Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, przedstawicieli narodowych i personelu międzynarodowego (tzw. porozumienie ottawskie), Ottawa, 20 września 1951 r. (Agreement on the Status of the North Atlantic Treaty Organization, National Representatives and International Staff).
10. Porozumienie NATO o wzajemnym zabezpieczeniu tajemnicy wynalazków dotyczących obronności i na które zgłoszono wnioski o udzielenie patentów, Paryż, 21 września 1960 r. (Agreement for the Mutual Safeguarding of Secrecy of Inventions Relating to Defence and for which Applications for Patents have been made).
11. Porozumienie NATO o przekazywaniu informacji technicznej dla celów obronnych, Bruksela, 19 października 1970 r. (NATO Agreement on the Communication of Technical Information for Defence Purposes).
12. Porozumienie o statusie misji i reprezentantów państw trzecich przy Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (tzw. porozumienie brukselskie), Bruksela, 14 września 1994 r. (Agreement on the Status of Missions and Representatives of Third States to the North Atlantic Treaty Organization).
13. Porozumienie pomiędzy stronami Traktatu Północnoatlantyckiego w sprawie ochrony informacji, Bruksela, 6 marca 1997 r. (Agreement between the Parties to the North Atlantic Treaty for the Security of Information).
14. Porozumienie między Ministrem Obrony Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministrem Obrony Narodowej Republiki Litewskiej w sprawie wspólnego wojskowego batalionu pokojowego.

15. *Protokół w sprawie statusu wojskowych międzynarodowych kwater głównych, ustanowionych na podstawie Traktatu Północnoatlantyckiego* (tzw. protokół paryski), Paryż, 28 sierpnia 1952 r. (Protocol on the International Military Headquarters set up Pursuant to the North Atlantic Treaty).
16. *Regulamin organizacyjny Ministerstwa Obrony Narodowej z 14 lipca 1999 r.*, Zarządzenie nr Z-34/MON Ministra Obrony Narodowej z 14 lipca 1999 r. w sprawie regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej z późniejszymi zmianami wprowadzonymi zarządzeniem nr Z-1/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 kwietnia 2000 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej.
17. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 1999 r. w sprawie należności pieniężnych i świadczeń otrzymywanych przez żołnierzy wyznaczonych do pełnienia służby poza granicami państwa i pracowników wojska zatrudnionych w jednostkach wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa, (DzU nr 110, poz. 1257).
18. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 grudnia 2000 r. w sprawie pełnienia służby wojskowej przez żołnierzy zawodowych poza granicami państwa, (DzU nr 115, poz. 1197).
19. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 grudnia 2000 r. w sprawie uposażenia i innych należności pieniężnych otrzymywanych przez żołnierzy wyznaczonych do pełnienia służby poza granicami państwa (DzU nr 115, poz. 1198).
20. *Strategia Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej.*
21. *Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 maja 2000 r.*
22. *Traktat o Unii Europejskiej.*
23. Umowa między stronami Traktatu Północnoatlantyckiego dotycząca statusu ich sił zbrojnych (tzw. NATO SOFA), Londyn, 19 czerwca 1951 r.
24. Umowa między państwami-stronami Traktatu Północnoatlantyckiego a innymi państwami uczestniczącymi w partnerstwie dla Pokoju dotycząca statusu ich sił zbrojnych (tzw. PdP SOFA), Bruksela, 19 czerwca 1995 r.
25. Umowa między Rządem RP a Rządem Litwy w sprawie utworzenia wspólnej jednostki wojskowej dla utrzymania i przywracania pokoju i bezpieczeństwa.
26. Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej, Rządem Republiki Czeskiej i Rządem Republiki Słowackiej w sprawie utworzenia Wielonarodowej Brygady, DzU z 2002 r., nr 41, poz. 360.
27. Ustawa z dnia 17 lutego 1999 r. o ratyfikacji Traktatu Północnoatlantyckiego sporządzonego w Waszyngtonie dnia 14 kwietnia 1949 r., (DzU z 1999 r., nr 13, poz. 111).
28. Ustawa z dnia 30 czerwca 1970 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych, DzU z 1997 r., nr 10, poz. 55.
29. Ustawa z dnia 17 grudnia 1999 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych RP poza granicami państwa, DzU nr 162, poz. 1117.
30. Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej z 1992 r.

B. Wydawnictwa książkowe

1. Gagor Franciszek, Paszkowski Krzysztof, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, MON, Warszawa 1998.
2. Ghali Boutros Boutros, *Program dla Pokoju 1995 oraz Załączniki do Programu dla Pokoju*, PISM, Warszawa 1995.
3. Jabłoński Bartosz, Kamiński Sławomir, *Nato Acquis*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1998.
4. Krząstek Tadeusz *Ukraina*, MON, Warszawa 2002.

5. Łukaszuk Leonard, *Wkład ONZ w rozwój norm regulujących współzycie międzynarodowe*, [w:] *Wkład ONZ w rozwój współzycia narodów*. Materiały z konferencji naukowej WDiNP UW Warszawa 27–28 października 1995 r., Elipsa, Warszawa 1997.
6. Mackinlay John, „*Defining a Role Beyond Peacekeeping*”, National Defence University, Waszyngton 1993.
7. Matuszewski Zbigniew, *Rada Bezpieczeństwa ONZ w okresie członkostwa Polski (1996–1997)*, „Roczniki Polskiej Polityki Zagranicznej”, PISM, Warszawa 1998.
8. Red. Leewis William H. *Military Implications of United Nations Peacekeeping Operations*, National Defence University, Waszyngton 1993.
9. *NATO Vademecum*, wydanie jubileuszowe, Bellona, Warszawa 1999.
10. Oppenheim Lassa F., *International Law*, ninth edition, 1996.
11. Słomczyńska Irma, *Połączone Siły Wielonarodowe do Zadań Specjalnych*, MON, Warszawa 2001.
12. Roth Jr., William V., *NATO w XXI wieku*, „Blizej NATO” – BI Biblioteki Sejmowej, rok 3, zeszyt 2 (kwiecień 1999).
13. Sonnenfeld Renata, *Realizacja zasad współistnienia w ONZ*, Warszawa 1968.
14. *UNSAS Military Handbook* (UNSAS 9/3/2001 dated 19 March 2001).

C. Opracowania, referaty, artykuły

1. Boratyński Jakub, *Organizacja Narodów Zjednoczonych wobec wyzwań współczesnego świata*, strona internetowa Centrum Edukacji Obywatelskiej – www.ceo.org.pl.
2. Garstka Dorota, *W obronie człowieka. Nowy międzynarodowy consensus – interwencja humanitarna*. Prawo i życie – www.infor.pl.
3. Grabiec Marcin, *Działania na rzecz reformy ONZ*, „Rubikon” 1999, nr 1(4), www.venus.ci.uw.pl.
4. *Siły Zbrojne RP poza krajem*, „Polska Zbrojna” 2002, nr 1.
5. *Comprehensive Review Of the Whole Question Of Peacekeeping Operations In All their Aspects, Report of the Special Committee on Peacekeeping Operations (A/56/863) (C-34)*.
6. Zaleski Jerzy, *Udział Polski w siłach pokojowych ONZ*, www.msz.gov.pl.

D. Materiały informacyjne

1. www.lex.pl
2. www.un.org/Depts/dpko/glossary
3. www.wp.mil.pl
4. www.infor.pl
5. www://odin.dep.no
6. www.shirbrig.dk
7. www.mncne.pl
8. www.venus.ci.uw.pl

**Karta Narodów Zjednoczonych z 26 czerwca 1945 r.,
Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie
ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych**

(DzU z dnia 6 marca 1947 r., nr 23, poz. 90 i z 1966 r., nr 7, poz. 41 i z 1968 r.,
nr 30, poz. 97 i z 1974 r., nr 3, poz. 20)

KARTA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

My, ludy narodów zjednoczonych, zdecydowane – uchronić przyszłe pokolenia od klęsk wojny, która dwukrotnie w ciągu naszego życia wyrządziła niewypowiedziane cierpienia ludzkości, i przywrócić wiarę w podstawowe prawa człowieka, w dostojność i wartość jego osoby, w równouprawnienie mężczyzn i kobiet oraz w równość praw narodów wielkich i małych, i stworzyć warunki, w których będzie mogła panować sprawiedliwość i poszanowanie zobowiązań opartych na traktatach i innych źródłach prawa międzynarodowego, i przyczynić się do postępu społecznego i podniesienia stopy życiowej przy większej wolności, i w tym celu stosować tolerancję i żyć wspólnie w pokoju, jeden z drugim, jak dobrzy sąsiedzi, i zjednoczyć nasze siły dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, i zapewnić, przez pojęcie zasad i ustanowienie metod, że siły zbrojne będą używane tylko we wspólnym interesie, i zużytkować urządzenia międzynarodowe dla popierania postępu gospodarczego i społecznego narodów, postanowiłyśmy zespolić nasze wysiłki dla osiągnięcia tych celów.

Stosownie do tego, nasze odnośne Rządy, za pośrednictwem swych przedstawicieli, zgromadzonych w mieście San Francisco, którzy okazali swe pełnomocnictwa uznane za dobre i w należytej formie, zgodziły się przyjąć niniejszą Kartę Narodów Zjednoczonych, i na jej podstawie ustanawiają organizację międzynarodową, która będzie nosiła nazwę Narodów Zjednoczonych.

**Rozdział I
Cele i zasady**

Artykuł 1

Narody Zjednoczone dążą do następujących celów:

1. Do utrzymywania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego; w tym celu będą one podejmowały skuteczne zbiorowe środki dla zapobiegania i usuwania gróźb przeciwko pokojowi i dla uchylania aktów agresji lub innych zamachów przeciwko pokojowi, oraz osiągały, przy pomocy środków pokojowych i zgodnie z zasadami sprawiedliwości i prawa międzynarodowego, załatwianie lub rozstrzyganie sporów międzynarodowych albo sytuacji, które mogłyby doprowadzić do zakłócenia pokoju;

2. Do rozwoju przyjaznych stosunków pomiędzy narodami, opartych na poszanowaniu zasady równouprawnienia i stanowienia narodów o sobie, oraz do podjęcia innych stosownych środków dla utrwalenia pokoju powszechnego;

3. Do osiągnięcia międzynarodowej współpracy przy rozwiązywaniu zagadnień międzynarodowych o charakterze gospodarczym, społecznym, kulturalnym lub humanitarnym, jak również przy popieraniu i zachęcaniu do poszanowania praw człowieka i podstawowych swobód dla wszystkich bez różnicy rasy, płci, języka lub religii; i

4. Do stania się ośrodkiem, uzgadniającym działalność narodów, zmierzającą do osiągnięcia tych wspólnych celów.

Artykuł 2

Dla osiągnięcia celów, wymienionych w artykule 1, Organizacja i jej członkowie powinni działać zgodnie z następującymi zasadami:

1. Organizacja opiera się na zasadzie suwerennej równości wszystkich swych członków.

2. Dla zapewnienia wszystkim członkom korzystania z praw i korzyści wynikających z przynależności do Organizacji, wszyscy oni powinni z dobrą wiarą wypełniać zobowiązania zaciągnięte przez nich zgodnie z niniejszą Kartą.

3. Wszyscy członkowie powinni załatwiać swe spory międzynarodowe przy pomocy środków pokojowych w taki sposób, że ani pokój międzynarodowy, ani bezpieczeństwo, ani sprawiedliwość nie będą wystawione na niebezpieczeństwo.

4. Wszyscy członkowie powinni w swych stosunkach międzynarodowych powstrzymać się od stosowania groźby lub użycia siły przeciwko nietykalności terytorium albo niepodległości politycznej któregośkolwiek państwa, lub wszelkiego innego sposobu, niezgodnego z zasadami Narodów Zjednoczonych.

5. Wszyscy członkowie powinni używać Narodom Zjednoczonym wszelkiego rodzaju pomocy w każdej akcji, podjętej przez tę Organizację zgodnie z niniejszą Kartą oraz powinni powstrzymać się od udzielania pomocy jakiemu bądź państwu, przeciwko któremu Narody Zjednoczone podejmą akcję zapobiegawczą lub represyjną.

6. Organizacja dopilnuje, żeby państwa, nie będące członkami Narodów Zjednoczonych, postępowały zgodnie z niniejszymi zasadami o tyle o ile mogłoby to być niezbędne do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

7. Żadne z postanowień niniejszej Karty nie upoważnia Narodów Zjednoczonych do wtrącania się w sprawy, które zasadniczo należą do wewnętrznej kompetencji jakiego bądź państwa, ani do domagania się od członków, żeby sprawy tego rodzaju oddawali do załatwienia w trybie przewidzianym w niniejszej Karcie; jednak ta zasada nie może stanąć na przeszkodzie zastosowania środków represyjnych, przewidzianych w Rozdziale VII.

Rozdział II Członkowie Organizacji

Artykuł 3

Członkami pierwotnymi Narodów Zjednoczonych będą państwa, które wzięły udział w Konferencji Narodów Zjednoczonych w San Francisco mającej za przedmiot Organizację Międzynarodową albo które podpisały poprzednio Deklarację Narodów Zjednoczonych z dnia 1 stycznia 1942 roku, a potem podpisały niniejszą Kartę i ratyfikowały ją zgodnie z jej artykułem 110.

Artykuł 4

1. Przyjęcie w poczet członków Narodów Zjednoczonych jest dostępne dla wszystkich miłujących pokój państw, które przyjmą zobowiązania zawarte w niniejszej Karcie i które, w mniemaniu Organizacji, są w możności i pragną wypełniać te zobowiązania.

2. Przyjęcie takiego państwa na członka Narodów Zjednoczonych nastąpi na podstawie uchwały Ogólnego Zgromadzenia, powziętej na wniosek Rady Bezpieczeństwa.

Artykuł 5

Członek Narodów Zjednoczonych, przeciwko któremu Rada Bezpieczeństwa wdrożyła postępowanie zapobiegawcze lub represyjne, może być, na wniosek Rady Bezpieczeństwa, zawieszony przez Ogólne Zgromadzenie w korzystaniu ze swych praw i przywilejów członka. Korzystanie z tych praw i przywilejów może być mu przywrócone przez Radę Bezpieczeństwa.

Artykuł 6

Członek Narodów Zjednoczonych, który uporczywie łamie zasady, zawarte w niniejszej Karcie, może być, na wniosek Rady Bezpieczeństwa, usunięty z Organizacji przez Ogólne Zgromadzenie.

Rozdział III

Organa

Artykuł 7

1. Jako główne organa Narodów Zjednoczonych ustanawia się: Ogólne Zgromadzenie, Radę Bezpieczeństwa, Radę Gospodarczą i Społeczną, Radę Powierniczą, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości oraz Sekretariat.

2. Można będzie tworzyć, w ramach niniejszej Karty, takie organa pomocnicze, których istnienie mogłoby się okazać niezbędnym.

Artykuł 8

Narody Zjednoczone nie będą stosowały żadnych ograniczeń przy dopuszczaniu mężczyzn i kobiet na stopie równości i w jakimkolwiek charakterze na stanowiska w swych organach głównych i pomocniczych.

Rozdział IV

Ogólne Zgromadzenie

Skład

Artykuł 9

1. Ogólne Zgromadzenie będzie się składało ze wszystkich członków Narodów Zjednoczonych.

2. Każdy członek będzie posiadał w Ogólnym Zgromadzeniu nie więcej niż pięciu przedstawicieli.

Funkcje i uprawnienia

Artykuł 10

Ogólne Zgromadzenie jest władne przeprowadzić dyskusję nad każdym zagadnieniem lub każdą sprawą, wchodzącymi w zakres niniejszej Karty albo dotyczącymi kompetencji i funkcji jakiego bądź organu przewidzianego w niniejszej Karcie, jak również może, w związku z takimi zagadnieniami i sprawami, udzielać zaleceń członkom Narodów Zjednoczonych albo Radzie Bezpieczeństwa albo obojgu, z zastrzeżeniem wyjątku przewidzianego w artykule 12.

Artykuł 11

1. Ogólne Zgromadzenie jest władne rozważać ogólne zasady współpracy dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, włączając w to zasady wytyczne dla rozbrojenia i uregulowania zbrojeń, oraz, w związku z tymi zasadami, może udzielać zaleceń członkom albo Radzie Bezpieczeństwa lub jednemu i drugiej.

2. Ogólne Zgromadzenie jest władne przeprowadzić dyskusję nad każdą sprawą, dotyczącą utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, która by została mu przedłożona przez któregokolwiek członka Narodów Zjednoczonych albo przez Radę Bezpieczeństwa, albo przez państwo nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych stosownie do artykułu 35 ustęp 2, może ono, z wyjątkiem przewidzianym w artykule 12, udzielać zaleceń w związku z takimi zagadnieniami odnośnemu państwu lub państwom, albo Radzie Bezpieczeństwa, lub jednym i drugiej. Każde takie zagadnienie, w związku z którym pewna akcja jest konieczna, powinno być przekazane przez Ogólne Zgromadzenie Radzie Bezpieczeństwa przed lub po dyskusji.

3. Obólne Zgromadzenie może zwracać uwagę Rady Bezpieczeństwa na sytuacje, które mogą zagrażać międzynarodowemu pokojowi i bezpieczeństwu.

4. Uprawnienia Ogólnego Zgromadzenia wyszczególnione w tym artykule w niczym nie mogą ograniczać ogólnej treści artykułu 10.

Artykuł 12

1. Gdy, w związku z jakimkolwiek sporem lub sytuacją, Rada Bezpieczeństwa wykonywa funkcje przyznane jej przez niniejszą Kartę, to Ogólne Zgromadzenie nie powinno udzielać żadnych zaleceń w związku z tym sporem lub sytuacją, chyba że Rada Bezpieczeństwa tego zażąda.

2. Sekretarz Generalny, za zgodą Rady Bezpieczeństwa, będzie podawał do wiadomości Ogólnemu Zgromadzeniu na każdej jego sesji wszelkie sprawy dotyczące utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, którymi Rada Bezpieczeństwa zajmowała się; będzie on również zawiadamiał natychmiast Ogólne Zgromadzenie albo członków Narodów Zjednoczonych w przypadku, gdyby Ogólne Zgromadzenie w danej chwili nie zasiadało, gdy Rada Bezpieczeństwa przestanie zajmować się takimi sprawami.

Artykuł 13

1. Ogólne Zgromadzenie zapoczątkuje badania i będzie udzielało zaleceń w celu:

a) popierania współpracy międzynarodowej w dziedzinie politycznej i zachęcania do stopniowego rozwoju prawa międzynarodowego i jego kodyfikacji;

b) popierania współpracy międzynarodowej w dziedzinie gospodarczej, społecznej, kulturalnej, oświatowej i zdrowotnej oraz udzielania pomocy przy urzeczywistnianiu praw człowieka i podstawowych swobód dla wszystkich bez różnicy rasy, płci, języka lub religii.

2. Dalsze szczegóły, dotyczące odpowiedzialności, funkcji i kompetencji Ogólnego Zgromadzenia w związku ze sprawami wspomnianymi wyżej w ustępie 1 (b), są podane dalej w Rozdziałach IX i X.

Artykuł 14

Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 12, Ogólne Zgromadzenie może zalecać środki w celu pokojowego wyrównania jakiegokolwiek sytuacji, bez względu na jej pochodzenie, o której ono sądzi, że może zachwiać powszechnym dobrobytem albo przyjaznymi stosunkami między narodami, włączając w to sytuacje, jakie mogłyby powstać na skutek złamania postanowień niniejszej Karty, podających cele i zasady Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 15

1. Ogólne Zgromadzenie będzie otrzymywało od Rady Bezpieczeństwa doroczne i specjalne sprawozdania i poddawało je badaniu; te sprawozdania powinny zawierać wyszczególnienie zarządzeń, jakie Rada Bezpieczeństwa postanowiła poczynić albo już poczyniła w celu utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

2. Ogólne Zgromadzenie będzie otrzymywało i poddawało badaniu sprawozdania od innych organów Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 16

W związku z międzynarodowym systemem powierniczym Ogólne Zgromadzenie będzie spełniało funkcje, przyznane mu w Rozdziałach XII i XIII, włączając w to zatwierdzanie porozumień powierniczych odnośnie okręgów nie zaliczonych do strategicznych.

Artykuł 17

1. Ogólne Zgromadzenie będzie rozpatrywało i zatwierdzało budżet Organizacji.
2. Wydatki Organizacji ponosić będą jej członkowie w stosunku określonym przez Ogólne Zgromadzenie.
3. Ogólne Zgromadzenie będzie rozpatrywało i zatwierdzało wszelkie porozumienia finansowe i budżetowe z organizacjami wyspecjalizowanymi, o których jest mowa w artykule 57, oraz będzie badało budżety administracyjne takich organizacji wyspecjalizowanych, w celu udzielania zaleceń odnośnym organizacjom.

Głosowanie

Artykuł 18

1. Każdy członek Ogólnego Zgromadzenia posiadać będzie jeden głos.
2. Uchwały Ogólnego Zgromadzenia w sprawach ważnych będą zapadały większością dwóch trzecich głosów członków obecnych i głosujących. Do spraw takich będą zaliczone: zalecenia, dotyczące utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, wybór niestałych członków Rady Bezpieczeństwa, wybór członków Rady Gospodarczej i Społecznej, wybór członków Rady Powierniczej zgodnie z ustępem 1 (c) artykułu 86, przyjęcie nowych członków do Narodów Zjednoczonych, zawieszania w prawach i przywilejach członka, wydalenie członków, sprawy dotyczące działania systemu powierniczego, wreszcie sprawy budżetowe.
3. Uchwały w innych materiach, włączając w to ustalanie dodatkowych kategorii spraw, które mają być zdecydowane większością dwóch trzecich głosów, będą zapadały większością głosów członków obecnych i głosujących.

Artykuł 19

Członek Narodów Zjednoczonych, zalegający w zapłacie swych świadczeń finansowych na rzecz Organizacji, będzie pozbawiony prawa głosu na Ogólnym Zgromadzeniu, o ile wysokość zaległości dosięga lub przewyższa sumę opłat należnych za dwa pełne ubiegłe lata. Ogólne Zgromadzenie może mimo to zezwolić takiemu członkowi na głosowanie, o ile dojdzie do przekonania, że ta opieślność w zapłacie została spowodowana okolicznościami niezależnymi od jego woli.

Procedura

Artykuł 20

Ogólne Zgromadzenie będzie się zbierało raz na rok na sesje zwyczajne oraz na sesje specjalne, o ile okoliczności będą tego wymagały. Sesje specjalne zwoływać będzie Sekretarz Generalny na żądanie Rady Bezpieczeństwa albo większości członków Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 21

Ogólne Zgromadzenie uchwali swoje własne przepisy proceduralne. Będzie ono wybierało swego przewodniczącego na każdą sesję.

Artykuł 22

Ogólne Zgromadzenie może utworzyć takie organa pomocnicze, jakie uzna za niezbędne do wypełniania swych funkcji.

Rozdział V Rada Bezpieczeństwa

Skład

Artykuł 23

1. Rada Bezpieczeństwa będzie się składała z piętnastu członków Narodów Zjednoczonych. Republika Chińska, Francja, Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, Królestwo Zjednoczone Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz Stany Zjednoczone Ameryki będą stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa. Ogólne Zgromadzenie wybierać będzie dziesięciu innych członków Narodów Zjednoczonych w charakterze niestałych członków Rady Bezpieczeństwa, przy czym należy zwracać w pierwszym rzędzie szczególną uwagę na stopień udziału członków Narodów Zjednoczonych w dziele utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz w innych celach Organizacji, jak również na sprawiedliwy rozdział pod względem geograficznym.

2. Niestali członkowie Rady Bezpieczeństwa będą wybierani na okres dwóch lat. Przy pierwszym wyborze niestałych członków, po zwiększeniu liczby członków Rady Bezpieczeństwa z jedenastu do piętnastu, dwóch spośród czterech dodatkowych członków będzie wybranych na okres jednego roku. Członek ustępujący nie podlega ponownemu wyborowi na następującą bezpośrednio kadencję.

3. Każdy członek Rady Bezpieczeństwa będzie miał jednego przedstawiciela.

Funkcje i uprawnienia

Artykuł 24

1. W celu zapewnienia szybkiej i skutecznej akcji Narodów Zjednoczonych, członkowie tej Organizacji wkládają na Radę Bezpieczeństwa główną odpowiedzialność za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa i zgodni są co do tego, że Rada Bezpieczeństwa wypełniając swe obowiązki, wynikające z tej odpowiedzialności, działa w ich imieniu.

2. Spełniając te obowiązki, Rada Bezpieczeństwa będzie się kierowała celami i zasadami Narodów Zjednoczonych. Szczególne pełnomocnictwa, udzielone Radzie Bezpieczeństwa dla wypełnienia tych obowiązków, są wymienione w Rozdziałach: VI, VII, VIII i XII.

3. Rada Bezpieczeństwa będzie składała Ogólnemu Zgromadzeniu do rozpatrzenia sprawozdania doroczne, a w razie konieczności, także i specjalne.

Artykuł 25

Członkowie Narodów Zjednoczonych zobowiązują się przyjąć i wykonać postanowienia Rady Bezpieczeństwa, zgodnie z niniejszą Kartą.

Artykuł 26

Żeby przyczynić się do ustalenia i utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa z jak najmniejszym uszczerbkiem dla zasobów ludzkich i gospodarczych świata na cele związane ze zbrojeniami, na Radę Bezpieczeństwa spada odpowiedzialność za ułożenie, przy pomocy wspomnianego w artykule 47 Komitetu Sztabu Wojskowego, planów utworzenia systemu regulowania zbrojeń; plany te będą przedłożone członkom Narodów Zjednoczonych.

Głosowanie

Artykuł 27

1. Każdy członek Rady Bezpieczeństwa posiadać będzie jeden głos.

2. Do przyjęcia uchwał Rady Bezpieczeństwa w sprawach proceduralnych potrzebna jest zgodność głosów dziewięciu członków.

3. Do przyjęcia uchwał Rady Bezpieczeństwa we wszystkich innych sprawach potrzebna jest zgodność głosów dziewięciu członków, włączając w to głosy wszystkich stałych członków, przy czym strona, biorąca udział w sporze, powinna wstrzymać się od głosowania przy zapadaniu decyzji w sprawach, o których traktuje Rozdział VI i ustęp 3 artykułu 52.

Procedura

Artykuł 28

1. Rada Bezpieczeństwa powinna być tak zorganizowana, żeby mogła być czynna bez przerwy. W tym celu każdy członek Rady Bezpieczeństwa powinien zawsze posiadać swego przedstawiciela w siedzibie Organizacji.

2. Sesje Rady Bezpieczeństwa będą odbywały się okresowo; każdy jej członek będzie reprezentowany na tych sesjach, stosownie do swego życzenia, albo przez członka rządu, albo przez jakiegoś innego, umyślnie w tym celu wyznaczonego przedstawiciela.

3. Rada Bezpieczeństwa może odbywać swoje posiedzenia gdziekolwiek, o ile uzna, że to może bardziej ułatwić jej pracę.

Artykuł 29

Rada Bezpieczeństwa może utworzyć takie organa pomocnicze, jakie uzna za niezbędne do pełnienia swych funkcji.

Artykuł 30

Rada Bezpieczeństwa uchwali swoje własne przepisy proceduralne, włączając w to sposób wyboru przewodniczącego.

Artykuł 31

Każdy członek Narodów Zjednoczonych, nie będący członkiem Rady Bezpieczeństwa, może brać udział bez prawa głosu w naradach nad każdą sprawą, która znalazła się na porządku obrad Rady Bezpieczeństwa, o ile Rada uzna, że interesy tego członka są specjalnie dotknięte.

Artykuł 32

Gdy jeden z członków Narodów Zjednoczonych, nie będący członkiem Rady Bezpieczeństwa, albo państwo, nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych, jest stroną w sporze rozważanym w Radzie Bezpieczeństwa, będą oni zaproszeni do wzięcia udziału, bez prawa głosu, w obradach dotyczących tego sporu. Rada Bezpieczeństwa określi warunki, jakie uzna za słuszne, brania udziału w obradach przez państwo, nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych.

Rozdział VI

Pokojowe Załatwienie Sporów

Artykuł 33

1. Strony w sporze, którego dalsze trwanie może narazić na niebezpieczeństwo utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, powinny przede wszystkim dążyć do jego rozstrzygnięcia w drodze rokowań, badań, pośrednictwa, concyliacji, arbitrażu, postępowania sądowego, odwołania się do organów lub porozumień regionalnych, albo innymi sposobami pokojowymi stosownie do swego wyboru.

2. O ile Rada Bezpieczeństwa uzna to za niezbędne, wezwie strony do załatwienia sporu takimi sposobami.

Artykuł 34

Rada Bezpieczeństwa będzie władna poddać zbadaniu każdy spór albo sytuację, które mogłyby doprowadzić do tarć międzynarodowych albo wywołać spór, w celu ustalenia, czy dalsze trwanie sporu lub sytuacji nie grozi niebezpieczeństwem dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Artykuł 35

1. Każdy członek Narodów Zjednoczonych może zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa albo Ogólnego Zgromadzenia na wszelki spór lub sytuację w rodzaju tych, o których jest mowa w artykule 34.

2. Państwo, nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych, może zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa albo Ogólnego Zgromadzenia na wszelki spór, w którym jest ono stroną, pod warunkiem, że uprzednio przyjmie, w związku z tym sporem, zobowiązania o pokojowym załatwianiu sporów, przewidziane w niniejszej Karcie.

3. Postępowanie przed Ogólnym Zgromadzeniem w sprawach, na które zwrócono jego uwagę w myśl niniejszego artykułu, będzie się toczyło z uwzględnieniem postanowień artykułów 11 i 12.

Artykuł 36

1. Rada Bezpieczeństwa jest władna w każdym stadium sporu, należącego do kategorii sporów wymienionych w artykule 33, lub sytuacji podobnego rodzaju, zalecić odpowiednie sposoby postępowania albo metody załatwienia.

2. Rada Bezpieczeństwa powinna uwzględnić przyjętą już przez strony wszelką procedurę załatwienia danego sporu.

3. Udzielając zaleceń na podstawie niniejszego artykułu, Rada Bezpieczeństwa powinna również brać pod uwagę, że spory natury prawnej powinny z reguły być przekazywane przez strony do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w trybie przewidzianym przez Statut Trybunału.

Artykuł 37

1. W przypadku gdyby stronom w sporze, należącym do kategorii wymienionej w artykule 33, nie udało się go załatwić sposobami podanymi przez ten artykuł, powinny one przekazać go Radzie Bezpieczeństwa.

2. Gdyby Rada Bezpieczeństwa uznała, że dalsze trwanie sporu może istotnie narazić na niebezpieczeństwo utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, poweźmie ona decyzję, czy rozpocząć akcję zgodnie z postanowieniami artykułu 36, czy też zalecić taki sposób załatwienia, jaki uzna za odpowiedni.

Artykuł 38

Bez uszczerbku dla postanowień artykułów od 33 do 37, Rada Bezpieczeństwa jest władna, o ile wszystkie strony w sporze zażądadą tego, czynić zalecenia stronom w celu pokojowego załatwienia sporu.

Rozdział VII

Akcja w związku z zagrożeniem pokoju, zakłóceniem pokoju i aktami agresji

Artykuł 39

Rada Bezpieczeństwa powinna stwierdzić istnienie wszelkiej okoliczności, zagrażającej pokojowi, zakłócenia pokoju albo aktu agresji, i udzielić zaleceń lub postanowić, jakie środki należy przedsięwziąć zgodnie z artykułami 41 i 42, żeby utrzymać albo przywrócić międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo.

Artykuł 40

Żeby zapobiec zaostrzeniu sytuacji, Rada Bezpieczeństwa jest władna, zanim udzieli zaleceń albo poweźmie decyzję co do zarządzeń przewidzianych w artykule 39, wezwać strony zainteresowane, żeby zastosowały się do takich środków tymczasowych, jakie ona uzna za konieczne lub pożądane. Te środki tymczasowe nie powinny przesądzać praw, roszczeń albo położenia stron zainteresowanych. Rada Bezpieczeństwa wyciągnie należyte wnioski z niezastosowania się do takich środków tymczasowych.

Artykuł 41

Rada Bezpieczeństwa jest władna uchwalić, jakie zarządzenia, nie pociągające za sobą użycia siły zbrojnej, powinny być zastosowane, żeby zapewnić skuteczność jej decyzjom, oraz może zwrócić się do członków Narodów Zjednoczonych z żądaniem zastosowania takich zarządzeń. Mogą one polegać na zupełnym lub częściowym przerwaniu stosunków gospodarczych i środków komunikacyjnych, kolejowych, morskich, powietrznych, pocztowych, telegraficznych, radiowych i innych, oraz na zerwaniu stosunków dyplomatycznych.

Artykuł 42

Jeżeli Rada Bezpieczeństwa uzna, że środki przewidziane w artykule 41 mogłyby okazać się niewystarczającymi albo już okazały się niewystarczającymi, jest ona władna podjąć taką akcję przy pomocy sił powietrznych, morskich lub lądowych, jaka mogłaby okazać się konieczną do utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Akcja taka może polegać na demonstracjach, blokadzie i innych operacjach sił zbrojnych powietrznych, morskich lub lądowych członków Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 43

1. W celu przyczynienia się do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, wszyscy członkowie Narodów Zjednoczonych zobowiązują się dać do rozporządzenia Radzie Bezpieczeństwa, na jej żądanie i stosownie do specjalnego porozumienia lub porozumień, niezbędne do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa siły zbrojne, pomoc i ułatwienia, włączając w to prawo przemarszu.

2. Takie porozumienie lub porozumienia określą liczbę i rodzaj sił zbrojnych, stopień ich pogotowia i ich ogólną dyslokację oraz rodzaj ułatwień i pomocy, których należy dostarczyć.

3. Rokowania o zawarcie porozumienia lub porozumień zostaną podjęte możliwie najprędzej z inicjatywy Rady Bezpieczeństwa. Będą one zawarte między Radą Bezpieczeństwa a członkami Organizacji lub między Radą Bezpieczeństwa a grupami tych członków i będą ratyfikowane przez państwa podpisujące w trybie przewidzianym przez ich konstytucje.

Artykuł 44

Gdy Rada Bezpieczeństwa zadecyduje użycie siły, to zanim zażąda od członka, który nie jest w niej reprezentowany, dostarczenia sił zbrojnych w wykonaniu zobowiązań zaciągniętych przez niego na mocy artykułu 43, powinna zaprosić tego członka, o ile on tego zażąda, do wzięcia udziału w podejmowaniu decyzji przez Radę Bezpieczeństwa w sprawie użycia kontyngentu sił zbrojnych dostarczonych przez tego członka.

Artykuł 45

Dla umożliwienia Narodom Zjednoczonym stosowania nie cierpiących zwłoki zarządzeń wojskowych, członkowie Organizacji obowiązani są trzymać w gotowości do natychmiastowego użycia kontyngenty narodowych sił lotniczych, przeznaczone do skombinowanej międzynarodowej akcji

represyjnej. Siła i stopień pogotowia tych kontyngentów oraz plany ich akcji skombinowanej będą ustalone przez Radę Bezpieczeństwa przy pomocy Komitetu Sztabu Wojskowego w granicach określonych w specjalnym porozumieniu lub porozumieniach, o których mowa w artykule 43.

Artykuł 46

Plany użycia sił zbrojnych układa Rada Bezpieczeństwa przy pomocy Komitetu Sztabu Wojskowego.

Artykuł 47

1. Będzie utworzony Komitet Sztabu Wojskowego dla udzielania rad i pomocy Radzie Bezpieczeństwa we wszystkich sprawach odnoszących się do jej potrzeb wojskowych w związku z utrzymaniem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, do użycia i dowództwa sił zbrojnych oddanych do jej rozporządzenia, tudzież do uregulowania zbrojeń i możliwego rozbrojenia.

2. Komitet Sztabu Wojskowego będzie się składał z Szefów Sztabu stałych członków Rady Bezpieczeństwa albo z ich przedstawicieli. Każdy członek Narodów Zjednoczonych, nie reprezentowany stale w Komitecie, będzie przez Komitet zaproszony do współpracy ilekroć skuteczność wywiązywania się Komitetu z jego obowiązków wymagać będzie udziału tego członka w pracach Komitetu.

3. Komitet Sztabu Wojskowego ponosić będzie odpowiedzialność wobec Rady Bezpieczeństwa za kierownictwo strategiczne wszelkimi siłami zbrojnymi, oddanymi do rozporządzenia Radzie Bezpieczeństwa. Zagadnienia, związane z dowodzeniem takimi siłami zbrojnymi, będą opracowane później.

4. Komitet Sztabu Wojskowego, po otrzymaniu upoważnienia od Rady Bezpieczeństwa i po narażeniu się z właściwymi organizacjami regionalnymi, będzie mógł tworzyć regionalne podkomitety.

Artykuł 48

1. Akcje, potrzebną do wykonania postanowień Rady Bezpieczeństwa, zmierzających do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, powinni podejmować wszyscy członkowie Narodów Zjednoczonych, albo niektórzy z nich, zależnie od decyzji Rady Bezpieczeństwa.

2. Takie postanowienia będą wykonywane przez członków Narodów Zjednoczonych bezpośrednio, jak również w formie ich akcji w odpowiednich organizacjach międzynarodowych, których są oni członkami.

Artykuł 49

Członkowie Narodów Zjednoczonych powinni jednoczyć się, udzielając sobie wzajemnie pomocy przy wykonywaniu zarządzeń uchwalonych przez Radę Bezpieczeństwa.

Artykuł 50

Jeżeli Rada Bezpieczeństwa podejmie środki zapobiegawcze lub represyjne przeciwko jakiemś państwu, każde inne państwo, będące czy nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych, które, na skutek przeprowadzenia tych zarządzeń, znalazło się w obliczu specjalnych zagadnień gospodarczych, będzie miało prawo zwrócić się do Rady Bezpieczeństwa o radę co do sposobu rozwiązania tych zagadnień.

Artykuł 51

Nic w niniejszej Karcie nie może uchybiać nieodzownemu prawu do samoobrony indywidualnej lub zbiorowej w przypadku napaści zbrojnej na któregokolwiek członka Narodów Zjednoczonych, zanim Rada Bezpieczeństwa nie podejmie niezbędnych zarządzeń w celu utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Środki podjęte przez członków w wykonaniu tego prawa do samoobrony będą natychmiast podane do wiadomości Radzie Bezpieczeństwa i w niczym nie mogą

uszczuplać władzy i odpowiedzialności Rady Bezpieczeństwa, wynikających z niniejszej Karty, do podejmowania w każdym czasie takiej akcji, jaką ona uzna za niezbędną do utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Rozdział VIII

Porozumienie regionalne

Artykuł 52

1. Nic w niniejszej Karcie nie wyłącza istnienia porozumień lub organizacji regionalnych, mających na celu zajmowanie się sprawami, będącymi w związku z utrzymaniem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, a które nadają się do akcji regionalnej, byleby takie porozumienia lub organizacje i ich działalność dały się pogodzić z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych.

2. Członkowie Narodów Zjednoczonych, którzy uczestniczą w takich porozumieniach, albo tworzą takie organizacje, powinni, zanim odwołają się do Rady Bezpieczeństwa, dołożyć wszelkich starań, żeby doprowadzić do skutku pokojowe załatwienie sporów lokalnych w ramach takich porozumień regionalnych lub przy pomocy takich organizacji regionalnych.

3. Rada Bezpieczeństwa powinna popierać rozwój pokojowego załatwiania sporów lokalnych w ramach takich porozumień regionalnych albo przy pomocy takich organizacji regionalnych, czy to na skutek inicjatywy państw zainteresowanych, czy też na skutek swej własnej inicjatywy.

4. Artykuł niniejszy w niczym nie uchybia stosowaniu artykułów 34 i 35.

Artykuł 53

1. Rada Bezpieczeństwa powinna tam, gdzie to okaże się stosownym, posiłkować się takimi porozumieniami lub organizacjami regionalnymi do przeprowadzania, pod swoją władzą, akcji represyjnej. Wszelako żadna akcja represyjna nie może być podjęta w ramach porozumień regionalnych albo przy pomocy organizacji regionalnych bez upoważnienia Rady Bezpieczeństwa; wyjątek stanowią zarządzenia przewidziane w artykule 107 lub w porozumieniach regionalnych, skierowane przeciwko któremu bądź z państw nieprzyjacielskich, tak jak je określa ustęp 2 niniejszego artykułu, a wymierzone przeciwko odnowieniu się polityki napastniczej ze strony którego bądź z tych państw, aż do czasu gdy, na żądanie zainteresowanych państw, organizacja będzie mogła wziąć na siebie odpowiedzialność za niedopuszczenie do dalszej agresji ze strony takiego państwa.

2. Wyrażenie „państwo nieprzyjacielskie”, użyte w ustępie 1 niniejszego artykułu, stosuje się do każdego państwa, które, podczas Drugiej Wojny Światowej, było nieprzyjacielem którego bądź z sygnatariuszy niniejszej Karty.

Artykuł 54

Rada Bezpieczeństwa powinna być w każdym czasie dokładnie informowana o działaniach podjętych lub zamierzonych w ramach porozumień regionalnych albo przy pomocy organizacji regionalnych dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Rozdział IX

Międzynarodowa współpraca gospodarcza i społeczna.

Artykuł 55

Mając na widoku stworzenie warunków stałości i dobrobytu, które są niezbędne do pokojowych i przyjaznych stosunków między narodami, opartych na poszanowaniu zasady równouprawnienia i samostanowienia ludów, Narody Zjednoczone będą popierały:

a) podniesienie stopy życiowej, pełne zatrudnienie oraz warunki postępu i rozwoju gospodarczego i społecznego;

b) rozwiązywanie międzynarodowych zagadnień gospodarczych, społecznych, zdrowotnych i innych z nimi związanych, jak również międzynarodowej współpracy kulturalnej i oświatowej;

c) powszechne poszanowanie i zachowywanie ludzkich praw i wolności podstawowych dla wszystkich bez różnicy rasy, płci, języka lub religii.

Artykuł 56

Wszyscy członkowie zobowiązują się podejmować wspólną i samodzielną akcję łącznie z Organizacją dla dopięcia celów, wymienionych w artykule 55.

Artykuł 57

1. Różne wyspecjalizowane organizacje, ustanowione na podstawie porozumień międzyrządowych i obciążone szeroką w ich aktach zasadniczych określoną odpowiedzialnością międzynarodową w dziedzinie gospodarczej, społecznej, kulturalnej, oświatowej, zdrowotnej i pokrewnych powinny wejść w związek z Narodami Zjednoczonymi zgodnie z postanowieniami artykułu 63.

2. Takie organizacje, związane w ten sposób z Narodami Zjednoczonymi, będą w dalszym ciągu oznaczane jako organizacje wyspecjalizowane.

Artykuł 58

Organizacja udzielać będzie zaleceń w związku z koordynacją programów i działalności organizacji wyspecjalizowanych.

Artykuł 59

W razie potrzeby Organizacja spowoduje podjęcie rokowań pomiędzy państwami zainteresowanymi w celu tworzenia wszelkich nowych organizacji wyspecjalizowanych, potrzebnych do osiągnięcia celów, wymienionych w artykule 55.

Artykuł 60

Odpowiedzialność za spełnienie funkcji Organizacji, wymienionych w niniejszym Rozdziale, obarczać będzie Ogólne Zgromadzenie oraz, pod nadzorem Ogólnego Zgromadzenia, Radę Gospodarczą i Społeczną, której w tym celu przysługiwać będą uprawnienia wyszczególnione w Rozdziale X.

Rozdział X Rada Gospodarcza I Społeczna

Skład

Artykuł 61

1. Rada Gospodarcza i Społeczna składać się będzie z pięćdziesięciu czterech członków Organizacji Narodów Zjednoczonych, wybranych przez Zgromadzenie Ogólne.

2. Z zastrzeżeniem postanowień ustępu 3, wybierać się będzie corocznie osiemnastu członków Rady Gospodarczej i Społecznej na okres trzech lat. Członek ustępujący może być bezpośrednio wybrany ponownie.

3. Przy pierwszych wyborach, po zwiększeniu liczby członków Rady Gospodarczej i Społecznej z dwudziestu siedmiu do pięćdziesięciu czterech, obok członków wybranych na miejsce dziewięciu członków, których kadencja w Radzie upłynie w końcu tego roku, zostanie wybranych dodatkowo dwudziestu siedmiu członków. Okres urzędowania dziewięciu spośród tych dwudziestu siedmiu dodatkowo wybranych członków upłynie z końcem jednego roku, dziewięciu zaś innych członków z upływem dwóch lat, w trybie ustalonym przez Zgromadzenie Ogólne.

4. Każdy członek Rady Gospodarczej i Społecznej mieć w niej będzie jednego przedstawiciela.

Funkcje i uprawnienia

Artykuł 62

1. Rada Gospodarcza i Społeczna władna jest podejmować lub zapoczątkować badania i sprawozdania w związku z międzynarodowymi zagadnieniami gospodarczymi, społecznymi, kulturalnymi, oświatowymi, zdrowotnymi i pokrewnymi oraz może udzielać zaleceń w tego rodzaju sprawach Ogólnemu Zgromadzeniu, członkom Narodów Zjednoczonych i zainteresowanym organizacjom wyspecjalizowanym.

2. Władna jest ona udzielać zaleceń w celu przyczyniania się do poszanowania i zachowywania praw człowieka i podstawowych wolności w stosunku do wszystkich.

3. Władna jest ona opracowywać projekty konwencji w sprawach, wchodzących w zakres jej kompetencji, dla przedkładania ich Ogólnemu Zgromadzeniu.

4. Władna jest ona, zgodnie z regułami ustanowionymi przez Narody Zjednoczone, zwoływać konferencje międzynarodowe w sprawach wchodzących w zakres jej kompetencji.

Artykuł 63

1. Rada Gospodarcza i Społeczna władna jest zawierać porozumienia z jakąkolwiek z organizacji wzmiankowanych w artykule 57, w których będą ustalane warunki, na jakich dana organizacja wejdzie w związek z Narodami Zjednoczonymi. Porozumienia takie powinny uzyskać zatwierdzenie Ogólnego Zgromadzenia.

2. Władna jest ona uzgadniać swą działalność z organizacjami wyspecjalizowanymi w drodze porozumiewania się z nimi i przez udzielanie zaleceń takim organizacjom, Ogólnemu Zgromadzeniu oraz członkom Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 64

1. Rada Gospodarcza i Społeczna władna jest poczynić odpowiednie kroki w celu otrzymywania regulamnie sprawozdań od organizacji wyspecjalizowanych. Władna jest ona zawierać porozumienia z członkami Narodów Zjednoczonych i z organizacjami wyspecjalizowanymi w celu otrzymywania sprawozdań o krokach poczynionych dla wprowadzenia w życie jej własnych zarządzeń tudzież zaleceń Ogólnego Zgromadzenia w sprawach wchodzących w zakres jej kompetencji.

2. Władna jest ona przysyłać Ogólnemu Zgromadzeniu swoje uwagi o tych sprawozdaniach.

Artykuł 65

Rada Gospodarcza i Społeczna władna jest udzielać Radzie Bezpieczeństwa informacji i powinna, na żądanie Rady Bezpieczeństwa, jej pomagać.

Artykuł 66

1. Rada Gospodarcza i Społeczna spełniać będzie takie funkcje, jakie wchodzi w zakres jej kompetencji, w związku z wykonywaniem zaleceń Ogólnego Zgromadzenia.

2. Władna jest ona, za zgodą Ogólnego Zgromadzenia, oddawać usługi na żądanie członków Narodów Zjednoczonych i organizacji wyspecjalizowanych.

3. Obowiązana jest ona spełniać wszelkie inne funkcje, wymienione w innych miejscach niniejszej Karty, lub które mogłyby być jej zlecone przez Ogólne Zgromadzenie.

Głosowanie

Artykuł 67

1. Każdy członek Rady Gospodarczej i Społecznej posiadać będzie jeden głos.

2. Uchwały Rady Gospodarczej i Społecznej zapadać będą większością głosów członków obecnych i głosujących.

Procedura

Artykuł 68

Rada Gospodarcza i Społeczna będzie tworzyła komisje w dziedzinie gospodarczej i społecznej oraz dla popierania praw człowieka, a także wszelkie inne komisje, które mogą okazać się potrzebnymi do spełniania jej funkcji.

Artykuł 69

W każdej sprawie, szczególnie obchodzącej jednego z członków Narodów Zjednoczonych, Rada Gospodarcza i Społeczna powinna zaprosić tego członka do wzięcia udziału w obradach bez prawa głosu.

Artykuł 70

Rada Gospodarcza i Społeczna władna jest poczynić zarządzenia, żeby przedstawiciele organizacji wyspecjalizowanych mogli brać udział, bez prawa głosu, w jej obradach tudzież w obradach utworzonych przez nią Komisji, oraz żeby jej przedstawiciele mogli brać udział w obradach organizacji wyspecjalizowanych.

Artykuł 71

Rada Gospodarcza i Społeczna władna jest poczynić odpowiednie zarządzenia celem porozumiewania się z organizacjami pozarządowymi, które zajmują się sprawami, wchodzącymi w zakres jej kompetencji. Zarządzenia takie mogą być poczynione w porozumieniu z organizacjami międzynarodowymi, a w razie potrzeby i z organizacjami narodowymi, po uprzednim zasięgnięciu zdania odnośnego członka Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 72

1. Rada Gospodarcza i Społeczna uchwali swoje własne przepisy proceduralne, włączając w to sposób wyboru swego przewodniczącego.
2. Rada Gospodarcza i Społeczna bierze się będzie w miarę potrzeby zgodnie ze swym regulaminem, który powinien zawierać postanowienie o zwoływaniu zebrań na żądanie większości jej członków.

Rozdział XI

Deklaracja w sprawie obszarów nie rządzących się samodzielnie

Artykuł 73

Członkowie Narodów Zjednoczonych, którzy ponoszą odpowiedzialność za zarząd obszarami, których ludność nie dojrzała jeszcze do pełnego stopnia samorządu, uznają zasadę, że interesy mieszkańców tych obszarów górują nad innymi, i przyjmują jako święty obowiązek popierać ze wszystkich sił dobrobyt mieszkańców tych obszarów, w ramach systemu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, stworzonego przez niniejszą Kartę; w tym celu obowiązują się:

- a) zapewnić, szanując należycie kulturę tych odnośnych ludów, ich postępowanie w dziedzinie politycznej, gospodarczej, społecznej i oświatowej, ich sprawiedliwe traktowanie oraz ich ochronę przed nadużyciami;
- b) rozwijać samorząd, mieć należycie na względzie aspiracje polityczne tych ludów oraz pomagać im w stopniowym rozwoju ich wolnych instytucji politycznych, biorąc w rachubę szczególne warunki każdego obszaru i jego ludności tudzież różny stopień ich rozwoju;
- c) umacniać międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo;
- d) popierać twórcze zarządzenia rozwojowe, zachęcać do prowadzenia badań, współpracować między sobą i z międzynarodowymi organizacjami, gdy i gdziekolwiek okaże się to właściwym dla

praktycznego osiągnięcia celów społecznych, gospodarczych i naukowych, wymienionych w niniejszym artykule; oraz

e) przysyłać regularnie Sekretarzowi Generalnemu w celach informacyjnych, z zastrzeżeniem ograniczeń wynikających ze względów bezpieczeństwa lub konstytucyjnych, wiadomości statyczne i inne natury technicznej, dotyczące warunków gospodarczych, społecznych i oświatowych na obszarach, za które ponoszą oni odpowiedzialność, a innych niż obszary, do których odnoszą się Rozdziały XII i XIII.

Artykuł 74

Członkowie Narodów Zjednoczonych zgodni są również co do tego, że ich polityka w stosunku do obszarów, do których odnosi się niniejszy Rozdział, musi, w nie mniejszym stopniu niż ich polityka w stosunku do ich rdzennych obszarów, opierać się na ogólnej zasadzie dobrego sąsiedztwa, przy należytych uwzględnieniu interesów i dobrobytu reszty świata w dziedzinie społecznej, gospodarczej i handlowej.

Rozdział XII **Międzynarodowy system powiernictwa**

Artykuł 75

Narody Zjednoczone utworzą pod swym kierownictwem międzynarodowy system powiernictwa dla zarządzania i nadzorowania tych obszarów, które mogłyby być włączone do Organizacji na podstawie późniejszych oddzielnych porozumień. Te obszary będą w dalszym ciągu oznaczane jako obszary powiernicze.

Artykuł 76

Zgodnie z celami Narodów Zjednoczonych, wyłożonymi w artykule 1 niniejszej Karty, podstawowe zadania systemu powierniczego powinny polegać na:

- a) umacnianiu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa;
- b) popieraniu postępu w dziedzinie politycznej, gospodarczej, społecznej i oświatowej mieszkańców obszarów powierniczych i ich stopniowego rozwoju w kierunku samorządu lub niepodległości odpowiednio do szczególnych warunków każdego obszaru i jego ludności, do swobodnie wyrażonych życzeń odnośnych ludów i zgodnie z postanowieniami poszczególnych porozumień powierniczych;
- c) zachęcaniu do poszanowania praw człowieka i podstawowych swobód dla wszystkich bez różnicy rasy, płci, języka lub religii oraz do uznawania współzależności ludów świata; i
- d) zapewnieniu równego traktowania wszystkich członków Narodów Zjednoczonych i ich obywateli w dziedzinie społecznej, gospodarczej i handlowej, jak również równego traktowania tych ostatnich przy wymiarze sprawiedliwości, bez uszczerbku dla osiągnięcia wyżej wymienionych celów i z zastrzeżeniem postanowień artykułu 80.

Artykuł 77

1. System powierniczy będzie stosowany do takich obszarów należących do niżej wymienionych kategorii, które zostaną mu poddane na podstawie porozumień powierniczych:

- a) obszary znajdujące się obecnie pod mandatem;
- b) obszary, które mogą być oderwane od państw nieprzyjacielskich w wyniku Drugiej Wojny Światowej; oraz
- c) obszary dobrowolnie poddane pod ten system przez państwa odpowiedzialne za zarząd nimi.

2. Będzie przedmiotem późniejszego porozumienia pytanie, które obszary, należące do powyższych kategorii, będą poddane systemowi powierniczemu i na jakich warunkach.

Artykuł 78

System powierniczy nie powinien być stosowany do obszarów, które zostały członkami Narodów Zjednoczonych, wobec tego, że stosunki pomiędzy nimi muszą opierać się na poszanowaniu zasady równości suwerennej.

Artykuł 79

Warunki powiernictwa dla każdego obszaru, mającego być poddany systemowi powierniczemu, włączając w to wszelkie zmiany lub poprawki, będą uzgodnione przez państwa bezpośrednio zainteresowane, łącznie z mocarstwem mandatowym, gdy iść będzie o obszary, znajdujące się pod mandatem któregoś z członków Narodów Zjednoczonych i warunki te będą zatwierdzone zgodnie z postanowieniami artykułów 83 i 85.

Artykuł 80

1. Wyjąwszy ewentualne postanowienia poszczególnych porozumień powierniczych, zawartych zgodnie z artykułami 77, 79 i 81, a poddających każdy obszar systemowi powierniczemu, i dopóki takie porozumienia nie zostaną zawarte, nic w niniejszym Rozdziale nie może być interpretowane bezpośrednio ani pośrednio jako zmieniające w jaki bądź sposób prawo jakiegokolwiek państwa lub ludu, albo warunki istniejących aktów międzynarodowych, w których poszczególni członkowie Narodów Zjednoczonych mogliby być stronami.

2. Nie należy wyklądać ustępu 1 niniejszego artykułu w ten sposób, jak gdyby dawał podstawy do przeciągania lub odkładania rokowań i zawierania porozumień, mających na celu poddanie obszarów mandatowych i innych systemowi powierniczemu, jak to jest przewidziane w artykule 77.

Artykuł 81

Porozumienie powiernicze powinno w każdym przypadku zawierać warunki, na jakich obszar powierniczy będzie administrowany, oraz wskazywać władzę, która będzie zarządzała obszarem powierniczym. Władzą taką, nazywaną w dalszym ciągu władzą administrującą, może być jedno lub więcej państw albo sama Organizacja.

Artykuł 82

W każdym porozumieniu powierniczym może być oznaczony okrąg lub okręgi strategiczne, obejmujące część lub całość obszaru powierniczego, do którego odnosi się to porozumienie, bez uszczerbku dla jakiegokolwiek porozumienia, albo porozumień specjalnych, zawartych zgodnie z artykułem 43.

Artykuł 83

1. W stosunku do okręgów strategicznych wszystkie funkcje Narodów Zjednoczonych, włączając w to zatwierdzanie treści porozumień powierniczych oraz ich zmian lub poprawek, wykonywać będzie Rada Bezpieczeństwa.

2. Zadania podstawowe, wymienione w artykule 76, odnoszą się również i do ludności każdego okręgu strategicznego.

3. Z zastrzeżeniem postanowień porozumień powierniczych i bez uszczerbku dla względów bezpieczeństwa, Rada Bezpieczeństwa korzystać będzie z pomocy Rady Powierniczej do wykonywania w okręgach strategicznych tych funkcji, które, w ramach systemu powiernictwa, należą do Narodów Zjednoczonych, a dotyczą spraw o charakterze politycznym, gospodarczym, społecznym i oświatowym.

Artykuł 84

Należać będzie do obowiązków władzy administrującej dopilnowanie, żeby obszar powierniczy odegrał swą rolę w utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. W tym celu władza

administrująca władna jest posługiwać się siłami ochotniczymi, ułatwieniami i pomocą, pochodzącymi z obszaru powierniczego, zarówno przy wypełnianiu swych zobowiązań względem Rady Bezpieczeństwa, zaciągniętych przez nią z uwagi na powyższe zadania, jak również do obrony lokalnej oraz żeby zapewnić posłuch prawu i utrzymanie porządku w obrębie obszaru powierniczego.

Artykuł 85

1. W stosunku do porozumień powierniczych, odnoszących się do wszystkich okręgów nie uznanych za strategiczne, funkcje Narodów Zjednoczonych, włączając w to zatwierdzanie treści i porozumień powierniczych oraz ich zmian lub poprawek, wykonywać będzie Ogólne Zgromadzenie.

2. Rada Powiernicza, działając pod władzą Ogólnego Zgromadzenia, obowiązana jest udzielać mu pomocy przy wykonywaniu tych funkcji.

Rozdział XIII Rada Powiernicza

Skład

Artykuł 86

1. Rada Powiernicza składać się będzie z następujących członków Narodów Zjednoczonych:

- a) z członków zarządzających obszarami powierniczymi;
- b) z tych członków wymienionych imiennie w artykule 23, którzy nie zarządzają obszarami powierniczymi;
- c) z tylu innych członków, wybranych przez Ogólne Zgromadzenie na okres lat trzech, ilu potrzeba, żeby cała ilość członków Rady Powierniczej składała się z równej liczby tych członków Narodów Zjednoczonych, którzy zarządzają, i tych którzy nie zarządzają obszarami powierniczymi.

2. Każdy członek Rady Powierniczej wyznaczy jedną osobę, szczególnie do tego nadającą się, która go będzie w niej reprezentowała.

Funkcje i uprawnienia

Artykuł 87

Ogólne Zgromadzenie i znajdująca się pod jego władzą Rada Powiernicza przy wykonywaniu swych funkcji władne są:

- a) rozpatrywać sprawozdania, składane przez władzę administrującą;
- b) przyjmować petycje i badać je, zasięgając zdania władzy administrującej;
- c) odbywać okresowe wizyty odnośnych obszarów powierniczych w terminach uzgodnionych z władzą administrującą; oraz
- d) podejmować te i inne czynności zgodnie z postanowieniami porozumień powierniczych.

Artykuł 88

Rada Powiernicza ułoży kwestionariusz w sprawie postępów, osiągniętych przez mieszkańców każdego obszaru powierniczego w dziedzinie politycznej, gospodarczej, społecznej i oświatowej, a władza administrująca każdego obszaru powierniczego objętego kompetencją Ogólnego Zgromadzenia, będzie mu składała doroczne sprawozdanie na podstawie takiego kwestionariusza.

Głosowanie

Artykuł 89

1. Każdy członek Rady Powierniczej posiadać będzie jeden głos.
2. Uchwały Rady Powierniczej zapadać będą większością głosów członków obecnych i głosujących.

Procedura

Artykuł 90

1. Rada Powiernicza uchwali swoje własne przepisy proceduralne, włączając w to sposób wyboru przewodniczącego.

2. Rada Powiernicza zbierać się będzie w miarę potrzeby zgodnie ze swym regulaminem, który powinien zawierać postanowienie o zwoływaniu zebrań na żądanie większości jej członków.

Artykuł 91

Rada Powiernicza korzystać będzie, w razie potrzeby, z pomocy Rady Gospodarczej i Społecznej oraz organizacji wyspecjalizowanych, w sprawach, w których są one odpowiednio zainteresowane.

Rozdział XIV

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości

Artykuł 92

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości będzie głównym organem sądowym Narodów Zjednoczonych. Będzie on działał zgodnie z załączonym Statutem, który jest oparty na Statucie Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej i który stanowi część składową niniejszej Karty.

Artykuł 93

1. Wszyscy członkowie Narodów Zjednoczonych są ipso facto stronami w Statucie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości.

2. Państwo, nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych, może zostać stroną w Statucie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości na warunkach, które w każdym poszczególnym przypadku określi Ogólne Zgromadzenie na wniosek Rady Bezpieczeństwa.

Artykuł 94

1. Każdy członek Narodów Zjednoczonych zobowiązuje się zastosować do orzeczeń Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości we wszystkich sprawach, w których jest stroną.

2. Jeżeli jedna ze stron w sporze będzie się uchylała od wykonania obowiązków, które spadły na nią w wyniku wyroku wydanego przez Trybunał, druga strona może odwołać się do Rady Bezpieczeństwa, która władna jest, jeżeli to uzna za konieczne, udzielić zaleceń lub postanowić, jakie środki należy zastosować, żeby zapewnić wyrokowi wykonalność.

Artykuł 95

Nic w niniejszej Karcie nie może stać na przeszkodzie, żeby członkowie Narodów Zjednoczonych oddawali swoje spory do rozstrzygnięcia innym sądom na mocy porozumień już istniejących, albo które mogłyby być w przyszłości zawarte.

Artykuł 96

1. Ogólne Zgromadzenie albo Rada Bezpieczeństwa mogą zażądać od Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości wydania opinii doradczej w każdej kwestii prawnej.

2. Również i inne organy Narodów Zjednoczonych oraz organizacje wyspecjalizowane, którym Ogólne Zgromadzenie może w każdym czasie udzielić odpowiedniego upoważnienia, mogą żądać opinii doradczych od Trybunału w kwestiach prawnych, które mogłyby nastęrczyć się w zakresie ich działalności.

Rozdział XV

Sekretariat

Artykuł 97

W skład Sekretariatu wchodzić będzie Sekretarz Generalny oraz personel tak liczny, jak to będzie potrzebne dla Organizacji. Sekretarza Generalnego mianować będzie Ogólne Zgromadzenie na wniosek Rady Bezpieczeństwa. Będzie on głównym urzędnikiem administracyjnym Organizacji.

Artykuł 98

Sekretarz Generalny będzie występował w tym charakterze na wszystkich posiedzeniach Ogólnego Zgromadzenia, Rady Bezpieczeństwa, Rady Gospodarczej i Społecznej oraz Rady Powierniczej i będzie spełniał wszelkie inne funkcje, które mu te organa powierzą. Sekretarz Generalny będzie składał Ogólnemu Zgromadzeniu doroczne sprawozdanie o pracach Organizacji.

Artykuł 99

Sekretarz Generalny ma prawo zwracać uwagę Rady Bezpieczeństwa na każdą sprawę, która, w jego mniemaniu, mogłaby zagrażać utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Artykuł 100

1. Przy wykonywaniu swych obowiązków Sekretarz Generalny i jego personel nie powinni żądać lub otrzymywać instrukcji od jakiegokolwiek rządu albo od jakiegokolwiek innej władzy, nie należącej do Organizacji. Powinni oni powstrzymać się od wszelkiej działalności, która mogłaby odbić się na ich charakterze jako funkcjonariuszy międzynarodowych, odpowiedzialnych jedynie przed Organizacją.

2. Każdy członek Narodów Zjednoczonych zobowiązuje się szanować wyłącznie międzynarodowy charakter obowiązków Sekretarza Generalnego i jego personelu i nie dążyć do wywierania na nich wpływu przy wykonywaniu ich obowiązków.

Artykuł 101

1. Personel będzie mianowany przez Sekretarza Generalnego zgodnie z regulaminem, wydanym przez Ogólne Zgromadzenie.

2. Odpowiedni personel będzie przydzielony na stałe do Rady Gospodarczej i Społecznej, do Rady Powierniczej oraz, w miarę potrzeby, do innych organów Narodów Zjednoczonych. Personele te będą stanowiły część Sekretariatu.

3. Kierowniczą zasadą przy przyjmowaniu na służbę personelu i określaniu warunków służby powinna być konieczność zapewnienia najwyższego poziomu ich sprawności, kompetencji i uczciwości. Powinno się przywiązywać należytą uwagę do tego, żeby, przy obsadzaniu stanowisk uwzględnić w jak najszerszym stopniu zasadę geograficzną.

Rozdział XVI

Postanowienia różne

Artykuł 102

1. Każdy traktat i każdy układ międzynarodowy, zawarty przez któregośkolwiek członka Narodów Zjednoczonych po wejściu w życie niniejszej Karty, powinien być możliwie jak najprędzej zarejestrowany w Sekretariacie i przez Sekretariat ogłoszony.

2. W razie gdyby jakikolwiek tego rodzaju traktat lub układ międzynarodowy nie został zarejestrowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu, to żadna ze stron umawiających się nie będzie mogła powoływać się na taki traktat albo układ przed którymkolwiek organem Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 103

W razie sprzeczności pomiędzy obowiązkami członków Narodów Zjednoczonych, wynikających z niniejszej Karty, a ich obowiązkami wynikającymi z jakiegoś innego porozumienia międzynarodowego, pierwszeństwo będą miały ich obowiązki wynikające z niniejszej Karty.

Artykuł 104

Organizacji przysługiwać będzie na terytorium każdego z jej członków taka zdolność do działań prawnych, jaka może być potrzebna do wykonywania jej funkcji i urzeczywistniania jej celów.

Artykuł 105

1. Organizacji przysługiwać będą na terytorium każdego z jej członków takie przywileje i immunitety, jakie są konieczne do osiągnięcia jej celów.

2. Przedstawicielem członków Narodów Zjednoczonych i funkcjonariuszom Organizacji będą również przysługiwały takie przywileje i immunitety, jakie są konieczne do niezależnego wykonywania ich funkcji związanych z Organizacją.

3. Ogólne Zgromadzenie może udzielać zaleceń w celu ustalenia szczegółów zastosowania ustępów 1 i 2 niniejszego artykułu oraz może proponować Członkom Narodów Zjednoczonych konwencje w tym celu.

Rozdział XVII

Prześciowe zarządzenia w przedmiocie bezpieczeństwa

Artykuł 106

Zanim wejdą w życie specjalne porozumienia, o których wspomina artykuł 43, a które w mniemaniu Rady Bezpieczeństwa umożliwiają jej rozpoczęcie wypełniania jej obowiązków przewidzianych w artykule 42, państwa, które są stronami w Deklaracji Czterech Narodów, podpisanej w Moskwie dnia 30 października 1943 roku, oraz Francja, będą, w myśl postanowień punktu 5 tej Deklaracji, porozumiewać się z sobą, a w razie potrzeby i z innymi członkami Narodów Zjednoczonych w celu podejmowania takiej akcji wspólnej w imieniu Organizacji, jaka mogłaby się okazać niezbędną do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Artykuł 107

Nic w niniejszej Karcie nie może unieważniać lub wykluczać akcji w stosunku do któregośkolwiek państwa, które w ciągu Drugiej Wojny Światowej było nieprzyjacielem któregośkolwiek z sygnatariuszy niniejszej Karty, jeżeli państwa odpowiedzialne za taką akcję, podjęły ją lub usankcjonowały jako następstwo tej wojny.

Rozdział XVIII

Poprawki

Artykuł 108

Poprawki do niniejszej Karty uprawomocnią się w stosunku do wszystkich członków Narodów Zjednoczonych, gdy zostaną uchwalone większością dwóch trzecich głosów członków Ogólnego Zgromadzenia oraz ratyfikowane przez dwie trzecie członków Narodów Zjednoczonych, włączając w to wszystkich stałych członków Rady Bezpieczeństwa, w trybie przepisany przez ich odnośne konstytucje.

Artykuł 109

1. Ogólna konferencja członków Narodów Zjednoczonych, zwołana w celu rewizji niniejszej Karty, będzie mogła zebrać się w czasie i miejscu oznaczonym uchwałą, powziętą większością dwóch

trzech głosów członków Ogólnego Zgromadzenia oraz uchwałą którychkolwiek dziewięciu członków Rady Bezpieczeństwa. Każdy członek Narodów Zjednoczonych mieć będzie na konferencji jeden głos.

2. Wszelka zmiana niniejszej Karty zalecona głosami dwóch trzecich członków konferencji wejście w życie po ratyfikowaniu jej, w trybie przepisany przez odnośne konstytucje, przez dwie trzecie członków Narodów Zjednoczonych, włączając w to wszystkich stałych członków Rady Bezpieczeństwa.

3. Gdyby taka konferencja nie odbyła się przed dziesiątą doroczną sesją Ogólnego Zgromadzenia, po wejściu w życie niniejszej Karty, wniosek o zwołanie takiej konferencji wniesiony będzie na porządek obrad tej sesji Ogólnego Zgromadzenia i konferencja odbędzie się, jeżeli uchwała w tym duchu zapadnie większością głosów członków Ogólnego Zgromadzenia i głosami siedmiu jakichkolwiek członków Rady Bezpieczeństwa.

Rozdział XIX

Ratyfikacje i podpisanie

Artykuł 110

1. Karta niniejsza będzie ratyfikowana przez państwa podpisujące w trybie przewidzianym przez odnośne przepisy konstytucyjne.

2. Dokumenty ratyfikacyjne powinny być złożone na przechowanie rządowi Stanów Zjednoczonych Ameryki, który będzie zawiadamiał o każdym złożeniu wszystkie państwa podpisujące oraz Sekretarza Generalnego Organizacji po jego zamianowaniu.

3. Karta niniejsza uprawomocni się po złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych przez Republikę Chińską, Francję, Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii i Stany Zjednoczone Ameryki oraz przez większość innych państw podpisujących. Protokół złożenia dokumentów ratyfikacyjnych będzie wówczas sporządzony przez rząd Stanów Zjednoczonych Ameryki, który odpisy jego prześle wszystkim państwom podpisującym.

4. Państwa podpisujące niniejszą Kartę, które ratyfikują ją po jej uprawomocnieniu się, staną się pierwotnymi członkami Narodów Zjednoczonych w chwili złożenia ich odnośnych dokumentów ratyfikacyjnych.

Artykuł 111

Karta niniejsza, której teksty chiński, francuski, rosyjski, angielski i hiszpański są jednakowo autentyczne, będzie złożona w archiwach rządu Stanów Zjednoczonych Ameryki. Odpisy jej należy- cie uwierzytelnione będą przez ten rząd przesłane rządów innych państw podpisujących.

Na dowód czego przedstawiciele rządów Narodów Zjednoczonych podpisali niniejszą Kartę.

Sporządzono w mieście San Francisco dnia dwudziestego szóstego czerwca tysiąc dziewięćset czterdziestego piątego roku.

STATUT MIĘDZYNARODOWEGO TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI

Artykuł 1

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, ustanowiony przez Kartę Narodów Zjednoczonych jako główny organ sądowy Narodów Zjednoczonych, będzie utworzony i będzie czynny zgodnie z postanowieniami niniejszego Statutu.

Rozdział I **Ustrój Trybunału**

Artykuł 2

Trybunał będzie się składał z zespołu sędziów niezależnych, wybranych bez względu na ich narodowość z pomiędzy osób o wysokim poziomie moralnym, odpowiadających warunkom wymaganym w ich odnośnych krajach do zajmowania najwyższych stanowisk w sądownictwie albo będących pracownikami, cieszącymi się uznaną powagą w zakresie prawa międzynarodowego.

Artykuł 3

1. Trybunał będzie się składał z piętnastu członków; nie może w nim zasiadać dwóch sędziów, będących obywatelami tego samego państwa.

2. Osoba, która, z uwagi na należenie do składu Trybunału, może uchodzić za obywatela więcej niż jednego państwa, będzie uważana za obywatela tego z nich, w którym zwykle wykonywa swoje prawa cywilne i polityczne.

Artykuł 4

1. Członków Trybunału wybierać będzie Ogólne Zgromadzenie i Rada Bezpieczeństwa z listy osób wyznaczonych przez grupy narodowe Stałego Sądu Rozjemczego w trybie niżej określonym.

2. Co się tyczy tych członków Narodów Zjednoczonych, którzy nie mają swej reprezentacji w Stałym Sądzie Rozjemczym, kandydatów wyznaczą grupy narodowe mianowane w tym celu przez swoje rządy w taki sam sposób, jak to jest przewidziane dla członków Stałego Sądu Rozjemczego w artykule 44 Konwencji Haskiej z 1907 r. o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych.

3. W braku odrębnego porozumienia Ogólne Zgromadzenie, na wniosek Rady Bezpieczeństwa, określi warunki, na jakich państwo, należące do niniejszego Statutu a nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych, może uczestniczyć w wyborze członków Trybunału.

Artykuł 5

1. Na trzy miesiące przynajmniej przed datą wyborów, Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych powinien zwrócić się na piśmie do tych członków Stałego Sądu Rozjemczego, którzy są Stronami w niniejszym Statucie, oraz do członków grup narodowych, wyznaczonych zgodnie z ustępem 2 artykułu 4, wzywając ich do zamianowania w określonym terminie, jako grupy narodowe, osób znajdujących się w położeniu umożliwiającym im przyjęcie obowiązków członka Trybunału.

2. Każda grupa może zamianować najwyżej cztery osoby, spośród których nie więcej jak dwie mogą należeć do ich własnej narodowości.

W żadnym przypadku liczba kandydatów mianowanych przez daną grupę nie może przekraczać podwójnej liczby miejsc, które należy obsadzić.

Artykuł 6

Przed dokonaniem nominacji, zaleca się każdej grupie narodowej zasięgnąć porady najwyższych instancji sądowych, wydziałów prawa i szkół prawniczych, ich akademii narodowych oraz oddziałów narodowych akademii międzynarodowych, poświęconych prawoznawstwu.

Artykuł 7

1. Sekretarz Generalny sporządzi spis w porządku alfabetycznym osób w ten sposób mianowanych. Z uwzględnieniem przepisu ustępu 2 artykułu 12, te tylko osoby mogą podlegać wyborowi.

2. Sekretarz Generalny powinien przedłożyć tę listę Ogólnemu Zgromadzeniu i Radzie Bezpieczeństwa.

Artykuł 8

Ogólne Zgromadzenie i Rada Bezpieczeństwa niezależnie od siebie dokonają wyboru członków Trybunału.

Artykuł 9

Przy każdym wyborze wyborcy powinni mieć na względzie nie tylko, żeby osoby podlegające wyborowi odpowiadały osobiście wymaganym warunkom, ale również żeby w tym gremium jako całości były reprezentowane główne formy cywilizacji i zasadnicze systemy prawne świata.

Artykuł 10

1. Będą uważani za wybranych ci kandydaci, którzy uzyskali bezwzględną większość głosów w Ogólnym Zgromadzeniu i w Radzie Bezpieczeństwa.

2. Przy wyborze sędziów albo przy wyznaczaniu członków konferencji przewidzianej w artykule 12, nie będzie czyniona żadna różnica pomiędzy głosami stałych i niestałych członków Rady Bezpieczeństwa.

3. W przypadku, gdy więcej niż jeden obywatel tego samego państwa uzyska większość absolutną głosów zarówno Ogólnego Zgromadzenia, jak Rady Bezpieczeństwa, wybrany będzie najstarszy wiekiem spośród nich.

Artykuł 11

W razie gdyby po pierwszym zebraniu wyborczym jedno lub więcej miejsc nie zostało obsadzonych, odbędzie się drugie, a w razie potrzeby i trzecie zebranie wyborcze.

Artykuł 12

1. W razie gdyby po trzecim zebraniu wyborczym jedno lub więcej miejsc wciąż jeszcze byłoby nie obsadzonych, wtedy, na żądanie bądź Ogólnego Zgromadzenia, bądź Rady Bezpieczeństwa, będzie mogła być w każdym czasie powołana komisja z sześciu członków, z których trzech będą wyznaczeni przez Ogólne Zgromadzenie, a trzech przez Radę Bezpieczeństwa. Komisja ta większością absolutną wyznaczy po jednej osobie na każde wakuujące jeszcze miejsce i przedłoży te nazwiska do przyjęcia zarówno Ogólnemu Zgromadzeniu, jak i Radzie Bezpieczeństwa.

2. Gdyby Komisja porozumiewawcza jednogłośnie zgodziła się na jakąś osobę, odpowiadającą wymaganym warunkom, osoba ta może być zamieszczona na jej liście, chociażby nazwisko jej nie figurowało na liście kandydatów, wspomnianej w artykule 7.

3. Gdyby Komisja porozumiewawcza doszła do przekonania, że nie uda jej się wyboru doprowadzić do skutku, to wtedy już wybrani członkowie Trybunału powinni, w terminie ustalonym przez Radę Bezpieczeństwa, obsadzić miejsca wakuujące, dokonywując wyboru spośród tych kandydatów, którzy zdobyli głosy bądź w Ogólnym Zgromadzeniu, bądź w Radzie Bezpieczeństwa.

4. W przypadku równości głosów sędziów, głos sędziego najstarszego wiekiem będzie decydujący.

Artykuł 13

1. Sędziowie będą wybierani na lat dziewięć z prawem ponownego wyboru; zastrzega się jednak, że spośród sędziów wybranych na pierwszych wyborach, mandaty pięciu sędziów wygasną po upływie trzech lat, a mandaty innych pięciu sędziów wygasną po upływie sześciu lat.

2. Natychmiast po zakończeniu pierwszych wyborów Sekretarz Generalny wylosuje nazwiska tych sędziów, których mandaty wygasną po upływie wspomnianych wyżej okresów początkowych trzy- i sześcioletniego.

3. Członkowie Trybunału będą w dalszym ciągu wykonywali swe czynności, dopóki ich miejsca nie zostaną obsadzone. Jednakowoż, pomimo zastąpienia ich przez innych, powinni oni dokończyć sprawy, które były im już przydzielone.

4. W przypadku, gdyby jeden z członków Trybunału zrzekł się swego stanowiska, zrzeczenie to powinno być zgłoszone na ręce Prezesa Trybunału w celu przekazania go Sekretarzowi Generalnemu. Z chwilą otrzymania tego zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego, miejsce uważa się za opróżnione.

Artykuł 14

Miejsca opróżnione powinny być obsadzone w trybie przewidzianym dla pierwszych wyborów, jednak z uwzględnieniem następującego postanowienia: w przeciągu miesiąca, licząc od chwili opróżnienia miejsca, Sekretarz Generalny powinien rozesłać zaproszenia, przewidziane w artykule 5, a datę wyborów ustali Rada Bezpieczeństwa.

Artykuł 15

Członek Trybunału, wybrany w następstwie członka, którego kadencja jeszcze nie wygasła, będzie sprawował swoje funkcje przez resztę kadencji swego poprzednika.

Artykuł 16

1. Członkom Trybunału nie wolno zajmować jakichkolwiek stanowisk politycznych lub administracyjnych, ani oddawać się innym zajęciom o charakterze zawodowym.

2. W razie jakiegokolwiek wątpliwości pod tym względem rozstrzyga Trybunał.

Artykuł 17

1. Żaden z członków Trybunału nie może występować w jakiegokolwiek sprawie w charakterze agenta, doradcy lub adwokata.

2. Żaden z członków nie może należeć do kompletu orzekającego w sprawie, w której poprzednio występował w imieniu jednej ze stron w charakterze agenta, doradcy lub adwokata, albo był członkiem sądu narodowego lub międzynarodowego, albo komisji badań, albo w jakimkolwiek innym charakterze.

3. W razie jakiegokolwiek wątpliwości pod tym względem rozstrzyga Trybunał.

Artykuł 18

1. Żaden członek Trybunału nie może być pozbawiony swego stanowiska, chyba że pozostali członkowie jednomyślnie dojdą do przekonania, że przestał on czynić zadość wymaganym warunkom.

2. W takim przypadku Pisarz Trybunału powiadomi o tym formalnie Sekretarza Generalnego.

3. Powiadomienie to czyni miejsce opróżnionym.

Artykuł 19

Członkom Trybunału w trakcie załatwiania spraw Trybunału powinny przysługiwać prawa i immunitety dyplomatyczne.

Artykuł 20

Każdy członek Trybunału przed objęciem urzędowania obowiązany jest złożyć uroczyste oświadczenie na publicznym posiedzeniu Trybunału, że będzie korzystał ze swych uprawnień bezstronnie i sumiennie.

Artykuł 21

1. Trybunał wybiera swego Prezesa i Wice-Prezesa na okres lat trzech; mogą oni być wybrani ponownie.

2. Trybunał mianuje swego Pisarza, oraz może powołać innych funkcjonariuszy, którzy mogliby okazać się niezbędnymi.

Artykuł 22

1. Siedzibą Trybunału będzie Haga. Nie może to jednak stanowić przeszkody, żeby Trybunał odbywał swe sesje i wykonywał swe funkcje w innym miejscu, gdy kiedykolwiek uzna on to za pożądane.

2. Prezes i Pisarz powinni stale przebywać w siedzibie Trybunału.

Artykuł 23

1. Trybunał powinien być czynny bez przerwy, wyjąwszy okres ferii sądowych, których terminy i długość ustali Trybunał.

2. Członkom Trybunału będzie przysługiwało prawo do urlopów periodycznych, których terminy i długość ustali Trybunał, biorąc pod uwagę odległość pomiędzy Hagą a miejscem zamieszkania każdego sędziego.

Członkowie Trybunału obowiązani są być ciągle do rozporządzenia Trybunału, wyjąwszy okres urlopu, albo gdy stanie im na przeszkodzie choroba lub inne poważne powody, należycie wyjaśnione Prezesowi.

Artykuł 24

1. Gdy, z pewnych szczególnych względów, członek Trybunału uzna, że nie powinien brać udziału w orzekaniu w pewnej określonej sprawie, powinien donieść o tym Prezesowi.

2. Gdy Prezes uzna, że dla pewnych szczególnych względów, jeden z członków Trybunału nie powinien orzekać w pewnej określonej sprawie, poda mu to do wiadomości.

3. Gdyby w sprawie tego rodzaju członek Trybunału i Prezes nie zgadzali się z sobą, sprawę rozstrzygnie uchwałą Trybunału.

Artykuł 25

1. Trybunał powinien zasiadać w pełnym składzie, o ile Statut niniejszy czego innego wyraźnie nie stanowi.

2. Regulamin Trybunału może zawierać postanowienie, zezwalające na zwolnienie od obowiązku zasiadania jednego lub kilku sędziów, zależnie od okoliczności i z uwzględnieniem turnusu, pod warunkiem, że liczba sędziów, będących do rozporządzenia dla formowania składu orzekającego Trybunału, nie będzie przez to zmniejszona poniżej jedenastu.

3. Quorum dziewięciu sędziów będzie wystarczało do utworzenia składu orzekającego Trybunału.

Artykuł 26

1. Trybunał władny jest tworzyć od czasu do czasu jedną lub więcej Izb, złożonych z trzech lub więcej sędziów, zależnie od decyzji Trybunału, dla zajmowania się odrębnymi kategoriami spraw, jak np. sprawy dotyczące pracy albo tranzytu i komunikacyj.

2. Trybunał władny jest w każdym czasie tworzyć Izbę do zajęcia się pewną szczególną sprawą. Liczbę sędziów, wchodzących w skład takiej Izby, ustala Trybunał za zgodą stron.

3. Sprawy będą rozpatrywane i rozstrzygane w Izbach przewidzianych w niniejszym artykule, o ile strony tego zażądataj.

Artykuł 27

Wyrok wydany przez jedną z takich Izb, jakie przewidują artykuły 26 i 29, będzie uważany za wyrok wydany przez Trybunał.

Artykuł 28

Izby, przewidziane przez artykuły 26 i 29, będą mogły, za zgodą stron, wykonywać swe czynności gdzie indziej niż w Hadze.

Artykuł 29

Żeby umożliwić szybkie załatwianie spraw Trybunał powinien tworzyć co roku Izbę, złożoną z pięciu sędziów, która, na żądanie stron, będzie władna rozpatrywać i rozstrzygać sprawy w trybie uproszczonym. Dodatkowo należy wybrać dwóch sędziów, do zastępowania tych, którym jakaś przeszkoda uniemożliwiłaby wzięcie udziału w sesji.

Artykuł 30

1. Trybunał uchwali regulamin dla wykonywania swych funkcji; w szczególności ułoży on przepisy proceduralne.

2. Regulamin Trybunału może wprowadzić instytucję ławników, którzy będą brali udział w posiedzeniach Trybunału, albo jednej z jego Izb, bez prawa głosu.

Artykuł 31

1. Sędziowie narodowości każdej ze stron zachowują swe prawo zasiadania w sprawie wytoczonej przed Trybunał.

2. Gdy w skład kompletu orzekającego Trybunału wchodzi sędzia narodowości jednej ze stron, druga strona ma prawo wybrać jakąś osobę do zasiadania w charakterze sędziego. Osobę taką należy wybierać z reguły spośród tych osób, które, w myśl postanowień artykułów 4 i 5, były wyznaczone jako kandydaci.

3. Gdy w skład kompletu orzekającego nie wchodzi żaden sędzia narodowości stron, każda ze stron ma prawo wybrać sędziego, zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu.

4. Postanowienia niniejszego artykułu powinny być stosowane również i w przypadkach przewidzianych w artykułach 26 i 29. W takich razach Prezes powinien poprosić jednego, a w razie potrzeby dwóch, spośród członków Trybunału, wchodzących w skład Izby, żeby ustąpili swych miejsc członkom Trybunału narodowości stron zainteresowanych, a gdyby takich nie było albo gdyby nie mogli zażądać, to sędziom umyślnie w tym celu wybranym przez strony.

5. Gdyby kilka stron było związanych wspólnym interesem, będą one, w związku z powyższymi postanowieniami, uważane za jedną tylko stronę. W razie wątpliwości w tym względzie rozstrzyga Trybunał.

6. Sędziowie wybrani zgodnie z postanowieniami ustępów 2, 3 i 4 niniejszego artykułu, powinni czynić zadość warunkom podanym w artykułach 2, 17 (ustęp 2), 20 i 24 niniejszego Statutu. Będą oni brali udział w wyrokowaniu na stopie zupełnej równości ze swymi kolegami.

Artykuł 32

1. Każdy członek Trybunału będzie otrzymywał roczne pobory.

2. Prezes będzie otrzymywał oddzielne roczne uposażenie.

3. Wice-Prezes będzie otrzymywał oddzielne uposażenie za każdy dzień, w którym jest czynny w charakterze Prezesa.

4. Sędziowie wybrani w myśl postanowień artykułu 31, a nie będący członkami Trybunału, będą otrzymywali odszkodowanie za każdy dzień, w którym wykonywują swe czynności.

5. Te pobory, uposażenia i odszkodowania będą ustalone przez Ogólne Zgromadzenie. Nie mogą one ulec obniżeniu w okresie urzędowania.

6. Pobory Pisarza ustali Ogólne Zgromadzenie na wniosek Trybunału.

7. Ogólne Zgromadzenie uchwali przepisy, które określą warunki przyznawania emerytur członkom Trybunału i Pisarzowi, jak również warunki zwracania członkom Trybunału i Pisarzowi kosztów podróży.

8. Wyżej wymienione pobory, uposażenia i odszkodowania będą wolne od wszelkich podatków.

Artykuł 33

Wydatki Trybunału ponosić będą Narody Zjednoczone w sposób uchwalony przez Ogólne Zgromadzenie.

Rozdział II Kompetencja Trybunału

Artykuł 34

1. Tylko państwa mają prawo stawać jako strony przed Trybunałem.

2. Zależnie od regulaminu i w ramach jego postanowień, Trybunał będzie mógł żądać informacji od publicznych organizacji międzynarodowych w sprawach, znajdujących się na jego wokandzie; będzie on również mógł przyjmować takie informacje, dostarczane przez te organizacje z własnej inicjatywy.

3. Jeżeli w sprawie, która wpłynęła do Trybunału, nasunie się zagadnienie wykładni Statutu zasadniczego takiej publicznej organizacji międzynarodowej albo wykładni zawartej w jego ramach konwencji międzynarodowej, Pisarz obowiązany jest powiadomić o tym zainteresowaną publiczną organizację międzynarodową i przesać jej odpisy całej procedury pisemnej.

Artykuł 35

1. Przed Trybunałem mają prawo stawać państwa, będące stronami w niniejszym Statucie.

2. Rada Bezpieczeństwa określi warunki, na jakich inne państwa będą mogły stawać przed Trybunałem, z uwzględnieniem specjalnych przepisów, zawartych w obowiązujących traktatach; w żadnym jednak razie warunki te nie mogą pociągać za sobą nierówności położenia stron przed Trybunałem.

3. Gdy państwo, nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych, występuje w charakterze strony w jakiejś sprawie, Trybunał określi wysokość udziału tej strony w wydatkach Trybunału. Przepis ten nie ma zastosowania w przypadku, gdy państwo to ponosi część wydatków Trybunału.

Artykuł 36

1. Orzecznictwu Trybunału podlegają wszelkie spory, które doń wniosą strony, oraz wszelkie sprawy wyraźnie wymienione w Karcie Narodów Zjednoczonych albo w obowiązujących traktatach i konwencjach.

2. Państwa, będące stronami w niniejszym Statucie, mogą w każdym czasie oświadczyć, że w stosunku do każdego innego państwa, które przyjęło takie same zobowiązanie, uznają za przymusową ipso facto i bez specjalnego porozumienia, jurysdykcję Trybunału w sporach natury prawnej, dotyczących:

- a) wykładni traktatu;
 - b) każdej kwestji prawa międzynarodowego;
 - c) rzeczywistości każdego faktu, który, o ile by został stwierdzony, stanowi pogwałcenie zobowiązania międzynarodowego;
 - d) rodzaju lub wysokości odszkodowania należnego za zerwanie zobowiązania międzynarodowego.
3. Deklaracja wyżej wymieniona może być bezwarunkowa, albo pod warunkiem wzajemności ze strony kilku lub pewnych określonych państw, albo wreszcie złożona tylko na pewien okres czasu.
4. Deklaracje takie będą składane Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych, który prześle ich odpisy państwom, będącym stronami w niniejszym Statucie, oraz Pisarzowi Trybunału.
5. Deklaracje, które były złożone stosownie do artykułu 36 Statutu Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej i które są jeszcze w mocy, będą uchodziły, tak jak to się dzieje w stosunkach pomiędzy stronami niniejszego Statutu, za przyjęcie przymusowej jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości aż do ich ekspiracji i stosownie do ich brzmienia.
6. W razie sporu o to, czy dana sprawa podlega jurysdykcji Trybunału, rozstrzyga Trybunał.

Artykuł 37

Gdy jakiś obowiązujący traktat lub konwencja odsyła w danej sprawie do trybunału, utworzonego przez Ligę Narodów, albo do Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej, sprawa będzie przekazana do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, tak jak to się dzieje w stosunkach pomiędzy stronami niniejszego Statutu.

Artykuł 38

1. Trybunał, którego zadaniem jest orzekać na podstawie prawa międzynarodowego w sporach, które będą mu przekazane, będzie stosował:

- a) konwencje międzynarodowe, bądź ogólne, bądź specjalne, ustalające reguły, wyraźnie uznane przez państwa spór wiodące;
- b) zwyczaj międzynarodowy, jako dowód istnienia powszechnej praktyki, przyjętej jako prawo;
- c) zasady ogólne prawa, uznane przez narody cywilizowane;
- d) z zastrzeżeniem postanowień artykułu 59, wyroki sądowe tudzież zdania najznakomitszych znawców prawa publicznego różnych narodów, jako środek pomocniczy do stwierdzania przepisów prawnych.

2. Postanowienie niniejsze nie stanowi przeszkody, aby Trybunał mógł orzekać *ex aequo et bono*, o ile strony na to zgadzają się.

Rozdział III **Procedura**

Artykuł 39

1. Językami urzędowymi Trybunału będą francuski i angielski. Jeżeli strony zgadzają się żeby cały przewód odbywał się po francusku, wyrok ogłoszony zostanie po francusku. Jeżeli strony zgadzają się żeby cały przewód odbywał się po angielsku, wyrok ogłoszony zostanie po angielsku.

2. W braku porozumienia co do tego, jaki język ma być użyty, obie strony będą mogły w swych przemówieniach używać tego z tych dwóch języków, który będą wolały; a orzeczenie Trybunału ogłoszone będzie po francusku i po angielsku. W takim przypadku Trybunał równocześnie ustali, który z tych dwóch tekstów uważany ma być za wiarygodny.

3. Na żądanie którejkolwiek ze stron, Trybunał będzie mógł upoważnić ją do używania innego języka, niż francuski i angielski.

Artykuł 40

1. Sprawy wnoszone będą do Trybunału zależnie od okoliczności, bądź przez notyfikację specjalnego zapisu, bądź w formie podania na piśmie, skierowanego do Pisarza Trybunału; w obydwu przypadkach należy wymienić przedmiot sporu i strony procesowe.

2. Pisarz Trybunału zawiadomi niezwłocznie wszystkich zainteresowanych o wpłynięciu podania.

3. Zawiadomi on również o tym członków Narodów Zjednoczonych za pośrednictwem Sekretarza Generalnego, jak również inne państwa, mające tytuł do stawania przed Trybunałem.

Artykuł 41

1. Jeżeli Trybunał uzna, że wymagają tego okoliczności, władny będzie wskazać, jakie środki zabezpieczające odpowiednio prawa każdej ze stron powinny być tymczasowo podjęte.

2. Zanim zapadnie ostateczna decyzja, wiadomość o proponowanych środkach zabezpieczających powinna być natychmiast podana do wiadomości stronom i Radzie Bezpieczeństwa.

Artykuł 42

1. Strony są reprezentowane przez agentów.

2. Mogą one korzystać przed Trybunałem z pomocy doradców albo adwokatów.

3. Agenci, doradcy i adwokaci stron przed Trybunałem powinni korzystać z przywilejów i immunitetów, niezbędnych do niezależnego wykonywania swych obowiązków.

Artykuł 43

1. Procedura składa się z dwóch części: pisemnej i ustnej.

2. Procedura pisemna obejmuje podawanie do wiadomości sędziemu i stronom memoriałów, kontrmemoriałów i, w razie potrzeby, replik, jak również wszelkich aktów i dokumentów, służących do ich poparcia.

3. Te zawiadomienia uskutecznią się za pośrednictwem Pisarza Trybunału, w porządku i w terminach, oznaczonych przez Trybunał.

4. Wszelki dokument, złożony Trybunałowi przez jedną stronę; powinien być zakomunikowany drugiej stronie w odpisie uwierzytelnionym za zgodność.

5. Rozprawa usna polega na przesłuchaniu przez Trybunał świadków, biegłych, agentów, doradców i adwokatów.

Artykuł 44

1. W celu doręczania wszelkich zawiadomień osobom innym niż agenci, doradcy i adwokaci, Trybunał powinien zwracać się bezpośrednio do rządu tego państwa, na którego obszarze zawiadomienie to ma być uskutecznione.

2. Należy postępować w taki sam sposób, gdy trzeba poczynić kroki, aby zebrać na miejscu wszelkie środki dowodowe.

Artykuł 45

Rozprawą kieruje Prezes, a w razie gdy Prezes nie może tego czynić, przewodniczy Wice-Prezes; gdy jednemu i drugiemu staje coś na przeszkodzie, przewodniczy najstarszy z sędziów obecnych.

Artykuł 46

Posiedzenia Trybunału są publiczne, chyba że Trybunał postanowi inaczej, albo jeżeli strony żądają, żeby publiczność nie była dopuszczona.

Artykuł 47

1. Z każdego posiedzenia zostaje sporządzony protokół, który podpisują Pisarz i Prezes.

2. Jedynie taki protokół ma charakter autentyczny.

Artykuł 48

Trybunał wydaje zarządzenia dotyczące prowadzenia procesu, uchwała w jakiej formie i w jakim terminie każda strona powinna ostatecznie sformułować swe wnioski oraz podejmuje wszelkie kroki w związku z zebraniem dowodów.

Artykuł 49

Nawet przed rozpoczęciem rozprawy Trybunał może zażądać od agentów okazania wszelkich dokumentów albo dostarczenia wszelkich wyjaśnień. W razie odmowy Trybunał przyjmuje to formalnie do wiadomości.

Artykuł 50

W każdej chwili Trybunał władny jest powierzyć śledztwo lub ekspertyzę wszelkiej osobie, ciastu, biuro, komisji lub organowi przez siebie wybranym.

Artykuł 51

W czasie rozprawy stawiane będą odpowiednie zapytania świadkom i biegłym z uwzględnieniem warunków ustalonych przez Trybunał w przepisach proceduralnych, wspomnianych w artykule 30.

Artykuł 52

Po otrzymaniu przez Trybunał w terminie w tym celu ustalonym dowodów i zeznań, może on odmówić przyjęcia wszelkich dalszych dowodów, ustnych lub na piśmie, które jedna ze stron pragnęłaby mu przedłożyć, chyba że druga strona wyrazi na to swą zgodę.

Artykuł 53

1. Gdy jedna ze stron nie stawi się przed Trybunałem albo nie podejmie obrony swej sprawy, druga strona może zwrócić się do Trybunału z żądaniem wydania wyroku na jej korzyść.

2. Zanim jednak Trybunał to uczyni, powinien upewnić się nie tylko, że sprawa podlega jego kompetencji zgodnie z artykułami 36 i 37, ale również, że roszczenie jest należycie uzasadnione pod względem faktycznym i prawnym.

Artykuł 54

1. Gdy pod nadzorem Trybunału, agenci, doradcy i adwokaci zakończyli wywód swej sprawy, Prezes ogłosi zamknięcie rozprawy.

2. Trybunał opuści salę rozpraw dla naradzenia się nad wyrokiem.

Artykuł 55

1. Wszelkie uchwały zapadają większością głosów sędziów obecnych.

2. W przypadku równości głosów decyduje głos Prezesa albo zastępującego go sędziego.

Artykuł 56

1. Wyrok powinien podawać motywy, na podstawie których został wydany.

2. Powinien on wymieniać nazwiska sędziów, którzy brali udział w wyrokowaniu.

Artykuł 57

Jeżeli wyrok, w całości lub części, nie opiera się na jednomyślnym zdaniu sędziów, każdemu sędziemu przysługuje prawo złożenia swej osobistej opinii.

Artykuł 58

Wyrok podpisują Prezes i Pisarz Trybunału. Będzie on odczytany na posiedzeniu publicznym po uprzednim zawiadomieniu o tym agentów stron.

Artykuł 59

Wyrok sądu wiąże tylko strony będące w sporze i tylko w stosunku do danego sporu.

Artykuł 60

Wyrok jest ostateczny i nie podlega odwołaniu. W przypadku sporu co do znaczenia lub zakresu wyroku, Trybunał powinien dać swą interpretację na żądanie każdej ze stron.

Artykuł 61

1. Żądanie rewizji wyroku może być zgłoszone tylko wtedy, gdy opiera się na odkryciu faktu, który, w chwili wydania wyroku, był nieznanymi ani Trybunałowi, ani stronie, żądającej rewizji, a mógł mieć wpływ decydujący, zawsze z zastrzeżeniem, że niewiadomość ta nie była zawiniona skutkiem niedbalstwa.

2. Postępowanie rewizyjne otwiera się orzeczeniem Trybunału, wyraźnie stwierdzającym istnienie nowego faktu, uznaniem, że jest on tego rodzaju, iż czyni sprawę nadającą się do rewizji, oraz oświadczeniem, że wniosek o rewizję jest na tej podstawie dopuszczalny.

3. Trybunał władny jest zażądać, żeby, zanim dopuści procedurę rewizyjną, osnowa wyroku była uprzednio wykonana.

4. Żądanie rewizji może być zgłoszone nie później niż w sześć miesięcy od chwili odkrycia nowego faktu.

5. Po upływie dziesięciu lat od daty wydania wyroku żadne żądanie rewizji nie może być zgłoszone.

Artykuł 62

1. Gdyby któreś państwo uznało, że posiada interes natury prawnej, który może być dotknięty przez wyrok w danej sprawie, ma ono prawo zażądać, żeby Trybunał dopuścił je jako interwenienta.

2. Do Trybunału należy decyzja w sprawie tego żądania.

Artykuł 63

1. W razie wysunięcia sprawy interpretacji jakiejś konwencji, w której stronami są inne państwa niż będące w sporze, Pisarz Trybunału zawiadomi je o tym natychmiast.

2. Każde państwo, które otrzymało takie zawiadomienie, ma prawo interwencji w procesie; i jeżeli z tego prawa skorzysta, to interpretacja zawarta w wyroku będzie dlań w równej mierze wiążąca.

Artykuł 64

O ile Trybunał nie postanowi inaczej, każda strona ponosi swoje własne koszty procesu.

Rozdział IV **Opinie doradcze**

Artykuł 65

1. Na żądanie jakiego bądź organu upoważnionego do tego, albo stosownie do postanowień Karty Narodów Zjednoczonych, Trybunał władny jest udzielać opinii doradczych w każdej sprawie o charakterze prawnym.

2. Sprawy, co do których żądana jest opinia doradcza Trybunału, są wnoszone do Trybunału w drodze podania na piśmie, które wyluszcza ściśle sprawę, co do której zażądano opinii Trybunału; dołączają się doń wszelkie dokumenty, mogące służyć do wyjaśnienia sprawy.

Artykuł 66

1. Pisarz Trybunału notyfikuje niezwłocznie podanie w sprawie opinii doradczej wszystkim państwom, dopuszczonym do występowania przed Trybunałem.

2. Poza tym Pisarz komunikuje przez zawiadomienia socjalne i bezpośrednie każdemu państwu dopuszczonemu do występowania przed Trybunałem, albo każdej organizacji międzynarodowej, którą Trybunał lub, jeżeli tenże nie zasiada, Prezes będzie uważał za zdolną do udzielenia informacji w danej sprawie, że Trybunał jest gotów przyjąć wywody na piśmie, w terminie, który Prezes określi, lub wysłuchać wywodów ustnych na posiedzeniu publicznym wyznaczonym w tym celu.

3. Trybunał decyduje w przypadku, gdy państwo dopuszczone do występowania przed Trybunałem, nie otrzymawszy powyższego specjalnego zawiadomienia, wyrazi życzenie złożenia wywodu na piśmie lub zostania przesłuchanym.

4. Państwo i organizacje, które złożyły wywody na piśmie lub ustnie, albo jedno i drugie, dopuszczone będą do wypowiedzenia się co do wywodów złożonych przez inne państwa lub organizacje w formie, zakresie i terminach, ustalonych każdorazowo przez Trybunał lub, jeżeli tenże nie zasiada, przez Prezesa. W tym celu, Pisarz komunikuje we właściwym czasie wywody złożone na piśmie państwom i organizacjom, które same złożyły podobne wywody.

Artykuł 67

Trybunał ogłasza swe opinie doradcze na posiedzeniu publicznym, zawiadomiwszy o tym uprzednio Sekretarza Generalnego oraz przedstawicieli członków Narodów Zjednoczonych, i innych państw i organizacji międzynarodowych bezpośrednio zainteresowanych.

Artykuł 68

Przy wykonywaniu swych atrybucyj doradczych Trybunał będzie poza tym opierał się na postanowieniach niniejszego Statutu, stosowanych w sprawach spornych, w takim zakresie, w jakim uzna to za możliwe do zastosowania.

Rozdział V **Poprawki**

Artykuł 69

Poprawki do niniejszego Statutu będą dokonywane w tym samym trybie, jak to zostało przewidziane w Karcie Narodów Zjednoczonych dla poprawek dla tej Karty, z zastosowaniem jednak tych przepisów, które Ogólne Zgromadzenie mogłoby uchwalić na wniosek Rady Bezpieczeństwa w sprawie udziału państw, które są stronami w niniejszym Statucie, ale nie są członkami Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 70

Trybunał będzie władny w drodze pisemnego zawiadomienia, skierowanego do Sekretarza Generalnego, zaproponować zastanowienie się nad wprowadzeniem do niniejszego Statutu takich poprawek, jakie mógłby uznać za konieczne, z uwzględnieniem postanowień artykułu 69.

POROZUMIENIE USTANAWIAJĄCE KOMISJĘ PRZYGOTOWAWCZĄ NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

RZĄDY reprezentowane w San Francisco na Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie utworzenia Organizacji Międzynarodowej, postanowiwszy utworzyć organizację międzynarodową pod nazwą Narodów Zjednoczonych, podpisawszy w dniu dzisiejszym Kartę Narodów Zjednoczonych i zdecydowawszy, że zanim ta Karta wejdzie w życie i zanim Narody Zjednoczone ukonstytuują się zgodnie z jej postanowieniami, powinna powstać Komisja Przygotowawcza, do wykonania pewnych czynności i obowiązków,

ZGADZAJĄ się na następujące postanowienia:

1. Tworzy się niniejszym Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych w celu przeprowadzenia tymczasowych zarządzeń dla zwołania pierwszej sesji Ogólnego Zgromadzenia, Rady Bezpieczeństwa, Rady Gospodarczej i Społecznej i Rady Powierniczej, oraz dla utworzenia Sekretariatu i ukonstytuowania Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości.

2. Każdy Rząd podpisujący Kartę wydeleguje do Komisji jednego przedstawiciela. Komisja uchwali swój własny regulamin. Pomiędzy sesjami jej funkcje i uprawnienia wykonywać będzie Komitet Wykonawczy, złożony z przedstawicieli rządów, reprezentowanych obecnie w Komitecie Wykonawczym Konferencji. Komitet Wykonawczy utworzy komisje potrzebne do ułatwienia mu pracy i posługiwać się będzie osobami o specjalnej wiedzy i doświadczeniu.

3. Komisja korzystać będzie z pomocy Sekretarza Wykonawczego, który posiadać będzie takie uprawnienia i wykonywać takie zadania, jakie określi Komisja, oraz z pomocy odpowiedniego personelu. Personel ten będzie się składał, wedle możliwości, z urzędników mianowanych w tym celu przez uczestniczące rządy na zaproszenie Sekretarza Wykonawczego.

4. Do zadań Komisji będzie należało:

- a) Zwołanie Ogólnego Zgromadzenia na pierwszą sesję;
- b) Ułożenie tymczasowego porządku obrad na pierwsze sesje głównych organów Organizacji oraz przygotowanie materiału i zaleceń do wszystkich spraw umieszczonych na tych porządkach dziennych;
- c) Sformułowanie zaleceń co do ewentualnego przeniesienia pewnych funkcji, działalności i aktywów Ligi Narodów, których przejęcie przez nową Organizację, na warunkach do omówienia, można by uznać za pożądane;
- d) Zbadanie zagadnień, związanych z ustaleniem stosunków pomiędzy Organizacją a wyspecjalizowanymi organizacjami i organami międzyrządowymi;
- e) Wysłanie zaproszeń do mianowania kandydatów do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości zgodnie z postanowieniami Statutu Trybunału;
- f) Przygotowanie zaleceń w związku z urządzeniem Sekretariatu Organizacji; oraz
- g) Przeprowadzenie badań i przygotowanie wniosków w sprawie umieszczenia stałej siedziby Organizacji.

5. Wydatki Komisji i wydatki związane ze zwołaniem pierwszego posiedzenia Ogólnego Zgromadzenia poniesie rząd Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, a na żądanie Komisji wezmą w nich udział i inne rządy. Wszelkie tego rodzaju zaliczki będą potrącalne z pierwszych składek na Organizację.

6. Siedzibą Komisji będzie Londyn. Komisja zbierze się na pierwsze posiedzenie w San Francisco natychmiast po zakończeniu Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie Organizacji Międzynarodowej. Komitet Wykonawczy zwoła Komisję na następną sesję możliwie najprędzej po wejściu w życie Karty Organizacji, a następnie zwoływać ją będzie, ilekroć uzna sesję za potrzebną.

7. Komisja przestanie istnieć z chwilą wyboru Sekretarza Generalnego Organizacji i wówczas jej własność i akta będą przekazane Organizacji.

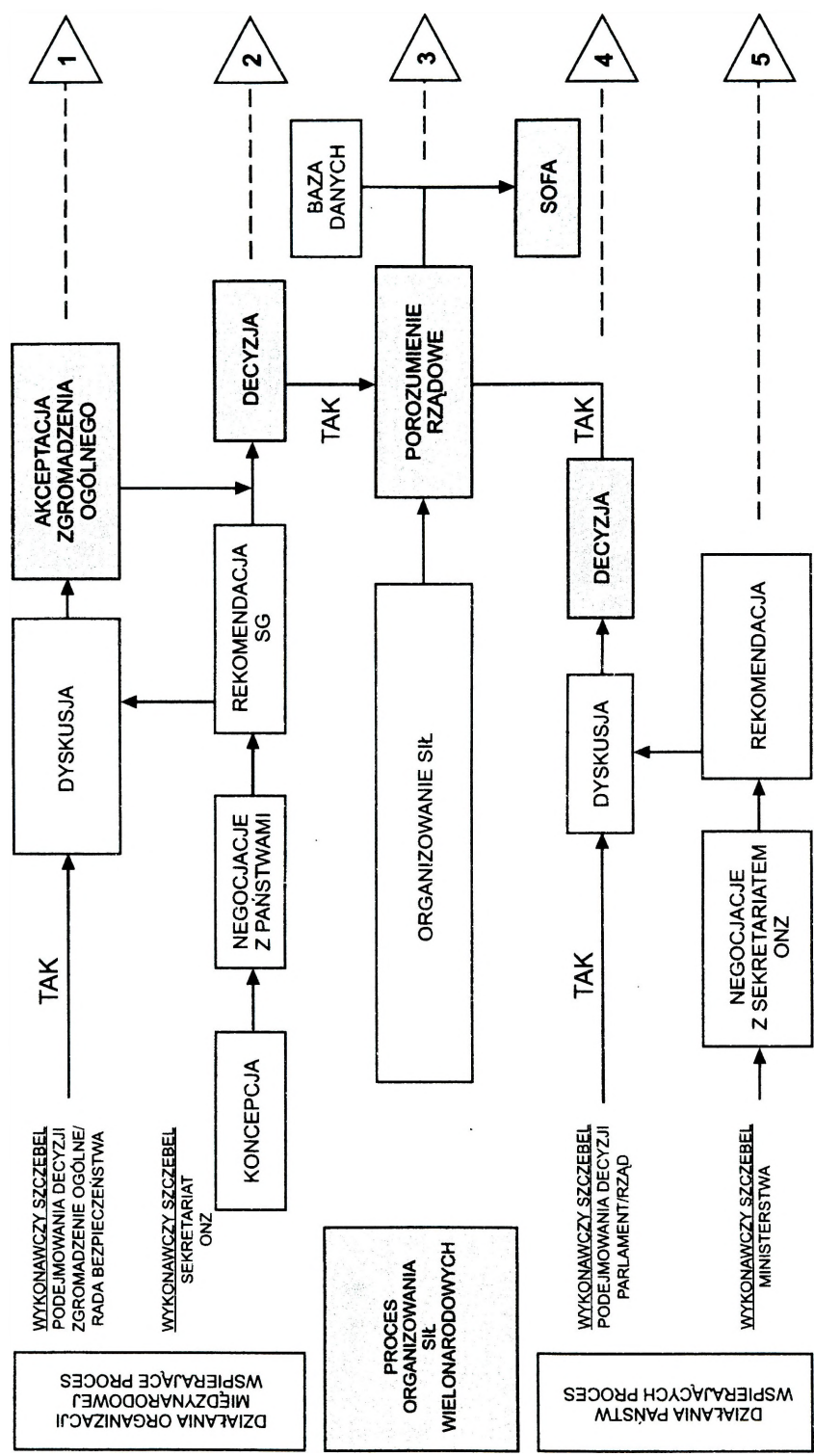
8. Rząd Stanów Zjednoczonych Ameryki będzie chwilowym depozytariuszem i będzie miał pieczę nad dokumentem oryginalnym, zawierającym niniejsze postanowienia przejściowe w pięciu językach, w których jest podpisany. Odpisy jego należyce uwierzytelnione za zgodność, będą przesłane rządowi państw podpisujących. Rząd Stanów Zjednoczonych Ameryki doręczy oryginał Sekretarzowi Wykonawczemu z chwilą jego zamianowania.

9. Dokument niniejszy wejdzie w życie w dniu dzisiejszym i państwa, mające prawo być członkami pierwotnymi Narodów Zjednoczonych, będą mogły go podpisać aż do rozwiązania Komisji zgodnie z punktem 7.

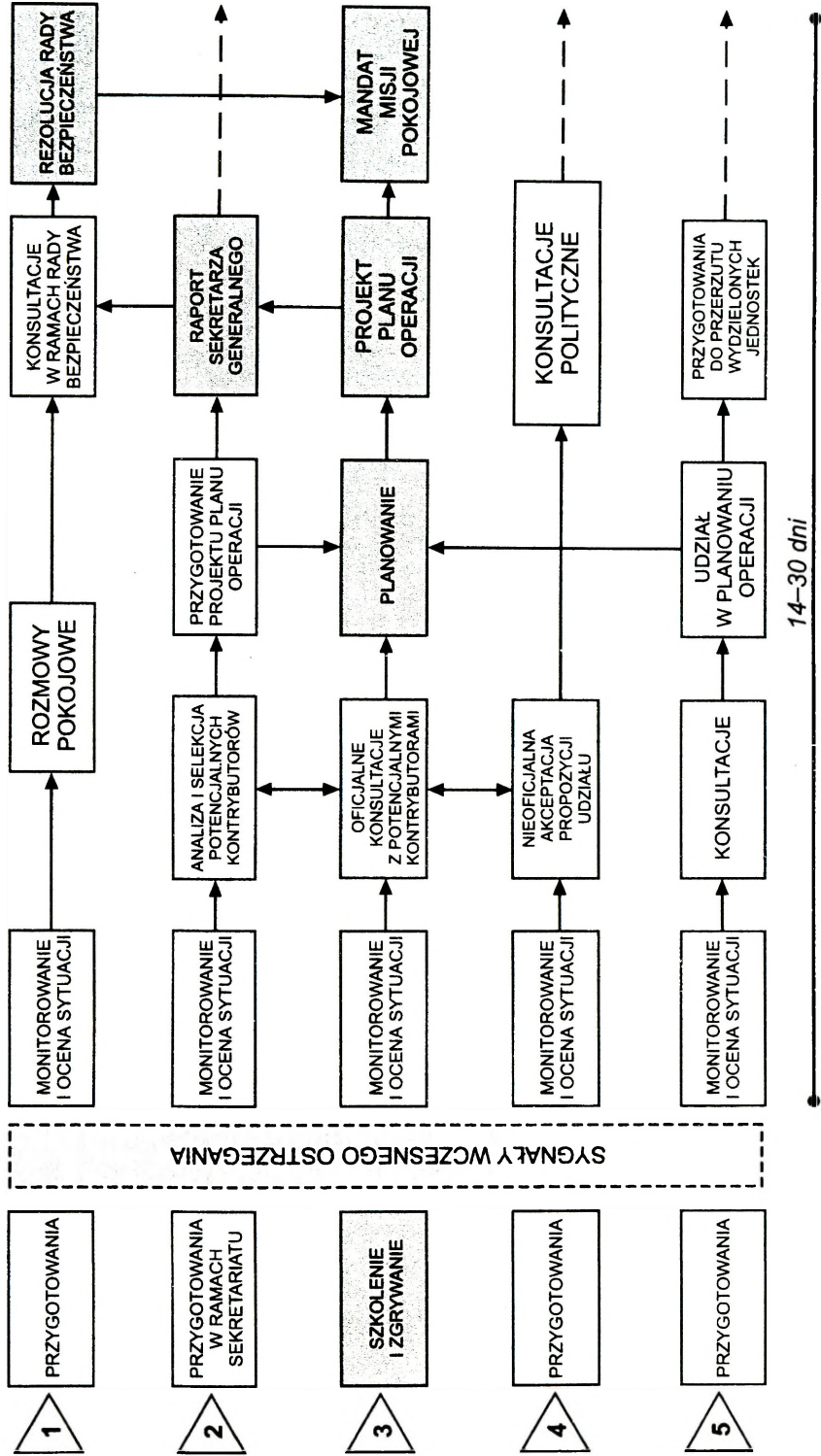
Na dowód czego, niżej podpisani przedstawiciele, należyce w tym celu umocowani, podpisują ten dokument w językach: angielskim, francuskim, chińskim, rosyjskim i hiszpańskim, przy czym wszystkie teksty są w równym stopniu autentyczne.

Sporządzono w mieście San Francisco dnia dwudziestego szóstego czerwca roku tysiąc dziewięćset czterdziestego piątego.

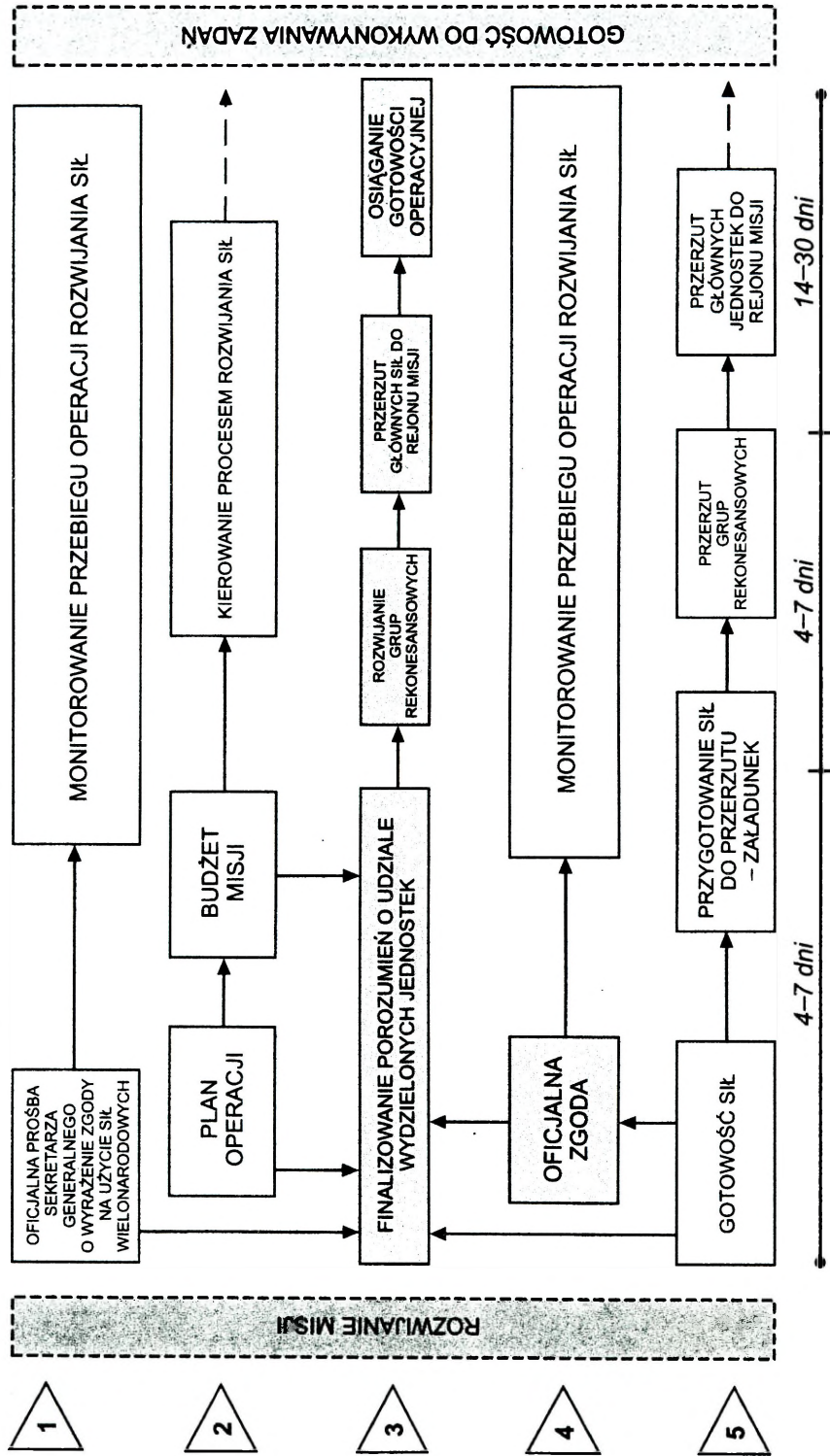
Faza organizowania sił wielonarodowych przez ONZ

Faza planowania i wstępnego przygotowania sił wielonarodowych przez ONZ

Faza przerzutu i rozwijania sił wielonarodowych ONZ

**Konwencja
między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej, Rządem Królestwa Danii i Rządem
Republiki Federalnej Niemiec dotycząca Wielonarodowego Korpusu
Północno-Wschodniego, sporządzona w Szczecinie dnia 5 września 1998 r.**

(DzU z 2000 r., nr 21, poz. 259)

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej
PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

Dnia 5 września 1998 r. w Szczecinie została sporządzona Konwencja między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej, Rządem Królestwa Danii i Rządem Republiki Federalnej Niemiec dotycząca Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego w następującym brzmieniu:

Przekład:

KONWENCJA

**między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej, Rządem Królestwa Danii i Rządem Republiki
Federalnej Niemiec dotycząca Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego**

Rząd Rzeczypospolitej Polskiej, Rząd Królestwa Danii oraz Rząd Republiki Federalnej Niemiec: biorąc pod uwagę przystąpienie Rzeczypospolitej Polskiej do Traktatu Północnoatlantyckiego z dnia 4 kwietnia 1949 r., zmienionego dnia 17 października 1951 r., oraz do Umowy między Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego dotyczącej statusu ich sił zbrojnych (NATO SOFA) z dnia 19 czerwca 1951 r.,

mając na uwadze porozumienie zawarte między ich Ministerstwami Obrony z dnia 17 sierpnia 1995 r.,

powołując się na decyzję swych ministrów obrony z dnia 16 kwietnia 1998 r. w sprawie utworzenia Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego (zwanego dalej „Korpusem”), uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Cel konwencji

(1) Celem niniejszej konwencji jest określenie zakresu odpowiedzialności Umawiających się Stron, zasad organizacji i współpracy w ramach Korpusu oraz statusu jego Kwatery Głównej.

(2) Porozumienia wykonawcze do niniejszej konwencji zostaną zawarte przez ministerstwa obrony.

Artykuł 2

Definicje

W rozumieniu niniejszej konwencji poniższe pojęcia oznaczają:

- a) „Korpus” – wszystkie elementy składowe wymienione w artykule 4 niniejszej konwencji, łącznie z personelem, sprzętem i towarami dostarczonymi przez Umawiające się Strony w celu współpracy w ramach wspólnie wytyczonych celów;
- b) „Kwatera Główna” – wszystkie elementy składowe wymienione w artykule 4 ustęp 1 litery a) i b) oraz ustępach 2 i 3 niniejszej konwencji, łącznie z personelem, sprzętem i towarami dostarczonymi przez Umawiające się Strony w celu współpracy w ramach wspólnie wytyczonych celów;
- c) „Porozumienie” – Porozumienie dotyczące działalności Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego.

Artykuł 3

Zadania i misje

1. Zgodnie z konstytucjami narodowymi oraz z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych, jak również decyzjami podjętymi przez właściwe organy Państw uczestniczących, do zadań Korpusu będzie należeć:

- a) planowanie i działanie na rzecz wspólnych celów obronnych zgodnie z artykułem 5 Traktatu Północnoatlantyckiego;
- b) wnoszenie wkładu przez swoją Kwaterę Główną w wielonarodowe operacje mające na celu rozwiązywanie sytuacji kryzysowych, łącznie z misjami pokojowymi prowadzonymi w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych, Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego bądź innych regionalnych porozumień na podstawie rozdziału VIII Karty Narodów Zjednoczonych, jak np. Dowództwo Sił Lądowych w Połączonych Siłach do Zadań Specjalnych (CJTF) lub jak Dowództwo Wojsk; operacje te mogą być przeprowadzane wraz z wojskami podległymi lub oddelegowanymi do Korpusu do tych celów;
- c) planowanie i przygotowywanie przez swą Kwaterę Główną, a na wezwanie – również prowadzenie misji humanitarnych i ratowniczych, łącznie z misjami realizowanymi w czasie klęsk żywiołowych.

2. Korpus zostanie podporządkowany NATO i jako taki zostanie w pierwszej kolejności wcielony do Sojusznicych Sił Obszaru Cieśnin Bałtyku (BALTAP)/ Połączonego Dowództwa Północno-Wschodniego (JHQ NE) celem wspólnego szkolenia i ćwiczeń. Korpus może być wykorzystywany przez inne odpowiednie organizacje po każdorazowym uprzednim uzgodnieniu przez właściwe organy państwowe.

3. Narodowe wkłady do Korpusu będą również dostępne dla celów narodowych.

Artykuł 4

Struktura organizacyjna Korpusu

1. Korpus będzie się składać z:

- a) wielonarodowej Kwatery Głównej, tzn. Sztabu Korpusu, w tym wielonarodowego Plutonu Centrum Systemów Łączności i Informacji (CISC) oraz Kompanii przy Kwaterze Głównej, zapewnionych przez Polskę;
- b) wielonarodowej Brygady Wspomagania Dowodzenia przy Kwaterze Głównej, zintegrowanej w czasie pokoju z głównym zespołem Sztabu Korpusu (G6); oraz
- c) innych wkładów narodowych wyznaczonych do Korpusu zgodnie z Porozumieniem lub udostępnianych Korpusowi przez Umawiające się Strony w poszczególnych przypadkach.

2. Korpus będzie wspomagany przez wspólnie z nim stacjonujące Centrum Koordynacji Działań Powietrznych (AOCC) i Morską Komórkę Łącznikową (MLC).

3. Wkłady narodowe do Kwatery Głównej będą wspierane przez narodowe komponenty wspomagające (NSE).

Artykuł 5

Język

Język angielski będzie oficjalnym językiem roboczym Korpusu.

Artykuł 6

Status prawny

1. Postanowienia Umowy NATO SOFA będą mieć zastosowanie do Kwatery Głównej oraz jej personelu wojskowego i cywilnego, a także do członków ich rodzin. W odniesieniu do personelu oraz sprzętu Korpusu postanowienia Umowy NATO SOFA, a także innych obowiązujących umów dotyczących wizytujących sił zbrojnych stosuje się uzupełniająco do postanowień niniejszej konwencji; w innych sytuacjach postanowienia te stosować się będzie bez zmian.

2. W celu zastosowania postanowień Umowy NATO SOFA do Kwatery Głównej pojęcia: „siły zbrojne”, „personel cywilny” oraz „członek rodziny”, ilekroć występują w Umowie NATO SOFA, będą oznaczać:

a) „siły zbrojne” – przydzielony Kwaterze Głównej personel, który wchodzi w skład wojsk lądowych, morskich lub powietrznych którejkolwiek z Umawiających się Stron;

b) „personel cywilny” – pracowników cywilnych nie będących bezpieczeństwa ani obywatelami jakiegokolwiek Państwa, które nie jest Umawiającą się Stroną niniejszej konwencji, ani też obywatelami bądź osobami zamieszkałymi na stałe w Państwie przyjmującym, przydzielonych do Kwatery Głównej i zatrudnionych w służbach sił zbrojnych Państwa uczestniczącego.

c) „członek rodziny” – współmałżonka lub współmałżonkę członka sił zbrojnych lub personelu cywilnego, o którym mowa w literach a) i b) niniejszego ustępu, albo dziecko będące na jego lub jej utrzymaniu.

3. Kwatera Główna oznacza siły zbrojne dla celów artykułu II, artykułu V ustęp 2, artykułu VII ustęp 10, artykułu VIII ustęp 5, artykułu IX ustępy 2, 3, 4, 7 i 8 oraz artykułu XIII Umowy NATO SOFA.

Artykuł 7

Wyplata roszczeń

Roszczenia stron trzecich, inne niż roszczenia umowne, wynikające z czynów bądź zaniechań popełnionych lub spowodowanych przez członków Korpusu wymienionych w artykule 4 ustęp 1 litera a) (z wyłączeniem części Kompanii przy Kwaterze Głównej odpowiedzialnych za administrację, ochronę oraz zarządzanie koszarami), ustęp 1 litera b) oraz ustęp 2, podczas pełnienia obowiązków służbowych lub służbowego korzystania z dowolnego sprzętu przez wyżej wymienione osoby, powodujących szkody, będą ponoszone w równych częściach przez Umawiające się Strony oraz wyplacane całkowicie z Wielonarodowego Budżetu, określonego w artykule 10.

Artykuł 8

Zwolnienia podatkowe

1. Postanowienia artykułu X Umowy NATO SOFA w sprawie zwolnień z podatków od wynagrodzeń oraz uposażeń członków sił zbrojnych i personelu cywilnego mają zastosowanie do personelu Kwatery Głównej otrzymującego uposażenie lub wynagrodzenie od sił zbrojnych, w których pełnią służbę lub w których są zatrudnieni, z zastrzeżeniem że ustęp powyższy nie zwalnia wymienionych wyżej członków sił zbrojnych lub personelu cywilnego od podatków nałożonych przez Państwo wysyłające.

2. W celu ułatwienia ustanowienia, zbudowania, utrzymania oraz działalności Kwatery Głównej obciążenia z tytułu ceł i podatków od towarów i usług wykorzystywanych do tych celów zostaną zawieszane tak dalece, jak to możliwe. Szczegóły zostaną uregulowane w drodze porozumienia między Kwaterą Główną a właściwymi organami polskimi.

3. Towary i usługi wwiezione przez personel Kwatery Głównej oraz członków rodzin na własne potrzeby będą zwolnione z ceł i podatków. Rodzaje i ilości tych towarów oraz usług zostaną określone w porozumieniu między Kwaterą Główną a właściwymi organami polskimi.

4. Towary i usługi wwiezione przez Kwaterę Główną na jej potrzeby oraz sprzedawane w mesach, kantynach i barach Kwatery Głównej będą zwolnione z wszelkich ceł i podatków. Rodzaje i ilości tych towarów oraz usług zostaną określone w porozumieniu między Kwaterą Główną a właściwymi organami polskimi.

5. Nadwyżka oraz zużyty sprzęt wwieziony lub dostarczany do Kwatery Głównej zwolniony z ceł i podatków może zostać sprzedany lub przekazany innym użytkownikom zgodnie z obowiązującymi przepisami Państwa przyjmującego.

6. Postanowienia zawarte w artykule XI ustępy 5 i 6 Umowy NATO SOFA nie mają zastosowania do obywateli Państwa przyjmującego, chyba że obywatele ci należą do sił zbrojnych Państwa uczestniczącego innego niż Państwo przyjmujące.

7. Pojęcie „cła i podatki” nie obejmuje opłat za świadczone usługi.

Artykuł 9

Rachunki bankowe

1. W celu ułatwienia wykonywania Wielonarodowego Budżetu Kwatery Głównej może posiadać dowolne waluty, a także prowadzić rachunki w dowolnej walucie.

2. Umawiające się Strony ułatwią przelew środków Kwatery Głównej z jednego kraju do drugiego oraz wymianę dowolnej waluty, będącej w posiadaniu Kwatery Głównej, na dowolną inną walutę, ilekroć zajdzie potrzeba zaspokojenia potrzeb Kwatery Głównej w tym zakresie.

3. Konta bankowe Kwatery Głównej mogą być zwolnione z wewnętrznych przepisów dewizowych oraz z wszelkich krajowych środków bezpieczeństwa dotyczących kont bankowych zgodnie z porozumieniem zawartym między bankiem a Kwaterą Główną.

Artykuł 10

Wielonarodowy Budżet

1. Dla elementów składowych Korpusu wymienionych w ustępie 2 niniejszego artykułu zostanie utworzony Wielonarodowy Budżet o równych udziałach. Zakres i finansowanie Wielonarodowego Budżetu będzie uzgadniane corocznie przez Ministerstwa Obrony zgodnie z przepisami wewnętrznymi.

2. Elementy składowe Korpusu, które mają być finansowane w równych częściach przez Umawiające się Strony, określa artykuł 4 ustęp 1 litera a) (z wyłączeniem części Kompanii przy Kwaterze Głównej odpowiedzialnych za administrację, ochronę i zarządzanie koszarami), ustęp 1 litera b) oraz ustęp 2.

3. Do administracji i gospodarki finansowej Korpusu będą mieć zastosowanie przepisy obowiązujące w NATO, chyba że Umawiające się Strony postanowią inaczej.

4. Wykonanie Wielonarodowego Budżetu i wielonarodowych rozliczeń będzie corocznie kontrolowane przez właściwe krajowe instytucje kontrolne na zasadzie rotacji. Czynności te będą obejmować aspekty finansowe i wykonawcze i oparte będą na wzajemnie przyjętych procedurach.

5. Niezależnie od corocznej kontroli na zasadzie rotacji, krajowe instytucje kontrolne mają prawo żądać wszelkich informacji i zbadać wszystkie dokumenty, które uznają za konieczne dla dokona-

nia kontroli udziałów narodowych, oraz poinformować o wynikach kontroli swoje rządy i parlamenty. Wnioski takie powinny być kierowane do Dowódcy Korpusu.

Artykuł 11

Zdolność do zawierania umów

1. W imieniu Państw uczestniczących Kwaterna Główna będzie posiadała zdolność do:
 - a) zawierania umów;
 - b) nabywania i sprzedawania rzeczy ruchomych oraz
 - c) wnoszenia, rozważania i rozpatrywania lub rozstrzygnięcia roszczeń.
2. Umowy dotyczące wspólnych celów obciążające Wielonarodowy Budżet będą zawierane, wraz z wynikającymi z nich skutkami prawnymi, w imieniu Państw uczestniczących. W oparciu o potrzeby przedstawione przez Dowódcę Korpusu uprawnione organy narodowe będą współpracować w tym zakresie za wspólną zgodą.
3. Wszelkie aktywa finansowane z Wielonarodowego Budżetu staną się wspólną własnością Państw uczestniczących. Przepisy i procedury, regulujące zbywanie wspólnej własności, zostaną ustanowione w drodze oddzielnych porozumień.
4. W przypadku wszczęcia procedur prawnych w związku z umowami, o których mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu, Państwo przyjmujące będzie odpowiedzialne za reprezentację prawną. W państwach trzecich Państwo, którego obywatelem jest osoba upoważniona do zawierania umów, przyjmie na siebie powyższą odpowiedzialność. Koszty postępowania będą pokrywane z Wielonarodowego Budżetu.
5. Wszelkie koszty wynikające z lub powstałe w związku z umowami wymienionymi w ustępie 1 niniejszego artykułu będą pokrywane z Wielonarodowego Budżetu.

Artykuł 12

Nietykalność dokumentów służbowych

Archiwa oraz inne służbowe dokumenty Kwatery Głównej przechowywane w siedzibie Kwatery Głównej lub będące w posiadaniu każdego, odpowiednio do tego upoważnionego, członka Kwatery Głównej powinny być nietykalne, chyba że Kwaterna Główna zrzecze się tego prawa. Kwaterna Główna powinna, na wniosek Państwa przyjmującego i w obecności jego przedstawiciela, sprawdzić charakter wszelkich dokumentów dla potwierdzenia, iż są one nietykalne na mocy niniejszego artykułu.

Artykuł 13

Nietykalność siedziby

1. Przepisy Państwa przyjmującego mają zastosowanie na terenie siedziby Kwatery Głównej. Czyny, transakcje lub zaniechania mające miejsce na terenie siedziby Kwatery Głównej podlegają jurysdykcji sądów lub innych właściwych organów Państwa przyjmującego, zgodnie z odpowiednimi przepisami, z uwzględnieniem postanowień Umowy NATO SOFA.
2. Siedziba Kwatery Głównej jest nietykalna zgodnie z poniższymi postanowieniami:
 - a) urzędnicy, w tym celnicy i inspektorzy urzędów pracy, którzy zgodnie z prawem Państwa przyjmującego są uprawnieni do wchodzenia na teren siedziby w celu wykonania swoich czynności służbowych, mogą skorzystać z tego prawa po uprzednim uzyskaniu upoważnienia od Dowódcy bądź jego przedstawiciela;
 - b) w nagłych przypadkach lub na podstawie decyzji wydanej przez właściwy organ prowadzący dochodzenie upoważnienie takie może być wydane osobom, które mają prawo do wejścia na teren pomieszczeń lub instalacji w takich przypadkach.
3. Kwaterna Główna podejmie wszelkie możliwe działania, aby chronić swoją siedzibę przed użyciem jej jako miejsca schronienia osób unikających aresztowania zgodnie z prawem Państwa przy-

mującego, w stosunku do których Państwo przyjmujące wydało nakaz ekstradycji bądź wydalenia do innego kraju lub które uchylają się od wyroku sądowego.

Artykuł 14

Łączność

1. W porozumieniu z właściwymi organami Państwa przyjmującego w odniesieniu do lokalizacji i parametrów technicznych sprzętu Kwaterna Główna ma prawo wwozić, tworzyć, mieć dostęp do, eksploatować oraz utrzymywać, tymczasowo bądź na stałe, na terenie lub poza terenem swojej siedziby, wszelkie obiekty telekomunikacyjne oraz wojskowe stacje radiowe niezbędne do pełnienia funkcji operacyjnych, prowadzenia ćwiczeń wojskowych, manewrów lub potrzebne w sytuacjach wyjątkowych.

2. Używane pasma częstotliwości zostaną uzgodnione z organami Państwa przyjmującego. Organy Państwa przyjmującego oraz Kwaterna Główna podejmą działania w celu uniknięcia lub wyeliminowania interferencji z urządzeniami łączności wojskowej i cywilnej oraz elektrycznymi.

3. Wojskowe stacje radiowe oraz telekomunikacyjne należące do Kwaterny Głównej mogą być używane wyłącznie w celach służbowych.

4. Kryteria, przepisy i stawki wynagrodzenia za pracę oraz usługi operatorów telekomunikacyjnych nie powinny być mniej korzystne niż stosowane do Sił Zbrojnych Państwa przyjmującego.

5. Przy tworzeniu i eksploatacji obiektów telekomunikacyjnych Kwaterna Główna powinna przestrzegać postanowień Międzynarodowej Konstytucji Telekomunikacyjnej oraz Konwencji z dnia 22 grudnia 1992 r., jak również wszelkich innych międzynarodowych przepisów dotyczących telekomunikacji obowiązujących w Państwie przyjmującym. Kwaterna Główna będzie zwolniona z tych przepisów w takim samym zakresie jak Siły Zbrojne Państwa przyjmującego.

6. Kwaterna Główna będzie mieć prawo do wysyłania i otrzymywania zaszyfrowanych wiadomości.

Artykuł 15

Usługi pocztowe

1. Korespondencja służbowa Kwaterny Głównej może być wysyłana za pośrednictwem placówek pocztowych lub usług kurierskich bądź też przy użyciu wewnętrznych kanałów wojskowych. O ile jest to konieczne, korespondencja ta powinna być zwolniona z opłaty pocztowej na tej samej zasadzie co korespondencja Sił Zbrojnych Państwa przyjmującego.

2. Wszelka korespondencja wysyłana pocztą oraz przesyłki kurierskie oznaczone jako służbowe, zarówno otrzymywane, jak i wysyłane przez Kwaternę Główną, powinny być zwolnione z kontroli celnej oraz cenzury. Tego typu korespondencja lub materiały muszą być oznakowane w następujący sposób: „Korespondencja służbowa Kwaterny Głównej Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego”. Przesyłki kurierskie nie będą wysyłane za pośrednictwem cywilnych urzędów pocztowych Państwa przyjmującego.

Artykuł 16

Transport oraz pojazdy

1. Przepisy dotyczące ruchu drogowego Państwa przyjmującego będą mieć zastosowanie do służbowych pojazdów i przyczep należących do Kwaterny Głównej oraz do prywatnych pojazdów i przyczep sił zbrojnych, personelu cywilnego oraz członków rodzin, z zastrzeżeniem poniższych postanowień.

2. Tablice rejestracyjne na pojazdach i przyczepach służbowych należących do Kwaterny Głównej powinny być wystawiane przez Kwaternę Główną. Powyższe pojazdy i przyczepy służbowe nie podlegają przepisom Państwa przyjmującego odnośnie do obowiązkowego ubezpieczenia pojazdów samochodowych przez ich właścicieli.

3. Pojazdy i przyczepy służbowe należące do Kwatery Głównej będą traktowane tak samo jak pojazdy Polskich Sił Zbrojnych pod względem opłat za korzystanie z dróg.

4. Właściwe organy państwa przyjmującego powinny zwolnić pojazdy samochodowe i przyczepy należące do Kwatery Głównej z obowiązku przestrzegania przepisów obowiązujących w Państwie przyjmującym w sprawie konstrukcji, projektowania i wyposażenia pojazdów samochodowych i przyczep, z odpowiednim poszanowaniem bezpieczeństwa i porządku publicznego, jeśli takie zwolnienie jest niezbędne do pełnienia funkcji przez Kwaterę Główną.

5. Kwatera Główna ma prawo do odstępstw od przepisów o ruchu drogowym w zakresie i stopniu dozwolonym dla Sił Zbrojnych Państwa przyjmującego, jeśli pojazdy i przyczepy zostaną wyraźnie oznakowane przez Kwaterę Główną.

Artykuł 17

Bezpieczeństwo danych

1. Tajne dokumenty NATO będące w posiadaniu Korpusu powinny być traktowane i chronione zgodnie z odpowiednimi przepisami NATO w sprawie bezpieczeństwa danych.

2. Kwatera Główna opracuje wspólne przepisy wykonawcze w zakresie bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa informatycznego (IT Security), które będą podlegać zatwierdzeniu przez właściwe organy państwowe.

3. Umawiające się Strony będą współpracować przy wprowadzaniu w życie postanowień niniejszego artykułu oraz wspomagać się nawzajem w przestrzeganiu ich stosowania.

Artykuł 18

Ochrona danych osobowych

1. Dane osobowe będą przekazywane i przetwarzane wyłącznie w celach przewidzianych w Umowie NATO SOFA oraz w niniejszej konwencji. Należy przestrzegać ograniczeń obowiązujących w prawodawstwie Umawiającej się Strony dostarczającej informacji. Umawiające się Strony uzgodnią wspólne przepisy w sprawie zbierania, przetwarzania i używania danych osobowych.

2. Niniejszy artykuł nie będzie stanowić zobowiązania dla którejkolwiek z Umawiających się Stron, polegającego na podjęciu działań będących w sprzeczności z jej prawem lub jej żywotnymi interesami w sferze bezpieczeństwa państwa lub bezpieczeństwa publicznego.

Artykuł 19

Rozstrzygnięcie sporów

Wszelkie spory dotyczące interpretacji lub stosowania postanowień niniejszej konwencji powinny być rozstrzygane w drodze negocjacji między Umawiającymi się Stronami bez odwoływania się do stron trzecich. Wspólne doświadczenia i praktyka wynikające ze stosowania postanowień Protokołu w sprawie statusu międzynarodowych dowództw wojskowych, ustanowionych na podstawie Traktatu Północnoatlantyckiego z dnia 28 sierpnia 1952 r., będą odpowiednio stosowane do interpretacji niniejszej konwencji.

Artykuł 20

Przystąpienie innych państw

Inne państwa-Strony Traktatu Północnoatlantyckiego mogą przystąpić do niniejszej konwencji na podstawie zaproszenia Umawiających się Stron tej konwencji na uzgodnionych szczegółowych warunkach.

Artykuł 21

Wejście w życie, rejestracja w ONZ, poprawki i przegląd konwencji

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie po upływie trzydziestu dni od dnia otrzymania ostatniej noty stwierdzającej, iż zostały spełnione niezbędne do tego wymogi wewnętrzne.

2. Po wejściu w życie niniejsza konwencja zostanie zarejestrowana przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej w Sekretariacie Organizacji Narodów Zjednoczonych zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej poinformuje Rząd Królestwa Danii oraz Rząd Republiki Federalnej Niemiec o fakcie rejestracji oraz o numerze rejestracyjnym, gdy tylko zostanie o tym powiadomiony przez Sekretariat.

3. Niniejsza konwencja może być zmieniana lub uzupełniana w każdym czasie za wspólną pisemną zgodą Umawiających się Stron oraz zgodnie z wymogami procedur wewnętrznych.

4. Niniejsza konwencja może być poddana przeglądowi na wniosek każdej z Umawiających się Stron.

5. Niniejsza konwencja może być wypowiedziana przez każdą z Umawiających się Stron, z zachowaniem pisemnego terminu wypowiedzenia wynoszącego dwanaście miesięcy, o czym powinny być powiadomione pozostałe Strony. Umawiające się Strony powinny się skonsultować ze sobą w celu uzgodnienia warunków wypowiedzenia, które byłyby do przyjęcia dla wszystkich Stron.

Sporządzono w Szczecinie dnia 5 września 1998 r. w trzech egzemplarzach, w języku angielskim.

CONVENTION

between the Government of the Republic of Poland, the Government of the Kingdom of Denmark, and the Government of the Federal Republic of Germany on the Multinational Corps Northeast

The Government of the Republic of Poland, the Government of the Kingdom of Denmark, and the Government of the Federal Republic of Germany –

Considering the accession of the Republic of Poland to the North Atlantic Treaty of April 1949 as amended on 17 October 1951 and to the Agreement between the Parties to the North Atlantic Treaty regarding the Status of their Forces (NATO SOFA) of 19 June 1951,

Taking note of the Memorandum of Understanding between their Ministries of Defence of 17 August 1995,

Endorsing the decision taken by their Ministers of Defence on 16 April 1998 on the establishment of the Multinational Corps Northeast (hereinafter referred to as the Corps) -

Have agreed as follows:

Article 1

Purpose of the Convention

1. The purpose of this Convention is to define the responsibilities of the Contracting Parties, the principles of organisation and co-operation in the Corps, and the status of its Headquarters.

2. Implementing arrangements will be concluded by Ministries of Defence.

Article 2

Definitions

For the purpose of this Convention the following definitions shall apply:

a) Corps. All elements as mentioned in Article 4 of this Convention including personnel, material and goods provided by the Contracting Parties due to the co-operation for common purposes.

b) Headquarters. All elements as mentioned in Article 4 paragraph 1 lit. a) and b) and paragraphs 2 and 3 of this Convention including personnel, material and goods provided by the Contracting Parties due to the co-operation for common purposes.

c) Agreement. The Agreement concerning Operation of the Multinational Corps Northeast.

Article 3

Tasks and Missions

1. Within the limits of national constitutions and in accordance with the provisions of the Charter of the United Nations, pursuant to the decisions taken by the competent organs of the participating States, the Corps will be tasked:

a) to plan and operate for collective defence purposes under Article 5 of the North Atlantic Treaty;

b) to contribute with its Headquarters within the framework of the United Nations, the North Atlantic Treaty Organisation, or regional arrangements pursuant to Chapter VIII of the Charter of the United Nations, to multinational crisis management operations including peace support operations, e.g. as a Land Component Command in a Combined Joint Task Force (CJTF) context or as a Force Command; these missions may be conducted with forces subordinated or added to the Corps for those purposes;

c) with its Headquarters to plan, prepare and on request to conduct humanitarian and rescue missions including natural disaster relief missions.

2. The Corps will be assigned to NATO and in this respect primarily affiliated to the Baltic Approaches (BALTAP)/Joint Headquarters Northeast (JHQ Northeast) for common training and exercise purposes. It may be made available to other relevant organisations on a case-by-case basis as decided by competent national authorities.

3. National contributions to the Corps shall also be available for national purposes.

Article 4

Organisational Structure of the Corps

1. The Corps will consist of:

a) a multinational Headquarters, i.e. the Corps Staff, including a multinational Communications and Information Systems Centre (CICS) Platoon and the Headquarters Company provided by Poland;

b) the multinational Command Support Brigade Headquarters, in the peacetime establishment integrated with a nucleus in the Corps Staff (G 6); and

c) national contributions assigned to the Corps as laid down in the Agreement or made available to it by the Contracting Parties on a case-by-case basis.

2. The Corps will be supported by a collocated Air Operations Co-ordination Centre (AOCC) and a Maritime Liaison Cell (MLC).

3. The national contributions to the Headquarters will be supported by national support elements (NSE).

Article 5

Language

English shall be the official working language of the Corps.

Article 6

Legal Status

1. The provisions of the NATO SOFA shall apply to the Headquarters and to its military and civilian personnel and their dependents. As far as personnel and materiel of the Corps are concerned, the NATO SOFA and other existing visiting forces agreements are supplemented by this Convention but remain otherwise unaffected.

2. For the purpose of applying the provisions of the NATO SOFA to the Headquarters the expressions „force”, „civilian component” and „dependent”, wherever they occur in the NATO SOFA shall have the meanings set out below:

a) „force” means the personnel attached to the Headquarters who belong to the land, sea or air armed services of any Contracting Party;

b) „civilian component” means civilian personnel who are not stateless persons, nor nationals of any State which is not a Contracting Party, nor nationals of, nor ordinarily resident in the Receiving State and who are attached to the Headquarters and in the employ of an armed service of a participating State;

c) „dependent” means the spouse of a member of a force or civilian component, as defined in sub-paragraphs a) and b) of this paragraph, or a child of such member depending on him or her for support.

3. The Headquarters shall be considered to be a force for the purposes of Article II, paragraph 2 of Article V, paragraph 10 of Article VII, paragraph 5 of Article VIII, paragraphs 2, 3, 4, 7 and 8 of Article IX, and Article XIII of NATO SOFA.

Article 7

Payment of Claims

Claims of third parties, other than contractual claims, arising out of acts or omissions of members of the elements of the Corps mentioned in Article 4 paragraph 1 lit. a) (excluding the elements of the Headquarter Company which are responsible for the administration, guarding and management of the barracks), paragraph 1 lit. b) and paragraph 2, done in performance of official duty or arising out of the official use of any materiel used by these elements and causing damage, shall be equally shared by the Contracting Parties and paid entirely from the Multinational Budget, as defined in Article 10.

Article 8

Exemption from Taxation

1. The exemption from taxation accorded under Article X of NATO SOFA to members of a force or civilian component in respect of their salaries and emoluments shall apply, as regards personnel of the Headquarters to salaries and emoluments paid to them as such personnel by the armed service to which they belong or by which they are employed, except that this paragraph shall not exempt any such member or employee from taxation imposed by the sending State.

2. For the purpose of facilitating the establishment, construction, maintenance and operation of the Headquarters duties and taxes for goods and services related thereto shall be waived as far as practicable. Details shall be regulated in an arrangement between the Headquarters and the competent Polish authorities.

3. Goods and services imported by the personnel of the Headquarters or their dependents for their own private consumption or use shall be exempted from any duties and taxes. Types and quantities of these goods and services shall be specified in an arrangement between the Headquarters and the competent Polish authorities.

4. Goods and services imported by the Headquarters for the use of the Headquarters or to be sold in messes, canteens and bars operating in the Headquarters shall be exempted from any duties and taxes. Types and quantities of these goods and services shall be specified in an arrangement between the Headquarters and the competent Polish authorities.

5. Surplus and used equipment imported or procured by the Headquarters free of taxes or duties may be sold or otherwise made available to other users only in accordance with applicable provisions of the Receiving State.

6. The provisions in paragraphs 5 and 6 of Article XI of NATO SOFA shall not apply to nationals of the Receiving State, unless such nationals belong to the armed services of a participating State other than the Receiving State.

7. The expression „duties and taxes” does not include charges for services rendered.

Article 9

Accounts

1. To enable it to operate the Multinational Budget, the Headquarters may hold currency of any kind and operate accounts in any currency.

2. The Contracting Parties shall facilitate transfers of the funds of the Headquarters from one country to another and the conversion of any currency held by the Headquarters into any other currency, when necessary to meet the requirements of the Headquarters.

3. The bank accounts of the Headquarters can be exempted from national currency regulations, and from any emergency measures against bank accounts according to an agreement concluded between the bank and the Headquarters.

Article 10

Multinational Budget

1. There shall be an equally shared Multinational Budget for the elements of the Corps mentioned in paragraph 2. The scope and funding of the Multinational Budget shall be agreed upon annually by the Ministries of Defence in accordance with national provisions.

2. The elements of the Corps which are to be funded equally by the Contracting Parties are those defined in Article 4 paragraph 1 lit. a) (excluding the elements of the Headquarters Company which are responsible for the administration, guarding, and management of the Barracks), paragraph 1 lit. b) and paragraph 2.

3. The principles established in current NATO rules and regulations for administration and financial management shall apply, as far as not otherwise agreed.

4. The execution of the Multinational Budget and the multinational accounts shall be audited annually by the competent national audit institutions on a rotational basis. The audit includes financial and performance aspects. The auditing shall be based on mutually accepted auditing standards and procedures.

5. Independently from the rotational audit, the national audit institutions are entitled to request all information and examine all files they consider necessary for auditing the national contributions and informing their respective governments and parliaments. These requests shall be channelled through the Commander of the Corps.

Article 11

Contracting Capacity

1. The Headquarters shall have the capacity on behalf of the participating States:

- a) to enter into contracts;
- b) to acquire and dispose of movable property; and
- c) to file, consider and settle or adjudicate claims in this respect.

2. Contracts for combined purposes debited to the Multinational Budget shall be concluded, with ensuing legal effect, for the participating States. Based on the requirements submitted by the Commander of the Corps the competent national authorities shall co-operate by common consent.

3. All assets financed from the Multinational Budget shall become joint property of the participating States. The provisions and procedures which govern the disposal of joint property shall be laid down in separate arrangements.

4. If legal proceedings are initiated as a result of the contracts identified in paragraph 1 above, the Receiving State shall assume responsibility for legal representation. In third countries the State of which the person authorised to conclude contracts is a national shall assume this responsibility. Costs of legal proceedings shall be borne by the Multinational Budget.

5. All costs resulting from or relating to the contracts as mentioned in paragraph 1 shall be borne by the Multinational Budget.

Article 12

Inviolability of Official Documents

The archives and other official documents of the Headquarters kept in premises used by the Headquarters or in the possession of any properly authorised member of the Headquarters shall be inviolable, unless the Headquarters has waived this immunity. The Headquarters shall, at the request of the Receiving State and in the presence of a representative of that State, verify the nature of any documents to confirm that they are entitled to immunity under this Article.

Article 13

Inviolability of Premises

1. The laws of the Receiving State apply within the premises of the Headquarters. The courts or other appropriate organs of the Receiving State have jurisdiction, as provided in applicable laws and subject to the provisions of NATO SOFA, over acts, transactions or omissions taking place on the premises of the Headquarters.

2. Subject to the following provisions, the premises of the Headquarters shall be inviolable:

a) Officials, including customs officers and labour inspectors, entitled under the law of the Receiving State to enter the premises for the purpose of performing their official functions shall do so only if duly authorised by the Commander or his representative;

b) In cases of emergency, or by virtue of an order issued by an investigating magistrate, such authorisation shall be given to such persons as are entitled to enter premises or installations in such cases.

3. The Headquarters will take all feasible measures to prevent its premises from being used as a refuge by persons who are avoiding arrest under any law of the Receiving State, who are requested by the Receiving State for extradition or expulsion to another country or who are endeavouring to avoid service of legal process.

Article 14

Communications

1. In agreement with the appropriate authorities of the Receiving State regarding locations and technical details of equipment, the Headquarters may import, establish, access, operate and maintain, on either a temporary or permanent basis, inside or outside the premises occupied by it, such telecommunications facilities and military radio stations as may be required for its operational functions, military exercises, manoeuvres or emergencies.

2. The frequencies to be used will be agreed with the authorities of the Receiving State. The authorities of the Receiving State and the Headquarters will take measures to avoid or eliminate interference with military and civilian telecommunications services and electrical facilities.

3. Military radio and telecommunications stations of the Headquarters will be used exclusively for official purposes.

4. The criteria, regulations and rates for work and services of the telecommunications operators shall not be less favourable than those applied to the Armed Services of the Receiving State.

5. In establishing and operating telecommunications facilities, the Headquarters shall observe the provisions of the International Telecommunications Constitution and Convention, of 22 December 1992, and of any other international provision in the field of telecommunications binding in the Receiving State. The Headquarters shall be exempt from this provision to the extent that such exemption is granted to the Armed Forces of the Receiving State.

6. The Headquarters shall be entitled to send and receive messages in cipher.

Article 15

Postal Services

1. The Headquarters official mail may be sent through the postal or courier services of the Receiving State or through national military channels. Where appropriate, it shall be exempt from prepaid postage in the same way as mail sent by the Armed Forces of the Receiving State.

2. All mail and courier material which is certified as being official and which is addressed to or sent by the Headquarters shall be exempt from customs examinations and censorship. Such mail or material will be marked with the term „Headquarters, Multinational Corps Northeast Official Mail“. Courier mail will not be sent through civilian postal services of the Receiving State.

Article 16

Traffic and Vehicles

1. The traffic regulations of the Receiving State shall apply to the official vehicles and trailers of the Headquarters and to private vehicles and trailers of members of the force, civilian component and dependents, subject to the following provisions.

2. The licence plates for official vehicles and trailers of the Headquarters shall be issued by the Headquarters. These official vehicles and trailers shall not be subject to regulations of the Receiving State concerning compulsory insurance of holders of motor vehicles.

3. Official vehicles and trailers of the Headquarters shall receive the same treatment as service vehicles of the Polish Armed Forces with regard to fees and tolls for road use.

4. The competent authorities of the Receiving State shall, in respect of motor vehicles and trailers of the Headquarters, grant exemptions from regulations of the Receiving State concerning the construction, design and equipment of motor vehicles and trailers, with due regard to public safety and order, if such exemption is necessary for the fulfilment of the functions of the Headquarters.

5. Deviations from the regulations governing conduct in road traffic shall be permitted to the Headquarters on such conditions and to such extent as are permitted to the Armed Forces of the Receiving State, if the vehicles and trailers are clearly marked as belonging to the Headquarters.

Article 17

Security

1. NATO classified material within the Corps shall be treated and protected in accordance with applicable NATO security provisions.

2. The Headquarters will develop common implementing regulations in the field of security including security of information technology (IT Security) for approval by competent national authorities.

3. The Contracting Parties shall co-operate in the implementation of this Article and support each other in assuring its application.

Article 18

Personal Data Protection

1. Personal data shall be passed and processed solely for the purposes envisaged in the NATO SOFA and in this Convention. Restrictions in possible applications based on the legislation of the Contracting Party supplying the information shall be observed. The Contracting Parties shall agree on common regulations on collection, processing and use of personal data.

2. This Article shall not impose an obligation on the Contracting Parties to carry out measures which would contravene its laws or conflict with its predominant interests with regard to the protection of the security of the State or of public safety.

Article 19

Settlement of Disputes

Any dispute concerning the interpretation or application of this Convention shall be settled through negotiations between the Contracting Parties without recourse to third parties. As far as relevant, experiences and common practice deriving from the application of the Protocol on the Status of International Military Headquarters set up pursuant to the North Atlantic Treaty of the 28 August 1952 shall be used for interpretation.

Article 20

Accession of Other States

Other States Party to the North Atlantic Treaty may, at the invitation of the Contracting Parties to this Convention, join this Convention under conditions to be agreed in detail.

Article 21

Entry into Force, UN Registration, Amendments and Review of the Convention

1. This Convention shall enter into force thirty days after the date of receipt of the last notification that the national requirements for entry into force have been fulfilled.

2. As soon as this Convention enters into force, it shall be registered by the Government of the Republic of Poland with the Secretariat of the United Nations in accordance with Article 102 of the Charter of the United Nations. The Government of the Republic of Poland shall inform the Government of the Kingdom of Denmark and the Government of the Federal Republic of Germany of the registration and the registration number as soon as it is notified by the Secretariat.

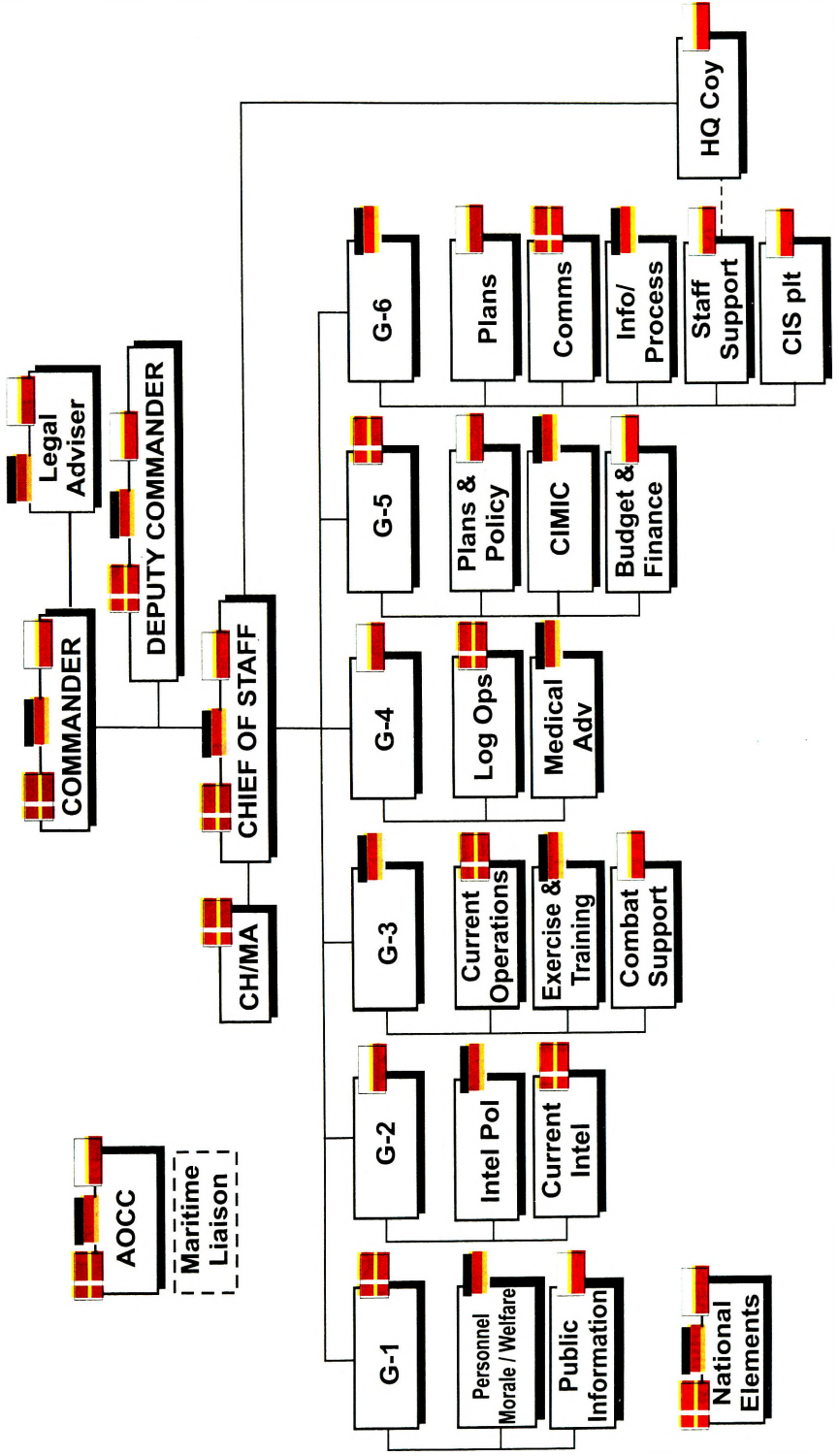
3. This Convention may be amended or supplemented by mutual written consent of the Contracting Parties and due to required national procedures.

4. This Convention shall be reviewed upon request of one of the Contracting Parties.

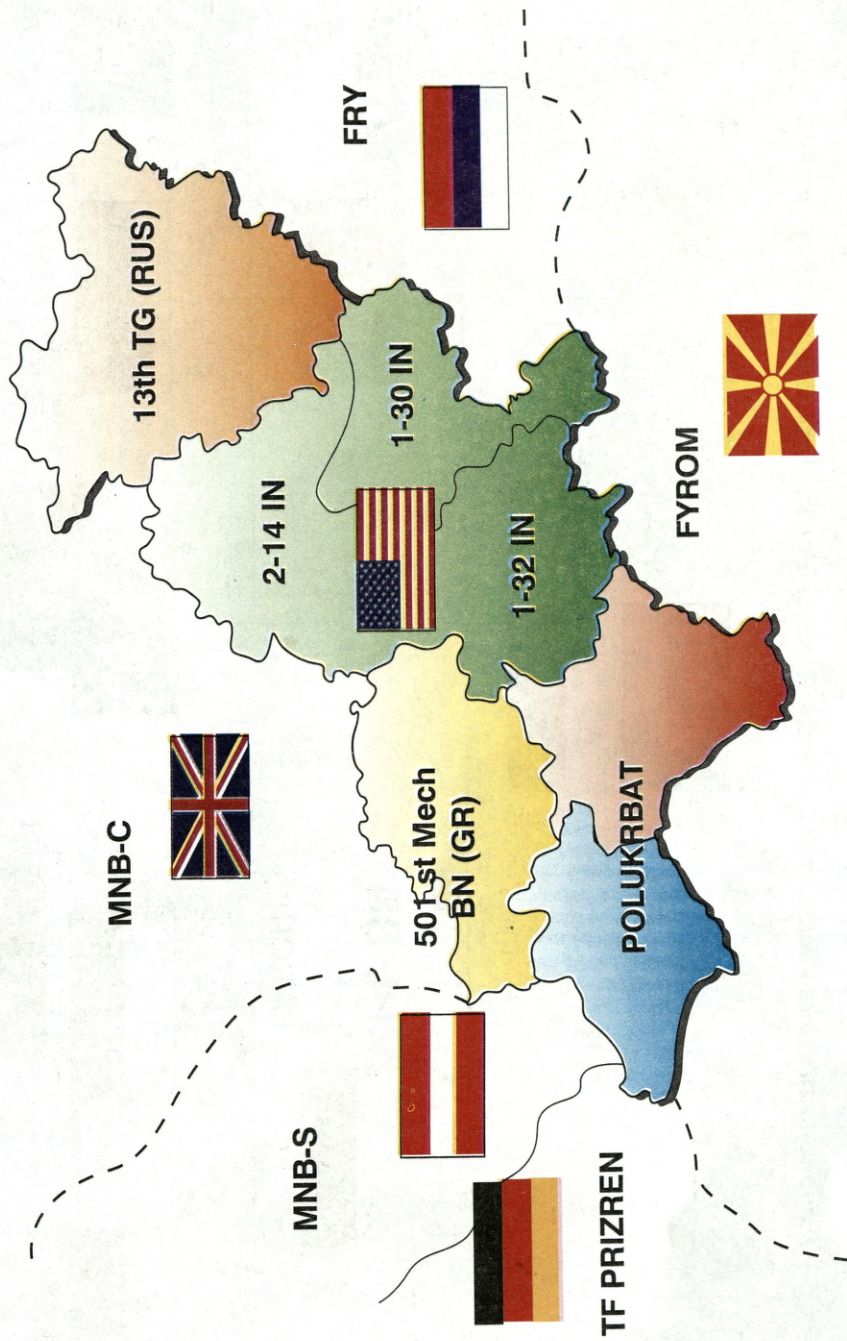
5. This Convention may be terminated by each of the Contracting Parties giving twelve months notice in writing to the others. The Contracting Parties shall consult each other to agree on mutually acceptable conditions of termination.

Done at Szczecin on 5 September 1998 in triplicate, in the English language.

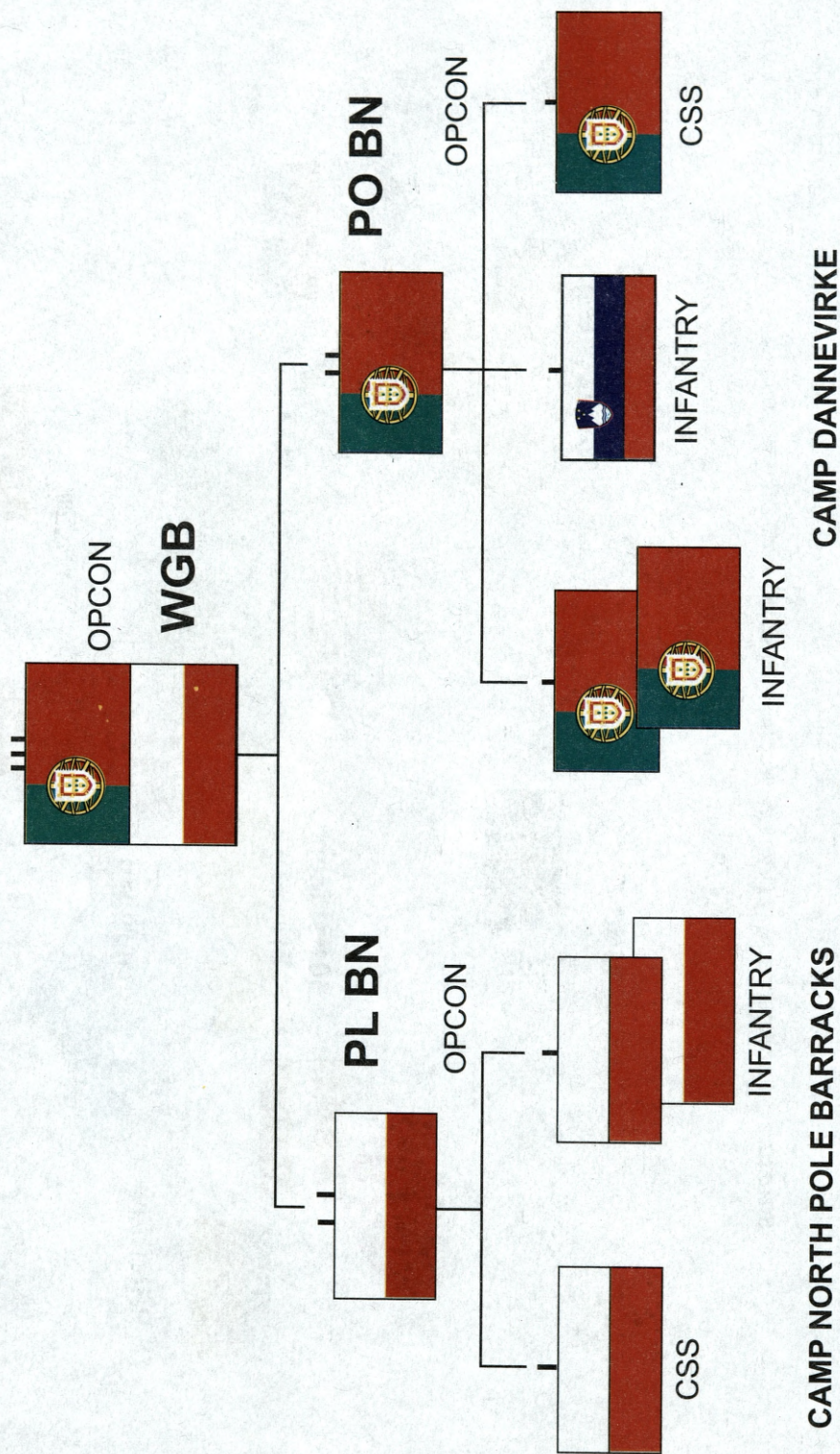
Schemat organizacyjny Korpusu Północno-Wschodniego

Struktura międzynarodowej Brygady Wschód (MNB-E) w KFOR – VI zmiana

Planowana struktura Wielonarodowej Grupy Bojowej (Polska-Portugalia-Słowenia) w SFOR

IFOR

18 bpd w KFOR

KFOR

POLUKRBAT

SFOR

TASK FORCE FALCON (KF)

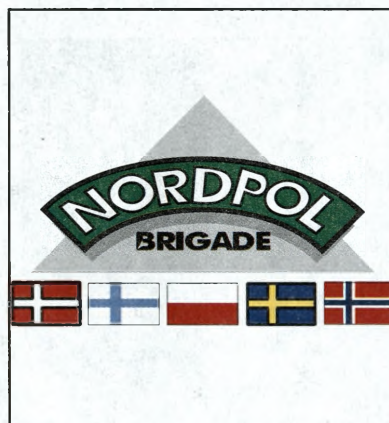
Brygada Czesko-Polsko-Słowacka

SHIRBRIG

LITPOLBAT

Brygada NORDPOLBDE

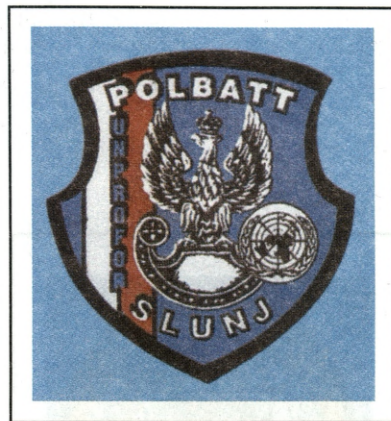
GRUPA BOJOWA NPBG w SFOR

LITPOLBAT

POLUKRBAT

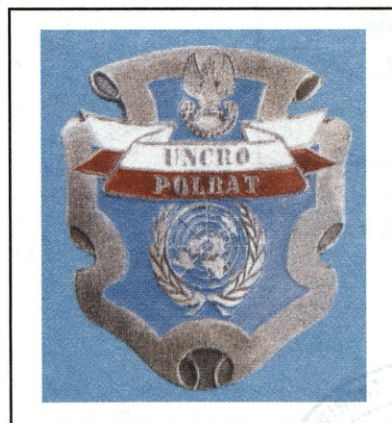
POLBATT w UNPROFOR

6 KOMPANIA w UNPROFOR

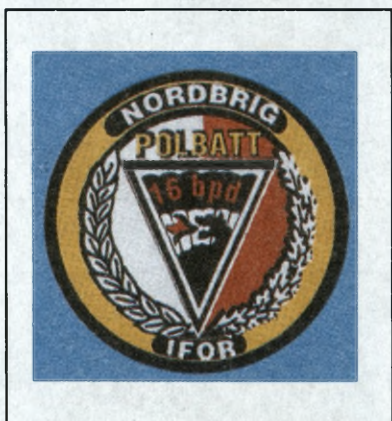
6 KOMPANIA w UNPROFOR

POLBAT w UNCRO

16 bpd w IFOR

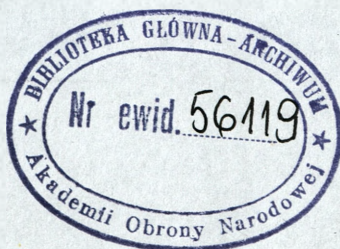
16 bpd w IFOR

SHIRBRIG

KORPUS
PÓLNOCNO-WSCHODNI

Publikacje

Akademii Obrony Narodowej

do nabycia w Wydziale Wydawniczym AON
al. gen. A. Chruściela 103, bl. 2
00-910 Warszawa, tel. 681 40 55, tel./faks 681 37 52

- H. Binkowski, A. Ciupiński – **Polityka obronna i siły zbrojne partnerów Polski z Grupy Wyszehradzkiej**
- A. Bujak – **Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO**
- M. Cieślarczyk, P. Krawczyk, Z. Korulczyk – **Poradnik metodyczny autorów prac kwalifikacyjnych**
- M. Cieślarczyk, M. Chojnacki, A. Radomyski – **Współpraca cywilno-wojskowa (CIMIC) w siłach zbrojnych (SP) RP**
- M. Cieślarczyk (red.) – **Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki**
- A. Ciupiński, R. Białoskórski – **Wczesne ostrzeżenie i zapobieganie współczesnym konfliktom zbrojnym w strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego**
- T. Compa – **Zarządzanie przestrzenią powietrzną**
- J. Czaja – **Stolica apostołska wobec integracji europejskiej**
- K. Czajka – **Użycie artylerii w obronie oddziału**
- P. Daniluk – **Radiostacje pola walki**
- A. Dawidczyk – **Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI w.**
- **Dowodzenie lotnictwem sił powietrznych w działaniach wojsk lądowych (praca zbiorowa)**
- W. Drażczyk – **Logistyka sił powietrznych w działaniach wielonarodowych**
- **Działania (operacje) połączone. Materiały z konferencji naukowej**
- M. Gąska – **Kompetencje organów władzy wykonawczej w dziedzinie obronności państwa i sił zbrojnych**
- M. Gąska, A. Ciupiński – **Międzynarodowe prawo humanitarne**
- A. Glen, W. Marud – **Kontrola przestrzeni powietrznej w czasie kryzysu i wojny**
- J. Gotowała – **Lotnictwo XXI wieku**
- J. Groskrejc – **Antropologiczne i aksjologiczne aspekty edukacji oficerów**
- J. Halik – **Metodyka opracowania pracy magisterskiej i studyjnej**
- M. Huzarski (red.) – **Taktyka ogólna wojsk lądowych**
- K. Jałoszyński – **Terroryzm antyizraelski**
- K. Jałoszyński – **Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce?**
- K. Jałoszyński – **Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych**
- J. Janczak – **Zakłócanie informacyjne**
- Cz. Jarecki – **Użycie wojsk raketowych i artylerii w operacji**
- T. Jemiolo – **Globalizacja. Szanse i zagrożenia**
- T. Jemiolo, K. Malak (red.) – **Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej**
- A. Józwiak, Cz. Marcinkowski – **Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych**
- L. Kanarski, P. Gawliczek – **Przywództwo w armiach NATO**
- L. Kanarski, B. Rokicki (red.) – **Teoria i praktyka przywództwa wobec wyzwań edukacyjnych**
- J. Kardas, K. Loranty – **Wybrane problemy bezpieczeństwa i obronności państwa w opiniach pracowników administracji publicznej**
- J. Kardas, K. Loranty – **Instytucjonalizacja przygotowania obronnego kadr administracji**
- C. Kački – **Izrael. Jego wpływ na rozwój sytuacji w regionie Bliskiego Wschodu**
- **Kierowanie mobilnymi systemami łączności wojsk lądowych – część I-III (praca zbiorowa)**
- W. Kitler (red.) – **Obrona cywilna (niemilitarna) w obronie narodowej III RP**
- W. Kitler – **Obrona narodowa III RP. Pojęcie. Organizacja. System (rozprawa habilitacyjna)**
- W. Kitler – **Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych**
- Z. Klawitter – **Wybrane aspekty systemu dowodzenia brygady zmechanizowanej (pancernej) w działaniach taktycznych**
- Z. Klawitter – **Rola i zadania zespołu wsparcia personalnego na stanowisku dowodzenia BZ/BPanc**
- T. Kocharński – **Logistyka międzynarodowa**
- K. Koliński – **Dowodzenie siłami powietrznymi**
- S. Korzeniowski – **Żandarmeria wojskowa**
- M. Kosiński – **Umowa offsetowa i inne formy udziału państwa w międzynarodowym obrocie gospodarczym**
- M. Kozub – **Lotnictwo w operacjach połączonych**
- M. Kozub – **Lotnictwo w bojowym poszukiwaniu i ratownictwie**
- J. Kręcikij – **Współczesne kierowanie wojskami. proces dowodzenia**
- J. Kręcikij – **Metodyka pracy sekcji dowodzenia oddziału i związku taktycznego**
- R. Kwečka – **Siły specjalne w kontekście współczesnych zagrożeń**
- R. Kwečka, M. Gryga – **Informacja w walce zbrojnej**
- K. Kubiak – **Transport wojsk i ładunków wojskowych drogą morską przy użyciu statków handlowych**

- L. Łukaszuk – Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa
- L. Łukaszuk – Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa
- L. Łukaszuk – Dyplomacja współczesna a problemy prawa i bezpieczeństwa międzynarodowego
- T. Majewski – Ankieta i wywiad w badaniach wojskowych
- T. Majewski – Kierownik – dowódca w organizacji
- K. Malak – Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Białorusi
- J. Marczak (red.) – Samoorganizacja społeczeństwa na rzecz bezpieczeństwa powszechnego. Samoobrona powszechna III RP
- M. Marszałek, A. Radomyski – Metodyka pracy zespołów funkcjonalnych na SD brygady raketowej sił powietrznych
- Z. Maślak, K. Kozłowski, P. Krawczyk – Podstawy użycia lotnictwa myśliwskiego
- Z. Maślak – Podstawy teorii informacji obrony powietrznej
- Z. Maślak (oprac.) – Informacje w obronie powietrznej – potrzeby, wymagania, zagrożenia. Materiały z sympozjum nauk.
- J. Michniak (red.) – Projektowanie struktury organizacyjnej dowództwa brygady zmechanizowanej (pancernej)
- G. Nowacki – Informacja w walce zbrojnej. Materiały z sympozjum naukowego
- G. Nowacki – Strategiczne siły jądrowe wybranych państw
- G. Nowacki – Rozpoznanie satelitarne USA i Federacji Rosyjskiej
- G. Nowacki (red.) – Militaryzacja kosmosu
- E. Nowak – Gospodarowanie zasobami majątkowymi
- I. Nowak – Wybrane problemy historii polskiej techniki wojskowej XX wieku. Sprzęt i środki wojsk chemicznych
- M. Obrusiewicz – Wielonarodowe połączone siły zadaniowe CJTF
- J. Pawłowski, A. Ciupiński (red.) – Umiejętności międzynarodowy konflikt wewnętrzny
- J. Placzek – Ewolucja polskiej myśli obronno-ekonomicznej w latach 1976–2000
- J. Placzek (red.) – Gospodarka obronna Polski w końcu lat dziewięćdziesiątych. Szanse i zagrożenia
- A. Polak – Wybrane zagadnienia obrony wybrzeża w Polsce (1920–2002)
- A. Polak – Teoria grup operacyjnych w polskiej sztuce wojennej okresu międzywojennego
- Prawo w stosunkach międzynarodowych. Wybór dokumentów (praca zbiorowa)
- K. Przeworski – Ewakuacja jako sposób ochrony ludności
- A. Radomyski – Zagrożenie śmigłowcowe dywizji zmechanizowanej
- A. Radomyski – Metody i treść pracy zespołu OPL na stanowisku dowodzenia dywizji zmechanizowanej
- S. Sadowski – Podstawowe zagadnienia teorii walki zbrojnej
- P. Sienkiewicz – 5 wykładów
- A. Skrabacz – Kobiety w obronie narodowej Polski u progu XXI w.
- J. Skrzyp (red.) – Informator geograficzny o państwach kandydujących do Sojuszu Północnoatlantyckiego
- J. Skrzyp, Z. Lach – Informator geograficzny. Państwa członkowskie NATO
- Z. Skwarek – Powietrzne systemy wczesnego wykrywania i powiadamiania
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego (praca zbiorowa)
- Słownik terminów z zakresu psychologii (praca zbiorowa)
- Słownik pojęć sojuszniczej obrony powietrznej – (praca zbiorowa)
- M. Sołoducho, P. Malinowski – Użycie artylerii w szczególnych rodzajach działań bojowych
- H. Spustek – Wybrane zagadnienia badań operacyjnych i modelowania liniowego
- Z. Stachowiak – Metodyka i metodologia pisania prac kwalifikacyjnych (licencjackich, magisterskich i podyplomowych)
- Z. Stachowiak, J. Placzek (red.) – Wybrane problemy ekonomiki bezpieczeństwa
- R. Stępień (red.) – Edukacja w wyższych szkołach wojskowych
- M. Strzoda, N. Prusiński – System dowodzenia. Terminologia. Część I
- M. Strzoda (red.) – Wybrane terminy z zakresu dowodzenia i zarządzania
- R. Szpyra – Powietrzna sztuka operacyjna wybranych państw
- B. Szulc, T. Majewski (red.) – Rozwój kompetencji kierowniczych
- E.A. Wesółowska, A. Szerauc (red.) – Patriotyzm – Obronność – Bezpieczeństwo
- J. Wolejszo, Z. Fioła – Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w obronie
- J. Wolejszo – Wybrane aspekty projektowania struktury organizacyjnej zespołu dowodzenia SD brygady zmechaniz.
- J. Wolejszo, Z. Fioła – Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w marszu
- Wojsko wobec polskiego października '56. Rezolucje, uchwały, listy (wybór, wstęp i opracowanie: E. J. Nalepa)
- J. Wojtasiak (red.) – Studia z dziejów polskiej techniki wojskowej od XVI do XX wieku
- E. Zabłocki – Współczesne siły powietrzne
- S. Zalewski – Służby specjalne w państwie demokratycznym
- Założenia operacyjne do doktryny zasadniczej sił powietrznych – (praca zbiorowa)
- L. Zapala – W rembertowskiej Alma Mater
- W. Zawadzki, T. Majewski, N. Prusiński – Informacyjne uwarunkowania procesu decyzyjnego
- B. Zdrodowski, M. Marszałek – Operacje pozawojenne sił powietrznych
- J. Zieliński (red.) – Podstawowe założenia dydaktyki sztuki operacyjnej
- J. Zuziak – Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947–1997

Zamówienia przyjmujemy telefonicznie lub pisemnie
